V. Cl.

D. Joannis Rainoldi,

OLIM GRÆCÆ LINGVÆ PRÆLECTORIS IN COLLEGIO CORPORIS CHRISTI *apud Oxonienſes,*

Orationes Duodecim; cum alijs quibuſdam opuſculis.

ADIECTA EST ORATIO Funebris, in obitu eiuſdem, habita à M. ISAACO WAKE, *Oratore Publico.*

LONDINI

Excudebat Guilielmus Stansbeius pro Henrico Fetherſtone.

M. DC. XIX.

IC

NO

O

nus *a*
rupi,
ma i
mouit
Ænea
contr
uit, v
bris,
ation
tuti.
eram

IOHANNES RAINOLDVS ACADEMICIS *OXONIENSIBVS* *S. P. D.*

VIctus amore tui, cognato sanguine victus; *Nam etsi non possum affirmare, fratres, me vestrâ causâ facere, quod* [a] Latinus *ait se fecisse* Turni, vincla omnia rupi, Promissam eripui genero, arma impia sumpsi : *tamen quæ ratio mouit* Latinum *vt* Laviniam *suam,* Æneæ *promissam,* Turno *destinaret, contra fas & æquum ; ea me commouit, vt has Orationes, destinatas tenebris, in lucem emitterem, præter officij rationem forsitan, profectò præter instituti. Eodem enim animo sum, quo tum eram, quum in præfatione Thesium mea-*

[a] Virg. Æneid. lib. 12.

*mearum causam vobis reddidi, cur a-
micis rogantibus vt eas excudi atq;
publicum evulgari paterer non obs-
cundassem. Verùm cùm frequens con-
sulendi fontes ipsos scriptorum, & di-
uinorum, & humanorum, in Contro-
uersijs fidei tractandis, necessitas occa-
sionem excitandi vestri ad studia lin-
guarum Hebrææ, & Græcæ, nuper mi-
dederit; idq; non aures præterfluxis-
vestras, sed animis insedisse & infixum
penitus esse pervellem: faciendum p-
taui, vt, licet ijsdem monitis iteran-
sæpiùs inter prælegendum molestus e-
nollem, tamen aliquà renouarem de-
derij mei significationem, & cohorta-
tionis eius memoriam vobis refrica-
rem. Hoc autem nullâ viâ poteram f-
cilius, quàm si, quales* [b] Cicero *a-
monitores misit ad* Varronem, *Aca-
demicarum quæstionum libros: ta-
(talesne? vtinam quidem; veruntam
& tale esse potest, quod non est simi-
& simile ex parte quod in multis di-
mile; tales igitur, vt parua cum ma-
nis conferam) ad vos mitterem. It-
que has duas Orationes, quæ cate-*

b Ep. ad fa. lib. 9. ep. 8.

mi-

*minùs inuitè lucem conspectumq; ho-
minum laturæ mihi videbantur, ex
illis eximendas, & in vestro nomine
diuulgandas censui. Neque in eo
magis extimui ne quisquam nostra-
tium vitio mihi verteret quòd duas
emittam solas è viginti: quàm* Pau-
lus Minutius *suorum popularium
censuram est veritus, quòd è decem
Libris Antiquitatum Romanarum,
vnum tantummodo prelo commisit.* c
Etenim, nec illi Hippolytus *Cardi-
nalis, cuius id in gratiam fecit, fuit
charior, quàm vos estis mihi: nec*
Angli *minus candidè studia suorum
interpretari & accipere solent, quàm*
Itali. *Genus fortasse dictionis meæ
incurret in maiorem reprehensionem;
qui è poëtis alijsque scriptoribus tam
multa decerpserim, è quibus tam pau-
ca orationibus suis intexuerint orato-
res Græci Romanique, principes elo-
quentiæ. Sed animaduertatur velim,
auditores, quorum pro discrimine va-
riari debet ratio dicendi, & quidem
in hoc ipso opportunè potest, alius illis
generis ac mihi contigisse. Namque*

c Librum de legibus Romanis.

in

in schola ad doctos & literatos, ea *historiis, fabulis, carminibus, auto* *dictis, apophthegmatis, similibusq;* *hibenda, quæ ad Senatum aut popu*

d De rat. dicend. l. ca. de decere.

non decerent, [d] Vives, *peritissimu* *rum quas tractauit artium Magis* *prudenter obseruauit. Idque* Cice nis *adeò exemplo manifestum fie* *quæ in foro dixit aut Curia, cum* *putationibus quas in* Tusculano *buit, comparemus. Quanquam si p* *culum aut affectui meo, aut nostro* *studiis adolescentulorum in eo in* *serim, quàm aut* Viues *præcepto di* *cendi ratione, aut exemplo* Cicero *in* Tusculanis *probari possit: exc* *bitis, scio, qui vester est in me am* *& illi, quæ se efferat in adolesc*

e Cicero orat. lib.

optat [e] Antonius, *vt aliquid sit* *amputet sicut in vitibus sarmenta* *luxuriant, fœcunditati adscrib* *Equidem, eo ipso amore vestro fi* *feci, etiam audacius quàm ille, c* *exemplum in admonitoribus mitti*

f Epist. ad fam. lib. 9. epist. 8.

sum sequutus. Nam [f] Cicero *libris se mandasse dicit, vt* Varro *rogarent munus quod ostenderat,*

vt flagitarent. Ego verò meis orationibus præcepi, vt vos non flagitent solùm, quod interpretatum cupio, sed etiam per omnes sanctitates obsecrent, instent, vrgeant, ne denegetis. In quo si voluntas propensioq; vestra, quos Deus facultatibus omnibus instruxit, importunitati meæ manus dederit: audeo polliceri futurum vt maiorem è Græcis literis voluptatem ac vtilitatem percipiatis, quàm [g] Cato, *qui senex eas didicit; & cum* [h] Hieronymo, *post multo leuiorem laborem in Hebræis quàm ei exantlare necesse fuit, dicatis.* Gratias ago Domino, quòd de amaro semine literarum dulces fructus carpo.

Valete, è Colleg. Corp. Christ. Feb. 2.

g Cicero de senect.
h Epist. 4. ad Rust. mon.

C

La
fol
fer
ſtu
& v
cla
vire
dec
con
gre
quir
com
cebr
quar
quæ
guui
mul

ORATIO POST VACATIONEM NATALITIAM.

1576.

PAMINONDAM *Thebanum*, qui Leuctricâ victoriâ nobilitauit patriam & *Graciam* dominatu *Lacedæmoniorum* liberauit, tristem sollicitumq; circumiuisse vrbem refert [a] *Plutarchus*; quum ciuitas festum diem agens comessationibus & voluptatibus indulgeret. Præclarum verò factum, & prudente viro ac temperante dignum! quod declarat illum adeò constanti & confirmato animo virtutis viam ingressum esse, vt adduci non posset quin eâdem pergeret, quamuis sine comite: immò tanto magis ab illecebris libidinum sibi temperaret, quanto & impuniùs. Ita res duæ, quæ studium continentiæ restinguunt in alijs, in illo accendebant; multitudo peccantium, & licentia

[a] *In Apophthegm. Reg. & Imperat.*

peccandi. Vellem hoc nobis, auditores ornatiſſimi, in rerum non diſſimili ſtatu eueniret: vt, quo plurium animos contagio nequitiæ & optimarum artium neglectus infecit, cò vehementiùs ipſi virtutis atque doctrinæ tùm ſimus ſtudioſi, tùm ſemper eſſe contendamus. Nec verò nos officio perſunctos arbitremur, ſi earum alteram ſequamur ſine altera, ne ſi aſſequamur quidem: cùm virtus ſine doctrina, etſi lætos ferat fructus vbereſque, minùs tamen amplos quàm arbores in hoc horto ſatæ ferre debent; doctrina ſine virtute ſimilis ſit[b] cantharidum quibus ademtæ alæ, corporum a- ſpectu non inelegantium, ſed leta- lium perceptu, & ſucci venenati. I- [c] hiſtoriæ Romanæ monimenti- proditur, *Caium Curionem*, qui tri- bunus plebis flammas ciuilis bell- inter *Cæſarem* & *Pompeium* excita- uit, fuiſſe *hominem ingenioſiſſimè ne-quam, & facundum malo publico.* In-*genioſiſſimum*, ſed *nequam*; *facun-dum*, ſed *malo publico*. Quanto m-

lior-

b *Plin. hiſt. Nat. l. 11. c. 35. & l. 29. cap. 4.*

c *Velleius Paterc. l. 2.*

Ca. Curio ingeniosissime nequam et facundus malo publico.

liorem ciuem *Curionem* habuisset patria, tardissimum, quàm ingeniosissimum, modò minùs nequam; indisertum quàm facundum, modò bono publico. Quare non solùm inscitiam & ignorantiam, sed etiam malitiam & improbitatem è nostris animis exterminemus: vt tales euadamus, qualis à [d] *Catone* definitus est *Orator, vir bonus, dicendi peritus*, & quidem ante *bonus*, quam *dicendi peritus*, quia maior cura virtutis quàm doctrinæ suscipienda est. Sed *Epaminondas* rogatus ab amico quid ita solus tristis circumiret vrbem: *Vt vobis*, inquit, *omnibus inebriari & otiari liceat*. Noster autem labor & solicitudo id agat & contendat, vt cunctis potiùs sobrijs industrijsq; esse libeat. Suas enim quisq; Thebas, suam vrbem, quam ab inimicis tueri debeat, habet intùs: ne existimemus eam alienis cuiusquam excubijs ab insidijs hostium securam esse posse. Quare nō est satis paucos esse probos atq; studiosos, vt multis prauitatem

d *Fab instit. Orat. l.12. cap.1.*

tatem & desidiam sectari vacet. Optandum, innitendum, vt omnes in eodem curriculo virtutis industriæq; sudent, ne multorum languor, cęterorum studia debilitet, ac infringat. Quanquam si multis inertiam & nequitiam colere libido est: eò magis probos atq; studiosos esse paucos opus est. Nihil difficile amori & diligentiæ: magnum tamen opus omninò & arduum ad quod vos hortor, auditores. Quotus enim quisq; similis esse potest *Epaminondæ*, qui malit solus sapere quàm cum multis insanire; militiam sub dio meditari asperam quàm delicijs Veneris domi oblectari? Atq; vtinam hoc contingeret inter solos *Thebanos*: quorum stupiditas *ingenij Bæotici* prouerbio celebrata est. Sed apud *Athenienses*, homines acutissimos, in artium officina, quæ leges, humanitatem, eloquentiam excoluit, idem contigisse, magis admirandum an dolendum sit nescio, sed contigisse e legimus. Nam cùm oraculo editum

e *Plut. Apophtheg. Reg. & Imp.*

accepissent, vnum esse virum in ciuitate qui cunctorum sententias improbaret, populusq; stomachans quæreret quisnam esset, *Phocion se illum esse* est professus; *soli enim sibi nihil placere eorum quæ vulgus faceret aut diceret*. Erat ille vulgus, quà rerum licentia, quà lasciuia morum, consilia quærens blanda, respuens salutaria, variorum scelerum maculis notatissimus: quo minus mirum videri debet, si *Phocioni*, viro bono, neq; dicta eius placerent, neq; facta. Veruntamen quàm crebri fuêre semper *Athenienses*? quàm rari *Phociones*? Vbiq; sunt *Thebani*: sed estnè vsquam *Epaminondas*? *Omne tempus feret* Clodios, Catones *non omne feret*, ait [f] *Seneca*. Atq; vt censorius Philosophus, sic [g] Poëta, castigans facinora flagitiaq; sui temporis,

f *Epist* 98.
g *Iuuenal. Satyr.* 14.

——*Catilinam*, inquit,
Quocunq; in populo videas, quocunq; sub axe,
Sed nec Brut⁹ *erit*, Bruti *nec auunculus vsquã*.

Cuius quasi morbi dum causas exquiro, quò ad medicinam ei facien-

 dam.

uam accedam exploratiùs, date quæso veniam, vobis non invtilem, mihi non ingratam, insistendi paululùm, remquè ipsam altiùs ab initijs repetendi. Quam enim inchoaui dissertationem de forma disputandi, tribus illis verbis, *Peritè*, *Modestè*, *Sincerè*, proposita, eam, etiamsi liceret alioqui, tamen nunc pertexere parùm esset commodum: præsertim cùm vestrę disputationes frigore magis quàm feruore peccent, neq; tam frænis quàm stimulis & calcaribus egere videantur. *Seneca* ad *Neronem* scripsit de Clementia: verùm ad *Neronem*, Principem crudelem. *Cicero* ad fratrem de moderatione, ad fratrem scilicet, hominem iracundum. Apud hunc si *Cicero* vituperasset lentitudinem, apud illum *Seneca* seueritatem laudasset: non aquam ad mitigandas, sed oleum ad augendas flammas, affudissent. Quocirca vt idem [h] *Cicero* prouinciam, quam Proconsul administrauit, enectam propemodum fame, & exhaustam, recreauit, ac

h *Epist. ad Att. lib. 6. Ep. 1.*

ac restituit: ita petam potius à nostris Proconsulibus, quibus disputandi Prouincia procuranda est, vt languescentem eam foueant, quàm ipse mittam sanguinem corporis semiviui; *Ephorumq;* tractem tanquam *Theopompum*; & adhorter ne nimium, quum offendatur quia parum; id est, à pertinacia eos deterream, in quibus acrimoniam industriamq; desidero. Neq; tamen negârim esse posse præfractos, qui sint indiligentes: vti peruersissimi ferè solent esse qui non sunt peritissimi. Cæterùm in præsenti, si quid ego iudico, ea est corporis nostri valetudo, vt humores, qui restinguunt virtutis studium ac doctrinę, quàm qui disputādi ardorem refrigerāt, expurgare pręstet. Hoc igitur quod differri potest cōmodiùs, opportuniori tempori reseruemus. Illud, quod maturiùs curationem postulat, quib⁹ causis emergat quibus egeat remedijs, modò videamus. De quo antequam dicere exordiar, facit, meáne dicam infelicitas, an

iniquitas aliorum, vt quia nonnullorum animos intelligo exulceratos esse quibusdam à me priùs ex hoc loco dictis, quamuis & aliorsum & aliter acceptis ac ego voluerim. rogandi mihi sitis, ne deinceps talibus suspicionibus & calumnijs aditum patefieri apud vos sinatis. *Nihil esse quin malè narrando possit deprauari*, vetus est verbum: &, quanquam apud [h] Comicum in facto minus recto, tamen de rectè factis verè vsurpatum. Illud de rectè dictis minus forsan vetus est, sed non minus verum, *nihil esse, quin malè interpretando possit deprauari.* Nam quid tandem aliud commouit [i] *Aristonem*, vt diceret, *nocere audientibus philosophos ijs, qui benè dicta malè interpretarentur*? Quamobrem quo maiore cupiditate flagro vestros conatus in optimarum artium studijs promouendi: eò vehementiùs etiam atque etiam à vobis peto ac quæso, ne meorum dictorum sitis ingeniosi nimiùm interpretes: & in res erectam, in homines emitti orationem

h *Terent. in Phorm.*

i *Cicero de nat. Deor. lib. 3.*

tionem suspicemini. Peracerbum enim mihi sanè accidit, quod video nocere, dum perperam accipiuntur, vtinam ea sola quæ hoc dicuntur loco: vsque adeò, vt consilia pro conuitijs habeantur, & pharmaca metuantur instar venenorum, manusq; medicorum vt hostium reformidentur, maiore dolore nostro, vestro incommodo non minore. Profectò, non id meâ culpâ contingit, quòd, quæ ad omnium vtilitatem loquor, accipiuntur ad certorum contumeliam: quasi non exhorter, sed insecter, non vt beneuolus, sed inimicus; non auditores, sed aduersarios; atque adeò accusem, vt *Verrem* *Marcus Cicero*, non admoneam, vt [k] *Quintum* fratrem. In quo tametsi reprehendit iracundiam, & acerbitatem, tamen, nec vt offenderet reprehendit, sed vt sanaret, nec frater id attribuit odio, sed amori. Et ego, si quid, fratres, in vobis requiro, id, vt corrigamini, non vt vexemini, facio: nec obijci cuiquam à quoquam odiosè, sed à cunctis accipi fraternè

k *Ep ad Q. Fratrem Lib. 1. Ep. 1.*

oportuit monitiones meas.

Quare ne tales maculæ & labes posthac aspergantur ei candori, quem debetis quidem præstare cunctis, sed illis maximè, à quibus informamini: iterum atque iterum, si patiamini, rogo, vt æquis & animis & auribus adsitis: nec quod *Theodorus* olim querebatur, sententias sinistrâ accipiatis manu, quas ego dextrâ porrigo. Nihil tradetur, quod non ad persequenda virtutis & doctrinæ studia pertineat: quod non & mihi dictu, & vobis auditu, & omnibus obseruatu commodissimum sit futurum. Tria sunt ergo, quibus, ne constanter pergamus in officio, mihi potissimùm videmur distineri. Nam, quâ ingenij procliuitate ferimur à labore ad libidinem, cõmouemur facilè hominum exemplis; si non exemplis, at consilijs; si non consilijs, at iniurijs, contumelijs, vexationibus, quibus quasi vepribus [1] angusta via est obsepta; sed his omnibus commouemur, vt multorum similes malimus

1 *Litera Pythagora.*

essi

eſſe quàm bonorum, & viam ſpacioſam quàm anguſtam ingredi. Mouent igitur exempla, conſilia, maleficia. Exempla flectunt; conſilia ducunt; maleficia pæne trahunt. Exempla, conſuetudine; conſilia, rationibus; maleficia ſenſu dolorum, adoriuntur. Exempla, multorum autoritas & vſus; conſilia, blanditiæ familiarium & amor; maleficia, terror acerbitaſq; ærumnarum, ad ea expugnanda quæ oppugnant, armat. Quibus vniuerſis ſi fortiter reſtiterimus, vt nec imitemur peccata multitudinis; nec familiarium ſermonibus auſcultemꝰ, nec aduerſariorum prementium, vexantium, illudentium frangamur factis, conſequemur, iuuante Deo, vt optatam curſu contingamus metam, virtutiſq; & doctrinæ compotes euadamus. Ac exempla quidem vt à primo ordiar, eò magis ſtudijs impedimentum afferunt, quòd incurrant nobis in ſenſus turmatim, & multitudine pugnent. Vſq; eo, vt quemadmodum qui cymbam ad-

uerſo fluimine difficulter remis propellunt, ſi remittant brachia, rapiuntur ſtatim in præceps prono amne: ita, niſi magno conatu & niſi contra violentum cupiditatum æſtum luctemur aſſiduè, turbæ ceu torrentis impetu auferamur. Nam quod prouerbio Græcis eſt iactatũ, [m] *vnus vir, nullus vir*, id ad paucos etiam propinquitatis iure extendere ſolemus, eoſque vt *Megarenſes* nullo numero ducere: contra, de multis honorificentiùs ſentire, reuereri, præeuntes ſequi. Multos autem malos eſſe, paucos bonos adeò manifeſtum ſemper iudicatum eſt, vt ipſa vocabula *multorum* pro malis, *paucorum* pro bonis, apud [n] antiquos vſitata fuerint. Ità cum multis multum tribuamus, ijq; ſint mali, & mali mala faciant, nec ſolùm mala, ſed & malè, fit vt eorum exemplis retardentur non paucorum ſtudia, & impediantur. Quapropter ſi quis illud à me ſciſcitetur, quod [o] *M. Tullius* à *Caleno*. *Quis eſt iſte ſenſus tuus, quæ cogitatio, Brutos vi*

m Εἷς ἀνὴρ οὐδεὶς ἀνήρ.

n *Accium, Lucilium, Ciceronem, Afranium, Non. Marc. de propr. ſerm.*

o Phil. 10.

non probes, Antonios probes? non di-
cam id propterea facere *Calenos*,
quòd *Antonij* obsideant, obsidean-
tur *Bruti*, quanq; tam id quoq; ma-
gnum est: sed quòd plurimi sint
Antonij, *Bruti* paucissimi, *Antonij*
verò voluptatem colant, *Bruti* vir-
tutem. Iam, vt illud *Platonis* in
mentem reuocemus, *Nunquid ego*
tale? ne in republica *Romana* curio-
si, in nostra negligentes fuisse vi-
deamur: non permittit spero vester
Brutorum amor & approbatio, vt
illam *M. Tullij* querimoniam reno-
uem: *Quis est iste sensus vester, qua*
cogitatio, Brutos vt non probetis, An-
tonios probetis? Tamen vt p Latinæ
princeps eloquentiæ narrat mira-
bundus, quàm multi munus essent
professi Oratorum, quàm pauci di-
gnitati monitoris respondissent: ita
mihi videor iure posse conqueri,
multos profiteri disciplinarum stu-
dia, paucos reipsa quod profiten-
tur exequi. Omnino ad Academi-
am, tanquam ad mercatū literarum
confluimus. Vt autem ex illis, qui
ad

p *Cicer. de clar. orat.*

ad mercatus nundinaſque veniunt, quidam emunt, quidam vendunt, quidam ſpectant otioſi, quidam in cauponis ſedent potantes, quidam occupantur in foro aleatorio, gladiatorio, ſaltatorio; non omnes reuertuntur domum ditiores, tenuiores multi: ſimiliter noſtrûm, qui huc aggregamur, quidam diſcunt, quidam docent, quidam deſides obambulant, quidam ventrem magis curant quàm mentem, quidam in inhoneſtis ludis ſua prodigunt, immò & aliena; non omnes virtutum & doctrinarum opibus ornatiores abeunt. Magna fuit olim autoritas *Athenarum*, magnæ & indolis & ſpei *Ciceronis* filius, quum illuc mitteretur. At dum iucundis ibi conuictoribus delectatur nimiùm, & immoderatos in epulis ſumptus facit, vtiturque conſuetudine *Gorgiæ* cuiuſdam, hominis, non tam vtilis in declamatione, quod obtendit [q] ipſe, quàm inutilis luxu & compotationibus, vt [r] pater indicauit: nec erudiunt *Cicerónem Athenæ*, ſed cor-

rumpunt

[q] *Cic. Epiſt. ad fam. lib. 16. Ep. 21.*

[r] *Plut. in vita Cic.*

rumpunt; nec *Cicero Athenas* exornat, sed dedecorat. Frustrà ad vrbem *Athenarum* itur: frustrà *Cratippus* præceptor adhibetur. Plus obest *Gorgias*, quàm *Cratippus* prodest: nec tam *Athenæ* iuuant, quàm nocent voluptates. Quanquàm beata existimari potest conditio *Ciceronis*: cui etiamsi adfuit corruptor, at ne corrector quidem defuit. Nam & præceptoris, & patris opem sensit. Quòd vtinam nostri *Cicerones*, adolescentuli insignis indolis & spei, quum accedunt ad Academiam, à *Gorgijs* solùm, non item *Tullijs*, & *Cratippis*, id est, à sodalibus, non parentibus, & magistris, corrumperentur. Verùm enimuero, vt ᶠ ille in *Catilinam*: *Non deest reipublicæ consilium, non autoritas huius ordinis, nos, nos, dico apertè, Consules desumus*: ita, (si liceat, quod res est, loqui) non deest Academiæ flos ingenuæ iuuentutis, non facultates necessariæ; nos, nos, dico apertè, qui præsumus, desumus. Nos, qui parentes debuimus esse animorum, qui

ᶠ Cic. in Cat. Orat. 1.

qui morum censores, qui magistri vitæ; nos, qui prælucere cęteris exemplo, pietatis in moribus, in literis industriæ; nos, quorum munus est culturâ corrigere plantas tenellas, non deprauatiores facere licentiâ: nos, nos, dico apertè, Consules desumus. Neque tantùm desumus omittendo curam, quam adhibere decuit; sed etiam, quæ facere non decuit, committendo: quippe quorum illi sint imitatores, vt populus solet esse principum: vnde fit vt vitia in eos transfundamus quæ ipsi concipimus & corrumpamus corrupti, nec minus exemplo quàm peccato noceamus. Verissimè enim dictum est illud, quòd [t] is, quem censorium poetam nominaui, in opere, laudando cum exceptione, laudando tamen cecinit.

t. *Iuuenal. Satyr.* 14.

Corrumpunt vitiorum exempla domestica.

Et verò corrumpunt, cuicuimodi hominum eius in qua degimus domus sint exempla. Quid enim vnquam fuit *C. Verre* nequius? Quid despectius esse debuit? Et tamen

eius

us filius in patris disciplina ita e-
catus, vt [u] *nihil ipsum vnquam* u Cic. in Ver. lib. 3.
ere videret, quod laudabiliter *imi-*
ri posset, euasit *alter Verres: Ver-*
, *naturâ filius, consuetudine disci-*
lus, voluntate similis. Corrumpunt
itur exempla domestica quorum-
nque, qualiumcunque, etsi impro-
tate pares sint *Verri:* quanto ma-
s eorum, qui principem locum
tinent? Vt ibidem obseruatur,
ocius & citius nos corrumpunt vi-
rum exempla domestica, magnis
um subeunt animos authoribus.
tis habet [x] *Thraso*, si *Pyrrhus* x Terent. Eunuch.
it post principia, si Hercules serui-
Omphale. Rectè, an secus, non
orat. Fecerunt *Hercules, Pyr-*
s. Satis ad flagitium *Philolache-*
excusandum esse putat [y] *Tranio*, y Plaut. Mostellar.
ossit percontari,
Nunquid aliud fecit, nisi quod fa-
t summis nati generibus? E fabu-
ista sumis, inquies. Sanè; sed
bus similitudo veritatis effingi-
An verò non in historijs. *An-*
us Cleopatræ fugientis authori-

tatem,

tatem, quàm militum pugnanti[um] fortitudinem ſequi maluit? N[on] Pompeius *Syllaturiens*, vt loqui[tur] z orator, illud in ore frequenter h[a]buit: *Sylla potuit: ego non pote[ro]?* Non indies circumſonant au[res] noſtræ eorum vocibus, qui cupi[di]tate ſimilis licentię ſimilia exem[pla] laudent? *Seius* auſus eſt: ego n[on] audebo? Cleopatra fugit: ego p[er]ſiſtam? Seruiuit *Hercules*: ego [de]dignabor? A nobiliſſimis fact[um] eſt: nobis non licebit? Neque [ta]men hæc eò dico, tanquam om[nes] arbitrer magnis exemplis ad ſcel[us] moueri: (quod & abeſt, & abſi[t, o]ro.) Sed reſiſtunt pauciſſimi.

z Cic. ad Att. lib. 9. Ep. 12.

--Vnus, & alter,
Forſitan hæc ſpernant iuuenes:
Qui tandem?
-- Quibus arte benig[na]
Et meliore luto finxit præcordia Ti[tan.]

Ad meliorem frugem è peſſi[mis] exemplis emerſit *Themiſtocles*, em[er]ſit *Scipio*. Sed non omnes eſſe p[ossunt] ſunt *Scipiones*, & *Themiſtocles*. [...] tè quales ſummi viri ciuitatis [...]

rum[...]

mque extiterunt, talem ciuitatem
ſe conſueuiſſe, notatum eſt à
prudentibus, & experientia com-
obauit. Licet igitur vnus, & al-
r, hæc ſpernant.

At reliquos fugienda patrum ve-
ſtigia ducunt,
Et monſtrata diu veteris trahit or-
bita culpa.

t *Phocion*, integerrimus apud *A-*
enienſes: at, *Phocionis* ciues, quan-
am quid ciues dico? *Phocionis*
eri erunt nequiſſimi. Quinimò
bent *Phociones* quoque ipſi quod
i caueant: ne crebro malorum
ibuſcum verſantur commercio
bem contrahant, & coinquinen-
r. Nam vt addit ille,

-- dociles imitandis
urpibus ac prauis omnes ſumus.

Si doctores nanciſcamur, ſumus
nes dociles. Etiam qui bene af-
cti, qui ſobrij, qui diligentes &
odeſti, *-- dociles imitandis*
urpibus ac prauis ſunt omnes.
Nemo ſuæ nimium virtuti confi-
t; labuntur optimi: nemo inge-
nio;

a *Xen. lib.8. Κυρ. παιδ.*
Plat. de Rep. lib.4.
Cic. de Leg. lib.3.

nio; falluntur sagacissimi. Cred
tur [b] *Seneca* potiùs, qui grauit
vti solet, differens de fugiendo *R*
manæ turbæ consortio, *Socrati*, i
quit, *Catoni & Lælio excutere m*
tem suam dissimilis multitudo pot
set: adeò nemo nostrûm qui max
concinnamus ingenium, ferre impet
vitiorum tam magno comitatu veni
tium potest. Vnum exemplum, aut l
xuriæ, aut auaritiæ, multum mali
cit. Conuictor delicatus paulatim
neruat & emollit. Vicinus diues cu
ditatem irritat. Malignus co
quamuis candido & simplici rubi
nem suam affricuit. Quid tu acci
his moribus credis, in quos publicè
ctus est impetus? necesse est aut im
ris aut oderis. Vtrumq; autem diui
dum est, ne vel similis malis fias, q
multi sunt; vel inimicus multis, q
dissimiles sunt. Sed ego vós ho
bor, paulò secus ac *Seneca*, iuve
politissimi, vt, si vitare non po
alterum, quin inimici vobis
multi, quia dissimiles: tamen vi
studeatis alterum, ne malis effi

[b] Epist. 7.

m

ini similes: quia multi sunt. Quod nim *M.* [c] *Tullius* dixit de *Asia*, de *Asiaticis* aptè dici potest: *non alos nunquam vidisse, sed inter ma- s continenter vixisse laudandum est.* roinde, vt concludam quod de ex- mplis censeo, si aureum est illud iuris ciuilis axiôma, *non tam spe- andum esse quid Romæ factum sit, uàm quid fieri debeat*; & *Pythago- co* symbolo monemur, *ne per viam pulo tritam incedamus*, immò *nullâ agis viâ irrepere vitia, quàm publi-* â, rectè scripsit [e] *Plinius*, si expen- ndæ potiùs quàm numerandæ nt sententiæ, consuetudinisque *gula* est *Lesbia*, & legibus viuen- um denique non exemplis: sequa- ur leges, non exempla, nisi legibus empla consonent; neque id quod urimi probant, sed quod optimi, que adeò quod probandum est, mplectamur; ne effœminemur *Per- arum* mollitiâ, vt *Alexander* mag- s; opibusque *Asiæ* corrumpamus *Spartam*, instar *Lysandri*; & orientis tia in Græciam cum *Macedonibus*, cum

c *Pro. Mur.*

d *L. sed licet D. de offic. Praes.*

Διὰ τε λεωφόρυ μὴ βαδίζειν.

e *Hist. nat. lib. 36. ca.*

cum *Romanis* in *Italiam* & occid
tem importemus.

Consilia exemplis priora.

Nocent igitur exempla, sed
empla non sola nocent. Cauend
est nobis etiam à consilijs : & q
dem multò fortasse magis. N
exempla mala benè animatis ad
bere possunt calcar ad virtute
quemadmodum juxta flores f
grantissimos, si quid acrius fera
vt cæpe aut allium, ad creand
in illis odoris suauitatem conf
perhibetur. Verùm consilia, quo
am ab amicis dari consueuêre, i
que se insinuant opinione bo
difficile factu est vt non eneru
labefaciantque optimè cogitat
industrios homines ab instituto
pellant. Præsertim cum amicos,
familiares, qui suadent, consulu
que, non modò bonos esse pers
sum habeamus, quippe nostri si
les, qui tales nos præsumimus,
quisque sibi est *Suffenus*: sed eti
propter amorem quo nos com
ctuntur, nihil nisi bonum, cum d
nitate nostra aut commodo co

iunct

nctum, vel exoptaturos, vel conaturos persuadere. Vt hîc eâ sæpe sit opus cautione, quam *Lucilio* suo dat in præceptis [f] *Seneca: Surdum te amantissimis præsta, bono animo malè precantur.* Non omnes sunt eâ constantiâ quâ *Socrates*, vt *Critonem* audiant malè consulentem, & ei refragentur: complures *Alcibiadis* sunt similiores, qui malum consilium cupidè accipiant, &, vbi acceperint, cupidiùs exequantur. Quin & sunt nonnulli firmiores *Alcibiade*, peruicaces in bono, vbi soli secum ipsi deliberant: qui tamen, suasoribus ad malum instigantibus, labascant vno verbo, victi quàm citò, & consilijs vt cantibus Sirenum capiantur. Regina *Dido*, apud [g] *Virgilium*, quum primum vulnus Venus aleret, & cæco caperetur igne: admirandâ ac plusquam muliebri constantiâ obfirmauit animum in eo quod susceperat castitatis studio. Sensit quidem æstum amoris, vt fœmina,

Agnosco veteris vestigia flammæ;

f *Epist.* 31.

g *Æneid. lib.* 4.

At

At eum continuò repreſſit, pudica.

Sed mihi vel tellus optem prius [...]
dehiſcat,
Vel pater omnipotens adigat me [...]
mine ad vmbras:
Pallentes vmbras Erebi, noctem
profundam:

Quantâ fortitudine (nam in [...] quoque virtuti ei locus eſt) qu[...] certo animo perſeuerandi? Q[...] ſum enim pertinet tam ardens [...] cratio? *Tellus priùs ima dehiſc*[...] *adigat me fulmine ad vmbras.* N[...] vt flagrantiſſimum tuendæ pud[...] tiæ ſtudium oſtendat? Nam ex[...] ſeipſam deuouet,

Ante pudor quàm te violem, aut
iura reſoluam.

Quid potuit caſtius *Lucret*[...] Mavult ſe mortuam, & quid [...] mortis genere longè teterrimo, [...] abſorptam terra, vel conſumpt[...] fulmine, quàm aliqua caſtimo[...] labes inferatur. Sed iſta ſunt q[...] *Dido* ſecum conſtituit. Acc[...] *Anna*, ſoror germana, quæ ſub[...]
niſtra[...]

nistrando fomite amori ipsam de propositi dimoueat firmitate, vt incendium è scintilla Cupidinis excitetur. Ac operæpretium est notare, quo sermonis artificio suum virus instillans tanquam in sensus influat sororis. Quid igitur *Annæ* refert?

Anna refert. O luce magis dilecta sorori: O blanditias pestilentes! *Luce magis dilectam* appellat, cui lucem pudicitiæ conatur eripere. *Philista*, latrones *Ægyptij*, dicuntur amplecti vt strangulent. Ergo non immeritò comparauit [a] quidam *orationem blandam laqueo mellito*: delectanti, vt *mellito*, sed, vt *laqueo*, suffocanti. O peste magis fugienda sorori: non tam amabilia sunt verba quibus suades, quàm id abominandum quod persuadere studes.

blandiaria

a Diog. Laert. in vita Diog.

Soláne perpetuâ mœrens carpêre iuuentâ?

Videtísne quàm peritæ sint artifices improbæ consultrices? Singulæ voces, singulæ rationes. *Sola*,

mœrens, carpêre, iuuentâ, perpetuâ? Quid? *Sola?* Quasi nulla esse posset beata solitudo, vt loquebatur b *Hortensius.* Quum *Dido* tamen contra, quamdiu sola, tantisper optima: esse mala cœpit, quum desijt esse sola. Non vis eam solam esse, modò bonam? Mauis malam, minùs solam? Solam, pudicam viuere, quæ putas miserum, lugebis sero misera, quum solam impudicam extinctam conspexeris. Si *Clodius* solus in operto Bonæ Deæ, vt admittat flagitium; cur non *Metellus* vt colat iustitiam, solus, in exilium? *Cato* solus in carcerem? Vsque adeóne solum esse, dirum est? Illa verò ex intima subtilitate deprompta, quòd adijcit, *Didonem*, primùm, non pudicam, sed *mœrentem*: quasi casti mœsti sint, libidinosi tantùm læti; funesta lætitia, rident & ringuntur: deinde, non viuere sed *carpi*; quasi boni, qui soli viuent, soli contabescant, carpantur, cùm semper vireant; mali sibi scelerum conscij carpuntur: porrò no

b *Cic. in Hortensio.*

non vita, sed *iuuenta*, quæ pars æ-
tatis suâ naturâ propensior ad vi-
tium, si præceps impellatur flagi-
tiorum æstum cum faciliùs capit,
tùm, ætatis sperans veniam, fouet
liberius: postremò, non breui sed
perpetuâ quasi complecteretur æ-
ternitatem propè temporis, cùm
nihil eâ sit fugacius, vt scita simili-
tudine dicatur *flos ætatis*, quòd
exiguo temporis momento efflo-
rescat, confestimq; marceat, conci-
dat, exarescat. Et tamen audet *Anna*
soror, soror *Anna*, quasi firmissimis
rationibus rem confecisset, vrgere
percontando:

Solàne perpetuâ mœrens carpêre iu-
uentâ?
Nec dulces natos, Veneris nec præ-
mia nôris?

Etenim, vt *Dido* postea suum
crimen coniugij nomine prætexit:
ita hoc loco id ipsum à sorore ei li-
berorum nomine commendatur.
Atque *dulces* appellantur: ac iure;
sunt enim. Sed amara dulcitudo,
quæ per scelus acquiritur, *Plus aloes*

quàm mellis habet. Pollicetur *Ann*
dulces, experietur amaros *Dido*
dulces sensu, amaros exitu. Omne
quadrupedes odore pantherarum
ferarum immanium, [c] feruntur ad
modum delectari, sed absterre
toruitate capitis. Ideò panthera
caput occultantes, quum præda
venari volunt, allectas odoris su
uitate bestias, vbi propiùs access
rint, corripiunt, & mactant. Patr
ni voluptatum, vt prædentur hom
nes, pantheras imitantur. Absco
dunt quod toruum est, quod ter
omnes, in voluptatum in leno
nijs: turpitudinem; comitem ca
nificem, conscientiam; pœnite
tiam, quandoq; seram, atque p
nam vindicem. Ostendunt, qu
suáue est, quod delectat, dulce
nem gaudij, speciem lætitiæ, p
mia Veneris; quibus allectos,
star bestiarum, imperitos hom
inuadunt & dilaniant.

Vocent, si velint, præmia, d
stringant *Veneris*, id est præ
pernicies; præmia, pestis *Did*

c *Plin. hist. nat. l. 8. c. 17.*

nam eiusmodi sunt Veneris impudicæ præmia. Sed quorsum hæc tam multa de *Didone* & *Anna*? Quò nempe videatis quàm acutis rationibus, impurisq; consilijs, vt olim, ita semper, flexibiles & teneri infirmorum animi ad mala sollicitentur. Quid enim? An putatis deesse nostris temporibus, qui industriam mœstitiæ nomine traducant, pietatem morositatis? qui, vt *Anna Didonem*, sic ipsi quem habent carum, si studiosum viderint, aggrediantur eodem modo:

O luce magis dilecte sodali,
Solus perpetuâ mœrens carpêre iuuentâ?
Nec dulcem luxum, Veneris nec præmia nôris.

Verùm *Anna*, quod suasit, persuasit *Didoni*. Quid enim est negotij impellere præcipitantem, & ruentem posternere?

His dictis incensum animum inflammauit amore,
Spemq; dedit dubiæ menti, soluitq; pudorem.

 Atqui

Atqui si quis nostrûm itidem in-stigetur à sorore, à fratre, à cuius-modicunq; seu pellicatore, seu pel-lice, qualis *Anna*, sequatur, no[n] eam *Didonem* quæ nunc est, se[d] quæ fuit priùs; & animo constan[ter] secum ipse statuat,

Sed mihi vel tellus optem priùs im[a] dehiscat,
Vel pater omnipotens adigat m[e] fulmine ad vmbras,
Pallentes vmbras Erebi, noctem[que] profundam,
Ante Deus quàm te spernam, a[ut] tua iura relinquam.

Quam ad fortitudinem ne desti-tuti exemplo videamini, etsi diffici-lius est reperire qui resistant, quà[m] qui cedant: sed tamen opponam *Didoni*, quæ cessit; *Hippolytum* qui restiteit impuris consilijs. Cui[us] constantia nobis tantò magis [vi]-detur imitanda, quantò acriorib[us] pluribusq; machinis, ætate adole[s]-cens, genere nobilis, conditio[ne] regis filius, attentatus est. Na[m] quum d *Phædræ* nutrix, eum alu[m]-

d Senec. in Hippolyt.

næ suæ conciliare cupiens, à qua perditè amabatur, rogasset vt faueret, ac *beatis mitior rebus veniret.*

Namq; anxiam me (inquit) *cura sollicitat tui,*
Quòd te ipse pœnis grauibus infestus grauas.

Parúmne suauiter exorsa est, suam in ipsum beneuolentiam commemorans? Quanquam id quidem sine culpa potuit, nisi aliud egisset, aliud simulasset. Sed ipsius curâ se moueri fingit, quum moueatur *Phædra*: cuius, ex *Hippolyti* incommodo, captat commodum; si tamen commodum dicendum est, quod ei fuit exitio. Verùm, ad aucupandum *Hippolyti* fauorem, hac arte se insinuat: more hominum, qui, suæ causæ quum seruiunt, tum maximè alienæ studium præ se ferunt. Quam autem est semper nequitia sui similis? Vt *Anna*, ita nutrix, & exorditur, & exequitur: illa, *mœrentem carpi Didonem*; ista, *pœnis grauibus Hippolytum grauari.* Virtutis militaris exercitationes,

appellat *pœnas!* Erras nutrix. Labores virtutis, voluptates sunt, non pœnæ, *Hippolytis.* Vt Vitiositati *Herculem* [e] *Xenophontium* ab ingrediendi via virtutis hoc argumento dehortanti, à virtute responsum est & demonstratum, opera præclara laboriosa quidem esse, verùm multis magnísq; voluptatibus condita. Sed animaduertamus, quid hortetur nutrix, & quibus ratiunculis.

e De dict. & fact. Soc. l. 2.

Mentem relaxa; motibus festi facem
Attolle; curas Bacchus exonerat graues.
Ætate fruere: mobili cursu fugit.

Matronam sobriam pio iuueni præcipientem, an impuram lenam scortatori, audimus? *Annorum memor, mentem relaxa.* Quasi conueniret libido teneris annis, labor nó conueniret. Potiùs, annorum memor, contende mentem. Nec verò *ætate* propterea *fruendum* puta, quia *fugit*, imò tanto minus puta *fruendum. Fruantur* opibus diuites, quibus est satis superq; vel ad luxum

in

inopes, quibus ad victum & vestitum vix satis est, vtantur. Omnes *ætatis*, temporis, sumus inopes; vtamur, non *fruamur*. Nutricis *frui*, est abuti. Sed intellexit poëta prudens, *ætatem* ipsam adolescentium, ni præmuniatur antidoto sapientiæ, non exiguam esse peccandi illecebram. Idcirco voluit eos hoc documento præcoli, aduersus istiusmodi flabella libidinum, quæ, ipsorum *curam* præ se ferentia, consultura essent, *Ætate fruere, mobili cursu fugit*. Illud verò quod sequitur, perquàm impudens & impudicum.

Tristem iuuentam solue, nunc luxus rape:
Effunde habenas, optimos vitæ dies effluere prohibe.

O præclaram magistram morum! *Nunc luxus rape: effunde habenas*. Quid est quò non progrediantur istæ furiæ, quæ palàm audent suadere *luxum*? vt *Hippolyto* sit respondendum, *Regios luxus procul est impetus fugisse*. Quid autem periculosius,

sius, quàm quòd *luxum* extenuat nomine *lætitiæ*? *Lætitia iuuenem*,
frons decet tristis senem.

Lætitia iuuenem? Non semper. At aliquando. Verùm esto. Sed quæ *lætitia*? An ea, quam ipsa probare vult *Hippolyto*: animi libidine deliquescentis? Quanto præclariùs f *Seneca* Philosophus, quàm ista *Senecæ* poetæ nutrix? *Disce, mi Lucili, gaudere veris bonis, non vanis voluptatibus. Ex bona conscientia, ex honestis consilijs, ex rectis actionibus, verum bonum petitur. Cæteræ hilaritates non implent pectus, sed frontem remittunt. Leues sunt, leues; nisi tu fortè indicas eum gaudere qui ridet. Animus debet esse alacer, & fidens & super omnia erectus. Mihi crede: res se vera est verum gaudium.* Sed alia est *lætitia* quam nutrix significat. Nam hanc, perpetuam comitem habet *Hippolytus*: quem illa nihilominus vt *tristem* reprehendit; atque adeò, quod maius est, *necantem rectam indolem*. Nam eò pertinet quod sequitur.

f Ep. 23.

Fro

Frons decet tristis senem.
Quid te coerces, & necas rectam indolem?

Quid hoc est? Qui se coercet & secat fibras scelerum, is se *coercet & necat rectam indolem?* At laudat *Hippolytum*, vt qui habeat *rectam indolem*. O quàm difficile est insidias cauere, quæ sub amoris specie, dum laudant, lædunt! *Rectam* esse *indolem* eam affirmat, quam solicitat ne sit recta: atque cui ipsa machinatur necem, eam ne *Hippolytus necet*, contendit. Et quidem quàm festiuâ id agit suadelâ!

Seges illa magnum fœnus agricolæ dabit.
Quæcunq; lætis tenera luxuriat satis.

Arguta similitudo. *Fructuosa erit seges, quæ tenera luxuriat.* Verum. Sed quæ frugibus *luxuriat*, spero, non quæ herbis noxijs; quæ tritico, non quæ lolio. At *Hippolyto* suadet ista disputatrix, vt lolium nequitiæ in eo *luxuriet*, non triticum virtutis. Quanto acumine aliud probat, aliud colligit? *Quæcunq;*

lætis

lætis tenera luxuriat satis. Sata læta, sata virtutum: sata vitiorum, sata tristifica. Seges illa nullum fœnus agricolæ dabit, quæcunq; praui tenera luxuriat satis. Magna culpa *Minôis*, qui talem hortatricem nutricem flagitiorum, laudatricem luxuriæ, suæ filiæ, præfecit. Et est non mirandum, si qualis hera, talis famula; qualis nutrix, talis alumna. Sed pergit porrò.

Ingenia melius recta se in laudes ferunt,
Si nobilem animum vegeta libertas alit.

Dulce nomen *libertatis*, sed insidiosum. Cuius in herba delitescens anguis quàm periculosus sit adolescentulis, docent sodales illi *Tarquiniorum* adolescentium *Romæ* g qui, *Tarquinio* eiecto, veram æquato iure omnium libertatem in suam vertisse seruitutem rati, pristinam licentiam, libertatis specie fucatam, affectabant. Ac nutrix *Hippolytum*, horum fortassis ex ingenio æstimans, ad licentiam similem

g *Liu. lib. 2.*

mentio

mentione *vegetæ libertatis* pellicit. Sed quia non incidit in rerum imperitum (quales eos esse quos hic inescat error [h] animaduersum est) neq; hac fraude magis quàm cæteris adolescentem capit: ad postremam confugit machinam, conuicia, & in contumelias verborum erumpit.

[h] *Plutarch. opusc. de audit.*

Truculentus, & siluester, & vitæ inscius
Tristem iuuentam Venere desertâ colis.

Truculentus & siluester, & vitæ inscius Hippolytus, qui *iuuentam colit tristem*, atq; castam. Mansueta; & vrbana, & perita vitæ *Phædra*, quæ dissolutiorem amat iuuentam, ac minus seueram. Quid igitur? An ad solum *Hippolytum* supplantandum hæc à nutrice *Phædræ* dicta sunt? Vtinam fuissent! Verùm à similibus *Veneris* nutricijs ad irretiendos *Palladis* alumnos quotidiè dictitantur. Reprehendat *Herennius* ineffrænatam petulantiam: [i] *pertristis quidem patruus censor, magister,*

[i] *Cic. pro Cælio.*

magister, audiet. Virtuti Vitiositas exprobrat *viam asperam* apud [k] *Xenophontem*: suam vt suauissimam *Herculi* commendat. Vitæ est inscius, qui vitiorum inscius nescit seruire scenæ. Sapiens est qui didicit *Epicuri* sapientiam: *insanientem sapientiam*, quo modo nuncupat [l] *Horatius*. Iuuenta statuitur esse tempus hilaritatis, labores vocantur pœnæ; luxuria lætitiæ insignitur nomine; pudicitia, mœroris; temperantia, tristitiæ; austeritatis, sobrietas; licentia, libertatis; modesti, sinceri, abhorrentes à vitijs, truculenti & siluestres & vitæ inscij appellantur. Quibus vniuersis cùm tentasset nutrix animum *Hippolyti*, & laterem lauisset: re ad extremum quasi desperatâ, coacta est concludere;

Vt dura cautes vndiq; intractabilis,
Resistis vndis, & lacessentes aquas
Longè remittit: verba sic spernit mea.

Certè *Hippolytus* hic quidem est, assuefactus virtuti: nullis mouetur vel blanditijs, vel argumentis, vel

ca-

k De dict. & fact. Socrat. lib. 2.

l Carm. lib. 1. Ode. 34.

calumnijs orationis. Ab ipsa *Phædra* si rogetur, vel potiùs obsecretur, aut pertrahatur veriùs; clamabit animo forti,

Procul impudicos corpore à casto amoue
Tactus.

Quàm inexpugnabilem eius constantiam, vt contra cuiusquemodi hominum consilia, quibus nos ad mala seducent, imitemur: meminerimus *Didones* esse, quæ cedant, molles mulierculas; *Hippolytos*, qui resistant, adolescentes masculos; *Annas*, & nutrices, fœminas quæ pellicant; etsi viros fortasse sexu, voluntate tamen & sensu effœminatos. Virorum est potiùs in eam partem declinare, quam [m] *Plautinus* ille senex adolescenti, pater filio præcipit, quum mandat, *ne sermonem vllum cum viris improbis exequatur, neq; in via, neq; in foro.* Metuit ne consilijs ipsorum corrumpatur sibi adolescens. Expertus loquitur.

[m] In Trinum.

Non

Non ego, hoc seculum moribus qui-
bus sit. Malus, bonum, malum
Esse vult, vt sit sui similis. Turba
miscent mores mali.

Et potest dubitari, quin seriò cau-re nobis debeamus à consilijs eo-rum, si contagionis immunes es- studeamus? *Malus, bonum, malum esse vult, vt sit sui similis.* Ita so-brium temulentus, liberalem au-rus, studiosum dissolutus, luxurio-sus moderatum, mali bonos, malo- esse volunt, vt sint sui similes. Na- etsi non audent hanc improbitate- verbis præ se ferre, tamen declara- voluntatem factis. Quod idem se-nex vidit, & significat filio:

Mores maiorum laudant;
Eosdem lutulant quos collaudant.

n Phil. 2.

Quamobrem, si rectè à [n] *Cicero-* dictum est, *Te miror, Antoni, quo-rum facta imiteris, eorum exitum n- perhorrescere*: vobis curandum e- adolescentes, vt quorum studia no- probatis, eorum consilia aspern- mini. Finem faciam consulendi d- cauendis consilijs, consilio [o] *Sene-*

o Epist. 124.

pluribus quidem verbis explicato, sed eorum multitudinem vtilitas compensabit. Is igitur hoc ipsum tractans, quo de agitur: *Sunt quidam*, inquit, *qui vitia tradunt, & aliò aliunde transferunt: horum sermo multum nocet. Nam etiamsi non statim officit, semina in animo relinquit: sequiturque nos, etiam quum ab illis discesserimus, resurrecturum postea malum. Quemadmodum qui audierunt symphoniam, ferunt secum in auribus modulationem illam ac dulcedinem cantus, quæ cogitationes impedit, nec ad seria patitur intendi: sic adulatorum & praua laudantium sermo diutiùs hæret, quàm auditur; nec facile est animo dulcem sonum excutere; prosequitur, & durat, & ex interuallo recurrit. Ideo claudendæ sunt aures malis vocibus: & quidem primis. Nam quum initium fecerunt, admissæque sunt, plus audent.* Quibus verbis subtexit voces malorum: *vnam felicitatem esse bonæ vita, facere omnia liberè, frui patrimonio; hoc esse viuere, seque mortalem esse meminisse,*

fluere

fluere dies, & irreparabilem vita *decurrere*; cæteraque id genus fæcibus haulta vitiorum, cuiusm di, sub *Anna* & nutricis *Pha* personis, sunt exposita. Sed vnu addit *Seneca*, quod nec *Anna D doni*, nec *Hippolyto* nutrix potu obijcere: idque ex omnibus tam improborum consilijs pestilenti mum, facinoribus & flagitijs qu facem præferens. Nam quum pr pe sola, certè præcipua, quæ ij quos infecit vitiorum lues, reli quitur medicina, sit pharmacu salubris admonitionis: ait ab ip instillatum esse monitorum odiu ne vllus sanitati relinqueretur lo cus. Hanc enim è vocibus illis in proborum, vnam fuisse: *Istos tri & superciliosos, aliena vitæ censor suæ hostes, publicos pædagogos, assi feceris*. Itaque fuerunt, etiam apu *Ethnicos*, homines profani, qui ad uersus monita studerent adolescen tium aures obstruere: & moru censores, reprehensores libidinu publicos pædagôgos, contemne do

dos esse, vt superciliosos, & tristes, affirmarent. De quibus obsecro vos quæso quid dicat *Seneca*: vt qui morbum indicauit, subministret remedium. *Hæ voces non aliter fugiendæ sunt, quàm illæ quas* Vlysses *nisi alligatus præteruehi noluit. Idem possunt, abducunt à patria, à parentibus, ab amicis, à virtutibus: & in turpem vitam, ac miseram, turpius illidunt.* Non ignoratis quam perniciem *Sirenum* p *Homericarum* voces fingantur illis importare, quos cantilenis suis delinierint. Quibus cum hominum improborum voces à *Seneca* videamus, ac meritissimè, conferri, restat vt eas, sapientiæ monitu, cum *Vlysse* præteruehamur; si pestem, *Sirenum* arte intentatam, effugere velimus. Hæc habui quæ breuiter, pro ratione temporis, de cauendis & exemplis hominum, & consilijs, vos admonendos putarem. Consequens erat, vt de maleficijs, & vexationibus, quibus aduersarij, non tam cuniculos agunt ad subiuendam studiorum arcem, quàm

p *Odyss. μ.*

quàm vim apertam adhibent, iti-
dem vos monerem. Sed de ijs seor-
sum verba malo facere, quum dabi-
tur occasio: quàm aut strictim at-
tingere quæ vberiùs tractanda cen-
seo, aut vobis diutiùs iam molestu
esse. Intereà, immò potiùs & in-
terea & postea, iuuenes ornatissimi
enitamur quæso, *Epaminondæ* esse
potiùs, quàm *Thebani*; *Phociônes*,
quàm *Athenienses*: non *Syllaturien-*
tes Pompeij, sed *Catones*; non *Dido-*
nis æmuli, qui audiamus *Annas*; sed
Hippolyti, qui nutrices, qui *Phædras*
ipsas repellamus. Quamuis exosi
futuri simus, quamuis profugi,
quamuis discerpendi, & mortem
inusitata ac inaudita crudelitate
per tormenta oppetituri: tamen
Hippolyti beatam calamitatem, in-
felici *Didonis* ac *Phædræ* mollitiei,
& prauitati, anteponamus. Plus va-
leat virtus, quàm voluptas; offici-
um, quàm cupiditas; ratio quàm
libido. Et verò, si malus bonum,
malum esse vult, vt sit sui similis:
nónne contrà, bonus, malum, bo-
num

num esse volet, vt sit sui similis? Si iuuenes dissoluti conantur *Alcibiadem* corrumpere & perdere, vt sit sui similis: nónne *Socrates* philosophus conabitur eum corrigere, vt sit sui similis? Quare, si boni tam esse cupimus, quàm haberi; malos nostri similes studeamus facere: præluceamus exemplo, vt sequantur benè viuentes; adiuuemus consilio, vt benè monentibus obsequantur; etiam beneficio (nam iuuat id, quod superest, hac in parte præuertere) alliciamus quos possumus; vt ipsi quàm optimi & quàm doctissimi, cunctos virtutibus disciplinisq; excolamus. *Dixi.*

ORA-

OR
C

uam q
tiâ di
videor
præſta
viam
dio, qu
deritis
tamen
caro, q
ceptis
hortatu
quam
os, vt
rgat
o ad
r) a
veſtig
Ethi
ium e

ORATIO POST VACATIONEM PASCHALEM,

Anno 1576.

ETsi Vestros sensus, adolescentes optimi, si minùs omnes omnium, at magnam quidem partem, ita experientiâ diuturni temporis perspexisse videor, vt neque de iudicio, quin præstantissimam virtutum artiúmq; viam cognoscatis; neque de studio, quin vos in eam detis, vel dederitis potiùs, dubitandum sperem: tamen, vt filium suum *Marcus Cicero*, quanquam abundantem præceptis institutisq; philosophiæ, cohortatus est; item vos mihi quanquam in optimis studijs progressos, vt progressus optimos facere pergatis, excitandos statui. Quod ergo ad præstandum (vt ingenuè fatear) accedo subinuitus: ac vtrum vestigio tanquam ad prælium, ad *Æschinis* cum *Demosthene* conflictum egrederer, an priùs imperatorum

rum milites astantium exempl
imitarer, mecum aliquandiu du
tare cœpi. Nam quum morbis a
mi medicinam facere debeat o
tio, comprimendo, quæ tume
roborando, quæ languent; q
inflammant leniendo; coercen
quæ diffluunt; expurgando, q
redundant: mea tantum abest v
officio fungi quibusdam iudice
arguar è contrario sauciare sa
non sanare saucios; imprudens
facio id quod non debeo; infel
vitio detur quod non facio.
sanè, si quid ipse iudicare poss
idem in eo mihi vsu venit, q
a Hist. Rom. lib. 2. narrat a *Velleius* contigisse *Dr*
qui tanto meliore ingenio anim
quàm fortunâ vsus est, vt male
collegarum, quàm eius optimè co
ta senatus probaret magis. Veru
men, vt ei non idcircò fuit resp
ca deserenda, quòd *bene capta*
cederent: ita mihi pristinam, cu
rationem suadebitis retinend
etsi remediorum quæ morbu
hibentur, non tam delectet sal

tas, quàm acerbitas offendat. Nec verò tam eſt integrum, vt meæ quantulæcunq; hoc in pręfandi genere opellæ, ſuſceptæ ad ſtudia veſtra erigenda & confirmanda, parcam. Etenim cùm à primo huius mihi muneris demandati tempore, quando infirmiori dicendi labor erat grauior, nec vos fortaſſe tantum à me expectabatis; hanc tamen rationem ſequi inſtituerim: remittere tandem de cohortandi diligentia, poſtquam eam intendere cùm poſſis faciliùs, tum impenſiùs debeas, videri poſſet hominis aut ſibi nimium indulgentis, aut minus de vobis, quàm par eſt ſolliciti. Quòd inſtituto decedere liceret, ſi veſtra pateretur expectatio, ſi nullam ignauæ, nullam inhumanæ, nullam improbæ voluntatis culpam ſuſcipiendam eſſe intelligerem, ego verò libentius tacerem quàm dicerem; vobis offenſæ, mihi moleſtiæ, vtriſque ægritudinis minus crearetur. Sin autem profeſſores doctoreſq; artium, ſunt tanquam

animorum parentes diſcipulis; & amor parentum perſeuerans eſſe debet, non temporarius; & perſe-uerantia amoris declaratur aſſiduâ bene merendi curâ: abeſſe non po-teſt, quin ſi hoc onus ſubterfu-giam, & detrectem, aut diligentia, aut beneuolentia, aut officij fides in me deſideretur. Quamobrem ve-lim equidem in omnibus, ſed in primis in nobis, ac enitar in meip-ſo, quoad facultas feret, vt appa-reant veſtigia eximiæ illius animo-rum conjunctionis, quæ inter *Cice-ronem* fuit & *Hortenſium*: *quorum alter ſemper ab altero adiutus eſt, & communicando, & monendo, & fa-uendo.* Non omnia, fateor, poſſunt omnes: ac pleriſque fortaſſe ve-ſtrûm non deeſt voluntas huius ſtu-dij teſtificandi; deeſt occaſio. Qui-quam communicandi poteſtas da-tur multis; monendi, plurimis; fa-uendi, vniuerſis. Mihi verò ip-quoniam occaſio non minùs op-portuna ſuppetit quàm volunta-veſtra ijs omnibus ſtudijs juuandi

idcir-

idcirco laborandum esse visum est vt crebrò communicarem, monerem aliquando, fauerem perpetuò. Verùm enimuero quàm vehementer faueam, factis, vbi liceat, declarare malim, quàm profiteri verbis. Quàm autem libenter & cupidè communicem, si cura quotidiana cum vestro, quanto possum, profectu prælegendi non indicet, tacebo. Quàm fideliter porrò & amanter moneam: conscientia mihi testis est. Si paulò asperiùs, requirunt tempora: si minùs cum fructu, meliora spero: si imprudentiùs, incommodiùs, volui quod debui, præstiti quod potui; laudandum, voluisse, non præstitisse, ignoscendum. Sed homines pleriq; vel ignorant prorsus, vel parum attendunt, quàm sit illud [b] *Ciceronis monere & moneri*, non solùm, *veræ amicitiæ*, sed etiam solidæ virtutis *proprium*; neq; ... modò plebis necessarium, sed ... flori populi. Nam, *& monendi*, inquit, *sæpe sunt, & obiurgandi*, qui ... ndē? *amici*. Quid? *amici*, viri boni?

b De Amici.

 Ita

Ita censeo. *Monendi liberè, no*
asperè. Sint ista: sed *monendi, &*
obiurgandi quoque sæpè sunt amici
At irascentur *Marce Tulli.* Imò ve
rò *accipienda sunt ea amicè, quum be*
neuolè fiunt. Bene præcipis: sed ne
mo paret. Quin *& proprium est ve*
amicitiæ patienter accipere moniti
nes, non repugnanter. Næ tu mirabi
lem narras paucitatem verorum a
micorum! Ita multi repugnant
accipiunt, non patienter, vt om
inimicis, aut amicis falsis, plena v
deantur. Proinde non immeri
Ciceronis Lælius, postquam dixer
monitiones, & obiurgationes accipi
das amicè, quum beneuolè fiunt, su
iungit continuò, quasi reuocans
ipsum; *Sed nescio quo modo veru*
est, quod in Andria *familiaris m*
Terentius *dixit: Obsequium ami*
veritas odium parit. Atq; haud sc
an *Lælij* sententia, (vt nunc su
mores.) non dicam, plausibiliùs,
probabiliùs inuerti possit. Nam
molestam ait *esse veritatem, siqui*
ex ea nascitur odium, quod est ve

num amicitia: sed obsequium multo molestius, quod peccatis indulgens præcipitem amicum ferri sinit. Nobis autem molestum videtur obsequium, quod imprudentes perire sinit: sed veritas multo molestior, quæ corrigit peccata. Erraui. Dicendum erat; iucundum obsequium, quòd illecebris voluptatum delinit molles animos: sed veritas molestissima, quæ seueris monitis teneras auriculas radit & offendit. Nam etsi hoc totum *monere, & obiurgare*, à veris amicis nostrâ gratiâ adhibeatur; tamen nihil est minus gratum: nihil inuitiùs auditur, nihil iniquiùs accipitur, nihil respuitur fastidiosiùs, nihil indigniùs conculcatur. Adeò parui æstimatur illud, quo exceptionem suam concludit *Lælius: Cuius aures ita clausæ veritati sunt, vt ab amico verum audire nequeat, huius salus desperanda est.* Quę adultis nobis tam persuasa foret sententia, quàm in schola pueris solet esse nota: non minus iucunda ad aures accideret, quàm animo

ſalutaris eſt, admonitio & obiurgatio. Quemadmodum enim oues, è cunctis animantibus, commoditates habent maximas, ſed & maximis obiectæ malis requirunt maximam paſtoris curam; & vites, ex arboribus, fructu excellentes deſiderant operam vinitoris, ne ſarmentis luxurient, aut egeant adminiculis; & agri feraciſſimi inutiliſſimis ſilueſcunt herbis, niſi agricolæ induſtria perpurgentur: ſimiliter in hominibus, indoles præſtantiſſimæ, niſi cultores habea quorum monitis ac reprehenſioni bus curentur & congregantur, de prauantur facilè, vel pergunt p tius eſſe praui, & in omni gene errorum, facinorum, flagitioru volutari. Quare, ſi quis aurium d licatiorum verba tantùm plum melleaque probet, quaſi nihil n roſas (quod aiunt) loqui deb mus: is diſcat à [c] peritis rerum turæ: apes conſueuiſſe amati bus ſuccis ſuos alueos illinere, uerſus aliarum beſtiolarum aui

ta

c Pli. hiſt. lib. 11 cap. 6.

tates. Discat à filijs medicorum, nulla remedia quæ vulneribus adhibentur tam facere dolorem, quàm quæ sunt salutaria. Discat à Philosophiæ cultoris [d] principe, iram vtiliter à natura datam, vt cotem fortitudinis; addo etiam seueritatis. Denique meminerit duos *Catones* eruditorum omnium consensu laudatos: *Censorium*, & *Vticensem*, *Censorium*, qui [e] professus est *sæpe se questum esse de fœminarum, sæpe de virorum, nec de priuatorum modò, sed etiam magistratuum sumptibus: diuersisq; duobus vitijs, auaritia & luxuria, ciuitatem laborare*. *Vticensem*, qui [f] hoc ipsum *de luxuria & auaritia ciuium suorum se quoque sæpe questum* quum commemorasset: *multos se mortales ob eam causam aduersos habere*, adjecit. Quod si nemo erit tantâ mollitie, vt reprehensiones omnes reprehendat, modum se tantùm desiderare dicat ac illud ostendat è *Ciceronis Lælio*, *monitio careat acerbitate*: ei considerandum est,

d *Arist. de Mori. lib. 3.*

e *Liu. l. 34.*

f *Salust. de coniu. Cat.*

primò, non solùm *monitionem amicorum*, sed etiam *obiurgationem* ibi probari; quarum in altera cum *acerbitas* interdicatur, in altera permittitur, vetatur tantùm *contumelia*. Deinde, non de quibusuis, sed de *amicis* agi; eosque nisi bonos, nullos agnosci: nobis autem esse quandoque negotium cum malis, cum improbis, cum inimicis nostris, vel suis potius, & virtutis. Postremò, *Ciceronem* ipsum affirmare, *nonnunquam veniendum esse ad acerbum castigandi genus vt solent ad vrendum & secandum medici, quum nulla reperitur alia medicina*. Sed nescio quo pacto à monitionibus ad obiurgationes delapsa est oratio mea, de quibus verba facere non institueram. Nam quorsum hæc vobis, auditores humanissimi? quorum, & ingenia, optimarum artium studijs mansuefacta, tractabilia sint necesse est; & oculis ea species honesti ac sapientiæ obuersetur, spero vt mirabiles excitet amores sui.

Quanquam monendi estis nihil-
ominus

ominus. Siquidem, & medicos corporum videtis non tantùm homines ægros curare: verùm etiam sanis, ne in ægritudinem incidant, præcauere. *Achillem* poetæ fingunt, infantem Stygijs aquis immersum, fuisse reliquis omnibus membris invulnerabilem: eâ solâ parte pedis vnius sauciari potuisse, quâ tenebatur à *Thetide*, cum aquis immergeretur. Miretur aliquis interfectum; sed ea ipsa parte cõfixus est à *Paride*, qua sola potuit sauciari. Eodem modo nobis cogitandum est, licet aquis *Heliconis*, imò, diuiniorib⁹ tincti fuerimus ne vulneribus pateamus; tamen non esse nullam partem reliquam quæ telo inimici cruentari possit. Præcauendum igitur, ne per insidias trucidemur. Habemus nostrum *Paridem* semper vigilantem, ita inflammatum furore, vt cupiat; instructum astutiâ, & armis, vt possit, nobis insanabile vulnus infligere, nisi *Achille* simus cautiores, etsi fortiores *Achille* essemus. Quamobrem,

vt [g] *Helenus* præmonuit *Æneam* de periculis imminentibus, de incolis magnæ *Græciæ*, de *Scylla*, de *Charybdi*; quò posset incolumis in *Latium* appellere, eóque [h] solatio in ærumnis perfrui,

Sedes vbi fata quietas, ostendunt: ita vos mihi censui monendos de exemplis, de consilijs, de maleficijs hominum; vt declinato, quod ab illis imminet vobis, periculo, in cœleste *Latinum*, quo debetis tendere, duce Deo, peruehamini. Atque ab exemplis quidem & consilijs, de quibus ante dictum est minus videtur periculi metuendum. Ne maleficijs terreamini, quod tractandum restat, magis, (vt est hominum infirmitas) verendum est. Nam exemplis peioribus possunt meliora opponi, & præponderant non peioribus modò exemplis malorum, sed eorum etiam qui minimè mali videantur. Vt [i] *Cicero* de *Pompeio*, quum vrbem relinqueret, *fecit idem* Themistocles; *at idem* Pericles *non fecit*; & *nostri oli*...

g Virgil. Aeneid. l. 3.

h AEneid. lib. 1.

i Epist. ad At. l. 7. ep. 11.

vi

vrbe reliqua capta, arcem tamen retinuerunt. Consilijs autem, tantum abest vt labascant animi bonorum, vt confirmentur magis: sicut ignis vehemens, si comprimatur, violentiùs erumpit. Et quanquam sit difficile, consilia amicorum itidem reijcere, ac eorum quos odimus fas est tamen ipsos in summa rei sic accipere, vt [k] *Andromacha Helenam* modo mitius, leniusque, pro discrimine personarum;

[k] *Senec. in Troad.*

Quisquam dubius ad thalamos eat;
Quos Helena *suadet?*

Cæterum maleficijs, quæ dolorum quasi faces vobis admouent, illud tenerum & molle, quod natura insitum in animis habemus, ita premitur distringiturq;: vt vix inuenias quenquam, aut prudentiâ tam excellentem, aut tam inuictum fortitudine, qui, quum fodiatur angorum aculeis, non à virtutis studio desciscendum propemodum arbitretur. Quis enim *Atheniensium Demosthene* prudentior? Quis *Romanorum Bruto* fortior? At *Demost-*

mosthenes post Rempublicam luculenter administratum, quum nescio quid ærumnarum, virtutis comitum degustasset, [l] dixisse fertur adolescentibus, à quibus inuisebatur, *si duas ab initio sibi propositas vitas habuisset, quarum vna ad tribunal & concionem duceret, altera ad interitum; præsciuisset q; mala, terrores, calumnias, inuidias, contentiones, quæ capessentibus rempublicam eueniunt: se in eam viam quæ rectà ad interitum ac perniciem ferret, fuisse potius ingressurum*, Marcus autem *Brutus* varijs post oppressam *Cæsaris* tyrannidem molestijs conflictatus, postquam ad extremum, victus ab *Augusto*, moriendum sibi statuit, [m] in illam querelam *Herculis* erupit: *O misera virtus, nihil eras nisi verba. At ego te, vt inclytum opus exercebam: tu verò seruiebas fortunæ.* Magna *Demosthenis* & *Bruti* virtus: sed maior aliquando virtute vis dolorum. Ita, qui satis fortiter in periculis gesserunt, viri: fracti ærumnis errarunt,

l Plutar. in vita Demost.

m Dion. hist. Rom. lib. 47.

homines & virtuti vitium perperàm imputârunt. Neq; id mirum. Non enim amor solùm, verùm etiam dolor in iudicando cæcus est. Amoris et Doloris cæcitas Alioqui nec *Demosthenes* adolescentes absterruisset, quo minùs patriæ seruirent, etsi turbulentissimis procellis iactarentur: nec *Brutus*, calamitatibus acceptis virtutis ergò, virtutem verba esse, non opus excellentissimum; fortunæ pedissequam non dominam casuum humanorum, cum *Hercule* conclamasset. Quid igitur? An ipsorum debemus esse similes? At ne ipsi quidem fuerunt sui. Nos verò priorem *Demosthenem*, & *Brutum* nobis proponentes, illum *Demosthenem*, *qui redit exuuias indutus Achillis*, est, *Æschinis*, illum *Brutum*, qui patriæ salutem exilio redemit suo, semper omnes animatissimus, vt quamuis inimicorum odijs affligamur, traducamur contumelijs, patria relegemur, quamuis immeritò tractemur modis indignissimis, exagitemur, obruamur, quamuis

uis iniurias, quascunq; demùm po-
sunt vel petulantes linguæ, vel i-
solentes animi, vel manus viole-
tiæ inferre, patiamur: tamen cu-
n Æne.l.5. illo n *Virgiliano* sene, tum senti-
mus ipsi, tùm alijs consulamus.

Nate Deo, quò fata trahunt,
trahuntq; sequamur:
Quicquid erit, superanda om-
fortuna ferendo est.

Sit illud solatium instar arcis i-
expugnabilis adversus omnes m-
lorum impetus, quòd nobis sum-
conscij rectæ voluntatis; nec vo-
mus; & non nitimur, sed nitimur
optima, & optimis restat præmiu-
Agat altissimas in imis sensibus r-
o Hor.Ep.li.1.Ep.1. dices, quod o poëta cecinit, *hic*
rus aheneus esto; *Nil conscire si-*
p Cic.Tus. quæst.lib.2. quod dixit p orator, *nullum th-*
trum virtuti maius conscientiâ: qu-
Philosophi docent, ne *Phalari-*
quidem tormentis succumbe-
dum, vt ab officio recedamus: qu-
deniq; profani, solâ naturæ luce
lustrati homines senserunt, & co-
celebrârunt, nunquam teterri-

rnificinas conſcientijs, aut malis futuras aut obfuturas bonis. Hoc tem fundamentum actionum nnium noſtrarum ſi iecerimus; od (vt confido) facimus, debe-us quidem certè poteruntné ndem vlla maleficia (quum di- maleficia, vexationes cunctas di-) poteruntné igitur maledicen- ſpicula, aut irriſionis, imò ipſa mina violentiæ nos depellere, o minus faſtigium virtutum & ctrinarum ei ſuperſtruamus? Ob-ectatorum, credo, verbis moue-mur vt ſtationem deſeramus; um ea philoſophos (quibus riſtianos inferiores eſſe pudeat) vellicarint, nec inflexerint. *Soates*, quàm ſcurriliter ab q *Ariphane* poeta, coram populo, in eatro perſtrictus eſt? Quàm ini-is calumnijs ab r *Anyto* & *Meo* vexatus apud Iudices? vt futi- nugator, vt magiſter ineptiarum, rruptor iuuentutis, impietatis ſe-inator. Qua maledicorum tamen tulantia non modò non eſt fractus;

q *In comœd.* Νεφέλαις.

r *Plat. apol. Socrat.*

ctus; sed etiam eorum licenti
probauit: *quia*, [f] *si vera vitia*
bis obiecerint, corrigemus, inquit,
falsa, nihil ad nos. Præclarè *Socra*
tes.

[f] Diog. Laert. in vita Socra.

Quanquam, si falsa dixerint
nobis; etiamsi nihil ad nos, ad al
tamen, ideoq; non negligenda:
mala de *Socrate* opinione conc
ta, *Socratis* doctrinam auersen
homines; atq; eueniat vt illis
nus prosit, quibus maximè prod
se cum velit, tum debeat. Sed l
danda est eius & patientia, & p
dentia: qui dictis maledicor
non mouebatur falsis, veris eti
iuuabatur. Futilitas, ineptiæ, c
ruptela, impietas, acerbæ con
meliæ; præsertim innocenti. Q
si accedat eò, vt amentes esse,
furere dicamur; vt in *Anticyra*
mandemur, tanquam insani?
hoc grauissimo viro, *Democ*
Abderitæ, proper eximium pro
tatis & sapientiæ studium eueni
nobis non idem euenire poter
Illius ad *Hippocratem* (qui sena

puliq; *Abderitarum* rogatu venerat, ipsum curaturus) [t] extat Epistola, ab his exorsa verbis, *Veni*, Hippocrates, *daturus nobis elleborum, tanquam insanientibus; persuasus ab insipientibus, qui virtutis laborem insaniam esse arbitrantur.* Cui respondens *Hippocrates*, fatetur *se fuisse vocatum ad eum, tanquam insanientem, helleboro purgandum. Postquam autem ipsius è colloquio congressuq; studium perspexisset, non amentiæ opus, sed omni dignum laude & admiratione: iam Abderitas, quorum rogatu venerat, insanos esse viros; iisq; helleboro potius opus esse.* Ergo *Democritus* constanti est animo, licet à ciuibus suis insanus dicatur; à cuncto senatu populoq; *Abderitarum*. *Socrates* non solum se carpi maledictis, verùm etiam petulantissimè irrideri præsens vidit, neq; angitur. Nos, institutis cœlestibus informati, non parem constantiam (nequid amplius requiram) ferendis patienter contumelijs exhibebimus? Cùm præsertim

t Inter epist. Hippocrat.

ſertim *Ariſtidis*, qui calumnijs
ceratus eſt, quum officium præ
ret, quum autem in ſceleribus c
niueret, laudatus, exemplo do
mur, conſueuiſſe vulgo bonos
prehendi, malos prædicari? N
que *Phocionis* animum inuict
commemorare tædet: quem,
ſtimantem (opinor) oportere li
ras eſſe linguas in liberis ciuit
bus, adeò maledicta non offen
bant, vt inter dicendum in conc
ne laceſſitus, ne reſponſo qui
ea dignaretur. Sed quid hum
ris conditionis homines, aut
neſcentes humanioribus literis,
crebris ærumnis exercitatos &
curatos recenſeo? Aſpicite m
num illum *Alexandrum*, regem
rentiſſimum, elatum ſecunda
rerum ſucceſſu, diuturnoq; vſu
u Plutarch in v. Alex. morum efferatum. [u] Qui, quu
mici, ditati ſpolijs orientis, q
temq; & otium (vt fit) labori p
ferentes, ita pertæſi eſſent re
bellicarum, vt ei victorias qua
ti nouas obtrectarent: leni tul
ni

mo, magnificẽtiſſimamq; ſenten-
m ſubiecit; *regium eſt audire ma-*
quum benè facias. Videlicet *Ho-*
rum aſſiduè peruoluebat, in quo
debat regem *Agamemnonem* ver-
rum contumelias audire tole-
nter. Et quod magis miremini,
Therſites, homo omnium *Græco-* x *Homer. Iliad. B.*
m fœdiſſimus, alijs quieſcenti-
s, conuiciatur *Agamemnoni. Græ-*
ſtomachantur. *Agamemnon* ta-
t. *Therſites* impunè ferret, niſi
ndem ab *Vlyſſe*, & verbis com-
eſſus, & ſceptro caſtigatus eſſet.
m, ne quis *Vlyſſem*, non ferentem
nuicia *Therſitis* in *Agamemno-*
m, prætexat ſuæ mollitiæ, ſi con-
cijs excandeſcat: ſcitote *Vlyſſem*
ſum, petitum conuicijs, non mi-
s in ſuis, quàm in ſuis *Agamem-*
nem, patientem fuiſſe. Quum e-
m mitteretur, ex oraculo *Chalcan-*
s, ad *Hectoris* filium *Aſtyanactem*
Andromacha petendum, vt ipſo
cciſo, quem vltorem metuebant,
curiores abirent *Græci*, y *Andro-* y *Sen. in Troad.*
achæ deprecanti reſpondit quod
s erat;

Non

Non hoc Vlyſſes, *ſed negat* Chalca

Verùm illa (vt homines, ſi q
quod rogent, neges, facilè c
ſuſpicantur peſſima, tùm loqu
tur,) ardens iracundia eum acer
ſimis probris proſcindit.

O machinator fraudis ô ſcelerum artiſe
Virtute cuius bellicâ nemo occidit,
Dolis & aſtu maleficæ mentis iacent.
Etiam Pelaſgi: *vatem & inſontes D*
Prætendis?

Prætendi calumniatur id, tanqu
falſum, quod ab *Vlyſſe* verè dice
tur. At quàm maledicè? qu
procaciter? quas intorquet c
tumelias? qua licentia debacc
tur? Quaſi quiduis liceret mu
ri dolenti.

Hoc eſt pectoris facinus tui,
Nocturne miles, fortis in pueri necem.
Iam ſolus audes aliquid, & claro die.

Sed quid *Vlyſſes* contrà? Num co
uicia rependit conuicijs? Nihil m
nus. Non extinguitur ignis ig
ſordes ſordibus nō eluuntur. Q
igitur reſpondet? Attendite p
dentiam, modeſtiam, toleranti

Virt

irtus Vlyssis *nota Danais est satis,*
Nimisq; Phrygibus. Non vacat vanis diem
onterere verbis : anchoras classis legit.

àm multa quàm paucis : quàm uiter & moderatè? Calumnias ellere, nec opus esse, nec vacare : dicijs, & suorum, & hostium, se quiescere : vana, quæ præter rem, stitutum vrgendum esse. Nimim fœminarum est neque earum datissimarum, rixis contendere : orum, nihil loqui præter decom; si contrà quàm deceat rontur, non moueri. Quod si tam celsans animi constantiam in camnijs ferendis adhibeamus oxtet, quarum maior tamen handa est ratio, ne, si inurant notam amiæ, virtutis detrahant opiniom, id est, autoritatem, non minam bene gerendis rebus adjucem : quanto minus ludibrijs, ibus sibi maius improbitatis decus atq; detrimentum important ulantes, quàm nobis ignominię, uenit commoueri ? Non sum cius homini liberaliter educato ca

ca peracerba, duraque tolerat
se consueuisse: vt mihi non im
ritò videatur ille, quicunq; fui
pud *Menandrum*, voluisse po
cruciari, quam irrideri: cuius
rei hanc rationem reddit, *Hom*
ingenuum irrideri, turpissimum,
ciari, humanum est. Veruntam
quum recogito præstantem a
firmitatem virtutibus exagge
non modò stimulos dolorũ, sed
etiam ac tormenta omnium hu
norum casuum contemnentis:
possum facere quin reclamẽ [z] E
pidis *Medea*, quę *Creontis* filię
desponsæ, nec ipsi solùm, sed
pinquis, immò & suis liberis e
sone, susceptis, se interitũ allat
esse profitetur, quòd ab *Iasone*
sa, *Creonte, ab hostibus irrideri,*
non ferenda. Irrisionẽ ferre non
test *Medea*, fugitiua, scelerata,
nefica muliercula. At *Socrates*
& tulit in publico ciuium suor
fortasse & Græcorum aliorum
cessu; nec ab hostibus modò se
deri tulit, sed etiam à poëta q
ho

[z] In Medea.

ſtes ſubornarunt, ab *Ariſtophane*,
dixi, hiſtrionibuſq; & ſpectato-
us comœdię. Videant quorũ ani-
non viriles, vt *Socratis*; ſed mu-
bres, vt *Medeæ* tam indignè fe-
t irriſiunculam, vt propterea non
o, malũ machinentur (ſit id *Me-*
proprium) ſed vel à bono rece-
dum putent. Tãquam ex illa *gen-*
ſſent oriundi, *cui hæc vna fuiſſe*
ſa [a] *fertur vrbem ſuam transferen-* [a] Senec. Epist. 57.
quia fragorem Nili *cadentis ferre*
poſſet. Quod in eam partem ta-
n nolim accipi, quaſi exiſtimem
demnandos omnes quos moue-
contumeliæ; (quem enim non
uent?) ſed vt doceam motus ani-
quando exiſtunt, ratione com-
mendos: ne, ſi vehementiùs, ac
eſt, efferueſcant, aliquid à no-
extorqueant quod non deceat.
m quòd rex *Antigonus Theocri-*
poëtam, pungentem dicto, re-
xit gladio: impotentis fuit iræ.
od *Diogenis* diſcipulus riſu ac-
tus magiſtrum dereliquit: vere-
diæ vitioſæ. Quòd *Demoſthe-*

nes

nes explosus ab *Atheniensibus*, dentiùs se dedit studijs: gen animi. Quòd autem *Q. Lolli* nex arator, quum à *Verris A* *nio*, iniquum posceretur, co contumelijs illudentium affe rum, *Apronijq;* cachinnantis, ad sius venit leges: iniuriam accip quàm ferre contumeliam ma humanum est. In quo licere men conditionis nostræ mise lamentari, quibus assiduè per endum est, quod *Siculis* sub V contigit: vt rideantur *Lollij*, *A* *nij* cachinnentur; integritas v tur, improbitas insolescat; ill tur viris bonis, nequissimis app datur. Quin optandum quidem set, vt vltra [b] *Lollios* atque *A* *nios* calamitatis huius æstus no surgeret. Neque enim, si aut nepotesque irrideant, aut irrid tur aratores & opifices tanto dolendum est. Verùm, vt ij, qui didas *Musarum* ianuas freq tant, aliosq; tanquam sale sap tiæ debent condire, aut irridea

b *Cic. in Ver.* *lib.* 3.

tut irrideant: res & exempli eo magis praui ac perniciosi, quo latius manat malum, & tabem à fontibus ad riuulos diffundit. Sed quoniam in ea tempora incidimus, in quibus vtrunque horum vulgo fit: armemus nos oportet animo *Catonis*, & *Ciceronis* stomacho, ne sub isto pondere quasi fatiscamus. Atq; hunc in finem, quis sit exitus stultitiæ eorum, qui irrident; quis officij nostri, qui irridemur, fructus, considerandum est. Quorum vtrumque laudatus ille mihi sæpenumero *Seneca*, philosophus quidem Stoicus, sed ad Epicurëus nostræ ætatis mores castigandos autor tãto aptior in suis ad [c] *Lucilium* Epistolis annotauit. Alterum, quum iuuenem, magno ingenio, sed in prauum iam tendente, *Marcellinum*, ad meliora hortaturus, quem tamen sua monita risurum verebatur: *Si ridere* (inquit) *perseuerabit, gaudeo, tanquam in malis quòd illud genus insaniæ hilaræ contigerit. Sed non est illa hilaritas longa. Obserua:*

[c] *Epist.* 29.

videbis eosdem intra exiguum te
pus acerrimè ridere, & acerrimè
d Epist.77. *dere.* Alterum, [d] quum expos
atque reprehensa hominum p
uersitate concurrentium ad th
trum, ad tibicines, ad præcones,
inepta spectacula: *at in illo*, inqu
loco, in quo vir bonus discitur, pau
simi sedent; & hi plerisque viden
nihil boni negotij habere quod ag
inepti, & inertes vocantur. M
contingat iste derisus. Æquo an
audienda sunt imperitorum conu
& ad honesta vadenti contemnen
est iste contemptus. Illis namque v
bis, *ad honesta vadenti*, signifi
tantam esse virtutis dignitate
vt omnium cōtemptuum & con
meliarum indignitatem absorbe
e Cic. de fin. bon. & mal. lib.5. Sicut & [e] *Piso* Peripateticus,
pellans *quæ secundum naturam s*
bona, fore tamen asserit, vt *si vi*
tis amplitudo quasi in altera libra l
ce ponatur, terram ea lanx & m
deprimat. Quare, si nobis ope
in studio virtutis collocanti
contingat irrideri, si inepti vo
n

mur, atque inertes, & quicquid præterea comminiſci poterit dicax imperitia: nullus nobis alius deriſus contingit quam quem optauit ſibi *Seneca*; nulla alia conuicia, quam quæ pronuntiauit æquo animo audienda, quo fortius perſtandum, & contemnendum eſſe iſtum contemptum ad honeſta vadentibus, debemus meminiſſe. Niſi fortè Stoicos ac Paripateticos honorificentiùs ſentire de virtute, quàm Chriſtianos, patiemur: aut nostro ſæculo minus contumelijs obnoxiam infeſtamque eſſe arbitrabimur, quàm ſuo [f] *Ambroſio*, quum hanc querelam texuit; *Quoties inter fabulas ebriorum, virtutes probro ſunt, peccata laudi, honeſtas ludibrio, continentia riſui, miſericordia vanitati? Iſti ſunt morbi, qui mala ſua in multos transferunt. A paucis corruptela peruenit ad omnes. Sedent in conſilijs, derogantes ſobrijs, ructantes crapulam. Sedent in tabernis, de ebrietate certantes. Verecundus ſi tranſeat, erubeſcet, à ſin-*

[f] Enarrat. in Pſal. I.

gulis carpitur; si flagitiosus, omnium [ore] *re laudatur, & tanquam morbi* [us] *transit in animus singulorum.* Mi[hi] verò tam germana videntur hæc e[s]se eorum quæ fiunt apud nos pa[s]sim: vt, nisi querimoniam illam a[b] alio scirem olim habitam, ab a[li]quo è nostris nuper institutam su[s]picaturus sim. Itaque perinde ho[] diè, ac olim præceptum est cog[ni]tu & obseruatu necessarium; a[d] virtutem, ad sapientiam, ad hon[e]sta vadentibus, optandum esse p[o]tiùs quàm metuendum derisum, audienda æquo animo conuic[ia,] contumeliasq; omnes contemne[n]das. Iam, si verum est homines i[n]genuos & liberaliter educatos cr[u]ciari malle se, quam irrideri: n[on] dubito, quin contumelijs ferend[is] assuefacti, iuuenes ornatissimi, mu[l]to facilius vos ad perferendas inj[u]ria & incommoda sitis compar[a]turi. Scio quo in loco, & quib[us]cum agam. Alioqui subtimere[m] ne mea miserabilis esse videre[tur] ad rerum optimarum studium a[]

ho[]

hortatio, qui pro laudibus, calumnias; ludibria, pro dignitate; pro emolumentis, honoribus, voluptatibus, injurias & incommoda subeunda commemorem. Quid aliud afferres, diceret homo rudis, si dehortareris? sed vobis qui (in g opere, quod h *Plinius* ediscendum, non modò in manibus quotidiè habendum monuit) *dubitasse* Herculem, *quum duas cerneret vias, vnam voluptatis, alteram virtutis, vtram ingredi melius esset*, ab eius narrationis i autore hanc poni, *quòd eorũ quæ bona præclaraq; sunt, nihil largiatur Deus hominibus sine labore, diligētia, contentione, cōtrà perfacile suas periucundum otio, luxui, cupiditatibus indulgere.* Nam etsi voluptates istas vitiosorum excipiant fastidia & dolores maximi; bonorumq; vicissim labores ac ærumnas, incorruptæ, solidæ perpetuæ, voluptates comitentur, & consequantur: tamen suis interim delicijs oblectantur improbi in præsens; & ad optima contendentibus, multa dictu grauia, per-

g *Libris Cicer. de off.*
h *Hist. nat. præfat. ad Vespas.*
i *Prodicus apud Xenoph. de dict. & fact. Socr. lib. 2.*

pessu aspera, occurrunt. Itaque si viam, quam commendo vobis, laboriosam, impeditam, arduam, plenam molestijs, difficultatibusque esse negem, mentiar. Neque solum tacitæ vestræ conscientiæ me conuincerent, sed etiam historiæ nationum omnium. Proferent enim Græci suum *Agamemnonem*: cui, magnis meritis illos complexo, *pro beneficentia pœnas reddidisse* [k] prouerbio celebratur. Vrgerent *Ephesij* suum *Hermodorum*, virum præstantissimum: quem, ne quis ex ipsis vnus excelleret è ciuitate expulerunt. *Romani* verò ciuium nobilissimorum exercitum obijcerent *Catones Vticensem* inclusum in carcere, *Censorium* accusatum quater & quadragies nobiliumque odijs semper agitatum; *Scipionem Africanum, Rutilium Metellum*, in exilium eiectos; *Varronem Ciceronem Senecam Papinianum*, innumerabiles alios, spoliatos vita; nonnullos exquisitissimis etiam supplicijs, crucibus, flammis, ferarum laniatu mactatos

[k] Ἀντ' εὐεργεσίας. Ἀγαμέμνονα τίσαν Ἀχαιοί.

mactatos ac discerptos. Dies me deficeret citius, quàm oratio, si velim singulis immorari. Vni *Athenienses*, quibus nulli vnquam aut laudem virtutis magis concupiuerunt, aut virtutem minus, tam multa dederunt eiusmodi exempla, vt cæteris vniuersis palmam præripere in hac improbitatis exuperantia voluisse videantur. Nam, vt omittam quàm indignis modis quales & quantos viros tractarint, *Solenem, Miltiadem, Themistoclem, Cimonem, Phocionem, Socratem*: legem de ostracismo, quo vocabulo ducto ab ostraco, id est, testula, significabant genus relegationis ei, quem nomine testulis inscripto notarunt, irrogatæ, sed legem de ea relegatione, ad minuendas nimias ciuium potentium opes institutam, aduersus eminentes virorum optimorum virtutes intorquebant; & honestum eo fræno coercebant, quo debebant tyrannidem. Quippe qui *Damonem, Periclis* magistrum idcirco re-

legarint, quòd prudentia excelleret: *Aristidem* verò; quòd æquitate, & bonitate; vsque adeò vt iusti cognomento celebris inclytusq; esset. Ita vbiq; semper locum habuit illa [l] *Boetij* afflicti tristis ode.

[l] De cons. Philos. l. 1.

Latet obscuris condita virtus
Clara tenebris, iustusq; tulit
Crimen iniqui.

Ac miretur quidem aliquis fortasse, quî fiat, vt, quum *nihil virtute amabilius* esse [m] dicatur, *nihil quod magis alliciat ad diligendum*: bonos tamen vulgo plerique mortalium habeant exosos, & tanquam inimicos generis humani exagitent, insectentur. Sed istius rei causam aperuit *Atheniensis* cuiusdam, in *Aristide* condemnando, hominis illiterati rudisq; simplicitas. Is enim, quum populo ad exercendum ostracismi judicium coacto *Aristidem* (in quem sibi ignotum forte incidit) oblatâ testulâ rogasset, vt ei *Aristidis* nomen inscriberet: mirante *Aristide* atque sci-

[m] Cic. de amicit.

ſciſcitante, ecquid ipſi mali feciſſet *Ariſtides? Minimè verò*, inquit, *neq; noui hominem, ſed hoc me male habet, quòd iuſtus paſſim appellatur.* Multorum ſenſus abditos vnius dictum patefecit. Nam cæteros quoque ciues, qui ſe profitebantur *Ariſtidem* eijcere, quòd, ne dominatum occuparet, timerent, metum tyrannidis prætexuiſſe tantùm, reipſa dignitati & gloriæ inuidiſſe, à prudente hiſtorico obſeruatum eſt. Neque hoc illius ſæculi fuit proprium. Idem de ſuo conqueſtus eſt n *Cicero*; cuius & in noſtrum nimis quadrat conqueſtio: *Eſt hæc huius ſæculi labes quædam & macula, virtuti inuidere, velle ipſum florem dignitatis infringere.* Itaque bonis peſtem exoptant, & intentant homines; quòd eorum lucem, virtutem, præſtantiam ægrè aſpiciant. Verùm, ſiue eò impellantur inuidiâ, quòd laudes alienas ſuis luminibus officere arbitrentur, vt *Ariſtidis*, & *Damonis*, *Athenienſes*, ſiue iracundiâ, quòd ſe ab illis argui & admoneri

Plut. in vita Ariſt.

n *Pro Corn. Balb.*

neri molestè ferant; vnde in *Calisthenem* exarsit *Alexander*, *Dionysius* in *Platonem*, *Critias* in *Socratem*: siue formidine, quòd suis cupiditatibus obstructum iri aditum illorum seueritate metuant; vt nobiles *Romani*, quia tristem Censuram à *Catone* expectabant, cum conabantur honore deijcere: siue odio concepto ex dissimilitudine studiorum & voluntatum, quo fit, vt auersentur integros iniqui, religiosos impij, libidinosi castos, probos ambitiosi, auari, dissoluti; præsertim quos honoribus commodis voluptatibus suis obstare, aut sciunt, aut suspicantur: sed quâcunque demum prouocentur causa, illud manifestum est, virtute, quâ nihil amabilius esse debuit, nihil esse inuisius; nihil, quod magis exacuat ad insectandum, inimicitiasque & calamitates vt magnes ferrum, attrahat. Id experimentis multis, & magnis comprobauit olim *Romana* respublica: vt vos, adolescentes, ex *Ciceronis* vestri, cùm philosophicis scriptis,

Liu.l.39.

scriptis, tûm orationibus, pro *Sexto Roscio Amerino*, pro *Flacco*, pro *Milone*, atque inprimis pro *Sextio*, didicistis. Vbi quiritatur, *eos, qui rempublicam afflictam excitarint, & latrocinio domestico liberarint, mœstos, sordidatos, reos, de capite, de fama, de ciuitate, de fortunis, de liberis, dimicare: eos autem, qui omnia diuina, & humana, violarint, vexarint, perturbarint, euerterint, non solùm alacres, lætosq; volitare, sed etiam voluntarios fortissimis atq; optimis ciuibus periculum moliri.* Nihil necesse est exempla recentia antiquis attexere, domestica externis. Cæterùm, quàm occurrant crebra in communi & quotidiana vita, vobiscum ipsi facilè potestis recordari. Atque hinc existit illa nostrorum temporum calamitas, quòd plerique deserunt meliores partes, vtiliores fouent; florentemq; improbitatem afflictæ præferunt virtuti; & languere cum dignitate, quam cum periculo laborare malunt. Immeritò, quis neget? Sed homines humana mouent.

Quærus

o Pro Flac. *Quotus enim quisq; est*, inquit, o *Cicero qui hanc in republica sectam sequatur*; (bonorum dicit studium,& institutum vitæ:) *quum illam* (improborũ) *viam sibi videant expeditiorem ad honores, & ad omnia quæ concupiuerunt?* In *Cæsarem* Dictatorem, de *Gallis*, *Ægyptiis* regibusq; *Ponti & Mauritaniæ* triumphantem, cecinisse traduntur milites: *Si benefeceris puniêris; sin malè regnabis.* Quo dicto p putantur hoc significasse, *Cæsarem*, si libertatem redderet reipublicæ, vt virum bonum decebat; supplicio affectum iri, quòd violasset leges: sin autẽ dominatum, quem habebat, retineret, ac in malo perseueraret, præfuturum rebus *Romanis* vt Principem, & Imperatorem. Fortasse & illud innuere voluerunt, si quis bonam causam tuendam susceperit, vt *Pompeius*, cæterique pœnas, quales illi dederant, daturum: sin malum, vt *Cæsar*, consequuturum præmia, nec triumpho solùm sed etiam regnô potiturũ. Certè reliqui militar. socij iacti in *Cæsarem*

p Dio. hist. Rom. l. 43.

eos de ipsius rebus secundis ita sensisse arguunt: & q Satyricus poeta, qui iniquitatem temporum perstrinxit pari libertate, spectauit idem, hoc præcepto;

q *Iuuenal. Satyr. 1.*

Aude aliquid breuibus Gyaris & carcere dignum,
Si vis esse aliquis. Probitas laudatur, & alget.

Quid igitur? Num idcirco probitatis studium, quoniam, vtcunq; laudetur, tamen alget, atq; adeò congelat, conglaciatque, deseremus? Aut cupiditatibus fræna laxabimus, quia pœna sæpe proponitur benefactis, malefactis regnum? Immò verò tanti est virtus, tanti, vt quamuis vniuersus orbis terrarum in nostrum exitium præsentissimum conspiret, cruciamentaq; intentet tetriora quàm vllus vnquam Phaleris: tamen *vinci cum Pompeio, quàm cum Cæsare vincere*, id est, cum bonis opprimi, quàm dominari cum improbis, malle debeamus. Nam quamuis sententiam eam retractasse videatur r *M. Tullius*: non

r *Epist. ad Att. l. 8. ep. 7.*

non retractauit. Quin eandem fi... ſemper eſſe mentem oſtendit, qu... ad vixit, fouendis, iuuandis par... bus optimatum: & in ipſa mor... quam propterea pertulit, ita ſe g... ſit, tanquam illud menti inſculpſi... ſet penitus, quod manu [f] pri... ſcripſerat, *Non ego dolorem dolor... eſſe nego: cur enim fortitudo deſid... raretur? Sed eum opprimi dico pati... tia, ſi modò eſt aliqua patientia: ... nulla eſt, quid exornamus philoſop... am? Aut quid eius nomine glori... ſumus? Pungit dolor; vel fodiat ſ... ne. Si nudus es, da iugulum: ſin tect... Vulcaniјs armis, id eſt fortitudin... reſiſte.* Cuius eximiæ magnanim... tatis ſi ille tam illuſtre ſpecim... exhibuit, cui naturæ ſolùm lum... præluxit, quo nos tandem anim... eſſe oportet quibus longè clari... lux affulſit gratiæ? quanto mag... ad heroicam animi celſitatem i... dem facibus inflammari? Non eg... dolorem è conuitijs, contumeli... iniurijs acceptum dolorem eſſe n... go: cur enim patientia deſideran... tu...

[f] Tuſcul. quæſt. l. 3.

r? Sed cum oppimi dico pietate, modò est aliqua pietas in nobis: nulla est, quid profitemur reli-onem? aut quid Christianorum omine gloriamur? Pungit dolor; l fodiat sanè. Si inermis es; cede, anum tolle: sin armaturâ cœlesti mmunitus, id est, Christi verbo, fide; resiste. Atque hæc & alia c genus monita, quæ à diuinis ræ sanctitatis & sapientiæ magi-is ad perseuerantiam virtutis ac-ndendam adhibere solenne, de-nt esse nobis in intimos sensus, uasi adamantino stylo, incisa: vt rum fructus vita proferamus, non odo flores lingua; nec philoso-ari, & scire tantum fortia, sed e-am in aciem descendere, & facere, ruis omnibus enitamur. Quid e-m indignius quàm profanum vul-us homines *Ethnicos*, imò *Ethnico-m* pænè mollissimos, non fortis-mos quidem certè, poetas, ita isse affectos, vt [t] *sitim, serpentes, dores arenæ Libycæ, dulcia virtuti* e iudicaret, [u] *iustumq; & tena-*

cem

[t] *Lucan. l. 6.*

[u] *Hor. Car. lib. 3. od. 3.*

cem propositi virum, etiamsi fra[...]
illaberetur orbis, impauidum sta[...]
rent & [x] *fortem animum* cum d[...]
nirent, *qui sæuos labores ærumnas[...]*
Herculis potiores duceret Sardana[...]
li venere, & cenis, & plumis: n[...]
autem qui ad sacra sanctissima r[...]
ligionis mysteria admissi, & in a[...]
gustissima Dei tanquam adyta i[...]
troducti sumus, tanto infirmius ([...]
nite quæso fratres, vt dicam q[...]
sentio, non exulcerandi cuiusqu[...]
vestrum causa, sed mei vnà vob[...]
cum ad officium excitandi) tan[...]
inquam lentius atq; infirmius ar[...]
matos esse, vt ipsa mihi virtus, [...]
quemadmodum *Herculem* all[...]
quuta fingitur, nos affari poss[...]
eorum autoritate nostrum langu[...]
rum castigatura videatur. Vos[...]
iuuenes, quum tam inuictam ani[...]
constantiam, patientiam fortitu[...]
nem, ab *Ethnicis*, non philosoph[...]
modò, sed & poetis, quos [y] *Pla[...]*
eduxit ex ea ciuitate quam optim[...]
moribus imbui volebat, lauda[...]
præscribi, præcipi, edocti sitis: i[...]
cu[...]

[x] *Iuuenal. Satyr. 10.*

[y] *De rep. l. 3.*

eruati & excordes eritis, vt, si tè dicto aut facto attingamini, liebri more ingemiscatis? Non iliter tolerabitis? Non sedatè feretis? Acerbum est probris & ledictis figi, rideri, scurriliter, iniosè vexari. Audio. *Achilles* [z] *Homericus* præsentem mortem non re-at, modò trucidatum amicum iscatur. *Æneas* [a] *Virgilianus* nul-exilijs, naufragijs, bellis, ne infe-ũ quidem conspectu perterretur, m sedes quęrit in Latio. Quid de uagata ambitione hominum, de ritia, de luxuria, de potentiæ, gnitatis, deliciarum, opum, quamuis deniq; rerum vtilium, & iu-ndarum, cupiditatibus commemorem? Quæ flamma est, per quam ncurrãt, vt suam in istis expleant idinem? Vt nescio quid lucelli iant, pascantu uè fumo inanis riolæ, aut citò pœnitendam vo-tatulam liguriant? Vos, vt ho-sta, perennia, solida, summa bo-consequamini; vt animos ex-atis virtute, & sapientia, quibus omnes

z *Iliad.* 6.

a *Æne.* l. 1.

omnes illecebræ, honores, diuiti
commoditates, suauitates om
si comparentur, nugæ, fæces, s
des sunt existimandæ: leuissim
æstum ad tempus exiguum fe
grauabimini? Aut si non leuissi
vobis videbuntur quæ ferenda
runt, si ne leuia quidem, si pl
grauia, & dura: tamenne præc
rissima illa diuinaq; ornamenta,
mamenta, ad felicitatem per
secundas & aduersas certò per
centia, indigna iudicabitis, q
non dico tanti, sed vel longè p
ris; non sudore, sed sanguine,
vita ematis? Non recordam
magnificum fœminæ responsum
b tragœdia:

b Sen. Her. furent.

Non est ad astra mollis è terris vi

c Terren. Heauton.

Non serui è c comœdia homi
nequam, & ad causam ipso dign
accommodatum, sed verè dict
reminiscemini:

Non fit sine periculo facinus m
num & memorabile?

Non abiectissimorum è vulgo
mitudinem, qui se torqueri sinu

aduri, & secari, vt corpus ipsis
um sit, considerabitis? Non ob
ulos habebitis generositatem &
ur monocerotis: quem interi-
posse, capi non posse [d] ferunt?
hil vos artium optimarum stu-
, quæ in mores abeunt, nihil e-
nentium scriptorum præcepta,
il exempla illustrium herôum,
il splendor præmiorum, nihil
ctuum magnitudo, nihil ærum-
um, si minus leuitas, saltem bre-
as, nihil instituta cunctorum
rtalium, nihil impetus ferarum,
ecudum excitabunt? Magisne
nocerotem libertatis amor,
àm vos honestatis, vulgus sani-
corporum, quàm vos animo-
n; *Achillem* iracundia; quàm
disciplina; *Æneam* spes ter-
i, quàm vos cœlestis, regni;
scunq; demum animantes aut
ura, aut ratio, quàm vos emen-
rix naturæ doctrina, rationis
gio; vt dolorem, vt ægritudi-
n, atque adeo vt mortem ipsam
piciant, mouebit? Ecce conui-
cia,

d *Plin. hist. Nat. l. 8. c. 21. Solin. Poli. hist cap. 65.*

cia, calumniasq; verborum, q
cor ingenuum lacerant; ecce co
tumelias, non dictorum modò, s
etiam factorum, quæ fodicantib
vrunt stimulis; ecce cruciatus, to
menta, carnifices. *Nunc animi*
pius Ænea, nunc pectore firmo. Ni
præclarum non idem arduum. M
sis agricolis proposita est pro
cede; sed ita, si prius seueri
corona certantibus; sed vbi vi
rint aduersarios: triumphus mili
bus, sed postquam hostes debel
rint. Quæ meditamini diligen
obsecro, dies noctésque, iuue
lectissimi: vt semente facta bo
tatis, metatis messem; decurso
stadio industriæ, coronemini;
triumphetis, profligatis hostib
id est, vt confecto nobilissimor
studiorum curriculo, nullis
supplantantium aut manu dep
lentium conatibus impediti, scie
tia sapientes, integritate san
constantia fortes & inuicti, in æt
næ beatitudinis portum appella

Dixi.

ORATIO FVNEBRIS HABITA IN TEMPLO BEATÆ MARIÆ *Oxon.*

Ab ISAACO WAKE, Publico Academiæ Oratore, *Maij* 25. *Anno* 1607.

quum mœsti Oxonienses, pijs manibus IOHANNIS RAINOLDI *parentarent.*

LONDINI

Excudebat Guil. Stansbeius.

1619.

OR

BRI

Te

Viri C
usque
voluisse
præsent
scilicet
, & a
ntis, s
dicia:
ratem
nes, n
cores
omni
tis co
terre
ernas,
bus,
o quo
ntes,

ORATIO FVNEBRIS HABITA IN Templo beatæ MARIÆ Oxon.

QVàm fragilis sit, & incerta humanæ vitæ conditio, quam somno aut fabulæ similis, vtinam (Viri Ornatissimi & mœsti vndequaque Academici) modo superi voluissent, aliunde potius, quàm ex præsenti spectaculo disceremus. Scilicet senescentis quidem mundi, & ad occasum iam præcipitantis, satis multa superq; vidimus indicia: Intemperiem cœli, malignitatem stellarum, ventorum turbines, nubium Cataclysmos, maris furores non ante cognitos, quæ di... omnia, pias mentes, horrore ruentis cœli, & expirantis Naturæ perterrefaciunt. At *Musas* tamen æternas, & reliquis labentibus omnibus, *Artes* immortales fore, ne...o quomodo nobis ipsis adblandientes, facilè credidimus, donec

magnus

magnus hic literarum *Atlas*, q
cum literæ ipsæ sanctiores nu
certè videntur, si non occumb
suo nos fato docuit, spem etiam
lam vanam & inanem esse. C
sortem beatam, pietate & mori
dignam suauissimis, absit, vt f
libus quisquam deploret ne
cum nihil sit quod illi vlterius
tare vel auidissimus possit, ni
lam *Virginy Rufi* felicitatem,
tanquam cumulus accessit in f
re laudator *Cornelius Tacitus*.
vero (*Academici*) vestram han
tuenti, aliàs gratam & iucund
nunc autem, pro occasionis rati
flebilem & tristem frequenti
ita in mentem veniunt illæ R
Xerxis lacrymæ, quas ad co
ctum exercitus numerosi fudit
non possim quin intimis susp
præcordijs, cum in præsenti sp
lo, mortalitatis etiam vestræ
am imaginem. Quis enim est
doctrinæ, sapientiæ, virtutis
ciâ, spem vitæ in longinquum
tendere ausit, cum difficiles P

&non exoranda numina, hunc tan-
um Orthodoxæ fidei Herculem, &
Christianæ religionis Propugnato-
em, nec matris *Academiæ* lacry-
nis, nec lugentis *Ecclesiæ* importu-
is precibus voluerint condonare?
Certè si inæstimabiles illæ mentis
pes & non interituræ animi diui-
iæ, ad Corporis etiam firmitatem
& vigorem aliquid facere, aut quo-
modocunque deriuari potuissent,
ixisses, *Rainolde*, nec tam ex voto
uo, qui cœlum voluisti, quàm ex
ostro, qui te; vixisses ita, vt nun-
quam morereris, senescceres, ægro-
ares. Atqui magno humani gene-
is dispendio, contrariâ ferè ratio-
e vsu venire solet, vt quò magnifi-
entiùs quis, & illustriùs diuinis li-
terarum & sapientiæ ornamentis a-
nimum excoluerit, eò citiùs, adeóq;
iam festinantiùs, & mens ipsa
rrestris pertæsa domicilij, subli-
iora cogitet, & corpus itidem,
nni iam spiritu in nobili illo, sed
men laborioso studiorum opere,
hausto planè & absumpto ta-
F tiscat,

tiſcat, ac deficiat. Quæ nimiru
res in cauſa fuit, vt tu, *Rainolde*, to
ſecundis prælijs literarum omniu
victor & triumphator, accifis ta
men corporeis viribus, exhalare
glorioſam animam, noſque in luct
& orbitate mœrore confectos diſti
tueres. Quid autem? Non te h
bentem tua plurima pietas, non vi
tus, non ſanctitas, & eruditio
miraculum ingens ſeruare potuit
Scilicet an quia nihil erat quod v
tra diſceres, ideò vlteriùs ne viue
voluiſti? An non dignus inter ca
teros *Ficinus*, quem aliquando e
volueres, qui de ſanitate tuenda,
vitâ in æternum prorogandâ diſſ
rit? Satis vixiſti tibi ipſi; eſto: ſa
tis gloriæ tuæ, cui tamen ſuperuiu
re non potuiſſes: At non Reipu
ſatis, quæ probitatis & virtutu
omnium exemplar in te poſitu
deſiderat; Non Academiæ, quæ
ruditionis iam extinctum requi
lumen; Non deniq; communi R
ligionis cauſæ, quæ te orbata D
ce, in medio procelloſi maris n

ſine naufragij periculo fluctuat. Equidem quòd alter fortiorq; *Cocles* ingruentes hoſtium inſenſiſſimorum catervas princeps repuliſti, quòd exciſo, cui inſtiteras, ponte ſublicio; tamen ſaluo ſcuto deſiluiſti, rem abs te præclariſſimè geſtam nemo negauerit; reiecisti ſiquidem perduelles; at verò nondum ſoluta eſt obſidio; eſto enim quòd Romanam *Idolomaniam* detractâ laruâ, Dei hominumq; odio expoſuiſti; quòd iugulum *Antichriſtiani* monſtri incepiſti petere; quòd per *Harti* latera ipſum *Cor* Papiſmi transfixiſti. At *Sanderus* tamen adhuc intactus, niſi quòd Dei vindicem dextram, in montibus Hibernicis erro profugus expertus eſt. *Bellarminus* non ſatis fractus; *Baronij* nec omnes detectæ fraudes; vt taceam noua, quæ huic Hydræ quotidie repullulant capita; His tantis in negotijs quomodo vacabat tibi mori? Cum tam ingens meſſis & operarij ſint tam pauci? Tui ſimiles tam nulli? Cum

vndique ſuperſtitio inſtar maris noſtri *Virginy* nouis exundet fluctibus?

Eſt iſta lamentantis *Eccleſiæ* lugubris vox, quam ex acerbiſſimi doloris ſenſu tam flebiliter ſonat, ac ſi ipſa etiam cum *Rainoldo* animam egiſſe videretur. At matris *Academiæ* mœſtiorem adhuc vultum, & triſtiorem faciem (ſi triſtior cogitari poſſit) quis demùm *Timanthes* exprimendo erit?

Huc veniunt lacrymæ, Niobe quibus obruta mater.

Nihil hæc niſi *Rainoldum* cogitat, *Rainoldum* videt, *Rainoldum* vanis imaginibus audit, alloquitur, tenet. Et certè (*Academici*) licet feliciſſimæ huic noſtræ parenti tanta ſit præſenti hoc ſeculo, tamq; numeroſa doctiſſimorum virorum ſoboles, vt ſuam ſibi potiùs gratulari fæcunditatem, quàm præſentem debuerit orbitatem lugere, eamq; Matris *Braſidæ* vocem nunc certè, ſi vnquam, vſurpare, *vir bonus eſt Braſidas & fortis, ſed habet multos Spartanos*

ta similes: non poſſum tamen, quin eiuſdem pijs lacrymis, & iuſto huic dolori veniam facilem concedam, cum cogitem *Rainoldum* amiſiſſe, qui (abſit dicto inuidia) reliquis ſuis filijs tantùm præluxit, linguarum diuerſiſſimarum excellenti peritiâ, & artium ſcientiarumq; omnium perfectâ panopliâ, vt ſupra humani ingenij faſtigium poſitus videretur, natuſq; in quo omnes Muſæ ſuas omnes vires experirentur. Nemini (*Auditores*) detraho, dum debita *Rainoldo* perſoluo; nec huius iuſtis, ſcio, laudibus inuidebunt vel patres reuerendi, qui domi hanc noſtram Oxoniam ſuâ exornant grauitate, doctrinâ, pietate; vel illuſtriſſimi illi pietatis & literarum *Antiſtites*, qui ad clauum Eccleſiæ adſidentes, prudentiæ, ſanctitatis, & eruditionis ſtupenda ſpecimina vniuerſo orbi exhibent Chriſtiano. Quibus maximis *Academiæ* & *Eccleſiæ* luminibus, ſi quis *Rainoldum* hunc noſtrum tantò plenitis minorem iudicet, quantò pub-

licâ dignitate, & forensi minus re-
splenduit fulgore, recognoscat is
velim illud *Augustini*, Episcopo-
rum maximi de *Diuo Hieronym*
culogium. *Quantumuis Episcop*
Presbytero superior, at Hieronym
tamen Presbyter etiam Augustino E-
piscopo maior: & vt vt alij in hoc no-
stro mirentur scientiam, humilita-
tem, abstinentiam incredibilem,
quæ omnia in illo (fides numi-
num!) plus quam mira fuerunt;
ego tamen hoc vnum stupeo, mira-
borq; semper, gloriam illum & ho-
norem calcare potuisse. De quo ta-
metsi illud non dixero, quod de
Luthero Illiricus & *Wigandus*, quem
Germanicum Prophetam appella-
runt: tamen cum nihil sit vel in
Lutheri, vel *Caluini*, vel *Bezæ*, aut
Whitakeri laudibus, quod non suo
merito sibi ipsi *Rainoldus* vendicet;
gratulabor ego quidem huic no-
stræ Patriæ quòd eduxerit, matri
Academiæ quod educauerit, & sa-
cratissimo illi bonorum ingeniorum
Collegio, quòd lactauerit *Rai*

du

dum, quem (vt cum domesticis suis illum comparem) virtutis, pietatis, & eruditionis commendatio supra ipsum *Iuellum*, *Wottonem*, *Viuem*, *Hookerum* eleuauit, supraq; *Polum*.

Eat autem [a] *Westonus* impurus & impudicus rabula; eructet quæ volet conuitia; dicat ingenij tarditatem; dicat simulatos *Rainoldi* morbos: plumbei scilicet fuimus (*Academici*) qui tam habetis ingenium suspeximus: delirij qui ægrotasse credidimus, quem (proh dolor) mortuum videmus. Quanquam nec *Westonus* ipse [b] *Patrui* sui, quem ita iactat, & [c] morum, & fugæ turpitudine similis, cum Principes Academiæ nostræ ita lacesseret, vt etiam qui matrimonium contraxissent, quasi sceleratos homines nominatim perstringeret, habuit vel vnum aliquod factum, quod in omni vita sanctissimi huius viri reprehenderet.

a Westonus in scurrili *Præfatione ad libros de Triplici hominis officio*.

b Doctor *Westonus* qui é Collegio hic nostro Lincoln. propter infamem libidinem expulsus.

c Nam & eiusdem nefandi flagitij *Duacensis* hic etiam *Professor* reus, (ni fama mendax) deprehenditur.

At ille longiùs aberat quid qui steterunt propiùs? Amârunt omnes hominem, amârunt mores & integritatem.

 gritatem.

gritatem. Quòd si obstinata seue-
ritas, & inuictus aduersus gratiam
animus, ei vitio verti poterant; au
si quid aliud (quid autem potuit?)
sed si quid potuisset in eo impro-
bari næ crimen illud honestum ci-
tiùs, quàm *Rainoldus* turpis effice-
retur. Sed ille nunc feliciter agit in-
ter Angelos: nos verò qui magno
optimi sapientissimiq; viri man
veneramur, beatam tum demum
Oxoniam pronuntiare non dubita-
bimus, quando parem similemq
in huius locum surrogauerit. Ha-
beamus enim, quos summa elo-
quentia, infinita lectio, sublimitas
ingenij, iudicij grauitas, virtus
humanitas, candor, eaque omnia
scriptis egregiè monumentis, quam
maximè commendent, *Rainoldum*
certè non habebimus. At qui
ipsum loquor? Cuius tanti viri
iam nunc sepulchrum, heu tantill
inhiat reliquijs, quas hodie postre-
mùm cernimus, salutamus, vale
jubemus,

Posterrumum (inquam) *& postea nonnunquam amplius.*

Mihi verò vt (quod vnicum restat) efferri iubeam,

--Non lingua valet, non corpore nota
Sufficiunt vires, nec vox, nec verba sequuntur.

Itaque; Sophoclea mutuabor

---agesis, quisquis amicus
Ades hic præsens, propera, curre,
Impende viro summo officium.
At nemo quidem, queis loquor, horum
Rainoldo fuit melior vir.

FINIS.

OL
LIN
TO
P

—

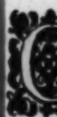
Excu

Iohannis Rainoldi OLIM GRÆCÆ LINGVÆ PRÆLECTORIS in Collegio CORPORIS CHRISTI apud *Oxonienses* Orationes QVINQVE.

LONDINI
Excudebat Guil. Stansbeius.
1619.

OR
GR
e

Typo
ter q
quutu
latam
Ornat
iuuen
dia hi
ſtima
nobis,
tis &
ſumus
melior
qui or
æreb
pſi ex
melior
erſua
ros f

ORNATISSIMO V.D. GEORGIO SVMMASTERO, *Aulæ Lateportensis Præfecto,* HENRICVS IACKSONVS S.

CVm D. *Rainoldi*, viri optimi, orationes, quas ille iuuenis habuit, ad prelum Typographus efflagitaret, lubenter quidem eius voto sum obsequutus, & quòd viderem mihi oblatam occasionem meum in te, *Vir Ornatissime*, animum declarandi, & iuuenes, ad pietatis & doctrinæ studia his incendi & formari posse existimarem. Vt enim Academicis, & nobis, qui egregiæ ipsius sanctitatis & pietatis certamina admirati sumus, difficile fuit iudicare, an vir melior vel doctior ille fuerit; ita illi qui orationes hasce seriò legerint, hærebunt, opinor, aliquamdiu, an ipsi ex earum lectione doctiores vel meliores euaserint. Mihi quidem persuadeo, ipsos & virtutem amaturos simul & *Rainoldum*, hominem vir-

virtuti simillimum, quod de *Cato-*
a Lib. 2. *ne* dixit [a] *Velleius*. Etsi verò mag-
na verborum, maior rerum, pieta-
tis autem maxima ratio habenda
sit, ita tamen hisce orationibus hæc
omnia spirauit vir optimus, vt vix
alibi inuenias tantam pietatem
coniunctam cum tam casto verbo-
rum delectu, & mutiplicis doctrinæ
varietate. *Ciceronis linguam omnes*
b Lib. 3. cap. 4 confess. *ferè mirantur*, inquit D. [b] *Augu-*
stinus, pectus non ita. In D. *Raimun-*
do linguam & dicendi genus ita
miramur, vt fateri necesse sit tan-
tam sententiarum optimarum den-
sitatem non aliundè, quàm ex san-
ctissimo *Bonæ Mentis* Templo ma-
nare potuisse. In alijs maiorem ver-
borum copiam, & mortuarũ vocum
ex *Pacuuio*, *Apuleio*, *Capella* & *En-*
acceptarum apparatum inuenies,
sed qui feliciùs eloquentiæ finem
est assequutus, dabis neminem.
c Gerson. lectione 2. sup. Marc. p 499. part. 1. oper. Cum enim [c] *Dialectica* veritatem
intueatur, quà est adæquatio rei in-
tellectæ ad intellectum specula-
uum; *Rhetorica* autem eandem

spiciat, prout est adæquatio quæ-
dam ad affectum, atque intellectum
racticum, (libenter enim vtor
erbis philosophorum, quorum
unus est res ipsas, disciplinasque
istinguere) quis, obsecro, nega-
it autorem nostrum, & in malis
nimorum libidinumque motibus
angendis, & bonis concitandis
uendisq; plurimum valuisse? Ha-
uerunt Valentiani hæretici, teste
Tertulliano, artificium, quo prius d Lib. 1. con. Valent.
rsuaderent quàm docerent, cum ta-
en veritas docendo suadeat, non
adendo doceat. Noster vero tam
docendo fœlix, tantâque abun-
t rerum optimarum affluentiâ, vt
ditori veritatem non obtrudere,
asi, sed suauiter infundere videa-
. In ipso enim sermone mauult
us placere quam verbis, quod in
doctore requirit insignis elo-
entiæ præceptor e *Augustinus*; e Lib. 4. c. 28 de doct. Christ.
que existimat *dici melius, nisi quod*
itur verius, cum doctor verbis ser-
non debeat, sed verba doctori.
bis enim contendere, est, non curare
quo-

quomodo error veritate vincatur, *ſ*
quomodo tua dictio dictioni præfera
alterius. Quare vt in *Rainoldo* eſ
giem habes opulentiæ *Tullianæ*,
cum res ſacras tradit, Theolog
f Vin. l 4. de cauſ. corrupt. art. rum verbis vtitur, quibus [f] *Ci*
ronianiſſimus Longolius, vel po
tulus ille Caſtellio non vteret
Si poetæ, etiam cum de ſerijs
gunt, medio opere fabulentur,
lectori excidat poetas eſſe illos,
nobis non ſubinde ſuccurret n
eſſe Chriſto adiuratos ? Laud
g Vin. l. 2. & 3. de trad. diſciplin. ſanctum *Hieronymum* [g] viri do
quòd vbique non ſit æque La
nus, quia nonnunquam ſacrum
autorem eſſe meminit, de re ſol
citus magis quam de verbis. N
h Conf. l. 3. c. 4 aliquid magis [h] ardorem illum
Auguſtini quo *Ciceronis Hort*
ſium complexus eſt, reſtrinxit, q
quod in eo non erat nomen Chri
Quicquid enim ſine hoc nomine
iſſet, quamuis literatum, & expo
tum, & veridicum, non tamen t
totum rapiebat. Quis itaq; vt *R*
noldum laude dignum cenſet, q

in humanis scientijs tradendis res sacras miscere velit, ita non reprehendet Castellionem, qui in rebus sacris profanas verborum nouitates consectari voluit? Non illi scilicet placuit *Esaiæ* eloquentissimi prophetarum loquutio, cum diceret *Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus exercituum*: cum sic loqui vult Castellio, cap. 6. *Sanctus, Sanctus, Sanctus*, [i] *Ioua armipotens* putares eum *Iouem* aut *Martem* describere. Hinc ait se [k] *Ioua secundo Esaiam* transtulisse; sic etiam *Mat.* 18. cum ait Christus, *Dic Ecclesiæ*, non huic placet vox *ecclesia* Græca, sed mauult ille ita efferre, *Dic reipublicæ*: & pro eo quod dicitur, *Angeli eorum semper vident faciem patris mei*, Ciceronianus ita loquitur *Genij eorum*. Quoties ludit suis *genijs* absq; omni ingenio, *Psal.* 78. *opera malorum geniorum*: Psal. 91. *de te suis mandabit genijs*: Psalm. 103. *collaudabant Iouam eius Genij*: Psal. 148. *laudate Iouam omnes eius Genij*: & Psalm.

i *Sic & Ps.* 24 *Ioua armipotens*

k *In præfat. Psalterij p. edit. Basil.* 1547. *form.* 8.

Psalm.35. *agitante Iouæ genio*, ... *persequente Iouæ genio.* In precati... nibus ex *Daniele*, pag.250. *prædi... te Genij Domini Dominum*; & L... 1. *apparuit ei Domini Genius*. In a... maduersionibus in Psalm.68.p... 302. *Hoc*, inquit, *intelligi non po... eum, qui & illic, & hic Iona, & G... nius, &* [l] *Deus & Dominus appella... esse Christum?* Quis vnquam Ch... stianorum *Christum* ausus est app... lare *Genium?* Annon necessari... fore putas in ipsius animaduersi... nes, animaduersiones scribere? F... gidæ illæ, quas [m] affert, excusati... ones apud eos, qui iudicio aliq... valent, nihil valere debent. Q... ipse dignus pænis erat, eisq; gra... oribus quas pertulit S. *Hieronym... quòd Ciceronianus* esset, vt de... Scriptum reliquit vir doctissim... in Epistola ad *Eustochium* de cu... dia virginitatis. Cuius lectione... cum [n] *Augustino* coniungere C... *stellio* voluisset, næ ille vidisset... solum nihil sacris scriptoribus ... pientius, verumetiã nihil eloqu...

l *Vid. Cast. annot. in 3. ca. Exod.*

m *Præf. in Ps. & in annot in 5. l. Mosis in proœmio.*

n *Lib. 4. c. 6. de doct. Chr.*

us fuisse: & si intellexisset quod i loquuntur, simul intellixisset n eos aliter loqui debuisse: hac im illi eloquentiâ loquuti sunt, vt c ipsos deceat alia, nec alios ipsa. nō itaq; inept⁹ iste Rhetorculus, i linguam suam sacrorum autom linguæ non *magnitudine* sed *more* vt eleganter dixit ille pater, lus est præponere? An non bis ser, qui existimauit *verborum Hebræorum* o *perigrinitatem inutinesse?* Sed vt *Liuij Patauinitam* p Asinius ille, ita Hebræorum *rigrinitatem* gustabat *Castellio*, am nos non gustamus. Non hamus scilicet palatum tam erudim & exercitatum; profecto non bemus tam insulsum. Vel illud lum sancti Patris ad hominem relendum, est satis, *Cauendum* q init, *est, ne diuinis grauibusque sentijs, dum additur numerus, pondus rahatur.* Scribit r *Origenes* Anlis sua variè assignata esse officia, js arborum, alijs herbarum tudarum, alijs Grammaticam, alijs alecticam, alijs tributam & com-

o *Procem. annot. in 5. lib. Mosis p.* 443.
p *Fab. lib. c.* 9 *& li.* 8. *cap.* 1.
q *Aug. de doct. Christ. l* 4 *cap.* 20.
r *Hom.* 23. *in Ios. & l* 3. *c.* 3. περὶ ἀρχῶν.

mendatam fuisse potestatem
cendi Rhetoricam. Certè ipse
ueret *Castellio*, quamuis forte
rigine non omninò dissentiret,
tamen diceret se hanc, quâ vsu
Rhetoricam accepisse ab *A*
cuius nomen vbique fere fugi
quem toties vertit in *Genium*.
damus itaque eum hanc ar
quam factitabat, non hausisse
intelligentia non errante, sed
nium quendam malum calam
sedisse. Nolim quispiam exist
aut me verborum munditiem
pare, aut D. *Rainoldum* hanc
torum disciplinam neglexisse,
& plurimum efficere potuit
quam vtilissimam esse [f] docuit
tra *Brownistas*, quorum infeli
tor [t] ille, ni fallor, fuit, qui
in futilissimo scripto, (quid eni
liud ab isthôc hominum gener
pectes?) non solum hanc diui
scientiam, ipsos etiam derisit
ctissimos patres qui excellenti
ius disciplinæ laude floruer
Non ego hoc ago; sed queror &

[f] *Prælect. in Ep. ad Colos. c. 2. ver. 8. & in tractatu cont. ludos scen. p. 125.*

[t] *R. Browne de reform. sine mora, &c. edit. Middl. 1582.*

rerum ſacrarum venuſtatem le-
nijs corrumpi, & Rhetoricam
hem ad picturatum quoddam
ndi genus reuocari. Quid? An
culum illud prius *Logicos* alios
les, *Nominales* alios; ita hoc
rum alios *Nominales Rhetores*
Reales dabit? Nihil hîc dico de
ij dictione quā *aqueam* appel-
u vir eruditus, credo quod ita
orum copiâ eius oratio effluat,
dundet, quaſi eo mo bo, quem
ni *aquam intercutem* nuncu-
laboraret. Certè huiuſmodi
nperie laborauit *Turnerus*, qui
ones ſuas verbis ſelectis anxiè
uiſitis ita contexuit, vt & ipſe
licator dici poſſit, eiuſque ora-
s τοῖς ὑπὸ τῶν προσαιτῶν ἐκ δια-
βαχίων συμπτομένοις ῥήμασιν,
eganter x *Theodoritus*, non
iles eſſe videantur. Haud me-
fortaſſe ſe virum fuiſſe, vt de
tis Anglis ætate *Henrici* pri-
ibit *Guliel. Malmſburienſis*
ellâ hiſtoriâ. Illi enim obliti
s eſſe, promiſſo capillo mu-
liebrem

u *D. Fran. Bacon, lib.* 1. *de ſcientiarū profect..&c. fol.* 17.

x *In proœm. dial. edit. gr. Rom.* 1547.

liebrem sexum ementiti sunt, de Turnero solum, sed cæteri ius seculi nouis oratoribus facio. Qui, si incidat res subli quæ postulare videtur, vt O assurgat, & ardentius spiret, o nem faciunt illatum [z] virgin milem.

z Terent. in Eunuch. act. 2. scæn. 3. & Ausonius in præf. edyl. 4

quas matres student
Demissis humeris esse vincto p
vt graciles fient:
Si qua habitior paulò, pugil
aiunt, deducunt cibum;
Tametsi bona est natura, re
curatura iunceas,
Itaq́ ergo amantur.

Sunt enim multa in eis f concinnata, quàm verius, coloris quam succi habent, enim

a Terent. & Auson. ibid.

Color verus, corpus solid
succi plenum?

Hinc, si in istorum oration deret analyticus aliquis, discuteret, & exossaret qu tandem illic inueniret præt [b] *Burras quisquilias, inepti*

b Aus. Pacat.

eo illis adulterium etiam lin- e placet. Quamobrem, vt scitè *nius* non minus interdum ora- s esse putat tacere, quam dicere si isti tacuissent, oratores eos asse aliquis fuisse existimaret. d verò *Rainoldus?* Profectò a tam benè dixit, vt dubites ille artis an naturæ habeat. n & dictionis acumine facun- n alere potest, & præceptis tem formare ad probitatem. uerunt [c] quidam sua *venustu- essent magis quam forticula.* Fa- [d] *Rainoldus* se non tam di- quam fortia elucubranda sibi am proposuisse. Quo impu- iores *Martinus* & *Westonus*: quòd *Rainoldi* verba, [e] *non ver- d aurium verbera* esse dixerit; ic tradatur pistrino & asino.) quod *Rainoldum* à nugarum & imarum elegantiarum affe- ne abhorrentem *dulcissimè* [f] appellauerit, obsvsurpa- elegantissimè loquutionem. an non ipse *Martinus* deli- ca-

c *Auf. præf. vt sup.*

d *Apol. The. sect. 26.*

e *In præf. de 3 hom. off.*

f *Detect. hæret vers. scrip. præf.* § 14. 15

g *Vid. Apol. Thes* § 25.

catiores paranomasias confe[...]tur, cum ex [h] AVGVSTI[...] huiusmodi colligit, *diserti*, &[...] *serti*, *periti* & *perituri* ista non in [...]*gustino*, sed ineptissimo *Ma*[...] culpamus. Sunt tamen nonn[...] quam ridicula vbi est affectu[...] Quis illa in [i] *Augustino* reprehen[...] quæ habet multis in locis. E[...]l[...]is similiterue desinentibus nim[...] fuisse *Augustinum* iudicant [k] [...] docti. Habent tamen hæc vsun[...] cumque suum. Quàm pulchrè [...]*gustinus* [l] distinguit *panem D*[...] à *pane Domino?* Quàm scitè [m] [...]*nardus ait* in Curiâ Romana [...] *proficere, bonos deficere*, Episco[...]que sui temporis, non *doctore*[...] sed *seductores*, non *pastores*, se[...] *postores*, non *prælatos*, sed *Pilatu*[...] si hæc in *Rainoldo* reprehensio[...] mereantur, licet elegantissim[...]tissimaque; quid dicemus d[...]gijs *Baronij* cuiusdam quas in[...] *dicijs* contra *Rainoldum* con[...]tur? Cum enim [n] *Rainoldus* e[...]plo insigni Papistas *Firmo* [...]

h *Conf.l.2.c.3.l.7.c.20.*

i *Conf.l.3.c.3 & c.5. & l.4.c.16.*

k *Wilson.rhe. pag.106.*

l *Tract.59. in Euang. Iohan.*

m *Lib.4.de consid.*

n *In præfat. Thes.*

hæo comparat, *Baronius* iste hoc
ta in eum retorquet, sed tu, inquit,
(*Rainoldum* alloquutus) [o] *Firme*
imium infirme, & [p] post, *à cœlo in*
enum. Scilicet *Martino* Rhetori-
am *Rainoldo* æque ac [q] *Crescomio*
Donatistæ, licuit eandem obijcere
Augustino. Papistis licet ineptè
Rhetoricari, & sceleratâ eloquen-
iâ licet *Turnero*, [r] *Casæ*, & [s] *Har-*
ingo, ebrietatem, peccatum Sodo-
miticum, & lupanaria defendere &
ommendare. Et non licebit *Rai-*
oldo hoc tam præclaro Dei dono
iè & castè vti? Non illi placuisset
Monachus quidam vester, qui
tetur se literis humanioribus ope-
m non nouasse, sed tantum solùm
rasse addiscere, quantum satis
ret vt intelligeretur. Fortasse iste
ranciscanus existimabat literatu-
m humaniorem repugnare suæ
ofessioni, quod tamen Monachus
Cretensis non concedet. Ita per
anciscanum Scurram, quod [x] olim
cidit; verbis nullis vteremur ex-
ptis *Bangorensibus.* Habuerunt
G vero

o Pag. 12.
p Pag. 20.
q Aug. cont. Cresc. Grammat. l. 1. c. 2. & 13.
r Sleid. l. 21.
s In confut. Apol. Angl.
t Cop. l. cont. reg. Angl. & in præf. ad lector.
u Eadem in Epist. ad Gallum cont. leichtreffer.
x Londinens. l. 1. antiq. Acad. Cantab, p. 137.

vero hi Oratores Papistici orna-
menta quædam, quæ *Rainoldo* de-
fuisse fateor. Optabat *Harding*
vocem sibi datam magnæ Oxoni-
ensi campanæ parem, quâ homi-
num aures circumsonaret. Memi-
z *Lib.10.c.3.* ni [z] *Fabium* multa præclarè de o-
ratoris voce scripsisse, qui tam
non libenter audiuisset declama-
tem illa voce *Hardingum*. Iam d-
rique si alteram, quâ *Rainold*
in dicendo excellit virtutem c-
spicere velimus, fatebimur e-
optimum oratorem extitisse. Q-
ta enim in eius orationibus te-
moniorum grauitas & pondu-
a *Campian. rat.10.* Non ille [a] *fenestras*, res omn-
& *reculas*, in auxilium vocati
neque lapidum inscriptiones,
b *Bell. lib.4. cap.12. de verb. Dei non scripto §. Tertia causa.* absurdè alter [b] Monachus. H
[c] antiquarijs quibusdam rel-
quit. *Rainoldi* itaque oratio-
c *Vid. Lond. lib.2 p.335. de antiquit. Acad. Cant.* tam insignes cum sint, diem vid-
volui, & sub tuo nomine, vir
natissime, & vt viri quem viu-
amabas & suspiciebas, & ani-
mei monumentum aliquod hab

res. Illud ſolum reſtat vt benignè accipias hoc munuſculū; ab eo qui tibi ex animo vitam longam precatur, cum eâ, quam ipſe optare velis, coniunctam felicitate.

Vale. *Oxoniæ* è *Collegio Corpori Chriſti* ſacro.

MDCXIII. Feſt. S. Michael.

O R

Fest

nobis
explica
comm
pretan
rim, de
Aristot
habean
citaten
propo
eaque
do qui
sit finis
ri;caus
quam c
quirat.
nem m
se, vt d
Bono c

ORATIO POST
Festum S. MICHAELIS
1573.

SI quis adſit in hoc conuentu, (Auditores ornatiſſimi) qui cum non audierit quæ ſuperiùs à nobis *Ariſtotelis* Rhetoricis ſunt explicata, miretur forſitan quid me commoueat, vt qui munus interpretandæ Græcæ linguæ ſuſceperim, de ratione Summi Boni, quod *Ariſtoteles* propoſuit, orationem habeam; Idem, cum accipiat felicitatem, in Rhetoricis ab *Ariſtotele* propoſitam iam à nobis explicari, eaque propter vt ſciatis in ſuadendo quid vobis ſit ſequendum, quis ſit finis bonorum, neceſſariò doceri; cauſam non improbet; materiam, quam dicendo ſim tractaturus, requirat. Cum intellexerit orationem meam in eo conſumptam fuiſſe, vt doceam *Ariſtotelis* in Summo Bono conſtituendo ſententiam eſſe Rhetor.l.1.c.5

 fal-

falſam, eóq; nobis non defenden-dam: reprehendet ſecum, vereor, cogitatione tacitâ meum conſi-lium, quòd adoleſcens ab Acade-miæ conſuetudine declinem, & A-riſtotelis auctoritatem dicendo di-minuam. Huic ego poſtquam ex-poſuero, perſuaſum eſſe mihi, de-mandatam docendi prouinciam id exigere, vt veras opiniones tan-tummodò, errores nullius, in au-ctoribus explicandis vobis inſtil-lem: iudicium, ſpero, non condem-nabit. Rogabit rationes quibus impellor, vt à pleriſq; noſtri tem-poris Ariſtotelis Interpretibus meam vnius ſententiam ſeiungam. Certè profectò, ſi quid ego iudico, qui vulgò teruntur Ariſtotelis In-terpretes perpetuò quantum poſ-ſunt, ſæpenumerò pluſquàm de-bent, in Ariſtotelem propendent: & quemadmodum Romani prop-ter omnia quæ fiebant à Nerone, e-tiam ſcelera, quaſi gratias agentes ſacra faciebant; ſimiliter ipſi, om-nia quæ dicuntur ab *Ariſtotele*, e-
tiam

tiam falſa, tanquam approbantes laudibus proſequũtur. Itaq; veritatis percipiendæ ſtudioſus, cùm eos euoluerem, qui minùs Ariſtoteli mancipati videbãtur, varijs firmiſſimiſq; rationibus in eam ſententiã ſum adductus, vt, Ariſtotelem erraſſe magnoperè, cenſerem; & errorem defendere, periculoſum putarem. Nec enim vt cauillari ſolent malitioſi, ſolum [a] *Viuem* & [b] *Martyrem* auctores ſequor, quorum tamẽ auctoritatem, vti debeo, magni, facio; ſed vt alios omittã, qui tractârunt iſta, præter *Viuem* & *Martyrem*, Ariſtotelis felicitatẽ & nuper cùm [c] *Talæus* tùm [d] *Foxius* ex inſtituto doctiſſimè refutârunt; & olim illi veteres, homines præſtantiſſimi, ſic improbârunt, vt [e] *Gregorius Nazianzenus* abiectam & ſordidam; [f] *Euſebius* immanem & falſam; [g] *Ambroſius*, [h] *Auguſtinus*, [i] *Origenes*, [k] *Lactantius* [l] *Gregorius Nyſſenus*, partim impuram, partim ineptam, omnes à veritate & pietate diſſidentem, eſſe teſtificentur.

a *De cauſis corruptarum artium l. 6. & de veritate fidei Chr. l. 1. cap. 5.*
b *Comment. in Ethic. Ariſt.*
c *In ex. li. 1. Eth. Ariſt.*
d *Eth. philoſoph. compendij, lib. 1. c. 3.*
e *Epiſt. ad Philagrium.*
f *De præpar. Euang. lib. 15. cap. 2.*
g *Offic. l. 2. c. 2*
h *Epiſt. 56 ad Dioſc.*
i *Cont. Celſum lib. 6.*
k *Diuin. inſtit. lib. 3 c. 8.*
l *Citatur à Viue lib. 6. de cauſis corrupt. art.*

Quorum auctoritas cum ad aucto-
ritatem [m] Christi accedat, quæ
sola, sine omnibus, instar omnium
esse debet: nemo miretur, si cum
tantis ac talibus, vera sentire
quàm, cum *Aristotele*, errare ma-
luerim. Esset quidem vehemen-
ter optandum, idem sententiæ
meæ fundamentum in vestris ani-
mis æquè iaceretur, atque vel ratio
vel religio flagitat: & mihi mole-
stiæ minus dicendo, & vobis fasti-
dij minus audiendo, quæ tam pla-
cere debent, quàm displicere so-
lent, procrearetur. Sed quoniam
inueterata vobis insidet opinio,
sententiam *Aristotelis* tantis Inter-
pretum studijs defensam non posse
labefactari: non postulo, vt eam
continuò deponatis, etsi tantis ac
autoribus oppugnari videtis; tan-
tùm ne condemnetis, pertinaci præ-
iudicio quæ contrà verè dicuntur,
postulo. Fatebuntur quidem, puto,
qui non nimis contumaciter *Ari-
stoteli* sunt addicti, esse tantarum a-
liquod auctoritatum pondus: ve-
rùm

[m] Mat. 5 3, Luk. 6. 20.

ùm negabunt Aristotelis senten-
iam, rationibus, ex suis ipsius
rincipijs, posse refutari. Non que-
ar, eos periniquè mecum agere,
ui controuersiam ex ijs principijs
ecidi volunt, quæ falsò constitu-
, falsam, quam reprehendo, sen-
entiam pepererunt: cum *Aristo-
elis* ipse præsertim, quorum phi-
osophorum oppugnat sententias,
 in Platonis Ideis cernimus, eo-
um inprimis principia labefactet.
Verùm accipiam istam conditio-
em, vt *Aristotelem* errasse, ex *A-
ristotelis* principijs manifestum fa-
iam. Sed quoniam in præsenti
unt alia, quæ magis vrgeant; vt ea
actatio commodiori tempori bo-
â vestra cum venia reseruetur, pe-
. Nam quemadmodum agricolæ
ùm agros dumêtis & senticêtis
bsitos aratro statuunt proscinde-
, primùm diligenter sentibus ter-
m purgant, quo pòst commo-
ùs sementem faciant: ita priuf-
uam in animis vestris vera de
mmo bono sententia iaciatur,

 quæ-

quædam diſtinctiones, quæ ta
quam vepres illos occupârunt, ſun
expurgandæ; quò ſemen veritati
& capiatur faciliùs & fructuoſiù
enaſcatur. Exortum eſt enim pro
ximis iſtis ſeculis hominum quod
dam genus, ignotum priſcis, inui
ſum doctis; qui non vt eruant la
tentem veritatem, ſed vt præiudi
catam opinionem teneant, diſpu
tando digladiantes, abſurdas opi
niones, etiamſi firmiſſimis ratio
bus infringantur, tamen abſurdiſ
ſimis quibuſdam diſtinctionibu
defendere videri volunt imperiti
re ipſâ deridendas ſapientibus pro
pinant. Callico quidam (vt refe
n *Euſtathius*) homo non nimis ſa
piens, cum eſſet dormiturus, loco
puluinaris æneam ollam capiti ſub
iecit: ceruical durinſculum, ſed a
tum, credo, capiti. Verùm tande
experrectus atq; duritiâ ceruical
offenſus, impleuit ollam paleis, q
molliùs cubaret. Olla quidem æ
nea nihilo fuit mollior: ſed ſat
erat Calliconi; perſuaſit ſibi ſ

tu

n *In Odyſſ.* 10

tuus eam esse molliorem. In eundem modum, cum animis nostris quietem quærimus, supponunt ex *Aristotele* philosophastri quidam plumbeam beatitudinem; quam cum duram esse querimur, implent paleis distinctionum; & sibi forsitan persuadent eam esse molliorem, sed est reipsâ nihilominus plũbea beatitudo. Quorum imperitia videtur eo magis esse reprehendenda, quòd *Aristotelis* defendendi peruerso quodam studio, dissidentes aliorum philosophorum sententias *Aristotelis* iudicio reconciliare ita moliuntur; vt quemadmodum Proteus, modò lapis, modò truncus, modò ignis, modò aqua,

Omnia transformat sese in miracula rerum;

Sic ipsi modò *Stoici*, modò *Epicurei*, modò *Platonici*, modò *Cyrenaici*, & tamen toti Peripatetici, & nihil, & omnia esse velle videantur. Irridet [o] *Cicero L. Gellium*; qui cum proconsul in Græciam venisset, Athenis philosophos in vnum locum con- o *De Leg. l. 1.*

conuocauit, eosq; vehemēter est adhortatus, vt suis aliquando controuersijs finem facerent; si nollent ætatem in litibus contercre, se daturum operam, vt inter eos conueniret. Sed nonnè sunt Distinctionarij L. Gellio non simillimi? Philosophorum sententias dissentire vident. Quid tum postea? Homines misericordes eos in concordiam æquis conditionibus reducere conantur. Illud quoniam ab imperito factum est, videtur magis irridendum. Hoc quia faciunt *Aristotelē* Interpretem, num est probandum? Quod si veteres illi Philosophi reuiuiscerent, si *Plato*, si *Aristoteles*, si *M. Tullius* audirent, quemadmodum opiniones, quas ipsi putabant repugnantes, ab istis inter sese concilientur; risus, an stomachus illis cōmoueretur, sane subdubito. Sed excitemus, si vultis, aliquem, è Distinctionarijs, qui suā apud illos causam agat. Quem tandē? *Buridanum*, aut *Bricottū*? non intelligeretis, scio, si loquerētur. Quem igitur?
Quem?

Quem? *Donatum Acciaiolū Florentinum*, & facundiorē reliquis & vobis familiariorem: qui si existeret, & philosophos videret, cum Cicerone assistentes, in hunc modum fortassè secum verba faceret: Cur tumultuamini philosophi? Cur varijs opinionibus de Summo Bono litigatis? An non perspicitis ea, quæ tantis cōtentionibus agitatis quasi repugnantia, posse distinguendo facilè conciliari? An quicquam à vobis de Felicitate, de Summo Bono scriptum est, quod etsi dissentiat à sententijs aliorum, non tamen in *suo genere* verum esse videatur? Te minus miror *M. Tulli*, non perspexisse quid sentirent philosophi; quia cares distinctionibus. Noli offendi: distinctionibus, dico, cares. Nam quorsùm alioqui tuis libris *de finibus*, in *primo* voluptatem, ex Epicuro; in *tertio* honestatem, è Zenone; in *quinto*, complexionem bonorum, ex Aristotele, Summum Bonum esse docueris? Cur, inquam alioqui, primam in secundo,

cundo, ſecundam in quarto ſente-
tiam refutares? Non intelligis di-
ſtinctiones: quemadmodum i[...]
omnia *in ſuo genere* ſint Summ[...]
Bona? Epicurus ſtatuit ſummu[...]
bonum voluptatem; agit de fel[...]
citate carnali. Zeno, virtutem; a-
git de felicitate ſimplici. Ariſto[...]
les bona conjuncta; agit de feli[...]
tate aggregatâ. Cur inanem [...]
mis operam, M. Cicero, in Zeno[...]
& Epicuri ſententijs refutandis[...]
cum vnicâ diſtinctione tam co[...]
modê defendi poſſint. Te verò, A-
riſtoteles, quem vt Philoſophoru[...]
Deum admiror, quid erat op[...]

p Ethic. l. 1. c. 5.

p Platonis Ideam ita calumnia[...]
& illius ſententiam verbis inuc[...]
tere, vt ipſi q fideliſſimi tui Inter-
pretes te deſerere cogantur?

q Simplicius Themiſtius, Euſtratius.

Huic vni forſan poteras ſuccu-
bere culpæ.

Sed vbi eſt acumen tuum? An p[...]
tas, niſi Plato refutetur, opinio-
nem tuam veram eſſe non poſſ[...]
Toto erras cœlo. Nam & ego [...]
uus docui, & tuus r Zuingeru[...]

r In Annot. lib. 1. cap. 12. Ethic.

ne mortuo, ſcripſit; vtrunq; ve-
ſtrum, & te, & Platonem, verita-
tem attingere: nam illius beatitu-
dinem eſſe diuinam; tuam beatitu-
dinem eſſe humanam; tuam in hac
vitâ, illius poſt hanc vitam. Quid
quòd & alios qui à te diſſentiunt,
& te qui à teipſo diſſidere videris,
diſtinctionibus ita conciliamus, vt
nihil appareat omninò controuer-
ſiæ? Docet [f] Euſebius Chriſtianos
ſtatuere felicitatem in cognitione
& cultu Dei. Hoc ſi negaremus,
haberemur impij: ergo in tuam
gratiam diſtinguimus. Illa eſt fe-
licitas cœleſtis; tua eſt felicitas ci-
uilis: illa ſecundum veritatem
Theologicam; tua ſecundum veri-
tatem Philoſophicam. Statuit [t] He-
rillus ſummum bonum, bonum in
ſcientia. Hæc eſt hominis felicitas
quoad conſiſtit ex animo tantum;
tua quoad conſiſtit ex corpore &
animo. [u] Stoici in virtute & ho-
neſtate ſolâ. Hæc eſt etiam felici-
tas actiua: ſed tua eſt felicitas acti-
ua & ciuilis. Iam verò tu ipſe vide-
ris

f *De Præpar. Euang. l.15. cap.2.*

t *Cic. Acad. quæſt. lib.4.*

u *Cic. 3. de finib.*

x Ethic. lib. 1. c. 11. & Rhet. l. 1. c. 5.
y Ethic. l. 1. cap. 10.

ris aliquando [x] bona externa, partes necessarias beatitudinis; [y] aliquandò non partes sed ornamenta statuere. Hîc medicinam facimus, felicitate simplici & felicitate aggregatâ. *Priamus* non est beatus in miserijs; non est beatus felicitate *aggregatâ*. *Priamus* est beatus in miserijs; est beatus *felicitate simplici*. Restat tantùm vna molestia, quod [z] libro primo, viris agentibus; contrà, [a] decimo, Philosophis contemplantibus beatam vitam adjudicas. Decidimus controuersiam; non amamus contentiones: vtrisq; tribuimus, illis felicitatem actiuam, istis felicitatem contemplatiuam. Ita vides istas varias, & tuas Aristoteles, & aliorum sententias, *in suo genere* cunctas esse veras. Ista si diceret *Donatus*, quid tandem veteres illos responsuros putatis? Horatius si adesset, ille Stoicus, & Epicureus, & Academicus, & omnia, sibi gratularetur, *Donato* gratias ageret, ijsdem propè versibus, quibus olim *Damasippo*.

z Ethic. l. 1. c. 7.
a Ethic. l. 10. cap. 7.

felicitas actiua contemplatiua

Di

Dij te Donate deaq; Satyr.3.l.2.
Rectum ob iudicium donent tonsore; sed vnde
Tam benè distinguis ?

Philosophi mirarentur, hominem ineptum non intelligere, distinctiones illas ipsâ definitione summi boni refutari; quod ab omnibus Philosophis vocetur vltimum, vt ad id nimirum omnia bona referantur, ipsum autem nusquam. Exclamaret M. Cicero, Gotthicas illas belluas, linguâ bardas, naturâ barbaras: Philosophiam cunctam his sordibus inquinasse. Ego verò te, *Donate*, non indoctum, vt sæpè; non barbarum, vt semper; sed excordem & delirum ex distinctionibus tuis esse suspicor. Est enim verissimum, etsi fremant Dunsi, quod re nō dissimili scripsi quondam, iterùm itero; fieri posse, vt ex *De nat. Deorum. lib.1.* Philosophorum varijs sententijs nulla sit vera; vt autem plures, cùm inter se diffideant, fieri profectò non posse. Priùs aquam & ignem inter se concilies; quàm ea quæ conaris,

naris, verè concilies. Verùm q
tandem sunt ista tempora ! o
mores !

O fortunatam natam me Cons
Romam !

Ego veram artem disserendi qu
rebam, & eam referebam ad vs
eloquentiæ : vos monstra nes
quæ distinctionum, & demonst
tionum, pro vera dialectica juue
bus obtruditis. Ego naturæ Ph
losophiam in animantium, & st
pium, & hominis, & diuinatio
& Dei scientiâ quærebam : v
maxima ex parte, nihil nisi quæ
somnia, de motu, & tempore, &
finito, vacuo priuatione, non ad
sum refertis, sed disputando disc
pitis. Ego Philosophorum
Summo Bono sententias, va
esse docui, falsas confutaui, ver
milem probaui : vos eas Medus
Distinctionum prodigijs ita tra
mutatis, vt si causas in foro me
egissetis, fuisse Clodium, eâd
horâ, & Interamnæ & Romæ,
stinctionibus probare voluisse
deam

mini. Sed quid ago? Remoueamus Ciceronem & cæteros Philosophos: nam quid hic agant? Cum in Scholas veniant, distinctionibus ita sint vexandi, vt ad Epicurei immundia, non scholas artium disciplinarum, se venisse sint putaturi. Verum enimverò, diligenter animaduertite Distinctiones illas: in scholis, ad quadragesimam, esse solent vobis vsui. Felicitas, diuina, humana; ciuilis, cœlestis; simplex, aggregata; actiua, contemplatiua; carnalis, spiritualis; in hac vita, post hanc vitam; quoad hominem constantem ex animo & corpore; & quoad hominem constantem ex animo tantùm; Ex animo tantum? quis ille est? Quid? rogitas? Oportet discentem credere. Quoad hominem ergo simplicem, quoad hominem mixtum; Philosophicâ veritate, Theologicâ veritate; & *in suo genere*; distinctiones quindecim; numerus perfectissimus, constans ex pari & impari; notentur. Sed inprimis notetur

(in

(*in suo genere.*) Cùm omnia defe-
rint, (*in suo genere*) nunquam
let. *M. Varro* docuit esse p
Philosophorum opiniones va
de summo bono, ducentas o
ginta octo. Mirum! nî omne
suo genere sint veræ. Contend
Rhetores, dicendo persuadere,
ornatè dicere sit finis Rhetor
Quid est opus controuersiâ? s
terq; finis *in suo genere.* Cur sin
lis artibus finem vnum statuim
Exornare, pronunciare, loqui p
litè, loqui barbarè, persuadere, n
persuadere, sint omnes Rhetor
fines *in suo genere.* Quid enim? N
agere, contemplari, virtus, vol
tas, angusta semita, spaciosa sem
ta, sunt omnes viuendi fines *in*
genere? Taxantur *Canonistæ*, qu
Romanum Pontificem, vt ol
Romani *Domitianum Cæsarem* D
um appellârint. Si quicquam h
buissent acuminis, distinxisse
eum, *in suo genere*, fuisse Deu
Deum homicidam, vt Martem;
Deum Romanorum, vt Quirinu

Aug. de Ciui. Dei, lib. 19. c. 2.

Deum hujus mundi, vt Sata-
n. An non existimatis medicum
turum magnam consolationem
nini febricitanti, si eum *in suo*
re dicat esse sanum? Næ isti *in*
genere sunt peracuti dialectici,
ùm simpliciter litigiosi Sophi-
; qui faciunt, vt Autolycus,

Candida de nigris & de canden- *Ouid.met* 11.
tibus atra:

ta de miseris, & de beatis, mi-
. Quàm vellem constituti fuis-
arbitri inter nos & Papistas in
cilio Tridentino! dixissent, o-
or, vtramq; religionem *in suo*
re esse veram; illam homini
ali, spirituali nostram. Sed ne
facetus dicat inimicitias esse
cum distinctionibus, ob eam
am distinctiones sunt mihi di-
uendæ; vt earum alias doctas
ras, stultas & falsas esse alias
am. Doctas & veras cùm in-
isputandum abhibentur, am-
or: stultas & falsas & *in suo*
e & *simpliciter* aspernor. Nolo
mihi Distinctionariorum op-
ponatur

ponatur auctoritas. Nam q
quidam, si neges istas infelic
licitates *in suo genere* esse v
confugiunt ad illud peruulg
axiôma, [a] *Oportet discentem c*
re, id quorsum afferant, cert
intelligo; nisi fortè sic disp
Oportet discentem credere; erg
felicitates in suo genere sunt
O mirum acumen! Rem acu
gistis. Hæccinè est *demonstr*
Demonstratio *propter quid*
demonstratio *quia*? Non
stoteles potuisset fortiùs d
strare.

——si Pergama de
Defendi possent, vnâ hâc
fuissent.

Si demonstrationes ita fulm
cedo:

Hostis habet muros, ruit
culmine Troia.

At certè oportet discente
dere; sic enim *Aristoteles*. E
dem oportet docentem non
tiri: sic etiam *Aristoteles*,
neas *Aristotelis* legem in di

a *Arist. de reprehens. sophist. c. 1.*

discendo nisi teneam, iniquè te-
m agam. Sin autem doces falsa
quæ credere non debeam: perim-
denter facis, si postules, vt cre-
m. Si vis credi quæ doces, do-
as quæ debes: si non doces quæ
bes, non credam quæ doces.
pè nocet discentibus docenti-
m auctoritas. Ita *Cicero*. In ho- *De nat. Deor. l. 1.*
inum decretis non placet illud
ythagoreum: *Ipse dixit*. Opor-
t subditum parêre: etiamnè si
alè imperes? Oportet discentem
edere: etiamnè si falsa doceas?
ultè credit Neptuno qui bis nau-
gium fecit. Quamobrem, si me-
diant, omittant ista, & ad illud
nfugiant, firmissimum subsidi-
n, quod in extremis periculis
ire solent: eos qui reprehendunt
Aristotelem non intelligere, quid
velit *Aristoteles*. *Aristotelem*
tasse præstigiatorem esse pu-
t, qui caliginem ob oculos le-
ntium offundat. Non intelligi-
s, quid dicat *Aristoteles*? O mi-
um perfugium! Ita Torquatus
apud

De finib. l. 2. apud *Ciceronem*, cum *Epicuri* p
meretur opinio, dicit Philosoph
non intelligere, quid sibi velit
picurus. *Pythagorei* quidam di
bant cœlos, cum conuertuntur, m
rabilem sine dubio facere conc
tum, sed homines non audire.
Democritus, credo, subtiles suas
tomos per vniuersam mundi m
chinam esse dissipatas: sed om
non perspicere. Quid? potuer
Aristotelis satellites intellige
Dionys. epist. in Traiano. nos non poterimus? Ad *Hierap*
Asiæ, speluncam esse quandam
dit *Dio*, cujus halitum anima
reliqua ferre nequeant; soli cast
homines ferre possint. Estnè sp
Aristotelis huic speluncæ simi
cujus odorem cæteri non sust
ant, eunuchi soli, qui virili ju
libertate priuantur, & mancip
tur *Aristoteli*, ferre valeant? fi
Epist lib 2. ep. 2. profectò. Nisi fortè sint sim
Horatiano phrenetico, qui
postridie ludorum publicorum
lus in theatro vehementer app
deret; accurrentibus & rogant

ami

amicis, cur plausus ederet, cum nemo luderet: dicebat se videre histriones in theatro, licèt ipsi non viderent. Admiranda quædam in theatro *Aristotelis* isti perspiciunt, & ijs applaudunt, quæ nos non intelligimus. At quid si doceamus, ipsos potiùs non intelligere, sed, vt illum phreneticum, *Aristotelis* studio quasi morbo occœcari, vt quæ non videant videre se putent? Quid si [a] *M. Ciceronem*, [b] *Diogenem Laertium*, [c] *Alexandrum* ipsum *Aphrodisæum*, *Aristotelem* eodem modo quo nos interpretamur, interpretari probemus? Quid si nobilissimos illos heroas, Ecclesiæ Christianæ sydera, doctores & Græcos, & Latinos, non solùm sic exponere, sed etiam refellere *Aristotelem* ostendamus? quo tum confugient? *Ciceroni*, & *Laertio*, & *Alexandro*, quid responsuri sint, nescio; nisi respondeant *non credendum exemplis*, vel saltem, *locos esse probabiles, non veros*. De Christianis scriptoribus quid sint dictu-

a *De fin. lib. 1. & 5.*
b *De vitis Philos. lib. 5. in Arist.*
c *In 3. Top. Arist.*

ri, ſubodorari mihi videor. Non
negabunt, niſi me fallunt, eſſe ve-
ra, quæ ſunt contra *Ariſtotelem* à
tantis viris ſcripta: & tamen *Ari-*
ſtotelem falli negabunt. Quî tan-
dem hoc poteſt fieri, vt illi vera
ſcribant, & in eo vera ſcribant,
quòd *Ariſtotelem* falli ſcribant; &
tamen *Ariſtoteles* non fallatur?
Audies. Duplex eſt veritas; *verita*
Philoſophica, & *veritas Theologica*.
Ariſtoteles fallitur *veritate Theolo-*
gicâ; ac in eam ſententiam ab illis
meritò reprehenditur: *Ariſtoteles*
non fallitur *veritate Philoſophicâ*;
nam in ea ſine dubio falli non po-
teſt, eſt miraculum naturæ. Quid
ego audio? *veritas Philoſophica* &
veritas Theologica! Hoc eſt *diſſeca-*
re, non *diſtinguere*. Iam nihil mir
homines iſtos irridere ſolere *ſim-*
plicem veritatem, cum tantâ inge-
nij fœcunditate pro *vna* veritate
duas nobis pariant: vt homines
temulenti pro *vna duas* lucernas
vident; & *Meſſenio* [d] *Plautinus* pro
vno duos Dominos inuenit; & [e] *Pe-*
the

d *Plaut. Menechm.*
e *Æſchylus Eumenid.*

thems furens pro vno *soles duos* aspexit. Ita profecerunt arte cauillandi, vt artem disputandi prorsùs ignorent. Quid enim est veritas? Eruditè *Græci* verum appellant ἐτεὸν ab εἶ: quòd tale sit quale dicitur. Itaq; vt repugnantia *simul esse* non posse docent Philosophi: ita repugnantia *simul vera esse* nō posse docent ijdem Philosophi. Nostri verò, quod turpissimum est *Dialecticis*, ipsa principia Dialecticæ labefactant. [f] Nam quod tradit *Aristoteles* aientium & negantium nō solùm in vniuersis, verumetiam in rebus singulis simul vtrumq; verum esse non posse: id isti, licet euanidam distinctiunculam veritati tanquam soli nebulam opponant, reuerâ tamen negant. *Aristotelis* beatitudo non est vera beatitudo. Concedunt esse verum *Theologicè*. *Aristotelis* beatitudo est vera beatitudo; Id quoq; verum esse volunt *Philosophicè*. O ineptum [g] *Epiphanium*! qui Philosophorum errores inter hæreses numerauit. Imperitum

f *De omni re affirmare aut negare verum est. Axiom. Arist.* (Poster. l. 1.) *Istius, vtrusque, & affirmare & negare de eadem re, verū. De interp. c. 5.*

g *Cont hæres. lib. 1. tom. 1.*

tum [h] *Iustinum Martyrem*! qui sententias *Aristotelis* tanto volumine reprehendit. Nesciebant miseri Philosophos *Philosophicâ veritate* de rebus disserere; cum ipsi *Theologicam veritatem* spectent? *Paule* [i] Apostole, pudet me tui! Cur *Athenis* cum *Stoicis* & *Epicureis* de *vita futura*, de *resurrectione*, controuersaris? Nihil est controuersiæ. Resuscitationem corporis *Philosophi* [k] cuncti negant: sed secundùm *veritatem Philosophicam*. *Tu* verò secundùm *veritatem Theologicam*, quemadmodum à *Christo* didicisti, affirmas. Cur frustra *Paule* dissentis à *Philosophis*? Quin sinis *Athenienses Philosophis* credere? Num existimas eos minus *Christianos* futuros? Non est integrum [l] *Eusebio* distinctionis hujus beneficio frui. Errauit enim. Non cognouit istam *duplicem veritatem*. Dicit *Aristotelem* aduersari sacrosanctis Scripturis, [m] quòd *felicitati* bona corporis & externa tribuit; [n] quòd *Dei prouidentiam* ad singula

h *Arist. quorund. dogmatum euersio.*

i *Act. 17. 18.*

k *Tertul. de præscript. aduers. hæres.*

l *Lib. 15. de præp. Euang.*

m *Cap. 2. & 3*

n *Lib. 15. c. 4.*

ſingula, quæ ſunt infrà lunam non extendat; o quòd *mundum* non creatum, ſed æternum eſſe dicat, p quòd *animam* non æternam ſed mortalem eſſe ſtatuat. Affirmat *Euſebius* in his omnibus *Ariſtotelem* aduerſari q ſacroſanctis Scripturis. Quid ei reſpondebimus? Erras *Euſebi*! non aduerſatur. Diſce diſtinctionem *Philoſophicæ veritatis*, & *Theologicæ veritatis*. Veniat *Ambroſius*, veniat *Auguſtinus*; veniant reliqui. Diſcant omnes Doctores à noſtris *Philoſophis*, aliam eſſe *Theologicam* veritatem, aliam eſſe *Philoſophicam* veritatem: Philoſophos ab ipſis immeritò reprehendi. Refert *Plutarchus*, quendam qui gallos malè depinxit, mandaſſe puero, vt veros gallos à ſua tabula, quàm longiſſimè abigeret. Id iſti quidem faciunt, qui veritatem *Theologicam* procul à ſe ablegant. Quanquam ſi fuiſſent ipſi pictores, diſtinxiſſent, haud dubito, ſe benè pinxiſſe, quoad *veritatem picturæ*, non quoad *veritatem naturæ*.

o *Lib. eod. c. 5.*

p *Lib. eod. c. 8.*

q Μωσῇ καὶ ἑβραίοις, καὶ τοῖς ἑβραίων προφήταις.

In opuſculo de diſcernendo adulat. ab amic.

naturæ. Cæterum, vt *Neronem*, impium homuncionem, *Teridates* Rex *Armeniæ* deum suum appellauit: sic *Aristotelis* vanæ opinioni patroni Philosophiæ, *veritatis* nomen tribuunt. Quod si admittamus, quid tam absurdum quin defendi; tam falsum quin probari possit, vel Epicureâ veritate, vel Platonicâ veritate, vel Stoicâ veritate, vel Turcicâ veritate, vel Papisticâ veritate, vel Hæreticâ veritate, denique quâ non? Atque hoc pacto, vt *Democritus* non contentus vno *mundo*, somniauit infinitos: ita nos vnâ *veritate* non contenti, pariemus innumerabiles. Sed eo tamen euentu, velint nolint Philosophi, vt quemadmodum *Varro* docuit triginta fuisse millia *Deorum* apud *Gentes*, cum sit reipsa tantum Vnus: ad eundem modum, cum ipsi triginta millia *veritatum* pepererint, inuenturi sint tantùm vnam; & eam quam irrident, *simplicem veritatem*. Hîc antequam progrediar, ne fortasse quispiam diligenter examinans

nans (quod ego fieri percupio) quæ à me afferuntur, non inueniat in *Eusebio*, quæ citauerim ex *Eusebio*, moneo ne quærat quicquam eorum in *Eusebio* latino. *Trapezuntius Aristotelis* nimiùm studiosus, *Eusebij de Euangelica præparatione* libros in linguam latinam conuertit. Cæteros quatuordecim, quibus Ethnici cum Philosophis reliquis refutantur, latinos fecit. Decimum quintum qui fere totus consumitur in *Aristotelis* erroribus refutandis de *felicitate* hominis, *prouidentia* Dei, *æternitate* Mundi, *mortalitate* Animæ, prorsus omisit. Itaque sciatis, ne quis *Indice* deceptus me calumnietur, latinum [r] *Eusebium de Euangelica præparatione* carere libro decimo quinto: in quo scribuntur quæ à me citantur. In exemplari Græco, si quis volet, videbit. Studere diligenter Græcis literis; vt Interpretum fallacias, quę sunt nimiùm frequentes, etiam in profanis, sed inprimis in sacris, effugere valeatis. Quæ, vt ad fidem

[r] *Excusum Paris, An. D. 1534.*

Christianam conducentia, putauit *Eusebius* perscribenda, ea, vt *Aristotelis* auctoritatem minuentia, *Trapezuntius* interpretanda non putauit. Quanto deteriùs, quàm *Trapezuntius*, nostri, qui metuentes ne sint nimiùm *Christiani*, volunt ab adolescentibus & ornari dicendo, & disputando defendi pietati repugnantia: pietati consentanea nolunt. Et tamen amant pietatem; amant religionem. Ita credo! vt *simia* suos amat *catulos*; vt *Dei Amica* suum amauit *Herculem*. Vehementer amant; amore necant. Amant, vt *Thais* amauit *Phædriam*:

Misera præ amore exclusis hunc forâs.

Loquamur, inquiunt, vt *Philosophi*, cum disserimus, cum declamamus. Putaui vobis potiùs loquendum vt *Christianis*. Num à Philosopho seruati, redempti, judicandi? Num mysterijs *Philosophorum* initiati estis? Quid ista nobis, inquiunt. *Loquamur vt Philosophi*; nondum sumus

ſumus Theologi. Theologi? Næ iſta eſt magna prærogatiua fœminarum! loquantur licet quicquid libet; nam ſine dubio nunquam erant Theologi. Niſi forſan, vt olim *Iohannam* ferunt, fiant *Papæ*: quanquam id quoq; poſſunt, etſi nō ſint Theologi. Sed cur Theologiæ & Philoſophiæ, tanquam Angliæ & Scotiæ fines ſeparant? Auctoritate, puto, fœcialium. At *loquamur* tamen vt *Philoſophi*. Quid? vt *Diagoras*, cum negat eſſe Deum? vt *Protagoras*, cùm dubitat *an ſit Deus*? vt *Ariſtoteles*, cùm tollit *Dei prouidentiam*? Imò iſta ſunt atheorum. Quid igitur? vt *Plato*, cum ſtatuit *purgatorium*? vt *Porphyrius*, cùm ait *Angelos adorandos*? vt *Ariſtoteles*, cum docet *liberum arbitrium*? Eliciant iſta ſibi *Papiſtæ*. Quid igitur? vt *Epicurus* mortalem eſſe animam? vt *Ariſtippus*, Voluptatem Summum Bonum? vt *Plato*, communionem vxorum approbandam? Nihil horum. Sed *declamationes* habere volumus, non *conciones*.

Plut. quom. oportet adol. aud. Poet.

Quid est *declamatio*? An vt poëma vocandum negant, quod caret *fabulis*; ita *declamatio* non appellabitur, quæ vacat *impijs*? Si sordidæ sunt meretrices, quæ nihil putant facetum, quod non sit obscœnum: cujusmodi sunt ij Philosophi, qui nihil putant oratorium, quod non sit profanum? *Philosophica* volumus. Si vera, si bona, à sacris non dissentiunt. Si falsa, si mala, quid? Putârunt *Persæ* nefas esse pueris, vel mentiri, vel mala loqui; vos *Christianos* adolescentes *Ethnicis* pejores facitis? Non vis igitur, *loquamur vt Philosophi?* vt sapientes volo; vt imperiti, nolo. Sapientes voco, qui vera statuant; imperitos qui falsa doceant. Est enim *Philosophia* studium sapientiæ; *sapientia* diuinorum & humanorum scientia; *scientia* porrò rerum est verarum. Ex quo efficitur, vt veræ Philosophiæ, sola quæ vera, nomen mereantur: quæ falsò docentur, indigna videantur nomine Philosophiæ. Philosophi, non sunt Philosophi,

losophi, cum deflectunt à vero. Verùm quia vulgò nomen Philosophiæ, non veræ sapientiæ, sed sententijs Philosophorum siue veris siue falsis ascribi solet: meminERITIS oportet, quod monet * *Apostolus*, cauendum esse vobis, *ne quis per Philosophiam vos deprædetur*. Nam quidam nostrorum, pestilentes errores rationi & religioni contrarias cum defendunt, appellant *Philosophiam*.

* *Ad Coloss.* c. 2, 8.

Nescia furtiuos Dido meditatur
amores,
Coniugium vocat: hoc prætexit
nomine culpam.

Coniugium vocat, commisit *adulterium*. Appellant *Philosophiam*: impietatem defendunt. Non debetis imitari *Caracallam Cæsarem*; qui nomen *Alexandri* sic adamabat, vt impurissimum quendam sicarium, cui nomen erat *Alexander*, in judicium vocari, grauissimè tulerit. *Accusas tu Alexandrum? nisi taceas de Alexandro, perysti.* Cauete, ne nomen amando *Philosophiæ*,

etiam

etiam cum erroribus *Philosophiam* amplectamini. *Alexandrum* ille, sed sicarium accusauit; *Philosophiam* ego, sed errantem, reprehendo. *Caracallæ* mihi dicent, Accusas tu *Philosophiam*? Nisi taceas de *Philosophia*, malè audies. Malè, à malis; non laboro. Non puto gloriam Summum esse Bonum. *Philosophiam* caueatis etiam atq; etiam moneo. Moneo quod *Apostolus*, moneo quod veteres; moneo quod recentes & præceptis & exemplis assiduè monent. Sic inculcat [s] *Lactantius* inanem & falsam esse *Philosophiam*; *Philosophos* benè loqui potuisse, vt homines eruditos; non potuisse verè loqui, quia veritatem non didicerant ab eo qui veritatis potens esset. Sic [t] *Eusebius* aberrasse *Philosophos* à veritate: nullâ scientiâ, sed inanibus conjecturis, & variis erroribus, & futilibus nugis refertam esse *Philosophiam*. Sic [u] *Tertullianus* hæreses à *Philosophia* subornari; à *Platonicis*, à *Stoicis*, ab

[s] *Diuir. inst. lib. 3. cap. 5.*

[t] *De præpar. Euang. proœm. l. 14. 15.*

[u] *Lib. de præscr. aduers. hæret.*

Epicu-

Epicuro, *Heraclito, Zenone, Aristotele*: à seculari sapientia hæreses propagari. Quid referam [d] *Iustinum Martyrem*, [e] Diuum *Augustinum*, quid [f] *Ambrosium*, quid reliquos, & crebrò & vehementèr in eandem sententiam differere? Quid de recentioribus dicam, *Lodouico* [g] *Viue*, [h] *Pico Mirandula*, *Hyeronymo Sauonarola*? Qui, vnâ voce, tres viri doctissimi, cautè legendos à *Christianis* esse docent: quos tandem? non dico *Philosophos*, sed philosophorum principes *Aristotelem* & *Platonem*. Quam ob causam? *Aristotelem* impios facere, *Platonem* superstitiosos. Exempla quæritis? *Pomponatius Aristoteli* nimium tribuendo euasit impius, *Ficinus* ex somnijs *Platonicorum* de dæmonibus, euasit superstitiosus. Ex philosophia *Platonis* & *Aristotelis*, pestilentes errores, primum inuaserunt, & occupârunt diu, & hodiè deuastant *Ecclesiam Christianam*. Et tamen, ita fascinabitur *Satanæ* præstigijs orbis ter-

[d] *Christ. quæst. ad Græcos & de ver. vel Chr.*
[e] *De Ciuit. Dei passim.*
[f] *De virg. veland. l. 3.*
[g] *De veritate fidei Christ. l. 5 cap. 3.*
[h] *De prænot. rerum cont. Mag li. 7. c. 4.*
[i] *Citatur à Ioh. Langi præfat in Iust. Mart cont. dogm. Arist.*

terrarum, vt errores *philoſophorum* in publicis conuentibus, apud *Chriſtianos*, vanis & putridis *diſtin-ctiunculis* defendantur? Neſcium hâc peruerſâ conſuetudine ſe per-feciſſe vt *fides Chriſtiana*, non in corde ſed in templis, ac ne in tem-plis quidem modò reſideat. O quantum inter nos & Ethnicos in-tereſt! *Ariſtoteles Platonem* magi-ſtrum, vt ſuum errorem defende-ret, deſeruit: nos ab *Ariſtotele* profano, vt veritatem Dei defen-damus, non declinabimus? *Vir-gilius* ex *Ennij* ſterquilinio collegit aurum; nos è theſauro *Philoſopho-rum*, ſtercora corrademus? *Iſocra-tes*, ſermonem, ſimulacrum vocat animi; *Democritus*, vmbram ope-ris: nos & cogitare & facere qui Chriſtiani, ſi *loquamur vt Ethnici*, nobis poſſe videbimur? Falsò ſed improbè ſpurci poëtæ!

Ouid. *Vita verecunda eſt: Muſa io-ſa mea eſt.* &

Martial. l. 1. Epig. 5. *Laſciua eſt nobis pagina vita proba.* &

Caſta

Castum esse decet pium poetam
Ipsum, versiculos nihil necesse est.

Catullus ad Aurelium.

enè *Socrates!* Qualis animus, ta-
s oratio: qualis oratio, talis vita.
dex est animi sermo. Impurè lo-
ueris? Impurè cogitas. Sermo
ofanus, animus *Christianus* non
nueniunt. Non est opus, quod
Christianis in templo defenditur,
a philosophis in aula conuella-
r. Debellate, quantum potestis
fectus; præcidite fibras; pullula-
nt: extinguite faces; reuiuiscent:
tim à teneris oportet optimis
uescere. Rectis opinionibus ab
fantiâ sunt imbuẽdi. Non locus,
n tempus, non vlla vitijs detur
casio. Non est dubitandum, quin
lianus Apostata, educatus à
nstantino, multas audierit con-
nes in templo. Declamator *Li-
nius*, plus aspersit illi maculæ
iuatis tantum colloquijs domi,
àm cunctæ conciones eluere
tuerant. *Nero* multa luculenta
cepta audierat à *Seneca*; ver-
adulatoris, *Omnia licent prin-
cipi,*

cipi, præcepta omnia diſſipa
Nemo ſeducatur. Plus vna val
ignis ſcintilla ad accendendu
ſulphureum puluerem, quàm to
Oceanus ad reſtinguendum. H
betis cupiditatem in intimis i
fixam, quæ ſulphureo puluere c
faciliùs accenditur, tum peſtile
tiùs graſſatur. Cauete flamma
imò ſcintillas. Nihil ſapit qui pi
tatem non ſapit. Quid reſpond
ad iſta *Philoſophi* noſtri? Rid
ſcilicet meam imprudentiam,
in ipſorum ſtudijs pietatem de
derem, & hominum *Chriſtiano*
officia requiram. Quid nobis, i
quiunt, cum iſta curioſâ pietate
ſanctimoniâ? curent iſta officia
ri *Theologi*, reſeruetur ſacris co
cionibus *Chriſtus*. Nobis autem
ſumus *Philoſophi*, quid cum The
logia? Non eſt noſtra profeſſio.
quamur, vt Ariſtoteles, vt Philoſo
Nam quod *Apoſtolus* iubet *Col*
ſenſes, vt caueant, nequis illos p
philoſophiam decipiat: non
omnes pertinet *Chriſtianos*,
Th

Theologos tantum pertinet. Scribitur quidem ad *Colossenses*: & fi *Geographi* dicunt *Colossas* esse ciuitatem. Sed *Colossæ*, sine dubio, fuit Schola Theologiæ, vel saltèm, quidem ad *Christianos* scribitur, st *consilium* & non *præceptum*; quaquædam esse in *Euangelio*, quæ on *omnibus Christianis*, sed *perfectis* traduntur, docent *Interpretes Aristotelis* in *moralibus*. Nos relinquimus consuetudinem *Aristotelis* defendend, quam tanto tempore viri doctissimi in *Academijs* coluerunt? Immò verò ncta, quæ dicuntur ab *Aristotele*, defendemus, contra superstitiosos istos *Stoicos*, in *Augustanensibus*: quoad *veritatem Philosophicam*, non quoad *veritatem Theologicam*; non *lumine fidei*, sed *lumine rationis*: *quatenùs Philosophi*, non *quatenùs Christiani*. Hæc, si non ijsdem *verbis*, eodem tè *sensu*, inter sua pocula maganimo exhalant. Sed hortarer os, *quatenùs Philosophos*, vt si

qua-

quatenus Philosophi viuant, p
spiciant sibi seriò, ne quate
Ethnici moriantur. * *Rusticus* q
dam, virum nobilem *Germa*
cùm manè, armatum vt *princip*
in agris; vesperi mitratum vt p
sulem, in templo vidisset: quæs
ab eius famulo, cur Dominus m
dò galeâ indueretur, modo tria
Respondit ille, Quoniam & *Pri*
ceps esset vrbis & *Pontifex*. Pri
ceps, & Pontifex? inquit *Rustic*
Quæso cùm Princeps detrudetur
inferos, quò discedet Pontifex? Si
hi liceret, quod licuit *Rustico*, ro
rem istos *Philosophos* & Christia
istos *Centauros*, & homines & b
luas, *Hermaphroditos* istos, & vi
& fœminas, vel *neutros* potiùs,
dicunt in Scholis impia *vt Philo*
phi, sacra in templis canunt, vt Ch
stiani: Quid Christiano futurũ p
cum *Philosophus* ad inferos rele
bitur? Nemo verba mea secùs
queat, ac ego sentio. Nescio me
fatum, an vestras accusem ling
quòd ea quæ recta sunt cũ à me
cun

* *Fulgosus li. 6. collect. Duarem de Sim. pag. 13.*

tur; Vectorum, credo, vitio, e prauissima cum diuulgantur. serui aliquando *Poetas obscænos*, les sunt plerique *non perlegen- pueris*. Id attuli ex *Augustino Confessionibus*; qui nominat *Te- tium*, quem indignum prælectu at, & Grammaticos reprehen- quòd eum prælegerunt. Si pu- hoc ineptum, cur me accu-? Accusent Augustinum. Ve- tamen non nusquam hoc ita ratum est, quasi Poetas omni- legi nollem. Proinde quasi, si rem infantes, non carne, sed e, pascendos esse; aliquis apud os inuidiam mihi faceret, tan- m negarem carnibus vescen- esse. Iam si referatur iterum nios, me quæsiuisse, quid *istiano* sit futurum, cum *Philoso-* ad inferos relegatur: respon- lanijs, Me *Philosophos* eodem u dicere, quo *Tertullianus*. *Quid simile Philosophus & Chri- nus?* [b] *Quid Athenis cum Hei- ymis? Quid Academiæ cum*

a *In Apolog.*
b *Lib. de præ- script. aduers. hær.*

Ec-

Ecclesia? Quid hæreticis cum Chri-stianis? Philosophos appellat hæ-reticos. Non agnoscit stolidā distinctionem *veritatis Philosophi-cæ & veritatis Theologicæ.* Sed Philo-sophos appellat hęreticos. Philoso-phiā in suas hæreses multi parti-hominum studio nimis *Philosopha-tium* veritatem in *Ecclesia* corrupi-se queritur. *Quid Athenis cum Hie-rosolymis? Quid Academiæ cum Ec-clesia? Quid hæreticis cum Christia-nis?* Et tamen erit quisquam qui miretur; cur nobis non putem lo-quendum vt Philosophis? Loquen-tes, vt Philosophi, varijs erroribus *Græcam Ecclesiam*, & *Europam* pe-nè cunctam, antiquitùs inquinarunt. Loquentes vt Philosophi tetris o-pinionibus *Italiam*, totam, ac v-nam solam *Italiam* nostro tempore polluerunt. Loquuntur vt *Philoso-phi* homines impurissimi (si tamen homines sunt dicendi) *Cornelius Agrippa* & *Nicolaus Machiauellus*, qui de Philosophia, ille naturali, i-ste morali, talia nobis præcepta vomunt,

Qui-

Qualia credibile est rictu ructasse trifauci
Cerberon, & Stygij monstra tremenda lacûs.

oquuntur vt Philosophi *Pomponatius* & *Cardanus*, quorum alter ud execrandum opus *de animæ ortalitate*; alter varios impios rores in *Subtilitatibus* suis progauit. Refutantur, non inficior, e, tenuiter à *contareno*; iste lucuntèr à *Scaligero:* sed quam mulsinterea suis Philosophicis loutionibus corruperunt! Plus cent venena, quàm prosunt armaca: nec omnes sumunt armaca, qui sumunt venena. on omnes sanantur, qui saucian-: & est quisquam tam fatuus, sauciari velit, vt sanari possit? id igitur? dicet quispiam, vetas profana, ne sauciemur? Non *istotelem*, *Platonem*, *Ciceronem*, *mosthenem*; non *Historiam*, *Phiphiam*, *Eloquentiam* attingemus? que hic fortassis amplificabunt *ilosophi*, rem non tollendā propter

ter abusum; agros ab aquis in-
dari; domos ab igne consumi;
ram à Sole torreri; homines à te
obrui; nec tamen propterea vel
quam vel ignem, vel Solem, vel
cta, nobis fugienda. Parcant
bori. Non rem extingui, sed
sum tolli; germanum vsum rest
velim. Non dico nefas, pro
legi: cùm legis, tantùm contre
Sed puto scelus profana *credi*:
credis etiam, sauciaris. Eóq;
cum periculo defendi: fortasse
dis; fortasse læderis. Cauend
tamen etiam, non solùm quæ
fendas, sed quæ quo modo leg
Nam etsi cùm legis, tantùm co
trectas: tamen contactu, ne s
curus, permulta nocent, non
necant. Bestiolam quandam, q
vocant *Cymphem*, esse docet *Au-*
stinus, in aëre volantem, adeò
lem, vt visum oculi n
cernentis effugiat; quæ tamen
insederit, corpus acerbissimo
aculeo: vt quam ad stimuland
venire nescias, cum stimulârit,

Serm. de temp. 87.

ulasse serò sentias. Si vestri oculi t minùs acuti, vt non cernatis is, quos dico, stimulos Philosoiæ: tamen cognoscite *Philosoiam* esse *Cyniphem*; solet incautos ngere. Nolite serò sentire: [a] *Acto malo vel stultus sapit.* Aspidis rsus facit somnum suauissimum, mori te non sentias: sed facit nnum letalem. Fruatur suo *Cleotra* [b] somno: aspidis ei morsum n inuideo. Contemnendum peracibus, sequendum prudenus, necessarium omnibus, IERONYMI iudicium ex *istola ad* DAMASVM *de filio digo* vobis proponam. Conmat *Hieronymus*, quemadmom *Iudæis*, *si pulcram mulierem tiuam adamarent, vxorem ducere bat; sed ita, vt illius caput radere-, vngues præsecarentur, captiua is deponeretur: similiter Christi- Philosophos & libros sapientiæ seris licere sibi sumere; sed ita, vt si d in illis vtile repererint, ad Chrinum dogma conuertant; si quid* verò

a Παθὼν δέ τε νήπιος ἔγνω, *Hesiod.*

b *Plutarc. in Anton.*

Hier. in Ep. de filio prodigo & frugi ad Damasum.

Deut. c. 21.

verò superfluum, de idolis, de am[...]
de cura rerum secularium, quasi se[...]
praecidant. Ac nequis cauilletur h[...]
ad fidem pertinere, quę sint cred[...]
da; nec intereà vetari, quin loqu[...]
mur vt Ethnici: pergit *Hieronym*[...]
non dico de loquendis, sed de leg[...]
dis tantùm prophanis verba faci[...]
Nec nobis, inquit, *blandiamur, s*[...]
quae sunt scripta non credimus: cum[...]
liorum conscientia vulneretur; & p[...]
temur probare, quae dum legimus, n[...]
reprobamus. Si quis vrgeat vlteri[...]
hæc ad *Episcopum* esse scripta; [...]
de rebus intelligi: sciat *Hiero*[...]
mum etiam de verbis, etiam de o[...]
nibus *Christianis* loqui. Adiun[...]
enim, *Absit vt ex ore Christian*[...]
net Iupiter Omnipotens, & Meh[...]
culè & Mecastor, & *caetera m*[...]
portenta quàm numina. Non d[...]
Hieronymus, Absit vt ex ore *T*[...]
logi sonet; aut, absit vt ex ore *E*[...]
copi sonet: sed absit, vt ex ore *C*[...]
stiano sonet. Itaq, si nostrûm aliq[...]
aliquando imprudens sic loqua[...]
nolite sequi. Audite Hieronym[...]

Absit vt ex ore Christiano sonet Iupiter Omnipotens & Mehercule & Mecastor, *& cætera magis portenta quam numina.* Qnid ? *non Deos immortales*, non *Iouem* appellabimus? non in carminibus, non in colloquijs; non cum declamamus; non cum disserimus? Quid me rogatis? reprehendit * *Augustinus*, abominatur *Hieronymus. Absit vt ex ore Christiano sonet.* Quod si in ipsis minutissimis verbis, homines præstantissimi, tam sunt seueri: desinant tandem iuuenes imperiti linguis maledicis passim exagitare, quòd exorti sint quidam inter Nostros, qui sententiam *Aristotelis* in omnibus quæstionibus, nec ipsi tueri velint, nec alijs tuendam putent. Mirum facinus! *Nouum crimen C. Cesar & ante hunc diem inauditum, propinquus meus ad te Q. Tubero detnlit, Q. Ligarium in Africa fuisse.* Quod veteres omnes Sacri, Profani, Græci, Latini, Christiani, Ethnici, liberrimè fecerunt; quod doctissimi recentium in Dialecticis,

* *Retractat. lib. 1. cap. 3. Displicet mihi quod Musas quasi deas quamuis iocando commemorarim.*

in Rhetoricis, in Philosophicis, tam de Natura, quàm de moribus, non solùm ipsi faciunt, sed etiam necessariò faciendum docent quia hominibus natura, Philosophis veritas, pudentibus ratio, sapientibus pietas, Christianis religio, non suadet sed imperat, extorquet, non flagitat: id nobis hominibus seditiosis à quibus *Aristoteles*, qui solus omnium hominum, excepto *Papa, non potest errare*, errasse iudicatur, quasi nouum crimen, & ante hunc diem inauditum impingitur. Quid igitur faciemus? Quò nos vertemus? Ad rationesnè? At fieri non potest vt *Aristotelis* quicquam vnquam rationibus refellatur, ne si repugnantia quidem dixerit. An ad autoritates? Recentes obijcias *Vinem, Ramum, Talaum, Martyrem*, sunt vel imperiti, vel superbi. Si veteres vrgeas *Eusebium, Augustinum, Tertullianum, Hieronymum*; non nostram consuetudinem, sed Ethnicos oppugnant. Si *Germaniæ*, & *Heluetiæ* Gymnasia

sia proferas, quæ cum religione rationem docendæ Philosophiæ reformârunt; quibusdam superstitiosè fecisse videbuntur. Etsi non est mihi dubium, erudita ingenia istis ineptis cauillatiunculis non commoueri; tamen vt omnibus, si possim, satisfaciam (omitto rationes, quas solent contemnere) adijciam testes; ita recentes ætate, vt nostram consuetudinem tenuerint ita versatos in literis, vt eam sine dubio cognouerint; auctoritate, saltem *Episcopos*; multitudine *penè ducentos*: nimirùm, consentientes sententias vniuersi *Concilij Lateranensis*, quod ante sexaginta annos habitum est Romæ. Attendite, quæso, diligenter quod afferam. Est enim locus notatu dignissimus, & extat *tomo* 3°. *Conciliorum*, *Concilio Lateranensi*, sub *Leone decimo*, *sessione* 8ª. si quis auet videre pleniùs, quod breuiùs attingam. Cum eo tempore, in *Academijs*, defensores *Aristotelis* vsq; eò profecissent; vt *animam esse mortalem*, *Decretum concilij Lateran. sub Leone 10. sess. 8.*

ſaltem ſecundum Philoſophiam, ex *Ariſtotele* defenderent; ſecùs fortaſſe, quàm ſentit *Ariſtoteles*, ſed tamen ex *Ariſtotele*, quod *Ariſtotelem* ſic ſenſiſſe putârit *Auerroes*: promulgatur in *Concilij Lateranenſis* conſeſſu, *pernicioſiſſimos quoſdam errores à fidelibus ſemper exploſos, ab illo peſtilenti malorum artifice in agro Domini ſeminatos; ac inter cæteros, mortalem eſſe animam*. Quod qui verum eſſe aſſeuerant, dicuntur à *Concilio* temerè
" philoſophari: Tantùm ne? *Immò*
" *damnantur, omnes, id aſſeuerantes,*
" *& in dubium vertentes. Secundum theologiam*, dicet quiſpiam. Immò *damnantur, quicunq; aſſerunt, id eſſe verum, vel ſecundum philoſophiam*; philoſophiam dico, nam id in Decreto nominatim exprimitur. Accipite Generale *Decretum*, quod adiungitur: *Quandoquidem verum vero minimè contradicit* (animaduertite rationem, qui *veritatem Philoſophicam & Theologicam* diſtinguitis) *quandoquidem verum*

vero

vero minimè contradicit; omnem assertionem, veritati Christianæ fidei contrariam omninò falsam esse definimus: & vt aliter statuere non liceat, districtè prohibemus. Ac omnes huiusmodi erroris assertionibus inhærentes, veluti damnatissimas hæreses seminantes, per omnia vt detestandos, & abominandos, hæreticos & infideles, Catholicam fidem labefactantes, vitandos & puniendos fore decernimus. Auditis temerarios nostros Philosophos detestandos, & *abominandos hæreticos* & *infideles* à Concilio pronunciari; Iam verò ne solùm videantur statuere, *Aristotelis* errores non esse propugnandos; iubent non solùm, ne propugnentur, verùm etiam oppugnentur. Quod attendant, qui præsunt disputantibus de Philosophia. Sic enim sequitur; *Cunctis Philosophis in Academijs, aut alibi publicè legentibus seuerè præcipimus; vt cum principia vel conclusiones Philosophorum, in quibus à recta fide declinant, vt de animæ mortalitate, aut mundi æ-*

ternitate, aut alia eiusmodi, suis auditoribus legerint vel explanârint: eisdem veritatem religionis Christianæ omni conatu manifestam faciant, & persuadendo, quantum possint, doceant; & omni studio, huiusmodi Philosophorum argumenta, quandoquidem omnia dissolui possunt, pro viribus conuellant ac refutent. Habetis Decretum: adiungitur execratio in eos omnes qui violauerint. Atque hoc *Decretum* non paucis quibusdam, sed simpliciter placuit vniuerso Concilio. Dissensit tantum vnus ab omnibus; *Reuerendus Dominus Thomas Generalis Ordinis Prædicatorum.* Is, vt videtur, *Aristotelis* quàm pietatis multò studiosior, *non placere sibi* dixit *secundam Decreti partem*; quâ præcipitur, vt *Philosophi publicè persuadendo doceant veritatem fidei.* Dubitate nunc, si potestis, vtrum sequamini; *vnius, Domini, Thomæ Prædicatoris, Fraterculi,* delirium an *Vniuersi, Concilij, Lateranensis*, sancitum Anathemate *Decretum*

tum. Porrò, si *Concilium Lateranense*, si *Pontifex Romanus*, si *Cardinales* ipsi *Romanæ Ecclesiæ*, quorum permulta religionis capita propiùs ad ARISTOTELEM & *Philosophos*, quam *Christum* & *Apostolos* accedunt, tamen anathema de cunctis pronuntiant, qui sententias ARISTOTELIS à CHRISTO dissentientes vel *secundum Philosophiam* veras esse dixerint: quid nobis faciendũ esse iudicatis, qui puritatem religionis, superstitione vacuam, immunem à putidis hominum commentis, secretam à fæcibus, disiunctam à sordibus errorum omnium, profitendam suscepimus? Omitto, quod idem iterum inculcatur, triginta quinque abhinc annis, in *Nicæno* couentu delectorum *Cardinalium*, qui *magnum abusum & perniciosum* vocant, *quòd in publicis gymnasiis Philosophiæ professores impietatem doceant; quòd non ostendant infirmitatem naturalis luminis in Philosophis loquentibus, de Deo, de mundo,* *de* *Iudicium concilij delectorum Cardin. tom. 3. Conc.*

de similibus; quod non auditores in omnibus quæstionibus ad pietatem dirigant. Non vrgeo iudicium iuratorum testium, *Sadolete, Contareni, Poli, Cardinalium: Decretum Concilij Lateranensis* vrgeo. Quicunque igitur aut animæ mortalitatem, aut mundi æternitatem, vel *secundum Philosophiam* veram esse dixerit: si sit pius, meminerit se grauissimè nomen *Dei* profanare, cuius *verbo*, siue ioco siue seriò fidem derogat: si sit Papista, sciat se detestabilem hæreticum & *infidelem* pronunciari, & *anathemate* obstringi, & *inferis* deuoueri à *Romano Pontifice* & *Concilio Lateranensi*: si sit ἄθεος; vtatur suâ philosophandi libertate: defendat *Distinctionibus*, quicquid volet; non moror. Cæteris quidem omnibus, siue sapiant pietatem, siue simulent; quod dico de *mundi æternitate & mortalitate animæ*; de cunctis questionibus à *Christiana* pietate dissentientibus idem dico, in quibus est *Aristotelis opinio de felicitate*,

licitate, iudicio *Eusebij*, *Lactantij*, *Augustini*, *Ambrosij*, *Gregorij Nysseni*, *Nazianzeni*, & aliorum multorum doctissimorum hominum. Viderint qui defendunt. Distinguant *Philosophi*; latrent *Sorbonistæ*; fremant *Epicurei*; rideant Machiauelli; vincit veritas. Ipsi trement, & ruent & putrescunt: & vincet veritas; veritas, vt palma, quò magis deprimitur, eò magis emergit: eò grauius remittitur, quò violētius incuruatur. Obscurant sæpe Solem caligines, sed dissipātur. Frangūtur rami aurei *Proserpinæ*, sed renascuntur. Frustrà calces contra stimulum. Veritas premi potest, opprimi non potest. Quòd si quis for asse *Philosophaster* offenditur; (nec enim est sperandum, vt rectè n quæ dicuntur, offendant neminem) ne, tanquam *Momus*, ea quæ dico, rodat in angulis, aut hoc aut illud virulentà linguâ laceret, sed Orationem meam refutet. Non erit opus ad *Augustinenses*: scribat intra priuatos parietes *Verba*

 volant;

volant; *scripta manent*; *iudicent docti*. Exemplar orationis perlibenter ei tradam. Atque adeò vehementer, etiam atq; etiam, ab *Aristotelêis* contendo, si vllam habeant suæ causæ fiduciam; si vllo vel *Aristotelis*, vel Philosophiæ vel veritatis tangantur studio: primùm, vt ea, quæ dicta sunt, refutent; id si non possint, nec enim dubito de voluntate; de peruersa consuetudine cedant veritati. Ne dicant sibi locum dicendi non dari; datur scribendi, quod & debent libentiùs, & possunt cogitatiùs. Agnosco meam infirmitatem, nemo magis! sed magna est *veritas*. Non tam diffido mihi, quam confido causæ. Bonam causam vel infans sustineat: malæ, vix *Cicero* patronus sufficiat. Sed, consequantur obsecro, nouas *Distinctiones*: nam illæ quas tractauimus, sunt plusquam *Crambe*, non *bis*, sed millies *recocta*. Ne *Polyphemi* quidem stomachus eas ferat: vt minùs sit mirandũ nostros *discipulos* toties ęgrotare, cum ta-

talibus sagginentur. Si quis autem modestior, vel non intellexerit, vel non probauerit, quicquam eorum, quæ prout potui, pro temporis angustijs, perstrinxi potiùs, quam explicaui, ad me quæso veniat; inueniet paratissimum, vel vt doceam, quæ sciam, vel vt discam, quæ nesciam. Non omnia scimus omnes. Errare possum, doceri volo. Tantùm peto; nemo temerè carpat, quod agitur; *Philosophiæ* studium, nec contemnitur, nec condemnatur. Sed vlcus video, quod latet altiùs. Hæret quibusdam profana impietas affixa præcordijs, quæ non solùm insuauem, verùm etiam inuisam reddit pietatem. Nimirùm, vt olim scripsit *Augustinus*, *sub nomine Naturæ latent inimici Gratiæ*: ita nostris tēporibus verè dici potest, *sub nomine Philosophiæ latēt inimici fidei*. Sunt multi, certò scio, qui labuntur imperitiâ: sed intelligo peruicaces Philosophię patronos; in quibus vtinam falsum sit, quod iterùm dolens dico; *sub nomine*
Phi-

Philosophiæ latent inimici Fidei. Putabor à nonnullis eorum inimicus, quorum vlceribus ita manum admoueo. Sic *Orestes furens* apud *Euripidem*, *Electram* sororem appellat *Furiam*; quòd eum, ne fureret, in lecto constringeret. Sed nec fratris conuitia deterruerunt *Electram*: nec horum suspiciones me retardabunt. Cum erunt saniores, gratiam habebunt. Ferenda est medico laborantium morositas. Nec enim sum nescius, quàm acerba, quàm multorum incurram odia: quod, essem stupidissimus quidem certè, si facerem, nisi magnum momentum, ad vestrum profectum, ad veram pietatem, ad *Dei* gloriam (quæ, *Deo teste*, sola quæro) in istis leuiusculis situm esse cognoscerem. Videntur leuiuscula: sed in radicibus vis arborum continetur. Literæ Sacræ, literæ profanæ, sunt simillimæ *geminis* apud *Hippocratem*, simul ridentibus, simul plorantibus, simul ægrotis, simul integris. Quibus in *Academijs* floret *Euangelium*,
ex

ex illis exulant *Dunſorum* ineptiæ. Teſtes, *Geneua, Lauſanna, Baſilea*! teſtis *Germania*! Quibus in locis *Ariſtoteles* regnat, illic impietas maximè dominatur. Teſtes *Louanium, Lutetia, Patauium*! teſtis *Italia*! Quare faceſſant omnia quæ pietati officiunt. Defendamus *Philoſophiam*; ſed *vſq; ad aras*. Studeamus profanis artibus; ſed referantur ad Sacras. Hæc ſine controuerſia, fuit voluntas illius pij Senis RICHARDI FOXI: cujus *Imago* vobis ob oculos indies obuerſatur. Hoc vnum ſpectauit ILLE, & ſi lapſus errore temporis, ſed hoc ſpectauit tamen; vt religio, vt pietas, vt ſacra ſtudia propagarentur. Qui, cùm eandem optimam *voluntatem* magis expreſſam ſuis *legibus*, quàm impreſſam noſtris moribus (quod dolendum eſt) reliquerit: ob eam cauſam, apud nos omnes, quaſi Pater apud Liberos, aſſiduis ſermonibus in hæc mihi verba prorumpere videtur.

"EGO, cùm vos, *Adolescentes*, "adoptione filios, in *Christo* fra-"tres, ad *Dei* cognitionem, id est, "veram felicitatem educari per-"cuperem; ne spinæ molestiarum "germinantia pietatis semina suf-"focarent, erexi domicilium, in "quo à curis vacui, toti disciplinis "incumbere possetis. Curaui, vt a-"limenta vobis ministrarentur, ad "pascenda corpora. Effeci, vt dis-"ciplinæ vobis explicarentur, ad "alendos animos. Admonui, me-"mores essetis, non habitandi, sed "commorandi vobis in terra da-"tum esse locum: non haberi ciui-"tatem isthîc manentem; futuram "à vobis cœlestem inquirendam. "Constitui *Professores* & lingua-"rum & artium: vt eas, dum estis "teneri imbiberetis; quò paratio-"res ad majora veniretis. Obse-"craui *in visceribus Domini nostri* "*Iesu Christi*, vt omnia vestra stu-"dia *Dei* gloriæ consecraretis. *Col-*"*legium* meum *Christo* dicatum, "Theologiæ causâ cōstructum esse

"docui. *Lectores* reliquos *Lectori*
"*Theologiæ* ſuam tanquam operam
"deſtinare juſſi. Ad vnius Theolo-
"giæ ſtudium capeſſendum, omni
"labore, diligentiâ, induſtriâ, vos
"omnes eniti, conati, contendere,
"vehementer rogaui, oraui, impe-
"raui. Sperabam emerſuros ex hoc
"*Collegio* viros innumerabiles, ex-
"cultos ſcientiâ, pręſtantes probi-
"tate, & vitâ & verbis verè *Chri-*
"*ſtianos*, qui diuinæ ſapientiæ ſale
"conditi, ſapore pietatis inſulſos
"temperarent: qui cœcis, in cali-
"gine lucem afferrent; miſeris in
"morbo, ſalutem reſtituerent; vi-
"ctum egentibus, vires languenti-
"bus, ducem errantibus, vitam
"morientibus, ex *Euangelio* ſubmi-
"niſtrarent. Verùm ô fruſtra ſuſ-
"ceptos labores! ô ſpes inanes
"meas! quæ, tantum abeſt, vt ad
"eum, quem ſperaui portum aſpi-
"rent, vt in ipſo medio curſu, vi-
"tio deprauatæ educationis, quaſi
"procelloſo turbine peruertantur.
"*Origines* ille, cùm *Ethnicos*, *Alex-*
"*andriæ*,

" *andriæ*, profanis artibus erudiret;
" admiſcendis nonnunquam exem-
" plis & ſententijs è doctrina pie-
" tatis, tantum profecit, vt docen-
" dâ *Rhetoricâ*, multos ex *Ethnicis*
" *Christianos* effecerit. Vos, cùm
" *Christianis*, *Oxoniæ*, Moralem ſa-
" pientiam explicetis; non impios,
" ſpero; at languidos, ſcio, *Epicu-*
" *reâ* quadam ſecuritate vitæ diſci-
" pulos inficitis. Ita riuuli, qui de-
" bebant miſerorum mentes aridas
" irrigare, vt pietate herbeſcerent,
" exſiccantur in fonte; fructus in
" flore corrumpuntur, fruges in
" herbis conculcantur, priuſquàm
" ad juſtam maturitatem, vt homi-
" nes paſcerent, peruenire valeant.
" Quid autem aliud fecit *Iulianus*,
" flagitioſus *Apostata*, cum *Chri-*
" *stianam* religionem ex orbe ter-
" rarũ exſcindere conaretur; quàm
" eas in Scholis, doceri, defendi,
" declamari curauit opiniones; quę
" diſſentientes à pietate *Christia-*
" *na*, teneris ingenijs vel contemp-
" tum vel odium pietatis inſere-
" rent?

"rent? Damnatur *Maximinus*, ty-
"rannus *Ethnicus*, impietatis, ab
"[a] *Eusebio*, quòd ea, quæ sinceram
"pietatem oppugnarent, à lectori-
"bus explicari, ab *Auditoribus* e-
"disci, in Scholis voluerit: vos, qui
"*Christi* professi nomen estis, vos
"immunes criminis esse judicatis,
"cum profanos *Gentilium* errores,
"quos detestatur [b] *Basilius*, decla-
"mando prædicatis; cùm *Aristo-*
"*telis* sordida dogmata, vt appel-
"lat [c] *Chrysostomus*, disputando
"defenditis?

a *Eccles. hist. l. 9. c. 5. & 7.*

b *Homilia ad iuuenes quomodo ex Græcis discip. vtilitatem percipiant.*

c *In Marcum homil. 10.*

O curuæ in terris animæ & cœlestium inanes!

"Quis furor vestros sensus ita fas-
"cinauit, vt è *Philosophis* venenum
"exugatis; subsidia conuertatis in
"detrimenta; vanitatem amplecta-
"mini pro veritate; sumatis de
"fæce, cùm possitis de flore: in
"templo, verbis *Christum*; in scho-
"lis, reuerâ, *Aristotelem*; in vita,
"factis, *Epicurum* profiteamini?
"Quàm turpe est in vos quadrare,
"quod dixit [d] *Ambrosius* de *Aria-*
"*nis*:

d *Serm. 22. in Psal. 118.*

"*nis : Reliquerunt Apoſtolum, ſe-*
"*quuntur Ariſtotelem.* Cur bonas
"horas in malis nugis ; diuina in-
"genia in rebus noxijs ; cur tem-
"pus pretioſiſſimum, quod in Hi-
"ſtoricis, Oratoribus, Philoſo-
"phis, ac in primis in Sacris, ad
"imbibendam veritatem & pieta-
"tem promouendam collocari de-
"buit : imprudentes in putidis de-
"lirantium homuncionum ſenti-
"nis conſumitis? An me tam excor-
"dem vnquam futurum fuiſſe judi-
"catis, vt, qui Theologis, in Scri-
"ptura interpretanda, ne *Lyranum*,
"ne *Hugonem* ſequerentur, inter-
"dicerem ; idem ego, primis arti-
"bus, tales ſordes, *Stanihurſtum*
"in Dialecticis, *Paulum Venetum*
"in Analyticis, *Niphum* in Topi-
"cis, *Donatum* in Ethicis, ſtudio-
"ſis adoleſcentibus vel guſtandos
"proponerem? Nonnè vos, ſi mea
"*Imago* quorſum electi, quid ſpe-
"ctare, quò referre ſtudia debere-
"tis, non admonebat : ne cohor-
"tationes quidem aſſiduæ, vt mel-
"la

"la tanquam *Apes* è floribus ve-
"ritatis, conficeretis ſemper ad
"*Dei* gloriam, commouebant?
"Non judicium Sanctiſſimorum
"virorum, *Euſebij*, *Auguſtini*, *La-*
"*ctantij*, *Iuſtini Martyris*, reliquo-
"rum Patrum; qui falſas *Philoſo-*
"*phorum* & *Ariſtotelis* opiniones,
"tanto conatu, tantá cognitione
"conuulſêrunt & profligârunt?
"Non auctoritas *Lateranenſis Con-*
"*cilij*, non tot *Epiſcoporum*, non
"doctiſſimorum hominum, *dele-*
"*ctorum Cardinalium*: qui, quò
"*Chriſtiani* ſtatim à teneris veras
"haurirent opiniones, luminis na-
"turalis infirmitatem in *Philoſophis*
"agnoſcendam, aperiendam, in-
"culcandam Auditoribus ſeueriſ-
"ſimè præceperunt? Quid eſt in
"vobis, quid eſt in vllo veſtrum,
"cur vos exiſtimetis, adoleſcen-
"tes, tot ſenibus, imperitos, tot
"Patribus, doctrinâ fulgentibus,
"pietate præſtantibus, vel pruden-
"tiores in educando, quos doce-
"tis, vel acutiores ad intelligen-
"dum

"dum quos legitis: vt *Aristotelis*
"de *Natura*, de *Moribus*, quæ illi
"condemnârunt, vt falsa & inepta;
"ea vos, tanquam immeritò con-
"demnata, stolidis *Distinctionibus*
"dogmata probetis? Ideonè ego
"COLLEGIVM CORPORIS
"CHRISTI *Theologis* extruxi;
"vt peruicaces *Aristoteli* satelli-
"tes, non pios Seruatori seruos
"compararem? Ideò beneficijs
"maximis vos ornaui, vt vel im-
"pia, vel infrugifera, pro bonis &
"salutaribus; gloriam hominum,
"pro gloria Dei; deos infernales,
"pro præpotenti Numine dicen-
"do celebretis? Ideò virum insig-
"nem, *Ludouicum Viuem*, *Prale-*
"*ctorem* constitui, qui viuis moni-
"tis, mortuis scriptis, quo modo
"artes corruptæ perpurgarentur,
"vos doceret: vt iuuenes temera-
"rij à frugibus ad glandes, ab ar-
"boribus ad quisquilias, tanquam
"canes ad vomitum, ad voluta-
"brum sues reuerteremini? Non
"rectos deprauari, sed prauos di-
"rigi;

"rigi; doceri imperitos, non do-
"ciles infatuari; non quæ deliri
"*Philoſophi* ſomniarent, ſed quæ
"rerum veritas artibus contine-
"ret, teneri à vobis, & *volui* & *de-*
"*creui*. An caro non ſuâ ſponte
"ſatis furit, præceps ad diffiden-
"tiam, procliuis ad nequitiam,
"flexibilis ad omne flagitiorum
"genus; niſi fomites, ad inflam-
"mandas impietatis ſcintillas, ad
"ignes ignibus cumulandos, è
"Philoſophis adhibeantur? Non
"eſtis idonei Auditores *Ariſtote-*
"*lis*; at eſtis *Chriſti*. Excutite tor-
"porem, conculcate profana, cœ-
"leſtia ſapite, veritatem quærite,
"pietatem colite; non frigidè, ſed
"ardenter; omni ſtudio, toto pe-
"ctore; noctu, interdiu; domi, fo-
"ris; priuatim, publicè. *Violenti*
"*rapiunt regnum cœlorum*. Non de-
"ſidentes, ſed currentes coronan-
"tur. Neſcit omnia, qui *Chriſtum*
"neſcit. Vera religio eſt vera *bea-*
"*titudo*. Nemo ſe decipiat: Doctri-
"na ſine pietate venenum eſt. Quos
" habet,

" habet, inflat, quos inflat, necat.
" DEVS OPTIMVS MAXI-
" MVS splendore suæ gratiæ ve-
" stros animos illustret, vt semper
" memores etiam otiosi sermonis,
" non solùm vitiosi operis, ratio-
" nem seuero Iudici reddendam;
" neq; curiosas homuncionum næ-
" nias, neq; speciosas *Philosopho-*
" *rum* argutias, nec ineptias *Sophi-*
" *starum*, nec *Dunsorum* stultitias,
" sed veram & fructuosam doctri-
" nam animo comprehendatis;
" quò tandem aliquando, cùm ex-
" culti scientia, tùm ornati pietate,
" *Deo* honori, vobis saluti, alijs v-
" tilitati esse possitis.

Hæc ille Pius Senex, *Adolescen-tes ornatissimi*, si non cursu dictio-nis, at effectu voluntatis, quotidiè nobis loquitur. Quæ diligenter animaduertentes, obtestor coram *Domino*, coram tremendâ cujus Majestate, eorum, qui recta con-temnunt monita, conscientiæ hor-rescent; ne abutamini & vestris & alienis præstantibus ingenijs: qui

docetis,

docetis, diligentiam, ad tradendum; qui discitis, industriam ad hauriendum, non inania, sed idonea; non nugatoria, sed necessaria; non vsitata, sed vtilia conferatis. Tempus fugax; artes, arduæ; vita, breuis; error, periculosus; nugæ, noxiæ; veritas, pretiosa; SCOPVS EST CHRISTVS. Vestigent veram sapientiam, qui non cognòscunt; & exprimant linguâ sapientiam, qui jam cognoscunt: ne cæteri spernant sapientiam, antequàm cognoscant; & ipsi falsam frustrà, veram nunquam sapientiam cognoscunt.

Dixi.

ORA-

O
I

Adn
qui
ens,
cum
greſſ
quen
quib
tir, a
Poet
gricc
num
poteſ
neun
comr
oppo
doleſ

ORATIO POST *Festum Natalis Christi*, Contra felicitatem Aristotelicam. 1574.

Edit agricolis labor actus in orbem, —— *Atq; in se sua per vestigia voluitur annus:* Virg. Georg. l. 2. Admonuit enim me *Ianus* vester, qui *geminâ fronte*, futura prospiciens, respiciens præterita, recentia cum antiquis, sequentia cum antegressis coagmentare fingitur; vt quemadmodum *Poeta* versibus, quibus quietem agricolis permittit, annum terminaui; ita ejusdem *Poeta* versibus, quibus laborem agricolis præscribit, ineuntem annum auspicarer. Quid enim esse potest, aut meo muneri magis idoneum, aut vestro studio magis accommodum, aut isti tempori magis opportunum, quàm vt optimos adolescentes ad optimum laborem;

quàm optimâ voluntate, quantum possim, adhorter. Ego sum, qui adhortor, officio *Lector*, vt debeam, *Collegio* frater, vt cupiam, ab ingenio minùs firmus, vt valeam, at industriâ tamen promptus, vt studeam vobis semper omnibus vehementissimè prodesse. Vos estis, quos adhortor, ætate vixdum juuenes, prudentiâ propè senes, religione serui CHRISTI, si, qui debetis, estis, professione studiosi Artium, si quod præfertis, facitis, vt & confidam posse, nec velle vos disperem, ad præstantissima contendere. Doctrina est, ad quam adhortor, quę diuinitùs concessa, sed studio consequenda, si non ad comparandum aut lucrum aut laudem, quæ tamen sequi solent, sed ad cognoscendum & Deum & seipsum, quod summè peti debet, ab homine referatur: tantum adjungit in tenebris splendorem, in fluctibus leuamen, in aduersis solatium, ornamentum in secundis, in omnibus presidium, vt ejus laudes ne doctrina

na quidem ipsa satis mihi doctè docere posse videatur. Quòd si *Virgilius* in agris colendis frumenti semine, quo alitur corpus, tantum ad humanam vitam adjumenti situm esse judicauit, vt agricolarum cùm socordiam castigaret, tam prædicaret conditionem;

Et dubitant homines serere atq; impendere curam? Virg. Georg. l. 2. v. 433. & v. 458.
O fortunatos nimiùm, bona si sua nôrint,
Agricolas!

Quantò nos veriùs eos, qui colendis, non agris, sed animis, non frugibus, sed artibus, non ventris, sed mentis alimento laborant, & admiremur & affirmemus,

O fortunatos nimiùm, bona si sua nôrint!
Et dubitant homines serere atq; impendere curam?

quum præsertim *agricolis* semper & *labor*, & idem labor, *in orbem redeat*, vt assiduè tanquam [a] *Sysiphi* saxum idem voluant atque reuoluant: nobis, etsi assiduè labor ex labore

a Hom. Od. λ.

bore naſcitur, tamen & facilior & alius naſcitur, vt viciſſim tanquam *Hercules* magis varias minùs aſperas ærumnas exantlemus. Eſca porrò corporis, quam illi curant, tanquam aqua in vrnas [b] *Belidum* ſemper ingeritur & ſemper exhauritur; pabulum verò mentis, quod nos tractamus, tanquam [c] *Tityi* jecur ab aquilâ ſemper depaſcitur, nec vnquam conſumitur: vtriſque labor ſed nobis leuior, vtriſq; fructus, ſed nobis certior. Quamobrem cum è duabus diſſidentibus naturis coagmentati ſumus, animo & corpore, quorum alter alteri dominatur inſtar ducis, vterque vtrumq; comitetur ad virtutem; ne tanquam ſimiæ partum alterum, ita nos partem alteram negligamus. Sed cura ſit nobis vtriuſque ſic paſcendi, vt illius imperio, hujus miniſterio, meliùs vtamur. Eſcas & potiones, quæ corpus paſcunt, jamdiu liberaliùs, quotidiè quantum ſatis eſt naturæ, percepimus; artes & ſcientias, quæ mentem

b *Aſsiduè repetunt, quas perdunt* Belides *vndas*, *Ouid. Met.* 4.

c *Hom. Od.* λ. *Lucr. l.* 3. *Virg. Æn.* 6.

tem alunt, jampridem jejuniùs, perrarò quantum ſatis eſt ingenio, deguſtamus. Quòd ſi Prouerbio notari voluerimus, vt *meliùs paſti* videamur, *quàm docti*, non tam delitijs ad ſaginandum corpus, quàm ad confirmandum animum ſcientijs vacare debemus. Vt enim corpus, cui cibus ſubtrahitur, macie mox contabeſcit, & crudos humores contrahit, & faſtidium ciborum concipit, modò febre, modò tabe, modò ſcabie, grauioribus modò morbis inediam profitetur: ſic animus, qui ſcientiæ paſtu fraudatur, nequitia mox deliqueſcit, & prauos affectus commouet, & doctrinæ faſtidio laborat, modò ſtultitiâ, modò ſocordiâ, modò vicijs tetrioribus, infamem famem indicat. Ac mihi quidem, ſi, quod ſentio dicendum eſt, vt illam corporis ſecundum medicos, ſic iſtam animi, niſi fallor, inediam, ſenes quàm viri, viri quàm juuenes, juuenes quàm pueri multò commodiùs tolerare poſſe non injuriâ pu-

tantur: vt quantò minùs ad vitæ metam ætatis quasi cursu prouecti estis, tantò magis ad cogitationem cupiditatis impetu ferri debeatis. Affirmant *Stoici*, vt scribit *Plutarchus*, *Solem* à *Tropico Capricorni* post brumale solstitium ad nos *remigrare*, quod *nutriatur exhalationibus* maris & terræ, quæ nostris è regionibus, quàm ex oppositis, emittuntur vberiùs. Verentur puto Solem, quasi coquum *Sybariticum*, ne, si potu fortasse careat, fruges minùs maturè percoquat. Næ Solem istum prudentem esse conuenit, qui suo ventri tam accuratè prospicit! Equidem solis metam non noui; & miror, quæ sit illi cum *Cameleonte* cognatio, vt exhalationibus aëris vescatur: verùm, si vera dicunt Philosophi, eum ad nostros, cibi gratiâ, reuerti, ne patiamur solum solem inediæ mederi; nos quoq; nobis, ac inprimis animis alimenta curemus. Nam quotusquisq; nostrûm non famem corporis, at famem animi quotusquisq;

De Placit. Philosoph. l. 2. c. 23.

quisq; sentit! Quod ipsum tamen non eò dico, quasi vos velim, instar *Catonis helluonis librorum*, semper in animi dapes ingurgitare: est enim vt corporis, ita & animi sua quædam, in epulis, quasi luxuria, quas si magis, quàm deceat, secùs, ac debeat, voraciter absumat, malè necesse est digeratur, & quâdam cruditate laboret. Vt igitur inedia nimia lethalis, ita nec crapula nimia salubris, vtraq; periculosa, & vtraque pertimescenda: sed inedia perpetuò reipsa nocentior, sanatu difficilior. Crapula nonnunquam ad tempus molestior, sed nobis sanabilior; quam tamen euitabitis, ne pharmacis egeatis, si diligenter caueritis, quantum & qualem cibum sumatis, alterum ne nimium, alterum ne noxium animi sit alimentum. Feruntur in *Italia* quædam pascua tam esse pinguia, vt, nisi pecudes interdum abigantur, saturitate suffocentur; & *Nilus* Ægyptum, si nimis inundet, autore [d] *Plinio*, non fœcundita-

d *Nat. hist.* l. 5 c. 9. & l. 18. c. 18.

 tem

tem agrorum auget, sed parit sterilitatem. Nec frustrà *Plutarchus* plantas, si modico perfundantur humore, magis efflorescere; prorsus exarescere, si nimio. Segetem nimia sternit vbertas. Eaque propter de me sic statuo, quia post longam famem auidiùs homines vesci solent, eò vobis hodiè minus apponam, ne copia crapulam; de re sic existimo vt apud *Æschylum*, qui nouit vtilia, non qui multa, sapiens pronuntiatur; similiter à nobis non qui multa comedit, sed qui salubria, sanum judicandum. Sic enim ab *Aristippo*, non qui legisset plurima, sed qui nouisset optima, doctus est habitus. Quanquam fortassis admonendi non fuistis, cauendum esse vobis, ne mentem doctrina plus satis pasceretis: sumus nostra sponte nimis abstinentes, & ejusmodi jejunium obseruamus injussi. Malè factum à *Papistis*; quòd non etiam isti *jejunio meritum* ascripserunt; multi sine dubio *Superogationis Operibus* hîc

hîc floruissent. Quod vtinam tam essemus in altero cauti, quàm esse consueuimus in hoc continentes! nam quantitate quàm pauci peccant, vel multi potiùs, at qualitate quàm propè cuncti (quid enim dicam, multi?) & seipsos & rempubl. tum facto tum exemplo, si non interimant, saltem inficiunt! Ita sunt nobis animi pestilentibus afflati morbis, vt insalubria quàm salubria, id est, quæ placent, quàm quæ prosunt, fucatæ Philosophiæ, quàm syncerae sapientiæ, delirantium *Gentilium*, quàm prudentium *Christianorum*, caliginum & vitiorum & errorum, quàm lucis & virtutis & veritatis elementa dicam, an venena potiùs percipere malimus. Quid est melle gustatu suauius? at hominibus affectis *morbo Regio* videtur mel amarum, felle vesci gratius. Ecquis carbones putat salubres? at à mulierculis *Picâ* laborantibus cretam & carbones, tanquam nectar & ambrosiam, desyderari tradunt.

Corrupti ſtomachi corrupta cupiunt; & lippi oculi tenebroſa quærunt; nunquam omnibus placent optima, neq; tamen ceſſant eſſe optima. Non, quaſi negem, etiam in *Philoſophis* eſſe, quàm optima; ſed ita, vt hæc optima peſſimis ſint admixta. Habent pabula, ſed inter venena. Tradunt ſapientiam, ſed adulteratam. Nam cum ſapientiam & *Dei* & noſtri ſcientiam eſſe deceat, ea dicunt de nobis, quæ faciunt vt abjectiùs ſentiamus de *Deo*, ea de *Deo*, quæ faciunt vt ſuperbiùs cogitemus de nobis. At ſunt *Philoſophiæ* delitiæ; non pugnabo. At *Chriſtus eſt verus panis*; quis negabit? illæ magis placent, ſed iſte magis paſcit. Quid igitur? Egóne vos tandem (*Adoleſcentes Ornatiſſimi*) quaſi pueros admoneam, vt panem .i. *Chriſtum*, ad omnem cibum .i. artem ſeu prudenter loquendi, ſeu ſentiendi ſapienter adhibendum memineritis? Etſi veſtra mihi pietas diſſuadeat, ne faciam, (quid enim opus calcaribus cur-

currenti ?) tamen meum me promissum instigat, vt suscipiam, quæ reliqua me dicturum de Summo *Aristotelis* Bono recepi. Promisso deesse, sine dubio, sit perfidi, vobis diffidere forsitan sit immodesti. Verùm existimate me non languenti stimulum, sed vincenti plausum.

Qui monet, vt facias, quod iam facis, ille monendo
Laudat —— Nostis cætera.

Perinuitus quidem aggredior ad Causam, si minùs operosam de Summo vitæ Bono, at certè odiosam, aduersus *Aristotelem* : quia quanquam certamen, quoad partem maximam cõfectum est, & veritatem defendere Christiano jucundum est; tamen offendere quos ames, molestum est, & frustrà sine fructu ingrata dicere acerbum est. Quid enim proficiam, si rationibus euidentissimis, *Aristotelis infelicem*, vt appellat *Augustinus*, *felicitatem* improbauero ? Qui sunt periti, me tacente, perspicient ; qui sunt modesti, me dicente, agnoscent ;

qui

qui sunt peruersi, me docente, negabunt: habeo tamen, quod maximè optandum est, & confitentes reos, & certam victoriam; vt, quod ait quidam apud *Aristophanem, Nō persuadebis, etiamsi persuaseris*: sic ego mihi videar posse dicere, vincam causam, etiamsi non vicero. Nam, quod ipsi fatentur, *Aristotelis* Beatitudinem, non esse veram Beatitudinem, propterea quòd *Christus* non in caducis, sed æternis bonis, non in mortali, sed cœlesti vita nobis eam assignauit; hoc est, quod postulo. Quod autem est consequens, vt mendax *Aristotelis* opinio ex ipsis *Aristotelis* Principijs refellatur, etiamsi fortassis obtineri non possit, tamen habeo, quod postulo. Nam *Aristotelem*, quòd à CHRISTO dissentiat, errasse arguo; errasse concedunt: & hoc est quod postulo. Sed addunt *Aristotelem* nescijsse CHRISTVM; locutum esse vt Philosophum; idipsum arguo, & idcircò postulo; nos

quum

quum CHRISTVM veritatem esse sciamus, & ignotam *Aristoteli* veritatem sciamus, qui puram summi DEI veritatem cognoscimus, cur putidam homuncionis vanitatem defendimus? Ad istum quasi scopum solum collimo. Nam quoniam cum præfractis hominibus res agitur, ita meæ Causæ caput constituo, vt si non vincam quod statui ego, tamen id vincam quod vnum specto. Reprehenditur *Diuus Cyprianus* à * *Lactantio*, quòd aggressus hominem *Ethnicum Demetrianum* refellere Scripturæ testimonijs quam ille contemnebat, solis vteretur, cum humanis potiùs fuisset agendum vt *Philosophicis* & *Historicis* suis ipsius Autoribus refelleretur. In nobis secùs est; cum illis enim agitur, quibuscum videatur potiùs agendum Sacris. Sed quoniam fatentur, illis se vinci, quod cum fatentur, fatentur omnia, miretur quis meritò, quem falli confitentur, cur eum vrgeant non posse suis Principijs refelli? Quid si

* Diuin. inst. l. 5 c. 4.

si non possit? annon satis hostem iugulari, nisi suo ipsius iuguletur gladio? Quid si gladius ipsius sit plumbeus, & hic noster Achilleus? tamen nè gloriaberis eum *Achillis* gladio confectum esse, suo confici non potuisse? Egregiam verò laudem! *Aristoteles*, Dei testimonio vincitur, sui ipsius vinci non potest, nisi in seipsum dicat testimonium? Nihil ratio, nihil veritas, nihil autoritas Dei valebit? Mihi sanè periniqua videtur postulatio, vt suis *Aristoteles* refellatur Principijs. Quum enim ipsa sunt Principia, de quorum veritate controuersia mouetur; petit Principium, more Sophistarum; qui petit id concedi, quo de controuersamur. Ita verò, si *Epicuro* concedas sua Principia, *Voluptatem Summum Bonum*; & cætera, quæ sequuntur, difficulter probaueris ex ijsdem Principijs, non esse Summum Bonum, quòd ipsum esse Summum Bonum concesseris. Sed ineptum est illud eorum Principium, *Contra Principia ne-*

negantem non esse disputandum. Nam cum *Aristoteles* omnium *Philosophorum* Principia labefactet, vnde mihi hoc priuilegium, vt in ipso sit iniquum, quod in alijs est æquissimum. An si quisquam *Aristoteli Platonicus* dixisset, *Tune contra Platonis Ideas? Contra principia negantem, non disputabimus*; Putetis *Aristotelem* ob eas causas *Platonis* Ideas reprehendere desiturum? Aut si nihilominùs desiturus non erat, cur id concedam Principijs *Aristotelis*, quod ipse Magistri Principijs non concessit? *Aristoteles* (credo) *Dictator* est creatus sine prouocatione. Nam ipsius quidem *Interpretes* sunt simillimi *Tribunorum Plebis*, multi furiosi, sed omnes sacrosancti; neutri sine crimine læsæ Maiestatis attingi possunt. Verùm enimuerò, si, missis ineptijs, veritatis studio, sine præiudicio rem ipsam expendamus, *Aristotelem* profectò, non solum falsa, sed etiam sibi ipsi repugnantia cum [a] *Lactantio* sentiemus. Quum enim

a *Diu. instit. lib. 1 c. 5. & l. 5 c. 3.*

Sum-

Summum Bonum extremum esse debeat, quò cuncta benè viuendi consilia ſint referenda; ita vt ad ipſum omnia referantur, ipſum autem nuſquam: *Ariſtoteles* vel plura Summa Bona ſtatuit (quo quid poteſt eſſe peruerſius?) vel ita ſententiâ coſtituendâ fluctuat, vt aliàs in *ſapientiâ contemplandâ*, aliàs in *virtutis actionibus*, nonnunquam in *ſolis Animi bonis*, nonnunquam in *triplici Bonorum* complexione collocet. Quæ dixerit, conciliare, non eſt cuiuſquam; quid ſenſerit definire, non eſt meum. Sequar opinionem maximè receptam, quam illi [a] *M. Tullius*, & [b] *Laertius*, aſcribunt, & ipſe in [c] *Rhetoribus* expreſſè proponit eſſe *tria bonorum genera*; Prima *animi*; ſecunda *corporis*; *externa* tertia: ex quorum complexione, beatam vitam conficì. Ac iſte quidem omnium bonorum chorus ad vitam beatam vnâ concurrentium, præclaras imagines conſtituit ante oculos, quaſi neceſſariò Summum ſit Bonum, quod

a *Tuſ. l. 5. & de fin. 4.*
b *In Ariſt.*
c *L. 1. c. 5.*

uod ex tot ac tantis bonis coag-
nentetur. Cæterùm si mentem ab
ani specie ad veritatem traduxe-
mus, istius chori vel malam esse,
el nullam posse fingi harmoniam
quidò patebit. Quid enim? po-
ssitne Summum Bonum esse ho-
inis, quod in hominem non ca-
it? an potest in vllum mortalem
dere omnium bonorum com-
exio? si non possit; hæc videntur
rba Philosophi, an vota furiosi?
possit; in quem omnium vnquam
cidit? si in neminem; qui potest
itur esse felicitas? Nam eam *A-*
toteles vult esse πολύκοινον com-
nem cum multis. Aut igitur erit
munis cum multis, aut non erit
dicanda felicitas. Communem
m multis esse dicere, quam nullus
rtalium hactenus sit adeptus,
inepti est, vel imprudentis.
nsequens est, vt ipsius *Aristote-*
iudicio, felicitas *Aristotelis*, non
felicitas. Nam vbi gentium i-
am *Pandoram* reperiemus, omni-
s bonis, animi, corporis, exter-
s, cumulatam? Quanto pruden-

tiùs *Pindarus* Poeta, quam *Aristoteles* Philoſophus! *Alijs alia tribuuntur bona; alijs alij dotibus eminent; nulli ſolida venit felicitas; ad bona ſingula dat mala gemina, magnus miſeris Deus hominibus.* Sic ſunt humana! nec vlla tellus omnia profert, nec vlc⁹ omnia mortalis capit; vt nihil ſit verius, quā quod *Polydamas* apud *Homerū* affirmat *Hectori*:

Iliad. 13. *Non tibi, non vlli, tribui licet omnia ſoli;*
Diuerſis diuerſa DEVS *ſua dona diremit.*
Hic mente, ille manu, formâ alter, & alter ab armis,
Alter ab ingenio nomen tulit, alter ab arte.

Sit *Homerus* inſtar omnium, cum ſuffragatur veritati. Nam infinitus eſſem, ſi recenſerem vel doctiſſimorum hominū iudicia, vel præſtantiſſimorum Heroum exēpla, quorum & dictis & factis demonſtratur, nec vllum hominem omnibus bonis vnquam ornatum, & omnes homines plurimis malis ſemper

op

ppreſſos. Eàque propter *Ethnici* ne *Deos* quidem ſuos *Ariſtotelis* Beatitudinem aſſecutos putârunt: Formoſam *Venerem*, ſed adulte-um, robuſtum *Martem*, ſed ho-micidam, regnantem *Iouem*, ſed im-uriſſimum, furem *Mercurium*, *Bacchum* temulentum, claudum *Mulciberum*, *Saturnum* exulem, a-los alijs, omnes nonnullis, aut vi-ijs, aut miſerijs, grauiter funeſta-os. Quod illi *Dijs* ſuis affingere non ſunt auſi, id nos in hominibus, eueniat, ſperabimus? Equidem, omnia mente percurram, videre non poſſum, quomodo quiſquam ius felicitatis capax ſit morta-m; non impij, quia conſcelerati; non pij, quia calamitoſi; non po-ntes, quia ſuperbi; non infirmi, ia contempti; non pueri, propter atem; non fœminæ, propter ſe-m; non Chriſtiani, propter æ-mnas; non profani, propter er-res; non Papiſtarum raſi gre-es, quia cœlibes; non qui con-gio vinciuntur, quia ſolliciti; non

non ignobiles, deformes, egentes, imbecilles; non quib⁹ liberi, vel nulli sunt, vel mali sunt, vel mortui sunt; quid multa? nemo; nisi fortasse quis cõmutetur in Cornucopiam quam vnam bona cuncta cõplexam esse ferunt: nam homines quî possunt? Iuuenes nondum sapiunt, sunt imperiti; senes jam sapiunt, sunt bis pueri; quidam nunquam sapiunt, sunt infatuati; nulli semper sapiunt, sunt homines, i. cœci, seduci possunt, errare solent; formosi, minus plerunq; firmi; robusti, minus plerunq; pulchri; opulenti, minus plerunq; probi; qui citò moriuntur, non sunt longæui; qui sunt longæui, multa vident, quæ nollent; qui multos habent liberos, multas habent curas; multos inimicos, qui multos amicos; qui multas opes, multos angores; in summâ (quid enim lucem inferam Soli?) verissimum puto vetus Prouerbium, *Nihil ab omni parte beatum*. Quamobrem si cuncta, quæ numerantur in bonis, in eodem inesse nullo modo

possint

possint, potestnè fieri, vt quisquam ex *Aristotele* beatus videatur? Omnia porrò bona in eodem mortali, & simul esse posse, & diu persistere, tam ineptè pertinax fuerit, qui dixerit, sic *Aristotelem* deseruerit, qui negauerit. Nam omnes certè beati esse volumus; itaque naturalis est appetitus; si naturalis, non igitur inanis; atqui inanis est, si nemo consequitur; ergò aliquis consequitur; at *Aristotelis* beatitudinem nemo consequitur: non est igitur beatitudo. Nam Beatitudo communis multis esse debet, sic *Aristoteles*; Bonorum omnium complexio communis est nemini, sic experientia: quid consequatur, vos videritis. Planè si quæritis, quid ego sentiam, ARISTOTELIS *felicem*, & *Arabiæ Phœnicem*, germanos fratres esse puto. Multi multa de illis sæpè jactant, sed nemo alterutrum illorum esse vnquam vidit. Quod si possent in eundem omnia bona cadere, tamen non conficerent omnia

Sum-

Summum Bonum. Nam quæcunque bona cadunt in hominem, augeri certè possunt, vt prudens prudentior, & diues ditior euadat: quod augeri potest, id summum non est: ita si summum bonum cadat in hominem, erit summo superius aliquid, eóque summum non erit summum; quo quid dici potest absurdius? Iam verò bona multa requiruntur, ad beatæ vitæ perfectionem, non solùm, quæ tradunt docti non posse iungi, vt corpus procerum senectus facilis, quæ HIPPOCRATES; insignes, & facultates, & virtutes, quæ PLATO; amici boni & amici multi, quæ PLVTARCHVS cohærere posse negat: verùm etiam, quæ cum ab *Aristotele* coniungantur, ab eodem *Aristotele* coniungi posse, pernegantur. *Aristotelis* Orator *Rhetoric.* 1°. vult hominem beatum & multis & probis amicis instrui: *Aristotelis* Philosophus *Ethic.* 9°. docet non posse cum multis bonis amicitiam susci-

pi.

pi. *Aristotelis* Orator *Rhetor.* 2°.
qui magnis sunt diuitijs, eos mag-
is esse vitijs præditos affirmat:
Aristotelis Philosophus *Eth.* 1°.
elicem suum & *Crasso* ditiorem,
Catone meliorem esse affirmat. Quis Crasso ditior aut Catone melior
Vter *Aristoteles* ex istis fallitur? Si
benè Philosophus, malè Orator:
si benè Orator, malè Philosophus.
Non enim, puto, reuiuiscet illa ve-
tus & veternosa distinctio, verita-
tis *Rhetoricæ*, & veritatis *Philoso-
phicæ*. Quid? quòd *Aristoteles*,
cum honorem reijcit, vt ab alijs
pendentem, summum illud bonum
nobis proprium esse statuit, nobis
arum, in nobis situm vt totum
e possit; atque fœlici, suum gra-
dum vt obtineat, quam multa sunt
præstanda, parentes vt genere sit
nobiles, coniux vt liberis sit fœ-
cunda, filij vt probitate præstent;
prædones, ne diuitijs spolietur, a-
mici vt feratur in oculis; inimici,
iniuriâ ne tangatur; homines a-
d omnes vt consequatur glo-
riam; DEVS ipse vt fœlix per-
seueret.

perseueret. Optata somniantium sunt ista, non sapientium decreta. Nam quòd eandem omnium bonorum affluentiam, non ad tempus exiguum, sed ad integrum vitæ cursum adesse cupit, haud stultè sapit, meâ quidem sententiâ. Sed an distis opinor responsum Pueri, qui cum Herus rogaret esurientem an non libenter capone vesceretur: certè, inquit, Here, si haberem. Non præclarum est in omnibus semper esse bonis. ita sine dubio possemus. Verùm si bonis omnibus DEI prouidentiâ mala per miscentur, quod Dolijs bonorum & malorum à [a] *Principe Poetarum* eleganter est expressum, quis illi DEVS & diuidendi, & eligendi potestatem faciet, vt mala respuat, assumat bona? *Romani* veteres impiè quidem cultu, prudenti sensu, duas angorum & voluptatum *Deas*, [b] *Angeroniam* & *Volupiam*, ita colebant, vt *Angeroniæ* Pontifices in sacello *Volupiæ*, & *Angeroniæ* simulachrum in a

a Hom. Il. 24

b Macrob. Saturn. l. 1. c. 10.

Volupia collocarent: quo significarent angores voluptatibus, dolorem gaudijs in humana vita semper temperari. Vt non sine causa Rex *Ægypti* [a] *Amasis*, cum audiret *Polycratem* sine vllo infortunio summis semper vsum esse prosperitatibus, fieri non posse dixerit, quin prosperè semper viuens miserè tandem moreretur. Quod & euenit. Nam auri potiundi spe delinitus, à *Pratore Darij* Cruci suffixus est. Extat huius *Amasidis* apud *Herodotum* ad *Polycratem Epistola*; quà sibi tantas illius prosperitates non placere testatur, séq; optare, vt, sibi & suis, modò aduersæ, modò prosperæ contingant; atque illic suadet *Polycrati*, vt aliquam ipse sibi calamitatem accersat nunquam euenisse, qui per omnia fœlix esset, quin is ad extremum malè funditùs periret. Prudenter *Amasis*, & accommodatè ad illud *Palinuri*;

Méne salis placidi vultum fluctusq; quietos
Ignorare iubes?

a Herod. in Thalia.

L. Sunt

Sunt enim, vt mari, ſic vitæ, ſui fluctus quandoq; placidi, plerumque turbidi. Itaq; mihi ſanè videtur *Ariſtoteles*, cum in omni vitâ perpetuam proſperitatem *Felici* ſuo tribuit, proinde facere, vt *M. Lepidus*, qui cùm, cæteris in agro laborantibus, in herbâ ipſe recubuiſſet, *Vtinam*, inquit, *hoc eſſet laborare*! Quanto ſapientiùs didiciſſet à Pythagora, anguſtam & aſperam eſſe viam, quæ ducit ad vitam beatam? Nam, vt nunc quidem eſt, optari ab eo, ſicut à *Lepido*, quæ haberi non poſſunt. Si bonorum omnium coniunctio minùs docet, ſaltem in ſolis opibus mecum recognoſcite. Vult opes eſſe beato tantas, quantæ ſufficiant, & ſibi & parentibus, & vxori, & liberis, & amicis, & ciuibus. Non hic dicam, quod ſi dicam, dicam meritò! Natura pauciſſimis eſt contenta; cupiditas infinitis non ſatiatur. *Quàm multis*, inquit *Socrates*, *ego non egeo! Vis fieri diues, Pontice, nil cupias.* Sufficiunt quidem omnibus opes modi-

cæ;

cæ; sed *Aristotelis* cupiditati non sufficiunt. *Oportet* inquit, *habeat, qui felix sit futurus, & nummos multos, & terram amplam, & præclara prædia.* Nimium postulas. At nedum satis est. *Habeat etiam supellectilem, & pecudes, & mancipia.* Perge porrò; *multitudine, & magnitudine, & pulchritudine cæteris omnibus præcellentia.* Num his contentus est? *Minimè vero,* inquit, *nisi sint etiam, & certa, & suavia, & vtilia; certa, vt amitti nequeant, suauia, vt voluptatem afferant, vtilia, vt sint emolumento.* Dixisti pulchrè nunquam vidi melius consilium dari. Si tales esse debeant felices, diuitiæ valeant, & *Crœsi*, & *Crassi*, & *Midæ*: Quibus vt opes suæ suaues fuerunt & vtiles, certæ tamen nec erant, nec esse poterant. Ah tu! de ijs loqueris, qui fuerunt, aut esse possunt? *Aristotelis.* Felix est *Hasta* [a] *Cephali,*

Consequitur quodcunque petit.

Est simillimus [b] Amaltheæ cornui, nisi quòd est paulò mollior. Quicquid

[a] *Ou. Met. l. 7*

[b] *Met. 9.*

quid potes, exopta boni, in eo reperies. Vel potiùs est simillimus peregrinæ illius auis, quam vocant [c] *Auem Dei.* Reperitur in Nouis Insulis: pascitur rore cœli; nunquàm attingit terram, pedibus prorsus caret.

c Aldrouand. Ornithelog. l.12.c.21.

Est *Stoicus, sapiens,*
Diues, honoratus, liber, Rex denique Regum.
Præcipuè sanus, nisi cum pituita molesta est.

Est Porcus Trojanus, in quo mirabiliter variæ animantium species includebantur. Est *Pindari Ceneus*, qui cum nullo modo sauciari posset, percussit pede terram, & terram subijt invulneratus. Aut si nihil horum est; non dissimilis, (videbitur humilius fortasse, quod dicam) sed est non dissimilis otiosi nebulonis, qui se in cubitum reclinans, & fastigium suspiciens, *O si haberem*, inquit, *hanc Aulam plenam auri!* Certè faciliùs quisquis es, consequeris, quàm homo cuisquam opem ejusmodi, qualem Felici *Aristoteles*

teles aſcribit. Veruntamen, ſi votis eſt agendum, quam vellem Felix *Ariſtotelis* fuiſſet natus tempore *Paracelſi*! quem prædicaſſe accepi, *ſi quis committeretur ei ab incunabulis educandus, qualem optaret*, (optaret puto, Felicem *Ariſtotelis*) *ſe perfecturum pharmacis, vt nunquam moreretur.* Nunc *Ariſtotelis* Felix ſi extiterit, quoniam *Paracelſus* Medicus eſt mortuus; moriatur eſt neceſſe. Vt ſit mortalis quidem, tamdiu tamen viuat, concedamus ſi modò vultis, (erit enim talis, qualem nos fugimus) quamdiu vixit *Ioannes de Temporibus*, quem tradit *Æmilius* in *Hiſtoria Gallica* proximis iſtis ſeculis in *Gallia* vixiſſe pluſquam trecentos annos; ſuperauit *Neſtorem*: vlteriùs ne ſperet Felix. Sed redeamus ad *Ariſtotelem*. In quo cum multa mihi non optimè cohærere videantur; tum nihil magis, quàm quòd felicitatis ſtabilem & firmam poſſeſſionem eſſe ſtatuit cum tamen fortunę, quâ nihil inſtabilius, eam ſubijciat.

Corporis ſcilicet & externa bona gemina felicitatis ſuæ membra facit: rerum autem externarum & ad corpus pertinentium Dominam *Fortunam* facit. Quid indignius *Philoſopho?* quid ſummo Bono alienius? Nimirùm hinc effluxit ille error *Ciceronis*, qui 2°. *de Officijs*, *Magnam eſſe*, ait, *fortunæ poteſtatem in vtranq; partem, tum ad ſecundas res, tum aduerſas, quis ignorat? nam & cum proſpero eius flatu vtimur, ad exitus prouehimur optatos, & cum reflauit, affligimur.* Quis tandem neſcit? *Ego verò neſcio*, inquit, a *Lactantius*; *doceat me, (ſi poſſit) quæ ſit illa vis, qui flatus iſte, & qui reflatus.* Quo mihi magis venit in mentem ſæpe mirari, quid ſibi voluerit, qui magnificum illud *Londini* Domicilium, quò Mercatores conueniunt, erexit, quòd multis locis, verbis Gallicis, aſcribi voluit. *Fortuna Fautrix.* Quid hoc eſt aliud, quàm quod diſplicet *Baſilio*, reprehenditur ab *Auguſtino*, *Sic Fortuna voluit.* Exclamet, ſi volet, *Pamphi-*

a Diuin. inſt. l. 4. c. 29.

lus Terentianus, *O Fortuna fortuna, vt nunquam perpetuò es bona!* Quin tu potius *Pamphile*, *Pamphile*, vt nunquam perpetuò es sapiens! fortuna non solùm cœca, verùm etiam surda est; non audit querelas tuas. Verùm exclamet vt dixi, *Pamphilus*; *M.* verò *Ciceronem*, Parentem Patriæ, fractum *Tulliolæ* morte vociferati, *Cedo, fortuna; vicisti; manum tollo; num est ferendum?* Vbi sunt illæ Nonæ Decembres? Vbi constans animus? Vbi nobilis Consulatus? Ita suam causam cum fortuna conqueritur, vt *Aiax* ille *Sophocleus* cum Sole, vel potiùs [a] Polyphemus Nomericus cum ariete,

Teren. in Heautyr. act. 3 sc. 3.

a Hom. Od. 9.

Omni aries, cur egrederis postremus ab antro?

At enim *Cicero* popularis Orator; quid *Aristoteles* summus Philosophus? *Philosophus* à fortuna res humanas, felicitatem à fortuna Philosophus respondet. Sed non est admodum mirandū eum, qui *diuinam* ex humanis *Prouidentiam* reiecisset, cœcum, ad cœcam *Fortunam* relegare.

legare & mūdi Imperium & nostri dominatū. Hoc *Aristoteles* se facere negat, sed res reclamat, & verè *Cicero*, *non potest qui bona diuidit tripartitò, vel corporis firmitati, vel fortunæ stabilitati confidere*. Atqui nisi stabili fixo, permanente bono, beatus esse nemo potest. Hic ego, si non ipsum *Aristotelem* ex *Aristotele* proposuissem vrgendum, si rei veritatem, rationum solùm examine ponderarem, quàm multa possim non solùm è profanis, verùm etiam è sacris ad istum errorem conuellendum afferre! Deorum *Aristotelis* responsa, vt *Apollonis*, & *Iouis*, qui non viuos sed mortuos beatos esse statuerunt: Præstantium virorum testimonia, vt *Socratis*, & *Solonis*, qui pauperes opulentis feliciores judicârunt; Naturas hominum, qui tanquam equi, quò saginantur copiosiùs, eò sunt ferociores: Miserias diuitum, quas esse maximas, stulti nesciunt, ipsi sentiunt: Felicitates *Syllarum*, quæ splendorem habent titulis, sed cruciatum fe-
runt

runt animis: conditionem priuatorum, quam potentiæ præferendam eleganter & luculenter à *Xenophonte* demonstratum est: Sapientissimi *Solonis* votum, qui vt inopiam, sic & copiam noluit sibi à *Deo* tribui: Autoritatem *Sanctorum Patrum*, *Augustini*, *Eusebij*, *Nazianzeni*, aliorum, quos ante docui detestari hunc *Aristotelis* errorem: Deniq; Sacrosanctum præpotentis DEI verbum, in quo Beatitudo per ærumnas hujus vitæ speranda viuis, fruenda mortuis, contrà profanas Philosophorum nugas, à *Christo* proponitur. Quid igitur agemus? An istos nihilominùs *Arist.* errores esse veritates pertinaciter asseremus? frustra! non .n. vt *Midas* lutum in aurum manus contactu, ita nos etiam falsum in verum solius vocis afflatu mutare possumus. Atque id quidem non *Arist.* sed *Anaxagoram* sit imitari, qui niues asseruit esse atramentum: vel potiùs illum fatuum *Ferrariensem*, qui, cum esset persuasus se vagari

absque

abſque animâ, & Medicus id fieri non poſſe firmiſſimis rationibus vrgeret, concedebat ſemper, quæ Medicus aſſumebat, verùm cum inferret concluſionem, totum illud ſe negare dicebat. Quid ergò? an potiùs agemus *Diſtinctionibus*, & veritatem *Christianam* à nobis ablegabimus veritatem *Philoſophicam Ariſtoteli* relinquemus? Quorſum? Vt enim apud *Tullium Tanagræa* meretrix cõſecrata eſt à *Clodio* quaſi *Dea Libertas*, & ad tẽpus culta, ſed tandẽ conculcata, vt *Tanagræa meretrix*: Ita licet error *Ariſtoteleus* ornetur à nobis nomine veritatis, & ad tempus colatur, ad extremum tamen erit error *Ariſtoteleus*. Ad iſtas inanes *Diſtinctionis* nubeculas diſſipandas, *veritatem Theologicam* & *veritatem Philoſophicam*, i. veram veritatem, & veritatem falſam; *felicitatem cœleſtem* & *felicitatem ciuilem* .i. felicem felicitatem, & felicitatem miſeram, anteà verba feci: quæ quoniam *Ariſtotelis* cultores refellere fortaſſe

nolunt, fortasse nequeunt, non est opus vel vt confutem magis, vel vt iterum iterem. Tantùm adijcio tales *distinctiones* videri doctis viris impietatis inuolucra, quum apertè, quæ non audent, ne habeantur Athei, sub colore tamen negent, vt errorem tueantur. Sic *Petrus Aponiensis*, cum multis de rebus magicis abominanda vomuisset, adjecit ea cuncta se dixisse tantùm *topicè*; num eò minùs à *Pico Mirandula* vt impius exagitatur? sic solent alij defendere, quæ fatentur ipsi esse impia, modò dicant se defendere *quoad lumen rationis*: num eò minùs reprehenduntur à *Ludouico Viue*, vt blasphemi? Sic audent *Itali*, (quid autem illi non audeant?) execranda scriptis in orbem dissipare; vt *Casa*, sed poeticè, vt ait *Hardingus*, vt *Pomponatius*, sed Philosophicè sic ipse distinguit; neuter Theologicè, quod facilè credo, sed vterq; sacrilegè; distinguant, quantumuelint. Num vt *Epicurus*, naturam minimis reipsâ sustulit, ora-

De verit. fid. l. 1.

tione:

tione reliquit, ne damnaretur impietatis; sic isti fanatici, ne sceleris coarguantur reipsa tollunt, oratione relinquunt religionem *Christianam*. Et quãquam mihi de vobis omnibus, *Fratres mei*, multò meliora promitto, vt debeo, tamen cur obsecro in rebus maximis, de formandis moribus, de Summo vitæ Bono, quę tãtum vt oportet, a *Deo* disci possunt, errores hominum defendimus; si seriò, quid impurius? si joco, quid insulsius? Nemo se decipiat; *Deus* non deridetur. Mala & impia est consuetudo contra *Deum* disputandi, siue ex animo, siue simulatè. Hoc sensit *Ethnicus*; quid nobis cogitandum erit? si quis serpentem, quem vocãt *Drysinum*, occidere conatur, tradũt eum, qui fuerit id aggressus, eo stupore statim percelli, vt putet omnia benè olentia male olere, nec aliud quicquam odoratum posteà percipere valere. Certe, qui conãtur eum extinguere quem serpẽs à *Mose* sublatus in deserto nobis repręsentauit, tanta judicij

dicij stupiditate hebescũt, vt quicquid pietatem sapit, insipidum, fragrantem Euangelij odorem malè olentem putent, nec quicquam in leuioribus prudenti discernere judicio possint. Scio in vobis, *Adolescentes optimi*, eam esse pietatem, vt nihil minùs, cum falsa defenditis, quàm hoc conemini: sed quid agatur, parùm attenditis; secùs venit vsu ac vos speratis. *Cicero* pro *Murana* contra *Catonem* verba faciens, *At enim*, inquit, *te ad accusandum respub. adduxit: credo*, Cato, *te isto animo, atq; eâ opinione venisse, sed tu imprudentiâ laberis*. Ita nos adduxit, ad *Aristotelem* defendendum, amor sapientiæ; credo, *fratres*, vos isto animo, atq; eâ opinione venisse, sed vos imprudentiâ labimini. Vera sapientia est CHRISTI sapientia, quam ista, quæ defenditis non illustrant, sed inquinant. *Aristotelis* sapientia est vmbra sapientiæ qualis illa *Æneæ*, sed ad Turnum eludendum;

--*dat*

Virg. Æneid. l. 10.

——*dat inania verba,*
Dat sine mente sonum, gressusq;
effingit euntis.

* Diuin inst. l. 5. c. 1.

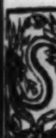
* *Lactantio* credite, profanos Scriptores etiam in eo esse *perniciosos, quod incautos animos facilè suauitate sermonis irretiant; mella quidem esse, sed venenum tegentia: coniungendam igitur cum sapientia religionem, ne quid inanis illa doctrina* (sic appellat Philosophiam) *studiosis officiat.* Sit tandem aliquando finis ineptiarum; quas hactenùs propagatas condonemus consuetudini, deinceps extirpandas concedamus veritati. Qui primas sapientiæ non potuimus, teneamus secundas modestiæ. Sit humanum cecidisse, jacere belluinum, resurgere Christianum. Veritatem & scire & exercere, virtutem & laudare & defendere, vanitatem & odisse & declinare meditemur. Curate seriò, vt bonas horas, ad animos præstantissimis artibus excolendos, sic insumatis, ne, quod minatur *Augustinus,*

ſtinus, eueniat, vt *ſimplices idiotæ rapiant nobis cœlum, & nos cum noſtrâ ſcientiâ mergamur in infernum.* Conſiderate, quæſo, quantum illuſtrârint Chriſtianam religionem, *Heroes Eccleſiæ*, qui Philoſophorum errores conuellêrent; quantas illi contra caligines importârint *Sorbonæ* fæcis, qui *Ariſtotelem* peruerſi propugnârunt. Poſtremò cogitate vobiſcum diligenter, vtrùm veritatis defendendæ conſtantiam à DEO præſcriptam, à *Sanctis* expreſſam, à *Sophiſtis* contemptam, à *Barbaris* rejectam, nutricem probitatis, ſcientiæ propagatricem, cum verè Chriſtianis colendam arbitremini; an *Ariſtotelis* tuendi pertinaciam introductam à *Gothis*, propagatam à *Dunſis*, reprehenſam à Doctis, improbatam à Bonis, ignorantiæ ſementem, ſentinam imprudentiæ, cum Pſeudophiloſophis retinere malitis.

Dixi.

ORA-

O

aut flag
aut sing
cundit
mirabi
e ad c
inconc
institu
neq; ve
ii auid
iejunit
um adc
qui sati
dem fit
e vel
quod la
non po
dentiæ
coram

ORATIO IN *Laudem Artis Poeticæ.*

SI quantum vel hæc inusitata mihi dicendi ratio, vel veſtræ magnitudo fiduciæ detrahit; tantum aut flagrans meę cupiditatis ardor, aut ſingularis veſtri conſpectus jucunditas facultatis adijcere; admirabili potiùs poeſeωs amplitudine ad dicendum impellerer, quam inconcinnâ dictionis tenuitate ab inſtituto retardarer. Verùm cum neq; veſtram inexhauſtam audientiæ auiditatem arida orationis meæ jejunitate ſatiare valeam: & talium adoleſcentum tanto deſiderio, qui ſatisfaciat, admirandæ cujuſdam ſit oportet eloquentiæ: vereor ne vel onus ceruicibus imponere, quod laterum infirmitate ſuſtinere non poſſis, parùm prudentis confidentiæ putetur; vel ita inſcienter coram ſcientiſſimis de ſcientia dicere,

cere, vt sus Mineruam docere velle videaris, nimis insulsæ judicetur arrogantiæ. Etenim si *M. Antonius* Peripatetico Phormioni grauem impudentiæ notam inussit, quòd rei militaris scientiam explicaret, audiente *Annibale*; si *C. Iulius* admirari solebat eorum ora, qui in scena gestum agerent, spectante *Roscio*; videbor ego fortasse minùs pudens, illud quidem certè, non nimis verecundus; qui cum tot adsint in poetica facultate *Annibales* & *Roscij*, tamen illustrem illius sublimitatem, exili meæ dictionis infantiâ turpiter deformare, (quid enim sperem aliud) non admodùm reformidem. Ac ego quidem non eò solùm tacitas vestras cogitationes impensiùs extimesco, quòd ipse mihi conscius sim, quàm nihil vigilijs elucubratum afferre possim, quod tali conuentu, tam religiosis auribus dignum censeatur: sed illud etiam acriores aculeos follicitudinis infligit, quòd expectationis vestræ pon-

ponderi adeò ſuccumbo, vt ſuſcepto munere ſatis accuratè perfungi non poſſim, & id quod non poſſum, ne ſempiternam tarditatis opinionem aſpergat, vereor. Sic enim ferè fit peruulgata quidem illa ſed deprauata conſuetudine, vt quoties in dicendi palæſtram deſcendimus, toties doctrinæ opinio periclitetur: quoties de ingenio judicia ſubeantur, toties eruditionis exiſtimatio agatur. Quo mihi difficilior perorandi locus, cum præſertim ea, quam concepiſtis de me, opinio non tam ſatisfaciendi cupiditatem attulerit (quanquam id etiam fecit ſatis inflammatè) quàm placendi ſpem & facultatem præciderit, quod mihi certè contigit nimis importunè. Nam tum id ad extremum pertexere non poſſe, quod cum ſpe magna ſis exorſus, eſt acerbiſſimum; tum verò illis qui placere cupiunt, nulla poteſt eſſe grauior aduerſaria, quàm expectatio. Quibus quaſi fluctibus moleſtiarum æſtuantem animum, diſtringit

diſtringit etiam ipſius rei difficultas & magnitudo: quod enim tantum ingenij flumen, quantumuis eximio quodam acumine, ſolertiaque longè ſagaciſſima tumeſcat, quæ tam excellens dicendi copia, licet multis orationis inſignibus variata, & delectationis curioſitate perſperſa, & ſubtilitate artis elimata, vel ſententiarum grauitatem ſatis aptam tanto ſplendori, vel elegantiam verborum ſatis dignam tanta pulchritudine, vel actionis contentionem ſatis idoneam tantæ majeſtati vlla ratione poteſt aucupari? An verò dux illuſtriſſimus Alexander ille magnus ab *Apelle* tantùm pingi, à *Lyſippo* fingi voluit, ne à vulgaribus & obſoletis operis non tam illuſtrata quàm obſcurata illius dignitas eſſe videretur: diuinam poëſeôs amplitudinem, quæ vel pigmentis colorari, vel artificio *Demoſthenis* informari debuit, nos à quouis lutulentis barbariæ fæcibus inquinatam ſordeſcere patiemur? Quid enim mihi ad eam eloquentiæ

quentiæ luminibus distinguendam libandum relinquitur? Cujus oratio nec lacertis potest contendere, quòd authoritate nihil valeat; nec illecebris potest delinire, quòd eloquendi careat lepôre; nec aculeis potest commouere, quòd à maturitate judicij deferatur. Authoritatem porrò, ætatis infirmitas; lepôrem, ingenij tarditas; judicium, doctrinæ tenuitas, non mediocriter impedit & infringit. Quare cum singularem poetices excellentiam, satis illuminatè decorare nequeam, faciendum erat potiùs, vt quemadmodum *Timanthes* ille pictor in immolanda *Iphigenia* caput *Agamemnoni* obuoluendum putauit, quòd immensam mœroris acerbitatem penicillo non poterat exprimere; sic nos poeticam silentio prætermittendam censeremꝰ, quòd infinitam illius magnificentiam vix cogitando consequi valeamus. Nam mihi sanè non ineptè videtur fecisse *Agesilaus*, qui cùm & re militari, & omnibus virtutibus suis

æqua-

æqualibus antestaret, nullam sui vel depictam vel effictam imaginem esse voluit. Quod ille sibi generosè sumpsit, vt opificum simulachris suam effigiem repræsentari grauaretur, quòd eam nullius artificio imitabilem judicaret; Idego quanto justiùs poesi tribuerem, euchendam hominum magis silentio quàm præconio, quòd nullis voluminibus pro eo vt debeat ornari valeat. Nimirùm vt virtutis in *Agesilao* formositas, ita in poesi *diuinitatis* amplitudo, prorsùs omnibus omnium laudibus antecellit. Hæc igitur tot ac tanta me deterrebant; & erat cur vehementer admodùm deterrerent; verùm terrorem vicit necessitas, vt etiamsi nihil ad hunc conuentum, nisi & ingenio exquisitè perfectum, & industriâ diligenter limatum, & elegantiâ luculentè politum, afferri oportere existimarim: tamen nec officij rationem potuerim quin haberem; nec veteri consuetudini deesse debuerim; nec expectationem

vestram

veſtram ludificari voluerim. Aggrediar igitur ad illius formam adumbratione quadã exprimendam, cujus lineamenta Protogenis coloribus erant effingenda : ſed aggrediar non tam ſpe perficiendi, quàm experiundi ſtudio, vt potiùs cum officio morem geſſerim deſideretur in me prudentia, quàm ſi id non fecerim beneuolentia requiratur. Cæterùm quo minùs exercitatione dicendi poſſum, eo libentiùs in veſtræ humanitatis portu conquieſco. Cujus perfugio, idcircò, vti ſpero, ſecuriùs perfruor, quòd & natura vobis afferat, vt illis faueatis, qui ingrediuntur eadem pericula, quibus aut perfungemini, aut jam perfuncti eſtis, & morum manſuetudo faciat, vt cunctos foueatis, qui varijs difficultatibus conflictati, ad veſtram lenitatis aram confugiunt. Quare quod vultu mihi pollicemini, id audiendi facilitate comprobetis, quæſo; vt mihi primas anchoras ſoluenti benè velitis, quod eſt comitatis; quæ bene-

beneuolè dicuntur, candidè interpretemini, quod eſt æquitatis; ſi-qua diſplicebunt ponderetis ſapienter, quod eſt prudentiæ. Illud vnum inprimis magnoperè peto, vt quemadmodum qui *Platonis* libros in manus ſumunt, etiamſi ſic ſcribantur, vt nihil poſſit copioſius, tamen altius quiddam ſuſpicantur de *Socrate*, quàm quantum illius ſcriptis vberrimis adumbratur; ſic qui poeticæ laudes accipietis, etiamſi ſic dicantur, vt meæ anguſtiæ nihil habeant auguſtius; tamen honorificentiùs de illa ſentiatis, quàm quantum tenuis noſtra dictiuncula perſuadebit. Nam ad illius laudes commemorandas accedo, non qui optimè valeam, ſed qui maximè cupiam, non qui poſſim diſertiſſimè, ſed qui velim libentiſſimè illius ornamenta reddere quàm ornatiſſima, vt ſi minùs egregius orator contigiſſe, ſaltem beneuolus laudator non defuiſſe poeticæ videatur. Quòd ſi inſtituti operis magnitudinem infœcundâ in-

ingenij ſiccitate nó aſſequor (quã-
quam quî poſſim aſſequi?) meam
voluntatem collaudate, qui ſi mi-
nùs vt debui, certè vt potui, officio
meo ſum obſequutus. Rei difficul-
tatem accuſatote, cujus *dignitatem*
ſic ambiunt omnia, vt nullis poſſit
eloquentiæ cancellis circumſcribi.
Atq; cum in amplum dicendi cam-
pum ingrediatur oratio, ne vel ni-
mis anguſto decurrat alueo, vel ita
redundet vt extra ripas diffluat, his
objectis aggeribus eam coercebo:
Primùm dicam, qua ex origine
poetica dimanauit; deinde qua di-
gnitate, quo ſplendore fulgeat;
poſtremò quibus cómodis & fru-
ctibus effloreſcat: vt origine diui-
nam; dignitate præſtantem; vtili-
tate neceſſariam eſſe videant ſapi-
entes, modeſti fateantur. Ac origo
quidem eſt ejuſmodi, vt quocunq;
cogitationis aciem cõuerterimus,
nihil niſi ſummâ prorſus admira-
tione dignum videamus. Nam ſi
quæramus vnde profluxerit, vel
perpendamus quando emerſerit,
M ſiue

ſiue cogitemus, quare culta fuerit, eam poeticæ claritatem cuncta magnificè comprobabunt, qua nihil poſſit hominum ſenſus excitare flagrantiùs. Quis eſt enim omnium, qui ſe tanta ſtultitia tam inſigniter inſatuarit, aut in tantam inſaniam tam furenter proruperit, vt cum intueatur animo cœlū ipſum, ſplendidiſſimum præpotentis Dei domicilium, poetices quaſi parentem extitiſſe, non incredibiliter ſuſpiciat & obſtupeſcat? Namque poetarum facultas, non vt cæterarum rerum ſtudia, literarum doctrinâ conſtat, ſed diuino inſtillatur afflatu, non ex præceptorum artificio coaleſcit, ſed mentis viribus excitatur; non vſus aſſiduitate conficitur, ſed naturæ præſtantiâ comprehenditur: quæ non humanis artibus acquiritur, percipitur, ediſcitur; ſed inſtinctu cœleſti inſeritur, imprimitur, infunditur: ad quam non docemur, ſed naſcimur; non inſtituimur, ſed imbuimur; non informamur, ſed effingimur: cujus

vis

vis non acerrimâ contentione, non infinitâ diligentiâ, ſed excellentioris quodam impetu naturæ arripitur, hauritur, exprimitur. Ob eamque cauſam traditum videmus, qui ſemel è poetarum fontibus guſtarint, ſic inflammato mentis ardore rapi, vt quæ nunquam vel extremis quidem digitis attigerint, ea tum ornatiſſima ſtyli copia proſequantur. *Nicander* Colophonius homo rerum ruſticarum ignarus, & inſolens, agri colendi rationem argutiſſimis & optimis verſibus explicauit. *Aratus* in Aſtronomia permediocriter verſatus, cœlorũ motus, ſtellarum curſus ita perſtrinxit, quaſi in ipſius Saturni ſinu fuiſſet educatus. Nam *Heſiodum* paſtorem in Aſcræis vallibus, repentino Muſarum afflatu correptum, è bubulco ſordidiſſimo poetam peritiſſimum euaſiſſe, quis ignorat? Quòd ſi nihil ſit tanta caligine circumfuſum, tam penitùs in philoſophiæ viſceribus reconditum, quod non poetæ, quamuis modum prorſùs ignorarint,

rarint, tamen explicatiſſimè ſtatim perſcribant; eritnè quiſquam tam agreſtis, aut durus, tam vecors, aut plumbeus, qui non hanc inſignem illis facultatem, nullo vel artis, vel laboris adjumento, ſed à Deo potiùs furore quodam inſeri ſibi ſit perſuaſurus? Cæteroqui, cur ea ineſſet in illorum literis ad excogitandum prudentia; in verbis ad cohortandum efficacitas, in ſententijs ad pertrahendum acrimonia, vt quicquid debeant velint; & quicquid velint, poſſint; & quia poſſint, ſuſcipiant, nec ſolùm ſummo ſtudio ſuſcipiant, ſed etiam ſumma cum gloria perficiant. Cum Athenienſes olim & Megarenſes de Salamine contendentes inſula inteſtini belli incendio conflagrarent, & vtrumq; imperium graſſantibus jamdiu diſſidiorum flammis ambuſtum penè concidiſſet; legem tulerunt Areopagitæ, vt qui de recuperanda Salamine verba faceret, acerbiſſimâ continuò morte multaretur: Solon ille ſapiens patriæ

triæ dedecore, detrimento reipub. ciuium injuriâ vehementer commotus, ne vel tacendo talem in ſuos contumeliam acciperet, vel loquendo tantùm ſibi capitis periculum crearet; inuſitato ſquallore ſordidatus, quaſi quadam veſaniâ intemperanter elatus in forum euolat, vbi rapidâ poeticorum carminum concitatione, ſic Athenienſium animos inflammauit; vt edomandos hoſtes, frangendam audaciam, vindicandam injuriam, vnâ vniuerſi voce conclamarent. Ita infenſis animis, commiſſo prælio, debellatis Megarenſibus, Athenienſes inſulâ Salamine potiuntur. At Athenienſes fortaſſe leues, vt quauis aura quouis impellantur! Quid Lacedæmonij? num vlla natio grauior vnquam, aut conſtantior? Illi Meſſenijs bellum inferentes, cum nuntios de rerum euentu ad Apollinis oraculum conſulturos delegaſſent; reſponſum acceperunt Imperatorem ab Athenienſibus eſſe poſtulandum. Athenienſes porrò

cum Legatis Lacedæmonijs Senatum dedissent, & eorum postulata cognoscerent, statuerunt, vt Tyrtæus quidam poeta eximius & præstans ingenio, sed homo claudus & corpore perimbecillus, contumeliæ causâ, pro duce mitteretur; Cujus sub auspitijs, cum tribus prælijs calamitosa fortuna, ita infeliciter esset dimicatum, vt accisæ & debilitatæ spes Lacedæmoniorum, ad desperationem summam redigerentur; præfecti ne grauiorem plagam reciperent, si rursum ancipites belli casus experirentur, exercitum reducere decreuerunt, atque adeò reduxissent nisi Tyrtæus interueniens, mira versuum granditate, quasi potenti quodam numine tantum militibus ardorem impressisset, vt repetito certamine, infestis signis è vestigio procurrerent, & Messeniorum vexillis furibundo impetu conculcatis, ipsos miseranda strage perculsos euerterent, conscinderent, dissiparent. O inexplicabilem

bilem poeticæ facultatem! O nunquam ſatis laudatam potentiam! O ſempiternis artem monumentis decorandam! Hæc, hæc nimirùm eſt illa Suada, quæ molles ad pericula, ſocordes ad prælia, timidos ad mortem animoſè oppetendam concitat. Hæc imperitos Iuuenes, inſidioſam voluptatis eſcam aucupantes, ad magna facinora ſuſcipienda reuocat *è terreſtrium cœno ſordium ad cœleſtem munditiam facit vt emergant*. Altiora quàm ingenium valeat complecti, meliora quàm impietas debeat optare, maiora quàm infirmitas audeat, miſeris mortalibus hæc eadem pollicetur. Eáq; propter meritò Demoſthenes poetas ad eminentem mentis præſtantiam, excedentem humani captum ingenij aſpirare judicat; *Æſchines* ſententias melle dulciores tanquam oracula profundere confirmat; *M. Cicero diuinos* nuncupat, adeoque *ſanctos* eſſe pronuntiat, vt eos nulla vnquam barbaria violarit.

Altiora
meliora
maiora

Præclarè *Demosthenes!* sapienter *Æschines*! magnificè *Cicero*! *Aristotelis* poeticâ puerorum rudes animos ad rerum immortalium imitationem informari tradit. *Theophrastus* & linguas, & animos, & verbis, & sententijs, & politè, & prudenter ab ea vult institui. *Plato* quasi nuntios & interpretes deorum delapsos ad profligandas inscientiæ tenebras poetas amplectitur. Luculenter *Aristotelis*! egregiè *Theophrastus*! diuinitùs *Plato*! Quo magis eorum projectam impudentiam reprehendendã censeo, qui cum sensa poetarum vel ingenij tarditate, vel difficultate rei minùs assequantur, maledictis & conuitijs eos proscindunt; ex hominum societate exterminandos eos clamitant. Cum interim non satis habeant in viros sanctissimos contumelias euomere, nisi Platonem etiam, scilicet, audaciæ suæ signiferum faciant. Itáne verò, *Plato*, vir, bone Deus! quâ integritate, quantâ sapientiâ! è ciuiuum

uium societate poetas exturbat? apud quem toties tam asseueranter, sexcentis in locis in Phædone, diuinitatis præconio celebrantur; quòd eorum testimonijs confirmetur animorum æternitas. In *Alcibiade* sententias aureas obscuris ænigmatum inuolucris circumfundere, quæ boni tantum intelligant, dicuntur. In *Lyside* cognitionis duces, scientiarum principes, sapientiæ parentes, parentes inquam sapientiæ nominantur. In *Ione* quid tandem aliud docetur, quàm homines poetico furore captos, diuina vi quadam altiùs extolli, quàm qui rerum humanarum studijs addicuntur. In Apologia *Socratis* tanti æstimat cum poetis colloqui, vt sæpiùs emori, si fieri possit, optet: quò cum *Orpheo*, *M sæo*, *Homero*, *Hesiodo*, sermones conferat. In Legibus denique poetarum opera grauissimè perscripta, ad homines adolescentes ingenuis artibus liberaliter instituendos accommodata censen-

tur esse. Postremò de Repub. non *deorum ministri*, quod magnum; sed *deorum vates*, quod maius, sed *deorum filij*, quod maximum, vsurpantur. Idcircò prædicandi, quòd virorum præstantium dicta prudenter, facta constanter, ornatè percenseant. Quanquam quid istis commemorandis immoror? Cum præsertim opera *Platonis* poetarum sententijs vndique quasi stellis illuminata refulgescant. Meritò! Quis enim audeat secùs sentire, cum poesis non solùm hujus excellentis originis amplitudine, quæ planè diuina est; verum etiam, illustrissimis antiquitatum imaginibus, quam venerantur omnes, mirificè commendetur. Nam illi prisci patres, homines sapientia & virtute florentissimi, quibus Dei Opt. Max. sermones accipere contigit, ab vltimis seculis ista studia coluerunt. Suas nimirùm cogitationes, non ea peruulgata, & detrita, & dissoluta qua quilibet vteretur oratione, consignare, sed

alia

alia exquiſita, & aſtricta, & numeroſa, & vinculis illigata, præclarum exiſtimarunt. Cum igitur eam ſcientiam, quæ morum ſanctimoniam præciperet, vitam honeſtate componeret, vitiorum maculas elueret, virtutis puritatem inſereret, animum improbitate purgaret, purgatum pietate imbueret; eam, inquam, ſcientiam literarum monimentis poſteritati prodere cum inſtituerent, maturo conſilio, prouidenter admodùm pertimeſcebant, ne contaminatis vulgi manibus attrectata ſqualeret, ſi communi tractatione, ſi nuda ſimplicitate, ſi peruulgato ſermonis genere proponeretur. Eáque cauſa viri firmitate judicij valentes, & tanquam architecti prudentiæ cogitata ſua poematis tradiderunt; quæ tum feſtiua modorum condecentia, & modulata numerorum harmonia conſtrinxerunt; tum inuolutis obſcuritatis receſſibus, & vmbraticis fabularum integumentis opacarunt,

carunt, quò bonos ad euoluendum allectaret concinnitas, malos ab attingendo deterreret obſcuritas. Atque hinc emanarunt poetarum figmenta, quæ neſcio quibus ineptis homunculis inepta videantur admodùm, intelligentibus quidem & literatis certè plurimùm probantur; vt quæ ſapientiam viua ſub imagine repræſentare ſoleant. Hinc illa ſacra virtutis myſteria, Mercurianum *Vlyſſis* moly, aureus *Æneæ* ramus, *Hippolyti* quadrigæ, *Deucalionis* nauigium, Saturnij ſeculi *Aſtræa*, *Symphalidum* trucidatio, *Helicon*, *Nemeſis*, *Rhadamanthus*, quæque alia præruptum probitatis tramitem adumbrantia percenſentur. Hinc illa dira vitiorum portenta, venenata Circes pocula, Gigantes *Ioui* reluctantes, *Lycaon* Lupus, *Actæon* Ceruus, *Chimæra* Bellerophontis, rapaces *Harpyæ*, *Charibdis*, *Hydra*, *Meduſa*, quæq; innumerabilia fœdam illuuiem, & voraces impuritatis gur-

gurgites designant. Ac ista infinitis pœnè sæculis retrò excogitata fuisse docet *M. Tullius* eloquentium prudentissimus, prudentium eloquentissimus, qui Romanos Græcis temporum vetustate multum concedere, apud Græcos autem antiquissimum esse Poetarum genus confitetur. Quò minùs mirum videri debet quòd ex eorum hortis effloruerunt illi sacri versus, quos olim Fauni vatesque canebant, vt est apud *Ennium*, vaticinationes Sybillinæ apud *Lactantium*; Saliorum carmina apud *T. Liuium*; disciplina Druidum apud *Cæsarem*; responsa Dodonæa apud *Dionysium*, apud *Herodotum* oracula Delphica, Spartiatarum cantus apud *Plutarchum Eumolpidarum* ritus apud *Eustathium*, quibus ex omnibus facilè perspicitur, homines præstantes qui diuinis honoribus apud Ethnicos colebantur, ea grauiora semper habuisse, quæ Poeticis vincta numeris, quàm oratoria dictione soluta vsurparentur.

tur. Quid, quod ars Poetica, ſolertiſſimis ingenijs, cœleſti prouidentia, videtur ingenerata, non vt homines vulgari beneficio afficeret; quonam igitur? vt eos ſcilicet à craſſa ignorantia ad eruditionem, ab inteſtinis diſſidijs ad amicitiam ab extrema turpitudine ad honeſtatem, à barbara feritate ad manſuetudinem morum traduceret; quo quid ab vllo tribui poſſit magnificentius non intelligo. Etenim cum vniuerſum genus humanum, ſi animum ſpectes, rerum inſcientiâ turpiter oppreſſum, ſi concordiam, mutuis vulneribus impiè cruentatum ſi mores, dirâ immanitate, truculenter furens, ſi vitam, nullius iuſtitiæ legibus obediens, ſi ſocietatem in deſertis ſyluis & montibus diſſipatum, inſtar ferarum horridè vagaretur; quod tandem vaſtum chaos, quàm incompoſitam rerum molem fuiſſe judicatis, niſi derepentè poeſis extitiſſet, quæ mentem cognitione, profligatâ inſcitiâ, vrbes ſecurita-
te,

te, extinctâ diſcordiâ, mores placabilitate, exulante ſæuitia, vitam æquitate, repreſſa contumacia, cunctos denique amicitia, repudiatis diffidijs tanquam *Æſculapij* medicina recrearet. Nolite igitur exiſtimare, quod eſt in fabulis, *Orpheum* canora *Cithara* percuſſione, cõmouiſſe montes, fluuios tenuiſſe, demulſiſſe ſaxa, ſolitudines pellexiſſe, mãſuefeciſſe feras, & pertraxiſſe arbores; ſed Poetici cãtus dulcedine, homines mõtibus tumidiores ſedaſſe, fluuijs mobiliores repreſſiſſe, duriores ſaxis mitigaſſe, ſyluis horridiores excoluiſſe, domuiſſe feris immaniores, arborum trũcis ſtupidiores oblectaſſe. Sic Amphion ad ædificanda *Thebarum* mœnia lapides allexit; ſic Mercurius mortuorum animas è Tartaro reuocauit; ſic *Arion* in mare præcipitatus Delphinum deliniuit, ſic iterum, *Orpheus* ad horrendas inferni voragines penetrauit, & à pluſquam adamantina Plutonis duritia *Eurydicen* vxorem obtinuit. Quamobrem

rem nè longiùs quàm debeo prolabar: Poetica è cœlestibus ingenijs emersit; diuinum est, itaque summa admiratione prosequenda est: temporibus antiquissimis emersit honorificum est, itaque præclaris honoribus veneranda est: ad homines humanitate imbuendos emersit; singulare est, itaque flagrantissimo studio complectenda est. Exposui ferè quæ dicenda videbantur de origine: consequens est de dignitate vt verba faciam. Quam esse tantam, vt vobis persuadeam, quantam concipio, id est, multò maximam, vtinam tandem Platonis copiam, acumen *Hyperidis*, *Varronis* doctrinam, *Hortensij* suauitatem, memoriam *Simonidis*, actionem *Roscij* consequi valerem; vt vi *Demosthenis* efficaciter impellere, cincinnis Isocratis eleganter allicere, lacertis *Ciceronis* violenter pertrahere posset oratio. Non enim queo verbis satis proloqui, vt ait *Comicus*; ita splendido Poeticæ dignitatis lumine ingenij acies he-

hebeſcit & obtunditur, vt Solis orientis fulgentibus radijs oculi nocturæ caligant & perſtringuntur. Quod ſi rerum veritatem rationum momentis metiendam arbitremur, eamque recti potiùs judicij ſtatera quàm inanium opinionum trutina ponderemus; nullam eſſe prorſus humanarum artium, cui non meritiſſimè Poetica preferatur, & clarè videamus & candidè fateamur. Nam *Grammatica* quidem (quanquam arti nobiliſſimę injuriam facio, qui comparem eam cum obſcuriſſima) ſed tamen Grammatica videbitur in ſordibus domicilium collocaſſe, meo judicio, ſi magnificentiſſima Poetarum palatia ſpectare voluerimus; nihil dico quòd exilia tractet, quòd amara. Verum quis tandem eſt, obſecro, veſtrum tam firmo ſtomacho, qui non nugatorias illius queſtiunculas & frigidas ineptias faſtidiat? An H. & K. nuncupandæ ſint literæ? An S. aliquando ſcribatur poſt X? An aliquando participium à verbo

verbo non diriuetur vt *Viridans*? Gerundia nominibus an verbis ſint aſcribenda? Quæ mater Hecubæ fuerit? Quæ genetrix Anchiſæ? Quid nauigantibus Sirenes cecinerint? & quot in Scylla canes latrauerint? *Virgilium*, ſi dijs placet, ſolœciſmum commiſiſſe, cum genus tam virile quam muliebre Cortici tribuerit; *Ciceronem* inquinatè, barbarè locutum, cum dixerit, *In amicitiam, in poteſtatem alicuius eſſe.* Quid ego loquar de pronunciatione, literis, ſyllabis, dictionibus, præceptionibns, regulis, inflectionibus, analogijs, figuris, caſibus, perſonis, modis, temporibus, numeris, & infinitis alijs; annotando, quærendo, caſtigando, commentando, corrigendo, mutando, addendo, detrahendo, iterum atque iterum, iterum iterando, notis, ſcholijs, gloſſis, ita cumulatè congeſtis, vt ea *Priſcianus* ne totâ quidem ætate perdiſcere potuerit, *Didymus* in ſex millia voluminum coaceruârit. Quæ ſi

tam

tam leuia ſunt, tam inſulſa vt rapſim percurrenti tœdium mihi pariant, vobis audientibus nauſeam pœnè moueant; quid futurum putatis, ſi tantulis in minutijs, & talibus ineptijs totum vitæ curriculum conficiendum eſſet? Cæterùm fortaſſis & fontes ſunt exiles, quibus flumina promanant, & radices ſunt amaræ, quarum fructus ſunt ſuauiſſimi! Quaſi verò Rhetorica, vt ignoſcamus Grammaticæ, doctrinæ ſolidæ quicquam habeat, quæ calamiſtris meretricijs inuſta, fluentibus vnguentis delibuta, pigmentis madentibus effœminata, inaniſſima prudentiæ, loquacitatis pleniſſima, non incorrupto ſanguine ſed aſcititio colore, non naturali ſucco ſed accerſito fuco fallaciter eniteſcit. Mihi quidem videtur arboribus illis eſſe quàm ſimillima, quæ juxta mare mortuum in Palæſtina creſcere traduntur, quæ magnam aſpectu præ ſe ferunt pulchritudinem, earum fructus ſi quis decerpat, fauilla & cinere plenos repe-

periret. At habet aliquid ſine du-
bio laudabile : non inficior. Qui
tandem? quod aptè quibuſdam nu-
meris concluditur, qui & filum o-
rationis vinculorum robore con-
ſtringant neruoſiùs & auditoru
ſenſus modorum dulcedine perfun-
dant jucundiùs. Nunquam eni
Pericles fulgurare, tonare, miſce-
re Græciam dictus eſſet, niſi nume-
ris verborum quaſi fulminibus, il-
lius quaſi contorta raperetur ora-
tio. Nunquam concurſus ex to
Græcia ad Demoſthenem audien-
dum factus fuiſſet, niſi numeroſ
compoſitione, tanquam delitijs
auditores tanquam hoſpites aui-
diſſimos excepiſſet. Iaceret *Cice-
ro*, frigeret *Iſocrates*, ſi vaſtis, hiu-
cis, ſi laxis, & diſſolutis fluctuare
ſententijs. Sic eſt! Oratio omne
ornatum, omnem firmitudinem e-
leganti numerorũ ſtructura nan-
ſciſcitur. Iam vnde tandem Rheto-
rica numeros? A ſemetipſa? nihil
minùs. Vnde igitur? A poetis ſump-
tos fatetur ipſius *Ciceronis* orato

E

Ex quo efficitur, vt quicquid vigorum, suauitatis, neruorum, venustatis habet ars dicendi, (habet enim plurimum) id totum in ejus riuulos è Poetarum fontibus transfusum & deriuatum esse videatur. Rhetorica porrò minùs formosa, sed magis fortis est dialectica, sorore sua quanto deformior, tanto superbior. Nam quemadmodum illa se profitetur se docturam homines artem loquendi, tanquam elingues editi fuissemus: sic ista gloriatur se demõstraturam ratiocinandi rationem, quasi rationis expertes nasceremur. Cujus tamen authoritatem magis reuererer, nisi quandam stultitijs adducta, spinosis, & horridis, & prodigiosis monstris, entitatibus, perseitatibus, rationalitatibus, speciosam sororis elegantiam inquinaret. Sed nec artes ingenuas commendat, quia sordida est, &, quod plerũq; in sordidus contingit, auara est. Phrenesi quendam tradit Athenæus eo more fuisse captũ, vt quotiescunq;

Dialectica

na-

naues mercatorum in portum ap-
pellerent, triumphans gaudio gra-
tulabundus eas acciperet, quòd
homo ſtolidus opinionem anim
concepiſſet, omnes omnium me
ces ſuas vnius eſſe. Hujus fanati
ſimilis eſt dialectica, quæ cunct
quæſtiones, quibuſcunque de re
bus inſtitutæ fuerint, ſiue de Na
ræ obſcuritate, ſiue de Mathem
tum cognitione, ſiue de Repub. g
bernanda, de regenda familia,
moribus informandis, ſiue de diſſ
rendo, ſiue dicendo, ſiue de prim
literarum elementis, quæſtione
inquam, omnes, vndecunque p
tantur, ſuo imperio arrogant
vendicat. Quanto modeſtior
Arithmetica quæ contenta eſt ſ
numeris, neque tamen adeò fo
tan fructuoſa, vt Thraces inſcie
tiæ pœnitere debeat, quòd bis b
na numerando non potuerint e
cedere: cum præſertim Lycurg
qui leges inuenit omnium prude
tiſſimè, inuentas deſcripſit om
um decentiſſimè, eam quodam m

do è Spartanorum Repub. radicitùs extirparit. Præsagiebat, arbitror, homo peritissimus id quod euentus posteà comprobauit, Spartam auaritiâ hujus domina perituram. Nec enim inuenustè perstrinxisse videtur Vestorium *M. Tullius*, qui hominem in lucro nimis occupatum, satis exercitatum in Arithmeticis esse dixit, quod ea nimirùm sordidis mercatorum quæsticulis ancilletur. Quo mihi sapientiùs in *Platonis Phædro* judicasse videtur *Socrates*, ille cui sapientiæ primas detulit *Apollo*, cum execrandum quendam dæmonem, vnà cum talorum & alearum pestibus Arithmeticam primò peperisse pronuntiauit. Quare non video cur tam Musica peculatus accuset; cum si quædam sint in numeris præclara, propter quos ipsam repetundarum ream agit, tamen si quis audiat Musicos canentes, alios boantes, alios balantes, alios frendentes, rugentes alios, non concentum numerosum, vt ipsi existimant, sed hin-

Musica

hinnitum musicũ, vt *Erasmus* nuncupat, audire videatur. Non est profectò quod Græci derideant Ateam illum Scytham, qui cum audisset *Ismeniam* tibicinem suauissimè canentem, equum hinnientem audire se multò malle jurauit. Quanquam quid ego Scytham commemorem? cum è barbaris *Ægyptij*, è *Græcis* *Aristoteles*, quales & quanti viri? illi cum in omnem disciplinam homine ingenuo dignam incumberent, Musicam vt viriles animos effœminantem à suis ablegârunt. interrogatus quid de Musica sentiret, respondisse fertur, Iouem nec canere nec cytharam pulsare, tanquam existimaret artem esse perditam, quæ Deum non dectaret. Veneri & Baccho, quam Palladi & *Phœbo* magis conuenientem. Et certè, vt liberè loquar quod sentio, de ea iure posse dici suspicor quod dixit Spartanus quidam de Luscinia, *Vox tu es, præterea nihil.* Iam de *Geometria* dicam an taceam? quam *Minerua* in suam

clientelam nunquam receptura, ad Martem potiùs amandatura mihi videtur. Nam ad homines trucidandos, ad expugnandas ciuitates, ad castra conficienda, ad militares machinas, ad bellicos furores à furijs creatam arbitror. Hinc ARCHIMIDES ad miserabilem patriæ vexationem MARCELLVM inflammauit. Hinc Taurus *Phalaridis*, hinc equus Trojanus, hinc *Dionysij* Latomiæ, hinc omnium Tyrannorum tormenta proruperunt. Ac vt in turbulentis immanis est diritas, sic in tranquillis inanis est vanitas. Quid enim potest esse futilius, quàm Architæ Tarentini columba, Mausolæum Artemisiæ, Romanorum Amphitheatra, Olympiæ Porticus famosa eccho septies resonante. Vt interim taceam Ægyptiorum Regum *Pyramidas* & pensiles *Semiramidis* hortos, & quadruplicem Labyrinthum, & ejusmodi infinita, quæ, vt mihi videtur, ad dedecus Geometriæ *Plinius* suis in Naturali Histo-

ria coloribus depingit. Nec inscitum est illud, quod refert *Laertius* de *Diogene*, qui cuidam horoscopon ostendenti, Bellum mehercule, inquit, instrumentum, ne frustremur cœnâ. Sed reprimam me, ne furens iracundia, suos mihi fortassis impingat equuleos. Sed è terris ad astra, si possimus, cum *Menippo* euolemus. Quid vt agamus? vt testes oculati commentitias Astrologorum fabulas contemnamus, de orbe Chrystallino, de Sphæris cœlestibus, de stellis errantibus, de Planetarum domicilijs, à *Vulcano*, credo, contra vim æstus aut frigoris exstructis, de reliquis somnijs non disputantium Philosophorum, sed deliramentis nugatorum, qui nescio quæ prodigiosa portenta, nobis in cœlo fingunt, Naues, & Dracones, & Canes, & Vrsas, & Hydras, & *pressi flumina lactis*, & illum *Zodiacum* duodecim animalculis stipatum, & anilia permulta ejusmodi deliramenta; tanquam heri, vt *Mulciber*, ex astris decidissent, aut

Astrologia

aut è *Iouis* consilio cum *Mercurio* deuolassent, aut in *Luna* cum *Luciano* peregrinati fuissent. *Ac isto quidem hominum genere*, vt rectè *Cicero*, *nihil est arrogãtius*. *Quod est*, inquit, *ante pedes nemo spectat, cœli scrutantur plagas*: vt non sine causa *Dio* Philosophus ridiculos sibi dixerit eos videri, qui cum in profluente pisces non videant, *pisces in cœlo* se videre glorientur. Verùm ab astris animum, si placet, ad artes reuocate; & comparate, quæso, harum, quas diximus, artium obscuritatem, cum Poeticæ facultatis majestate, harum humilitatem cum illius dignitate, harum augustias cum illius amplitudine; ab illa, quę multorum maledictis conscinditur, hominis ingenium exornari; ab his, quæ *Liberales* vulgò nominantur, animi culturam deformari reperietis. Neq; tamen sum nescius esse quosdam, qui malitiosâ libidine carpendi petulanter elati (habent enim optima suos *Zoilos*, & quò quidque præstantius, eo petu-
 lan-

lantiùs, à Momis perſtringitur) ſunt, inquam, nonnulli qui vel prorſus à legendis Poetis abhorreant, vel abiectos artifices illis anteponant. Quis id miretur? quaſi verò ſit ſperandum tam proſperè cum hominibus vnquam actum iri, vt optima placeant omnibus! Nonnè barcari ſpinoſas *Sophiſtarum* nugas ſtupent, *Ciceronem* in differendo infantem eſſe putant? Nonnè Rex *Midas* fiſtulam *Panis*, *Apollinis* harmoniâ dulciorem prædicat? *Polyphemus* libentiùs cum ariete ſuo, quàm cum *Vlyſſe* verba facit? Nolite igitur pro veſtra prudentia temerè committere, vt picas cum *Muſis*, aranearn cum *Minerua*, *Marſyam* cum *Phœbo*, conferatis; Ne illos imitemini qui cum barbaris delirare, deſipere cum *Mida*, cum inſulſo *Polyphemo* penitùs infatuari dedicerunt. Nam quamuis alia cuncta deficerent, tamen illud magnopere commouere vos debe-ret, quòd è cæteris artibus, quibus opera nauatur, vnius modò rei ſcien-

entia comprehenditur; è poeſi verò tanquam è quodam *Amalthiæ* cornu, multa ſeuera grauiter, multa remiſſa leuiter, miſeranda flebiliter, acuta prudenter, animoſa fortiter, modeſta temperanter tractata poſſunt percipi. Itaque cum tantis virtutibus ornata priſcis temporibus eluceret; tam mirabiles amores excitauit ſui, vt Imperatores, Reges, Principes, Nationes omnes, illius ſtudio vehementiſſimè flagrarent. Teſtis eſt *Alexander* Magnus, qui tanti fecit *Homeri* Poemata, vt fortunatum *Achillem* duceret, cui tantus virtutis præco contigiſſet. Teſtis *Octauius Auguſtus*, qui cum Poetas omnes impenſè coluit, tum inprimis *Virgilium* honore ſummo decorauit. Teſte *Cæſar Germanicus*, qui laudibus Imperatoris, Poeticæ ſtudia ſic adiunxit, vt nemo bella conficeret peritiùs, nemo confecta deſcriberet elegantiùs. Teſtis eſt *Scipio Africanus*, qui ſuas victorias *Ennij* buccinâ decantari voluit, eumq; adeò

in *Scipionum* ſepulchris in Marmore conſtituit. Teſtis eſt iterum ac ſæpiùs magnus ille *Alexander*, qui ſcrinium *Darij* gemmis, auro, margaritis pretioſiſſimum, *Homeri* operibus cuſtodiendis deſtinauit: cum vniuerſas *Thebas* euerteret, ſolius *Pindari* poſteris pepercit. Teſtes ſunt ipſa Poetarum numina, è quibus *Apollo Delphis* eos indicauit, qui violarunt *Archilochum*; *Castor* & *Pollux* liberarunt *Simonidem* mortis periculo; *Liber* pater *Sophoclem Lyſandro* ſepeliendum commendauit. Teſtes denique ſunt omnes oræ, gentes omnes, omnes vndiquaq; Regiones, quarum theatra Rhetoribus obſtructa, Philoſophis oppilata, præcluſa omnibus Poetis ſolis patuerunt, & ad nominis æternitatem patuerunt. Quis autem non fatebitur, ſi *Smyrnai*, ſi *Rhodij*, ſi *Chij*, ſi *Colophonij*, *Salaminij*, *Argiui*, *Athenienſes*, quod Græco Epigrammate oſtenditur, de *Homeri* ſtirpe contenderint; *Gracorum* principes ita cenſuiſſe
eam

eam in Poetis esse dignitatem; quæ patrias ipsorum admirabili splendore gloriæ collustraret? Quod ergò tantum ingenij acumen cuiquam est tributum, quod Poeticæ dignitatem satis splendidè complecti possit? Quis omnium valeat, tam eximiam facultatem, aut exprimere verbis, aut mente concipere, aut ingenio sustinere? vidistisnè aliquando aliquid (animaduertite quæso quid loquar) vidistis aliquid aliquando tam illustre, tam singulare, tam incredibile, quod nullâ vitiorum propinquitate tangatur, nullâ turpitudinis affinitate inquinetur, nullo contagionis commercio polluatur? Poetica sine dubio sic omnibus virtutibus tam modulatè consonantibus, omnibus partibus tam egregiè consentientibus, luminibus omnibus tam excellenter refulgentibus enitescit, vt nihil seueritati, lenitate; nihil grauitati, amænitate; nihil majestati, *festiuitate*; nihil dignitati, jucunditate; nihil magnitudini,

concinnitate; nihil deniq; diuinitati, humanitate detrahatur. Multa prætereo eaq; ſplendidiſſima: ad ſingularem enim poeſeos vtilitatem feſtinaret Oratio; & verò vereor, ne dum meæ voluptati nimis indulgeo, & amplitudinem rei pro viribus oſtendo, moleſto nimiæ longitudinis tædio, veſtras patientiſſimas aures offendam.

ORA.

ORATIO 15. POST *Natal. Dom.*

1577.

CVm in isto loco functurus officio mecum recogito, juuenes humanissimi, & vestra singularis audiendi cupiditas, & meum prælegendi quid requirat officium, vtrum majore sollicitudine an lætitia commoueri debeam, valde vehementer dubitare soleo. Nam & lætitiam mihi facit, quod vos adolescentes quos ad virtutem salutariter instituí magni refert Reipublicæ, optimarum artium, quibus virtus alitur, studio flagratis: & mouet sollicitudinem, quod ardorem vestrum quibus rationibus ad artes optimas promouere, perinde valeam atque velim, non tam facilè reperio quàm auidè peruestigo. Qua in cogitatione, jucundâ sed anxâ, quãuis non vulgarem meam sollicitudinis è vestra beneuolẽtia fructum percipio quod mihi lætandum est:

tamen officio quo veſtræ beneuolentiæ cupio reſpondere, mihi non ſatisfacio, quod ingemiſcẽdum eſt. Magnum eſt profectò, & longè lógèq; majus quã vulgus arbitratur, inſtituere pueritiam erudire juuentutem; rem vnam rerum omnium ſecũdum Deum pretioſiſſimam humanum animum origine diuinum, errore corruptum, naturâ ſempiternum, præſtantia nobiliſſimum, tractare & excolere. Quem ſi deformes ſordibus, aut in diſciplinis, ineptiarum, aut prauitatum, in moribus fingendis: quid flagitioſius? qui execrandum magis? Sin ad originem puritates reuoces, vt exprimat cœleſtem mentis ſapientiam; moris ſanctitatem: nihil excellentius, nihil humano generi ſalutarius eſſe poteſt. Quo mihi prudentius illud à *Socrate* videtur vſurpatum; qui, vt declararet nullum munus in terris eſſe diuinius, quàm homines ad vitium ſua ſponte precipites, ad virtutem informare, & regere Imperio: Philoſophos, &

&Reges, à *Ioue* dixit esse. Non quin alij sint à *Ioue*, quem ille nuncupabat, id est, à summo Deo, rerum omniũ opifice: sed hos inprimis præter cæteros, Dei prouidentiæ putauit tribuendos, quoniam vt locum obtinent dignitate summo, vsu pernecessarium; ita Dei præsidium impensius requirunt, cujus officium diuinitùs exequuntur. Etenim Philosophi, Germanos dico, qui veram & amant & docent sapientiam; (facessant adulterini, qui gloriantes Philosophorum titulo, verbo sapientiã, re stultitiam sequuntur) sed veri Philosophi virtutum ac doctrinarum præceptis instillandis, hominum ingenia probitate morum imbuunt. Reges autem, quorum nomine Magistratus omnes *Socrates* complexus est, eos, qui Philosophis monentibus non obtemperant, seueritate legum, ne delinguant, continent. Philosophi, docendo suadent, Reges jubendo terrẽt. Philosophi sermone, Reges sceptro; Philosophi consilio, Reges

im-

imperio; vi corporum magis Reges, animorum vi Philosophi, alteri, volentes ducunt; alteri, nolentes trahunt. Quanquam nescio quomodo, potestates istæ à Deo constitutæ salubriores erunt, si temperentur: vt & Reges nonnihil habeant Philosophicum, & Philosophi nonnihil regium. Nec enim Philosophi non aliquādo remedijs acrioribus agant oportet, si leuioribus minus proficiant; nec Reges modo pœnis domare contumaces, sed etiam præmijs cùm allicere tractabiles, tùm obsequentes ornare debent. Beatam Rēpub. quæ magistros virtutum habet, vt ciuium ingenia statim à teneris res ad optimas informentur. Beatiorem, quæ magistris adjunctos habet magistratus, vt quos ad virtutem non ducit amor, eos à vitio timor deterreat. Beatissimam, cujus ciues amore virtutis & sapientiæ flagrantes, ita magistrorum monitis flectuntur, vt magistratib⁹ non sit illis opus. Sed quoniam ad beatissimam con-

conditionem rerum mortalis infirmitas pertingere non poteſt, dum corporis quaſi carceris ergaſtulo continetur: (quid enim caducum ex omni parte beatum?) gratulandum eſt nobis, quòd beatius quàm multi, qui tertijs non fruuntur, in ſecundis conſiſtimus; quibus Deus Philoſophos & Reges attribuit, Magiſtros & Magiſtratus, vt eorum communi cura, noſtris omnium, vti ſpero, animis ad ſapientiam, moribus ad honeſtatis, actionibus ad concordiæ ſtudium inſtructis, felicitatis ſolidæ, ſuo demum tempore, compotes euadamus. Ego ſanè quidem, vt de meipſo loquar, cum in iſtorum Philoſophorū numerum primum cooptarer, quia non eram neſcius majus onus incumbere ſiue linguarum profeſſoribus, ſiue artium, præſertim Chriſtianis, quàm pleriq; parum prudentes æſtimatores rerum judicāt: idcirco nauandam operam cenſui linguæ Græcæ, non modo vocibus docendis, ſed rebus etiam multò magis,

magis, quarum causa voces, vt scitis, sunt inuentæ; neque rebus tantùm, vt audiantur quodammodo & scientia comprehendantur, sed ad vsum potiùs communis vitæ referantur; vt quemadmodum arx Mineruæ præsidio fuit Athenis, item artes doctrinæ sint adjumento Reipublicæ. Quis enim vsus linguarum, si voces peregrinas discamus, vt Psittaci; non artes, quæ consignantur linguis, in vestigemus? Quis autem vsus artium, si tanquam thesauri custodiantur à draconibus, non ad vitam prudenter ex virtute componendam, juuandam patriam, fouendum genus hominum, consilio, solatio, subsidio, dirigantur? Quamobrem, vt ista quæ mihi persuaseram de literarum studio, vobis, quos optimis, imbui volebam, faciliùs persuaderem; ne pœniteret senes serò, si juuenes bonas horas male perderetis, labore vel inutili vel noxio capiendo: feci non inuitus, vt cum ad pristinorum studiorum cursum, inter-

termissum temporibus, industria repetendum, post longiora vacationum otia nos referremus, præfationes ad explicanda quæ cognitu fructuosa fore senseram adhiberem. Nam & viam studiorum cum intueremini quâ vobis ingrediendum, eam expeditius semotis erroribus confecturos sperabam: & quem laboris fructum essetis percepturi quibus esset intellectum, eos alacrius laborem in studijs posituros confidebam. Itaque, vt *Plato* leges non putauit promulgandas sine proœmio, quo legis laudibus excitati, legi libentius acquiescerent: ità neque mihi prælectiones sine prefatione visum est auspicari; si cujusquam commodo, consequor quod institui. Nam eo quidem consilio linguas ad artes, artes ad vsum virtutis & sapientiæ, cupiens à studiosis omnibus applicari: principio sum cohortatus ad linguæ Græcæ studium, cujus, vt potui, laudes explicaui. Quo jacto fundamento; sequuta est operis ex-

exædificatio, in eo poſita, vt declararem ex ipſius linguæ cognitione, primum, quas diſciplinas; deinde, quibus modis; poſtremo, quem in finem comprehendere conueniret. Ac diſciplinarum, in quibus opera collocanda eſt, duo capita propoſui; cognoſcere quæ debemus; exprimere quæ cognoſcimus; ſapientiam & eloquentiam; quarum in altera res ſpectantur, in altera voces rerum notæ: cùm per rerum notas, ad rerum notitias ſit perueniendum: à ſermonis artibus exordiendum monui, quæ tanquam ancillæ, & adminiſtræ ſunt ſapientiæ. Sermonis autem artes explicatrices ſenſorum animi, docui tripartitò ſolere diuidi: primam eſſe loquendi, alteram diſſerendi, tertiam dicendi: lõquendi, Grammaticâ; diſſerendi, Dialecticâ; Rhetorica, dicendi doctrinam contineri. De quibus, poſtquam ea quæ ſunt viſa diſſeruiſſem: erat conſequens vt ad rerum diſciplinas accederem. Diſciplinæ rerum, quæ ſermonis artibus,

bus, vt instrumentis, excoluntur, in duo membra tribuuntur, *morum*, & *naturæ*: quæ nomine *moralis* & *naturalis Philosophiæ* vulgo designantur. Porrò *mores* excoluntur, si finem spectes, vt homines singuli, familiæ, ciuitates, benè viuant. In singulos, Ethica; familias, Oeconomica; ciuitates, Politica suam insumunt operam. Si causam examines efficientem; mores informantur, partim præceptis, partim exemplis. Pręcepta Philosophi, exempla historici persequuntur magis: nam à neutris altera prorsus negliguntur. Vtraque poetæ sub inuolucris fabularum, & sine fabulis nonnulli tractanda sibi sumpserunt. Verum si voluerimus morum disciplina nullis erroribus inquinata imbui, quoniam humana necesse est humum sapiant, & lacunæ purissimæ sunt ex parte lutulentæ: propterea nobis ad cœlestem fontem est confugiendum, vt è literis diuinis, magistris certissimis veritatis & virtutis, præceptis sapientiæ,

tiæ, pietatis exemplis vitam conformemus. *Natura* verò *disciplina*, quam cognitionis partem alteram esse diximus partim in *quantitate*, partim in *qualitate* rerum occupatur. In *quantitate*, *Mathematica*; in *qualitate*, *Physica*: quæ nihil attinet hoc loco, siue subtiliore diuisione persequi, siue cur ita diuidam ratione complecti. Cæterum istarum artium quę disciplinam rerum continent, pertractionem, quanquam ex ordine subtexenda videbatur, tamen antequam tractatui superiorum adjungerem: erant nónullæ tanquam herbæ noxiæ prius euellendæ, vt melius adolescerent quas antea plantaram, & locum inuenirent quas consiturus eram: ob eamque causam, & ad venena pręcauenda, quę profanis ex authoribus, è quibus Grammatica discuntur, & Rhetorica, delibari possent, cautionem illam, quasi pharmacum adhibui, pręcipuam in omnibus virtutis ac veritatis habendā semper esse rationem: & ad incor-

ruptam

uptam morum diſciplinam diuini-
us hauriendam, ſequendum eum
ducem qui neq; fallit, neq; fallitur;
rrores non tuendos nomine Phi-
loſophiæ Philoſophis credendum,
ed vſque ad aras; *Ariſtotelem* in
ummi boni tractatione prolap-
um, cum diſtinctionum ineptijs
eſutandis, tum ex *Ariſtotelis* prin-
ipijs demonſtraui: & in artium
ræceptionibus, quęcunq; demum
n ludis literarum, ſiue publicè, ſiue
riuatim, ſiue docentur, ſiue diſpu-
ntur, defendenda quæ vera, do-
enda quæ vtilia, quantumuis mor-
aſium magnorum authoritas, mul-
orum conſuetudo refragetur, mo-
ui: & ad Dialecticæ, nobiliſſimi
unctarum artium inſtrumenti, ger-
anum vſum illuſtrandum, qui vi-
io diſputantium grauiter obſcu-
atus eſt, diſputandi rationem ab
igine repetitam, tribus è cauſis
ne, materia, forma, expoſui; ejuſ-
ue finem, quo rerum aperiatur
ritas; materiam, qua diſcentium
pectetur vtilitas; formam, vt pe-
ritè,

ritè, modestè, sincerè disceptetur, nobis proponendam esse declaraui. Interjecta est etiam per occasionem, ad studium virtutis & sapientiæ toto pectore, quod aiunt, assiduissimè persequendum cohortatio: ne quis, vt sumus admodum procliues à labore ad libidinem, improborum exemplis, consilijs, maleficijs, in inscitiam, & impuritatem raperetur. Atque hactenus in his versati sumus. Ad reliqua sequitur vt tendamus, de quibus erit eo facilior dicendi locus, quod sophistarum nebulas artium splendori caliginem offundentes veritatis esse radijs dissipatas confido. Deinceps igitur de Morum & Naturæ disciplinâ dicendum restat: quibus expositis, id quod primum suscepi me declaraturum, quænam artes è linguis essent perdiscendæ, vobis adolescentibus, quos instituendi mihi cura commissa est; satis, vt arbitror, erit explicatum. Sed de naturæ scientia cum licebit. Hodiè de moribus sermonem habeamus;

mus; & eo quidem ordine vt duo perſequamur : quis *finis* actionibus noſtris ſit petendus ; quâ *via* ſit eundem ad finem conſequendum ; id eſt, vt verbo dicam, *quò* & *quà* eundum. *Quò* ? ad *virtutem*. *Quâ* ? per *ſapientiam*. Res magnæ, & quidem omnium humanarũ maximæ : quæ, ſi multos annos hoc prælegendi munus obiturus eſſem, ſatis ad præfandum ſuppeditarent materiæ. Sed date, quæſo, veniam, vt quaſi canis ad Nilum, multa paucis; dictum ſapienti : terrarum orbem intuemur in tabulâ; rês optimas, pulcherrimas, excellentiſſimas, perſtrictas raptim audietis. Quid enim melius virtute? quid pulchrius ſapientiâ? quid excellentius Deo, cui viuendo damus operam? Omnis inferior rebus tantis eſt oratio. Sed verbis humilibus attendant aures : animi rerum ſenſu cœleſtium imbuantur. Ac vt ordiamur ab eo quod inprimis eſt conſiderandum, *quò* ſit eundum : omnia ſcimus hominum, homines

eſſe

esse Dei causa generatos; quo ni-
mirum ipsum amantes optimum,
colentes maximum, bonitate pa-
trem, potestate Dominum, maje-
state Deum, tandem hujus vit
vinculis soluti, æuo sempitern
cum eo perfruamur. Cæterùm hi
finis hominis, summum illud bo-
num, quo nostræ omnes actiones
studia, consilia, referuntur prop
dixeram (quòd vtinam referentu
sed referri debent: in hac morta
vita non re sed spe tenetur, Deu
amantibꝰ in cœlo reseruatur. Sum-
mum quidem bonum, quod dum i
terra sumus, adipisci possumus, vi
tus est; virtus, perfectrix animi, p
catrix conscientiæ, vexata mul
calamitatibus, eoq; miserior qu
beatior, si nihil vlterius peteret
sed plena veri gaudij, spe gau
diuini, quo summum bonum co
tinetur. Habetis igitur, quo
contendendum, adolescentes op
timi; contendendum ad virtute
vt per virtutem ad fœlicitatem
quam omnes appetunt, pauci pe

ſequuntur, duce Deo perducamur. Sed iſta virtus, ne quis erret, multò ſublimior eſt quàm Stoicorum: qui virtute quoq; beatam vitam definiebant, quamuis eam ad ſuperius bonum nō referrent. Fortius, quàm plerique; jejunius, quam decebat. Quod vnà mecum judicabitis, ſi vobiſcum expēdetis, virtutem eam quam dico, pietate aduerſus Deũ, aduerſus autem homines probitate, contineri. Porrò pietas in Deum religione comprehenditur, religio, fide; ex fide juſtitia, quæ virtutes cunctas, quas vulgus eo nomine notat, complectitur, juſtitia quæ pulchrior eſt Heſpero & Lucifero, & quaſi ramus è radice, riuulus è fonte fruticatur & promanat. Ita virtutem, etſi nomine non diuerſam, natura tamen aliuſmodi, quam aut Stoici aut vlli ſuis ingenijs cōſequi potuerunt, acquirendam proponimus. Quamobrem, ſi beati eſſe volumus, (velle quidem certè debemus) ad beatitudinem per virtutem eſt aſpirandum. Si virtutem cu-

cupimus, religio petenda est; qua scilicet, vt audistis, pietas erga Deum continetur, probitas erga homines procreatur. Atque hæc est solidæ virtutis ratio, qua nobis mores sunt informandi. Si qui secus de virtute vel loquuntur vel gloriantur, siue Philosophi nuncupari gaudeant, siue religiosi videantur sibi: ne sint nobis cordi eorum consilia; abominetur meus animus ineptias impiorum; deliramenta sunt hominum sua somnia venditantium, quorum vnicuique cum *Cicerone* licet exclamare, *Ne-*

Ci. in Consol. *scio quis nos teneat error, ac miserabilis ignoratio veri.* Quanquam non est illud silentio supprimendum, eos ipsos, qui veræ lucis vsuram non habentes, altissimis errorum sunt immersi tenebris, etiam si virtutem istam è vera religione fulgentem non viderunt: tamen vmbram aliquam ejus habuisse, quæ fluxit ex optimis naturæ principiis & veritatis exemplis. Vnde *Pindarus* poëta scriptum reliquit, *Achil-*

le-

lem à *Chirone* Magistro institutum: quibus tandem artibus? * vt summum Deum coleret, parentes honoraret, & omnium virtutum luminibus omineret. Eumq; ita educatum, Phœnici deinceps cõmissum *Homerus* canit, vt ipsum efficeret verborum oratorem, actoremq; rerum. Cujus institutionis etsi minora dedit documenta, quàm optandum erat: tamen ad flagitium *Paridis* vindicandum, *Hectore* tollendo, Pergama dejecit. Ego verò qui percupio vos vniuersos *Achilles* esse non ad Pergama sed peccata funditus excidenda: quàm vellem & *Chironis* officium vobis exequi possem, & Phœnicis, vt non modò facerem verborum oratores, sed quod multo mallem, actores rerum; vt idem quod *Achilles*, at meliùs quàm *Achilles* Deum venerari, parentes reuereri, virtutes demum omnes colere disceretis. Quid enim deformius, quàm vt de nostrûm aliquo prædicetur verê, quo falso notatus est ab *Æschine*

*Pind.P.th.6.

Demosthenes; linguâ disertus, vitâ scelestus; & * *speciosa verba, facta nefaria?* Quid cõtumeliosius, quàm vt audiamus, quod apud *Virgilium* à *Turno Drances:* a *Larga quidem semper Drance tibi copia fandi, Tunc cum bella manus poscunt.* Quid ad famam turpius, ad odium acerbius, quam illa peruagata nobis exprobari? *Intus Nero, foris Cato; loquitur, vt Piso, viuit vt Gallonius: audi, nemo melius: specta, nemo peius.* Absit, vt histriones, quos in scena non probamus repræsentemus vita: qui coram spectatoribus agant *Agamemnonem*; si detrahas personam, *Thirsitem* imitentur. Non vt lucus, è lignis; ita virtus, è verbis, consistere putanda est: sed vt auri puritatem, & color, & sonus, & pondus, & lapis Lydius examinant; sic hominum continentiam, & manus, & linguæ, & aures, & oculi præ se ferre debent. Olympici quidem Iouis apud Megarenses, vultum ex auro, & ebore conflatum, corpus reliquum è luto & fictili materia tradit

* Aeschin. in Ctesiph.

a Virg. Aen. 11.

tradit *Pausanias*. Quàm multi, doleo dicere, sed vt integritatem amemus, est dicendum; quàm multi sunt vbique Ioues Olympici, qui vultum habent aureum corpus luteum? Quàm multæ per orbem terræ grassantur Harpyiæ: quibus sunt, vt illis apud Poetas, ora virginum, vngues vulturum? Quod fretum non continet Scyllas; Quis Vlysses non vidit Sirenes; quæ regio non parit Centauros? omnes humanâ facie, sed aliquid subest monstri. Quo mihi vehementius estis obsecrandi, charissimi juuenes, vt animis intelligentibus in vitâ versemini: quo tum à pestium hujusmodi, ne contrahatis tabem, commercio caueatis: tum mores ad virtutem non modo voces ad eloquentiam, summo studio conformetis. Metiantur alij ventre summum bonum, & illud, more pecudum, quod Sardanapali statuæ inscriptum est, sentiant, *Ede*, *Bibe*, *Lude*, humana cætera non sunt tanti. Alij pecunias sorbeant, vt Crassi;

Pausan. in Attic.

Ethica.

ſi; alij conſumantur honoribus ambiendis; alij quęrant plauſum, mancipia gloriæ; alij ſocordia colliquescant, vt Vaciæ; alij luxuriâ, nepotes veneris putreſcant. Quærant in delitijs, vt *Cleopatræ*, gaudium; inuenient, vt aſpidem, conſcientiæ tormentum. Vos quorum non modò vultus, ſed voluntates, ſpero, ad cœlum origuntur; quos ad meliora Deus progenuit, parẽtes aluerunt, doctrina excoluit; quibus eſt perſuaſum virtutem eſſe viam ad verã beatitudinem; contendite, quæſo, neruos omnes ad virtutem conſequendam; vt affectus comprimantur, ſpiritus dominetur; ratio præſit, appetitus pareat; in religione colatis pietatem, in conſilijs prudentiam, in negotijs induſtriam, in laboribus tolerantiam, in ſermonibus veritatem, juſtitiam in cõmuni ſocietate vitæ; continentes in proſperis, in aduerſis fortes, temperantes in jucundis, in aſperis conſtantes; in juuando liberales, in ferendo patientes, in cõuictu faciles,

in

in injurijs placabiles, in benefactis memores, in commissis fideles, esse studeatis; majores obseruantiâ, minores beneuolentiâ, humanitate pares, vniuersum deniq; genus humanum amoris Christiani vinculo complectamini. Nam ista si feceritis, vel potiùs cum feceritis (cur enim dubitem, quin ad optima tendatis?) siue soli vobiscum, siue juncti cum alijs, aut in familijs, aut in rebus publicis agatis vitam: nulla cujusq; officij præcepta potiendis moribus preterea requiretis. Etenim qui rebus in omnibus quas capescit, pietatem, aut lucem, prudentiam, vt lumen; justitiam, vt normam actionum sequitur: quemadmodum non sibi soli, sed domesticis, sed patriæ, sed humano generi se natum meminerit; ita non sibi soli, sed domui, sed ciuitati, sed terrarum orbi, præcipiet optima, suadebit vtilissima, faciet in singulis, suis, alienis; publicis, priuatis; forensibus, domesticis, quæ virum bonum deceant. Nô tanquam *Sci-*

Oeconomica.
Politica.

pio quidam *Æmilianus*, qui, si credimus *Velleio*, nihil vnquam in vita nisi laudandum aut fecit, aut dixit, aut sensit; (quod ego nō existimo) sed, vt mortalis homo virtutis studiosus, qui faciet aliquando quod factum esse nollet; labetur, sed resurget; peccabit sed agnoscet; Erraui, temerè feci, delicti pœnitet; sit pœnitentia commissi, medicina pœnetenti. Ac ista sunt quæ mihi de fine proposito nostris actionibus, dicenda videbantur: summatim, vt videatis, quasi pertransennam quo sit contendendum. Quâ sit contendendum, consequens est vt doceam, quod absoluam paucis, si prius à ciuibus hujus exiguæ nostræ Reipublicæ sigillatim contendero, vt ea quæ sunt dicta, libenter accipiant, libentiùs faciant. In quo Magistratus mihi sunt rogandi, quibus placuit interesse, vt ad omnes qui præsunt id pertinere cogitent, quod de *Cæsare Tiberio* scripsit: * *Facere rectè ciues, suos Princeps optimus faciendo docet.*

Vell. Histor. Rom. l. 1.

* Vell. lib. 2.

Magnus

Magnus imperio, maior exemplo.
Adolescentes autem oro, vt instar illius quem laudet *Pindarus, Arcesilai*, mentem ætate meliorem alant, & probent meliora: quò mentitum doceant *Atrei* seruum ausum in Thyestes Senecæ pronuntiare, *Peiora iuuenes facilè praecepta audiunt.* Pueros, quasi puros, esse nominatos, *Varronis* est opinor. Græcis quidem adolescentuli, κόροι nuncupantur, à verbo, quo munditia notatur & venustas, quòd ætas ea soleat esse pulchrior & ornatior. Quid igitur? Túne cui nomen ab ornatu datum est, ornatus vestibus, incultus moribus; formosus corpore, deformis animo; Hospitio felix, hospite fœdus eris? Verecundiam colite; Audite Philosophum, qui videns puerum erubescentem, *Confide*, inquit, *fili, virtutis color est.* Horrete impudentiam. Poetæ credite cujus in Comœdia prudens Pædagogus, *Ego*, inquit, *illum periisse duco, cui quidem periit pudor.* Denique vt verbo finiam,

Pind. Pyth. hy. 5.

Diog. Laert. in Diogen.

ita ſuam quiſq; Spartam exornet, & omnes vno animo virtutem per-
Plut. in Pyrr. ſequamur : vt quemadmodum *Cyneas Pyrrhi* Legatus Romanos Senatores, multos ſibi Reges in concilio viſos eſſe, *Pyrrho* reſpondit; ſimiliter inimici, qui nos, vt à *Pyrrho* legati, obſeruabunt, agnoſcant eſſe Reges non locorum, ſed libidinum quo nullũ in terris regnum eminentius vel eſſe, vel eſſe poſſe, vobis perſuadete. Iam ad finem quem propoſui, conſequendum, quę via potiſſimũ ſit nobis iucunda reliquum eſt vt expediam. Quam niſi cognoſcamus, inanis erit omnis labor ſuſceptus, in fine deſcribendo : quippe quem fortaſſis intueri liceat, conſequi non liceat. Nec enim conſequi licebit, niſi tanquam Argonautis Argonauis fabricata eſt, ad vellus aureum petendum: ita cupidis virtutis via deſignetur ad virtutem cõparandam. Viam igitur ad virtutem eſſe dico *ſapientiam* : quo nomine ſæpenumero doctrinas alias dignamur; & aliter

aliter à Philoſophis, *Ariſtotele* præſertim, vſurpari non ignoro. Sed nulla ſine dubio doctrina tam illuſtri nomine eſt dignior, quàm ea quæ tradit diſciplinam benè viuendi, beatitudini, quàm ſitimus, faces præferentem. Hæc eſt enim vera & ſola ſapientia, vt præpotentem Deum & nos ipſos cognoſcamus. Artes alias non reijcio, ſed iſtam omnibus antepono. Fulgeant illæ, more ſyderum: iſta ſolis ſplendorem ſuperat. Nam quamuis omnino cum Ariſtone Chio Philoſopho non ſentio, qui Phyſicam & Dialecticam tollebat artem, dicens alteram ſupra nos, alteram nihil ad nos; moralem ſolam ad nos ſpectare: tamen aſſentior *M. Ciceroni*, cujus in Hortenſio, (quo libro legendo, conuerſum affectum ſuum à ſtudio verborum ad ſtudium virtutis; ad ſinceram ſapientiam, ab eloquentiâ fucatâ, ſcribit *Auguſtinus*) *igitur in eo libro Ciceronis*, Catulus artem benè viuendi rebus omnibus anteponens, *Malo*, inquit,

Laert. in Ariſtot.

Cic. in Hort.

Aug. Confeſſ. lib. 3. cap. 4.

quit, *vel vnum paruum de officio libellum, quam longam orationem pro seditioso homine Cornelio.* Facessant omnes, qui docere nihil possunt, quo melius sapientiusq; viuamus. Hoc in persona Catuli dictum est Hortensio: sed à *Cicerone* putemus dictum omnibus. Quare, si quispiam opinione lapsus aut alios fortasse sapientes probat, aut alio modo sapiens esse constituit: affabor eum, quasi *Pentheum*, *Bacchi* verbis apud *Euripidem*, * *Sapiens, sapiens es, præterquam in quibus sapientem esse conuenit.* Nam, si quid ego judico, non magis sapiunt, quam *Pentheus* si qui rebus lelliculis, vt maximis, deliniti, studium benè viuendi, quod vnum homines beatos facit, minus magnifaciunt. Ista igitur vera sapientia, dux beatitudinis, Magistra benè viuendi, quò virtutis igniculos inserat at inflammet in animis humanis, qui natura volutantur in tenebris erroris atque prauitatis: primùm, vt veras de rebus habeant opiniones,

* Euripid. in Bacch.

ac prauas, quibus nihil peſtilentius, deteſtentur; rationem excolit cognitione rerum. Deinde, voluntatem, vt recta præcipienti rationi pareat, bonum deſideret, malum declinet, promiſſo præmio felicitatis, ad ſtudium virtutis excitat amplectendæ. In quibus, vt excolat lumen rationis cognitione veri, impetum voluntatis cupiditate boni; *præceptis* vtitur & *exemplis*; præceptis prudentium, quæ tradit audienda; exemplis bonorum, quæ proponit imitanda. Nam ab improborum & imprudentium præceptis & exemplis maximopere cauendum eſſe, ſatis anteà demonſtratum eſt. Sed ex iſtis videmus diſcendam eſſe ſapientiam, ſi virtutis compotes fieri velimus. Quod autem eſt diſcendum, id deſiderat Doctorem. Quis porrò ſapientiam doceat niſi ſapiens? Nam qui tradat artem, artifex ſit oportet; niſi fortè cæcos judicare de coloribus, ſurdos de ſonis, non abſurdum judicamus. Ergo ſapientia

diſcenda

discenda est à sapiente: quis autem sapiens nisi Deus? Id enim preclarè pronuntiatum est à *Simonide*, cum homines in plurimis passim hallucinentur, honorem sapientiæ soli Deo tribuendum. Quod etsi carpatur ab *Aristotele*, tanquam inuideat Deus hominibus, nisi sapientibus illis esse liceat: plus apud me tamen vera ratio valebit, quàm cujusquam opinio; neque ego vnquam solidè sapientem esse dicam eum, qui frequenter in multis labitur. Non magis, quàm eum oculorum acie perspicacem dicam, cujus oculi ad res clarissimas, vt ad lumen solis noctuæ, caligant. Qua similitudine luculenter humanam, quam vocat, sapientiam, idem ARISTOTELES in ijsdem Metaphysicis paulò post describit. Itaque præclarè, vt multa, SOCRATES apud PLATONEM, sapientis nomen videri sibi magnum, & soli DEO conuenire; homines, qui cæteris cognitione præstent, sapientiæ studiosos ap-

Arist. Met. lib. 1, cap. 2.

Arist. Met. lib. 2, cap. 1. Plat. in Pho.

appellandos esse. Quo nihil dici potuit vel augustissimæ Majestati Dei, vel nostræ, si videmus conditioni, rei veritate conuenientius. Quamobrem, vt ea quæ pluribus sum persequutus, in summam colligam, si finem proponimus nostris omnibus institutis, vt beatissimus; & ad beatitudinem contenditur per virtutem; & ad virtutem venitur per sapientiam; & sapientia discenda est à sapiente; & sapientem esse solum Deum agnoscimus: sequitur, ex Dei cœlesti disciplinâ, scriptis sacrosanctis diuinitus consignatâ, veram sapientiam ad mores virtutis præscripto conformandos, esse nobis hauriendam. Neq; tamen hæc eo dico quasi quicquam detractum velim justis laudibus eorum hominum qui Reipublicæ juuandæ studio flagrantes, excolendis moribus, siue præceptis, siue exemplis, vtilem nauarunt operam. Quo ex genere videmus Philosophos in præceptis; historicos in exemplis; in vtrisque vtrosque; obiter,
&

& ex professo Poetas, non contemnendam, si legantur vt oportet, posuisse operam. Ac in præceptis quidem (si de latinis agerem, mentionem *Senecæ* & *Ciceronis* facerē) inter Græcos excelliunt, *Socrates*; qui princeps hujus apud illos instituti fuit, discipuli celeberrimi, *Plato* & *Xenophon*; à quibus Magistri *Socratis* sermones, grauitèr, elegantèr, copiosè sint perscripti. Quos ob eam causam docti Philosophis cæteris anteponūt, quia non solum docent, vt sciant auditores, verum etiam mouent vt velint quæ debeant: vt & animus erudiatur & impellatur voluntas hominum ad virtutem. *Aristoteles* ad scholam quàm ad vitam aptior, istas ad mouendum faces non habet, acumen & ordinem habet in docendo: qui tamen ipse, (quod vtinam attenderent qui morali Philosophiæ se studere profitentur) passim in *Æthicis* expressè pronūciat, non vt sciamus quid sit virtus istam artē disci, sed vt boni simus; alioqui nihil vti-

Philosophi.

Arist. Ethic. l. 1. c. 3. et l. 2. c. 2

vtilitatis, ex eâ percipi; finem enim esse disciplinæ de morib⁹, non cognitionem, sed actionem? Quàm, in hoc, pauci credunt *Aristoteli*? Nam multi, quasi finis moralis Philosophiæ sit non actio sed cognitio, vel potius contentio, seu verius vexatio: non ea quærunt in Philosophis, *Platone, Xenophonte, Plutarcho, Aristotele*, quibus mores excolant, sed è sordibus quibusdam, quas nominare non dignabor, vt distinctiunculas paucas excerpserint, morales & Philosophos se esse arbitrantur. Cæterùm, ne sim longior, vt veram Philosophis laudem non detraho, ita, nè falsam attribuam, agnosco verum in illis esse quod de se fatetur *Cicero*: Nos, inquit, veri juris, germanæq; iustitiæ solidam & expressam effigiem nullam habemus, vmbra & imaginibus vtimur; eas ipsas vtinam sequeremur. Quod à *Cicerone* quam verè de suis officiorum præceptis, etsi luculentis, dici potuerit, docet *Ambrosius*, qui *Ciceronis* idem opus officiorum suis

Cic l. 3 Offi.

ſuis officiorum libris emendauit. Atque hoc loco Iuriſprudentiæ, quę tum eundem ſpectat finem, tum ex eodem fonte manat, facienda eſſet mentio: niſi mea vobis, adoleſcentes, induſtria laboraret, qui cùm humanitatis in artibus, verſamini, tùm ad aliam me tam ſtudia difigitis. Verùm eſſe, *Galenus*, ad noſtrum inſtitutum neceſſario pertinere, videri fortaſſe poteſt: ex eo præſertim opuſculo, *Quod mores animi ſequantur temperaturam corporis.* In quo, ſi Morum nomine deſignarentur, Mores illi; de quibus nos agimus, è virtute manantes, vt quidam peruerſè & inſcienter accipiunt: videri poſſim meritò, falcem, quod aiunt, in alienā meſſem immitere, cum mores inſtituo; & quidem ad Medicos potius vos remitterem. Sed in eo *Galeni*, mores animi vocantur minus propriè, vocantur tamen, qui naturales habitus ab ARISTOTELE; virtutes naturales, & vitia naturalia vocantur à *Nemeſio:* affectus, cum pe-

Ariſt. Ethic. l.6.c.13.

Nemeſ. de animi.c.2.

pecudibus nobis communes, qui non in anima principe, participe rationis, ſed in ſentiente communi cum beſtijs ſedem ſuam habent. Quo modo, *Galenus* ipſe ſuam ſententiam eſt interpretatus, in opere, quod inſcripſit *de arte medicinali*, vbi cum in cordis tractatione Morum mentio incidiſſet: *Quæcunq;*, inquit, *de moribus ſine hoc ſermone, ſiue quouis alio, ſunt explicata ad cognoſcendam temperaturam; ea non de probis & vitioſis moribus, qui ex ſtudio ſapientiæ hominibus adueniunt, ſed de cuiq; inſitis & naturalibus à nobis ſunt expoſita.* Quamobrem quod vulgò jactatur, *Mores animi temperaturam corporis ſequi*: agnoſco verum eſſe quomodo ſcriptum eſt, non quomodo perperam quidam interpretantur. Nam illi mores animi, nunquam erunt mores cujuſmodi nos tractamus, niſi doctrinam virtutum informentur. Exempli gratia. Calore cordis, qui feruet, audacior; qui languet, timidior erit naturâ: ſed neuter verè

rè fortis vnquàm euadet, nisi naturam excolat morũ disciplina. Corporis quidem apta temperatio non habet nihil adjuncti: sed tamen caueat Physiognomon *Zopyrus*, in *Socrate* ne fallatur. Nam ineptior natura, si disciplina morum efficax accesserit, ad bonam frugem veniet: aptissimus si defuerit, ad nequitiam feretur. Atque de præceptis Philosophorum hactenus. Ad exempla veniamus. Exempla virtutum, optandum esset nos ipsos alios alijs exhiberemus: vt non tantum auribus, sed etiam oculis juuenum ad virtutem erudirentur animi. Et quidem exempla præsentia magis mouent: quod impulit Romanos, vt quemadmodum *Ciceronem* legimus ad *Scæuolam*; sic à patribus ad viros graues liberi deducerentur, quorum consuetudinem facilius ad optima conformari possent. Quod si desint quæ spectemus, at habemus quæ legamus in nobilissimorum Historicorum monumentis, quos nominare nihil

Historici.

est necesse. Habentur in manibus; in moribus eluceant. Ea dico quæ præclara sunt in illis expressa, quæ *Curius* continenter, quæ *Scipio* tẽperanter, quæ fortiter *Aristides*, quæ sapienter *Socrates*, quæ tolerãter *Phocio*, quæ *Catones* grauiter, quæ denique laudabiliter vlli gesserunt. Nam ob eam causam Historia vitæ Magistra nuncupata est. Quanquam ne fallamur, est intelligendum, eam aliquãdo, vt meritò *Viues* queritur, non tam vitæ quàm vitiorum Magistram esse. Malè & imprudenter *Alexandrum* Magnũ, vesanum, vti *Seneca* vocat adolescentem, tantis præconijs ob bellicos furores ornarunt historiæ. Quibus *Cæsar* commotus ad æmulationem *Alexandri* viri tanti, quo parem, opinor, laudem consequeretur, traditur occidisse varijs in prælijs vndecies centena, & nonaginta duo millia hominum, præter ciuilium victoriarũ strages, quas ipsum piguit recensere. Quam humani generis tantam injuriam rectè scribit

Viu. l. 2. de caus. artium corrup.

Sen. de benef. l. 1. c. 13.

Plin. hist. nat. l. 7. c. 25.

bit *Plinius* se in gloriam non positurum. Ac Historici multi ponunt: magna principum correptela, quos cupiditas accendit gloriæ. Ac idem flagitium committitur à Poëtis, vt ad eos veniam: qui suos *Achilles* & *Vlysses* habent, quos laudant sæpius quam merentur. Sunt quæ rectè scribunt, vt ad virtutem incitent, sunt quæ scitè fingunt, vt a vitio deterreant. Impietatem in *Gigantibus*, auaritiam in *Tantalo*, superbiam in *Marsya*, temeritatem in *Phaëthonte*, amorem sui in *Narcisso*, mundi curas in *Ixione*, in Augiæ stabula congerendarum opum sordes, in *Tityo* cruciatum impuræ conscientiæ, studiosè cauendum ingeniosè fingunt. Quid, quod eorum præcepta & sententiæ pueris apud Græcos discendæ tradebantur, vt ab ijs cum essent viri pòst vsurparentur, quemadmodum ab *Æschine* nostro didicistis. In autem in tragicis Poëtis & Heroicis, quibus satyram & lyricos adijciamus licet, cum ab illis facti-

Poëta.

Æschin. in Ctes.

tu

tum est, tum faciendum fuit. Nam Comici ferè toti nequitijs, aut scurrilibus, aut amatorijs polluuntur: quo magis corrumpunt præsertim lætos exitus flagitijs cùm affingent. Neque tamen vos celarim, in illis ipsis quos dilaudo, etiam Tragicis & Heroïcis, etiam *Euripide* & *Homero*, esse quædam quæ contaminent nisi caueas; quæ pro religione tradant opiniones impias de Deo: pro fortitudine mollitiem; pro temperantia luxuriam, pro cõtinentia libidinem, petulantiam pro modestia, pro æquitate auaritiam, pro patientia vindictę studiũ; deniq; pro virtutibus execranda vitia, legentium & audientium mentibus ingenerent, vt *Platonis Socrates* eruditè probat. Quamobrem, vt in genere de Poetis loquar, & dicendi finem faciam; quod *Fabius* de nonnullis, id ego de optimis Poetis asseruerim: Habent, si cum iudicio legantur, quæ possis decerpere. Quæ cum ita sint, vt verbo perstrictum est, infinitis doceri potest;

Plat de Repub. l. 2. & 3.

Quin. l. 10. c. 1

test; cum & Poetæ, Historici, & Philosophi nonnulla peccent; ac vt vmbram justitiæ solam habuerunt, ita solam habeant vmbram sapientiæ; neq; licet nusquam judicio delinquerent, satis efficacem haberent disciplinam ad voluntatis nostræ prauitatem corrigendam: agnoscamus ab hominibus humani nihil alienum esse, & à Dei sapientiâ sapientiam discamus, vt quæ virtutis actio tendit ad Deum, ejus cognitio manet à Deo. Solus summè bonus est; agentem imitemur. Solus summè sapiens: docentem audiamus. Hominum vt quisq; Deo est simillimus: sic ejus vel exempla vel pręcepta comprobemus. Quarum rerum omnium cùm è diuinis literis norma sit petēda, quibus ista Dei sapientia comprehensa est: nec opinor desideratis, vt meo pręconio vobis eas prędicem: nec si desideretis, eas pro dignitate predicare possum. Quemadmodum igitur *Timanthes* pictor, immolatæ *Iphigeniæ* referens sacrificium, cum

Sacra Literæ.

triste

tristem *Aiacem*, mœstum *Vlyssem*, mæstiorem *Menelaum* patrem effinxisset, patris *Agamemnonis* vultum velauit, quòd ejus acerbissimum dolorem arte nullâ pingi posse putaret, in eundem modum, qui reliquas disciplinas sermonis & eloquentiæ, vobis quam aptissimè potui, depinxi; diuinæ sapientiæ quasi caput obuoluere cogor necessario, quòd ejus maiestatē nullo penicillo delineari posse putē. Tantum monebo, hortabor, obsecrabo, vos omnes qui adestis, juuenes ornatissimi, si quicquam concilijs, monitis precibus impetrari potest, vt quanti salutem, quanti vitam vestram, quanti vos ipsos, quanti sempiternam felicitatem facitis: tanti vetus illud præceptum æstimetis ab optimis Philosophis celebratum, *Deum sequere*, & veram sapientiam quæ ducit ad virtutem, virtutem quæ ducit ad beatitudinem, rebus humanis omnibus præferatis. *Dixi.*

ORA-

O
L

tudi
dere
imb
ranc
cessa
con
vt h
nim
corp
sic i
anir
qua
pro
moc
tam
fam
do&
tute
mu

ORATIO 3. POST *Festum Natalis Christi,* 1573.

I quantum ad corporis valetudinem curandam diligentiæ conferimus, tantum ad animi firmitudinem tuendam laboris impenderemus, non minus disciplinarum imbueremur præceptis ad comparandam sapientiam, quam vitæ necessarijs instruimur præsidijs ad conseruandam sanitatem. Verùm vt hoc ab infimis curatur; quod animum quasi ducem habemus quo corporis incommodis medeamur; sic illud ab optimis studetur quòd animi quo cernamus inopiam, aliũ quasi ducem non habemus, eaque propter quærimus plæriq; tantummodo, cuncti præcipuè vestimentam quibus frigus; alimẽta, quibus famem à corporibus propulsemus; doctrinas quibus ignorantiam; virtutes, quibus improbitatem arceamus ab animo, vel nunquam pro-

pemodum vel negligenter admodũ vestigamus: Quare nobis minus videri debet admirandum, quòd talẽ messem percipimus qualem sementem facimus: vt corpus accuratiùs quàm animum saginantes, animo parum firmi, corpore satis fortes, corpore benè pasti, animo malèdocti à sapientibus judicemur. Atqui decebat, si quid ego judico, tanto majorem curam haberi animi, qui dominatur corpori, quàm corporis quod ancillatur animo quãto sempiterna caducis, cœlestia terrenis, fluxis firma; diuina mortalibus antecellunt. Cum autem ea sit corporis humani partim peruersitas, partim infirmitas, vt animo suo, si foueas plus satis, parere nolit, si negligas omnino parere nequit, ea retinenda est nobis æquabilitas, si concordiam in nobis tueri voluerimus, vt neq: nihil, neq; nimis corpori tribuamus. Namq si nihil tribuas, corpus contabescet inediâ, contrà si nimis tribuas, animus colliquescet inertia; quare quod par est

est tribuas, vtrumq; virtutibus coalescet. Ita neq; solam colamus mẽtem, ne *Cynicis* præfractiores, neq; solam curemus cutem, ne *Cyrenaicis* molliores, sed vniuersum curemus hominem, vt Christiani sapientes esse jure censeamur. Quis non irridet fatuos phasianos qui cum volunt delitescere, caput solũ latebris occultant, reliquum corpus apertũ habent, ita capiti dum consulunt, corpori non consulunt, & corpora & capita à venatoribus capiuntur. At verò prouidos serpentes prædicamus qui laboribus & periculis sic ferũtur occurrere, vt corpus, quoad possint, præstent incolume; sed inprimis caput ab injurijs defendant; Non est solius capitis habẽda ratio ne *Phasanis* similes stultitia; curandum est etiam corpus quoad licet, vt prudentia pares serpentibus esse videamur. *Carneadem* quidem tradunt, quod vobis vereor non persuadebitur, veruntamen tradunt, ita fuisse in doctrinarum studijs & cogitationibus defixum, & demersum, Val. Max. l.3. c.7.
 sum,

ſum, vt in conuiuio cum accumberet cibum oblitus ſumere, fame periturus fuerit, niſi *Meliſſa* vxor illius os apperuiſſet, & eſculentas ingeſſiſſet, & poculenta infudiſſet. Cęterùm vnus extitit talis *Carneades*, fortaſſe nullus; infinitos eſſe puto, fuiſſe lego, *Sybaritas*, quorum mores eneruati luxu, ſic & ſemper & vbique langueſcebant deſidiâ, delitijs diffluebant, vt & gallos & fabros è ciuitate remouerent, ne vel illi cantu vel iſti ſtrepitu ſomnos ſu auium homuncionum interrumperent. Eorum ſanè quidam, vt refert Athenæus, (Græcus; nam interpres Athenæi, Natalis Venetus, locum, vt ſolet, penitus corrupit, & omnem hiſtoriæ gratiam eliſit) ſed eorum quidam cum in agrum deambulaſſet, & agricolas terram fodientes vidiſſet, ipſo conſpectu hominum laborantium, intolerabilem ſe dolorem viſcerum contraxiſſe grauiter conquerebatur. Immò, quod majus eſt meo judicio, nec minus verum eſt, ſi *La-*

Athen. Dip l. 12. c. 6.

cilio

cilio credimus, *Marcus Sybarita* cum noctu dormiens, sibi currere visus esset, labore somnij fatigatus, dormire noluit iterum, ne curreret in somnis iterum. Vtinam haberemus vel plures *Carneades*, vel pauciores *Sybaritas*; quanquam à vobis potius contendam, vt nec *Carneadis* sitis nec *Sybaritarum* similes; quorum alterum spero, non erit opus vt importunè flagitem, ne *Carneadem* æmulemini, vt penè fame moriamini: alterum libentius & postulare velim & impetrare malim, vt industriam amplectamini, ne *Sybaritas* imitemini. Vestra cuiusq; cura cum animi tū corporis, neutrū vt requiram, mihi locum relinquit, meus amor vestræ cùm salutis, tùm doctrinę, vtrumq; vt postulem, animos mihi facit; in altero ne sitis negando pertinaces, in altero vt sitis concedendo faciles. Ad summam, quia memores, quod aiunt, moneo, vestram, Adolescentes lectissimi, sollicitudinem; inter animum & corpus; animus vt vigeat

Anthol. 1a. Epig. l. 2. c. 37.

ad doctrinam; corpus, vt valeat ad virtutem, sic diuidatis; vt quod à *Catone* memoratū est olim, & viris prudentibus meditandum est semper, id vobis è memoria nunquam elabatur; *Magna cura corporis, magna est animi incuria*; satis iam satis à studiorum opere feriati sumus, satis & ludis & epulis indulsimus, sat patriæ *Priamoq;* datum est, cedat tandem *Ceres Mineruæ, Bacchus Apollini, Vulcanus Musis*, Iocosa serijs, laborari ludicra, desidia diligentiæ; reuertamur ad nostrum vetus curriculum; quid vt agatur? vt animus doctrinarum pascatur delitijs. Quemadmodum? Incumbendo vt solemus, vel potiùs vt debemus, Græcis literis. Quorsum tandem? vt artes lingua Græca consignatas assequamur. Quas artes? alias verborum prius, alias deinceps rerum. Verborum autem artes cum in Oratione versentur excolenda, vt propriè, vt neruosè, vt ornatè, propriè *Grammatica*, neruosè *Dialectica*, ornatè *Rhetori-*

ca, Grammatica loquatur, *Dialectica* disserat, *Rhetorica* dicat, quia superius de loquendo & differendo verba fecimus, hodie de dicendo dicendum mihi videtur. De quo ipso dicere *L.* quidem *Crassus* ineptum esse putat, nisi cum est necessarium: ego vero etiam cum necessarium, arbitror esse operosum: quod vt *T. Liuius* ad *Ciceronem* laudandum *Cicerone* laudatore opus esse scripsit, sic ad *Rhetoricæ* laudes prædicandas ipsam *Rhetoricam* oporteat adhiberi. Quare non dicam, quod tamen sæpè dictum est, & scitè dici potest, *Rhetoricam* esse rerum patronam publicarum, coronam artium, Reginam hominum, quæ mores informat, constituit Vrbes, Leges, & Iura, & Iudicia describit, quæ solis hominibus à natura tribuitur, solis sapientibus industria comparatur; quæ domi gratiam, authoritatem foris, honorem publicè, priuatim commoda; bonis præsidium, sceleratis pestem comparat; quæ præteritos, à

Cic. l. 1. de Orat.

metu reuocat; ignauos ad laudem incitat; delectat sensus suauiter, infiniter demulcet animum: virtutes euehit ardenter, perstringit vitia flagranter: senatum, populum, exercitum gubernat; quâ *Demosthenes* Græciam quò voluit inflexerit, *Isocrates* Persiæ Regem domuerit, *Pisistratus* liberos sub jugum redegerit; *Antonius* gladios districtos auerterit; *Hegesias* sanos ad mortem impulerit, *M. Cicero* princeps eloquentiæ conseruarit patriam; *Catilinam* ejecerit, liberarit insontes, nocentes afflixerit, in senatu consilia, in foro judicia, Reip. gubernacula semper tenuerit: vt non sine causa *Homerus Mercurio* caduceum assignaret, quo vitam, mortem; bellũ, pacem; somnum, vigiliam; tẽpestates, tranquillitates: alijs donaret, alijs adimeret, quod eloquentia perditos ad salutem ab exitio, miseros ab ærumnis ad lęcitiam, obscuros à tenebris ad splendorem fluctuantes à procellis ad portum traducere videatur. Verùm

Iliad. ω.

rūm iſta ne non dicendo videar velle dicere; propterea non dicā, quia vel *communia* ſunt vel *controuerſa*. *Cōmunia*; non enim Rhetoricæ ſunt propria, ſed *eloquentiæ*; id eſt, copioſæ loquentis ſapientiæ, quæ floſculos à Poetis, & ornatum à *Rhetoribus*, & argumenta à *Dialecticis*, & exempla ab *Hiſtoricis*, & præcepta à *Philoſophis*, ab omnibus artibus omnia quæ victoriæ ſeruiunt, mutuatur. *Controuerſa*, magnum fuit homines olim diſſipatos contrahere, manſuefacere feros, diſcordes conſociare; & hoc *Rhetorica* fecit, inquit *Cicero*, imò prudentia, inquit *Scæuola*, *Poetica* fecit. inquit *Euſtathius*, juriſprudentia fecit, inquit *Craſſus*, Philoſophia fecit, inquit *Laertius*. Alius Muſicam artem ex *Orpheo*. Alius juſtitiam ex *Herodoto*, alius aliā effectricem pronuntiat, cū reipſa tamen nihil prorſus horum id aut efficerit, aut facere potuerit. Diuina prouidentia ſine artibus humanis, homines beneuolentiæ vinculo conjunxit,

cum omnes ab vno parente propagati, familijs & ſedibus ab initio coaluerint: Quare nec omnium ſcientiarum laudes ad vnam *Rhetoricam* transfundendas eſſe cenſeo, ne delicata virgo tanto ſub pondere ſuccumbens concidat, nec in ea laudanda, quam omnes adamatis, ſed in vobis monendis conſumetur Oratio; Quid autem moneam niſi quod *Ariſtoteles* in præceptis dedit, non oportere ſuadere mala; id vos vt exemplo probare ſtudeatis quo virtutem, & veritatem, contra vitium & mendacium eloquentia propugnetis. Nam Poetæ cum eundem *Mercurium* eloquendi, & eundem mentiendi Deum aſſignarunt, non quid à nobis fieri debeat; ſed quid ab ipſis fieri ſoleat; videntur deſignare: *eloquentia* tum demum eſt laudanda, cum veritati paret, vituperanda cum præeſt: ob eamque cauſam, nec defendet *Lupanaria* cum HARDINGO noſtro, Epiſcopo bullato, nec id quod Horribilius eſt cum *Iohanne Caſa*

Rhet. ad Theod. l. 1.

In confut. Apol. Eccleſ. Angl part. 4. cap. 1.

Casa Legato Pontificio. Non est opus suadere scelera; si coerceas, erumpent; si eliceas, ardebunt? flagrabunt, si comprimas; si accendas, quid facient? Malorum cupiditates, & libidines affectuum,

Sponte sua properant labor est inhibere volantes.

Ea siquidem flagitiorum fomenta, in optimi cujusque natura delitescunt, vt vnica vitij scintilla plus inflammet, quàm vberrima eloquentiæ flumina restinguant; idque prudenter obseruauit *Ouidius*, apud quem in *Metamorphosi* temeraria muliercula plus vna dictiuncula Phaetonti *Iuueni* nocuit ad superbiam, quam prudentissimi patris eloquentissima Oratio prodesse filio potuit ad modestiam. Quod si Poetæ cuidam licuit, amicum suum aureo vase vinum acidum ipsi propinantem salsè perstringere.

Quisquam plumbea vina vult in auro? quanto grauius nobis licebit eos vrgere, qui verbis aureis virus pestilens nobis propinant;

N.S. Hic defendit & laudauit Sodomiam. vid. Sleidan, l. 21. anno 1548. Liber huius de laudibus præposteræ Veneris excusus est Venetijs apud Traianum Nauum.

Quis-

Quisquam terra venena vult in auro? Nam etsi fingamus verba esse aurea, tamen si rebus putidis ea farcias; quid aliud, quæso, quàm *Caligulam* nobis refers, cum præsertim vt ille sordes corporis vasis aureis accipere solebat; sic ipse fæces animi verbis aureis eructare coneris? Equidem si quid ego judicare posiim, assentiendū arbitror viro doctissimo *Ludouico Viui* qui neq; serio neq; joco, nec ex animo, nec simulatè, aut dicēdo, aut declamando, vel oppugnandam veritatem, vel laudanda flagitia, vel materiam quam infamem appellant Rhetores, pertractandam à quoquam arbitratur. Laudauerit *Phanorinus* turpem *Thersytem*, *Polycrates* Tyrannum *Busiridem*, *Lucianus* artem parasiticam, *Carneades* injustitiam, existimatiunculam fortassis amplificauerunt apud imperitos, nec gratiam inierunt apud bonos, nec laudem à sapientibus sunt consequuti: non quia fecerunt, quod factum multis placuit, idcirco

co sunt imitandi, sed quia peccarunt, cum fecerunt quod non oportuit, idcirco non imitandi. Nullum caruit exemplo nefas. Quare sequamur consilium *M. Fabij*, qui declamationibus materias quam simillimas veritati vult tractari; quod inter verum dicendi genus, & opus declamatorium, si proficiendi studio declamemus, prorsus quàm minimum interesse debeat. Nam si veris, inquit, causis non præparet, aut ostentationi scenicæ aut furiosæ vociferationi simillimum est; exerceatis ergo stylum; id est in eo quod incepistis laudabiliter, pergatis studiosè; tractandis & rerum & temporum monumentis, reprehendendis vitijs, virtutibus prædicandis, confirmandis veris, conuellendis falsis; suadendo, dissuadendo; querendo, consolando; concitando, leniendo; ijs denique componendis quorum erit aliquis vsus in vita; quæuis vt tractentur, modo mala ne tractentur. *At est summæ solertia mala dicendo bonis anteferre:* Posse,

Orat. Inst. l. 2. c. 11.

Posse, solertiæ; velle malitiæ; improbitatis facere, *at, est magni ingenij*; at est mali animi; *At ingenium commendat*; at judicium condemnat; *At falsa dicendo tueor, vt vera melius agnoscam*; agnoscam? Quasi vero Argẽtarij aurifices germanos nummos non agnoscant, nisi cudant adulterinos; aut peritus grammaticæ latinitatem nesciat, nisi loqui soleat barbare; aut judex seuerus nequeat fures examinari, nisi latrocinium commiserit. *Ata-* *Terent. in Eunucho.* *go ioco; nec enim credo, quæ ludens defendo*; & quidem *Parmeno Terentianus Chærea* suasit joco, vt in domum meritriceam deduceretur pro Eunucho; sed melius profecerat arte Rhetorica quàm existimarat, nam Chærea fecit serio quod Parmeno suasit joco. Quemadmodum igitur *Diagoras Florentinus*; joco *Iouius elog. doctorum.* venenum bibit; seriò mortem obijt, ita declamatores caueant ne credant seriò, quæ dicere se dicunt joco. *Iulianus* Apostata contra Christianos exercendi ingenij & styli

ſtyli gratia tamdiù declamauit, quoad ipſe perſuaſit ſibi, & vitam nefariam impia morte Parricida finiuit. Iam vero vt materiæ defectu peccamus aliquando, cum mala bonis, falſa veris, iniqua juſtis, declamando præferimus; ita vereor ne nonnunquam etiam contextu formæ figuris & numeris liberius nobis quam licet indulgeamus. Quum enim figurarum & numerorum compoſitio effeminata, viriles ſententias eneruet, virilis, infirmiores ſententias corroboret; conſiderandum diligenter quam cauſam, quæ perſona, coram quibus, quem in finem agendam ſuſcipiat; ne ſi vel in nugis moueamus tragœdias, vel in tragœdijs aucupemur delitias, ſi minus irridendi, certè miſerandi jure judicemur. Dionyſius Longinus, Rhetor inſignis, de ſublimi dicendi genere verba faciens, ſublimis orationis dignitatem figuris effœminari, vel ea cauſa pronuntiat, quòd figurarum illecebris qui judices ineſcat: fraudis & fuci ſuſpi-

Lib de ſublimor genere inſig.

ſuſpicionem parit. Vt primum quidem offendat homines ſapientes, qui ſe illudi putant ſi tanquam inepti pueri, à curioſo artifice, verborum exornatiunculis titillentur; deinde cauſam lædat apud imperitos, quod vt amœnæ cautiunculæ, auditorem à rebus abſtrahunt, ad ſonos alliciunt; ſic quæ compunutur exquiſitius aculeorum affectum non inſerunt auditori, ſed concinnitatis. Quamobrem etiamſi quemadmodum Dunſi non probabant *Ciceronem*, quod careret diſtinctionibus: ita figuratores reprehendunt Demoſthenem, quod figuris non diffluat. Tamen & prudenter factum eſt à *Demoſthene*, quòd res ſeueras & ſerias, figurarum concinnitatibus delumbare noluit, & diligenter ab *Hermogene* notatū eſt, vnum tantū compar membris omnibus abſolutum, in toto *Demoſthene* reperiri. Quid enim faceret? Agnominationibus luſiſſet; credo; & ſimilia ſimilibus, & contraria contrarijs, & paria paribus cumulaſſet.

De formis orationis, l. 1.

Perſ. Saty. 1.

lasset. Fur es, ait Pedio; Pedius quid? num argumentis refutat quod actor objecerat? Fecisset *Demosthenes*; sed quid tandem *Pedius*? Crimina rasis librat in Antithetis, doctas posuisse figuras laudatur. Sanè bellum hominem Rhetorem, qui magis laborauit, vt laudaretur tanquam disertus, quam vt innocens absolueretur. Itaq; ipsa natura quæ dux est artis, magistra nobis locuples esse debet, accommodandas varijs sententijs varias esse formas, & varijs affectibus varias figuras; quod alia dolentem, alia irâtantem, alia metuentem, alia sperantem, alia pacatum, alia furentem; vt habet cogitatio sic decet orationem. Et ob eam causam nunquam vtetur figuris, vt oportet qui sententias quasi solum figurarum non attendit. Quemadmodum itaque nec omnis vestis omni corpori; nec omnis arbor omni telluri; nec omnis sapor omni cibo conuenire potest: sic nec omnibus materijs omnes formæ; nec omnibus sen-

ſententijs omnes figuræ; nec om-
nibus argumētis omnia ornamen-
ta poſſunt accommodari. Quod ſi
nobis ratio minus perſuadet, neq;
Sycionios calceos Socrati, neque
pueriles Cothurnos Herculi, neque
concinniores figuras rebus graui-
bus idoneas eſſe, ne Rhetorum qui-
dem, & poetarum & oratorum &
Græcorum, & Latinorum, doctiſ-
ſimorum hominum authoritas có-
mouebit. *Stribæus* Commentario
in *Ciceronem* ad *Octauium*, excuſat
Ciceronem, vel quiſquis autor fue-
rit quòd (facta) & (ficta) copulans
in ſcripto, ita triſti figuram ita le-
pidam agnominationem intexue-
rit. *Euſtathius*, autem in illum, *Ho-
meri* locum τῇ δ᾽ ἐπελασσήσατε τεγγ...
πάλλας Ἀθήνη. Πελασσήσατε παλλὰς
inquit *Euſtathius*, non eſt hic no-
tanda agnominatio, ſed ita fortui-
to vocabula ceciderunt. Nam *Ho-
merus* in ſerijs ejuſmodi ludicra v-
ſurpare non ſolet. Quis figuras
accuratius explicauit Cornificio?
Quis diſtinxit illuſtrius? Is igitur
agno-

Trib. in ep. ad Octauium.

Odiſſ. α.

agnominationes & similiter cadentia, & similiter desinentia perraro sumenda cum in veritate dicemus esse monet, quòd magis delectent quam persuadeant, artem ostendant, grauitati detrahant, nec solum autoritatem oratoris minuant, verum etiam, si cribra sint, auditorem offendant; quod lepida sint & festiua, splendida & pulchra non sint. Quis omnium Rhetorum *Fabio* diligentior? Quis præceptis acutior? orationem figuris quasi corpus luminibus distinguendam esse statuit. Quid igitur si corpus orationis omni ex parte luminibus coagmentetur; nonne vetus nobis illud monstrum representet. *Lib.4. Rhet. ad Heren.* *Lib. 9. cap. 1. & 3*

Centum luminibus cinctum caput *Argus* habebat, quæ tamen nō it, Illa suis vicibus capiebant bina quietem, cum alias alia vicissim vigilarent & interquiescerent, sed potius velut *Hesperidum* serpens sacris vigil excubat hortis, cùm singulis singula sine discrimine locis intertrudantur. Nam quid ego de

In Orat. & Partitionib. de *Cicerone* dicam, qui & sæpe, & acuratè docet festiuas verborum exornationes, in concilijs & iudicijs curam ostendere, fidem minuere, in laudationibus multo liberius, moderatè tamen vsurpandas esse. In rebus grauibus vt sint nullæ, in rebus suauibus ne sint, nimiæ; At quantum inter nos & illum interest, ille benè & præclarè *Lib. 2. de Orat.* sæpe dici cupit, belle & festiuè nimium sæpe non vult; nos etsi plumbeos habemus gladios, tamen eburneis vaginis sic includimus, vt quæ fuit olim ars bene dicendi, etiam tandem ars bellè dicendi effe-*In Oratore.* cta videatur. Ille suauitatem *Isocratis* perstrinxit, quod suis numerorum & figurarum festiuitatibus intemperantius abutatur; nos qui cætera vix gustamus *Isocratis*, figuras.i.næuos *Isocratis* effingimus, vt furiosus Furius qui neruos Fimbriæ non exprimebat, oris prauitatem imitabatur. Ille sic mentem, vt sensus, aspectum coloribus, auditum cantibus, odoratū vnguentis,

tis, cibis gustatum, tactum voluptatibus, magis moderatis ait affici quam suauissimis, quod summæ voluptati fastidium maximè sit finitimum. Nos vt homines delicatis palatis, non optimos sed dulcissimos cibos consectamur, alimenta salutaria negligimus, condimenta voluptuaria præferimus, nec tam vt simus fortes quam vt videamur formosi, laboramus. Ac imitamur sordidas meretrices, quæ Cerussâ & purpurissâ, & medicaminibus vti solent, vt venustatis augeant decorem, etsi valetudinis iacturã faciant. Nec enim est dissimulandum fieri sæpenumero, vt rationes firmissimas eneruemus, dum ascitas exornationes quærimus; nec tam quid dicamus, quam quemadmodũ, curemus; & argumenta conformemus figuris, quas prius apparamus; non figuras aptemus argumentis; ad exemplum credo sutoris *Florentini*, quem ferunt vestes concinnasse liberis, priusquam nascerentur; natis autem postea liberis, du-

dubitasse, quemadmodum ipsos vestibus aptos faceret; Itaq; non se cus in aciem prodimus, nec aliam vt auguror victoriam reportabimus; quàm *Antiochus*, cujus milites, vt dixit *Annibal*, auro fulgebant satis ad pompam, armis ad pugnam nihil valebant, *Patroclus* exultabat in armis *Achilleis*: sensit *Hector* nihil aliud esse quam *Patroclum*; nugæ vestiuntur figuris ornatissimis, vidit artifex nihil aliud esse nisi nugas. Etenim inuitus dico, sed tamen dicendum est quod scripsit *Hieronymus* olim de *Ambrosio*, *Verbis ludit, dormitat sententiis*; idem agnosco & in vestrum nonnullis, & plus quam velim in meipso dum vobis nimis placere studeo, diffluimus figuris, magis argumentis frigemus; concinni minus neruosi.

Plutarch. in Annibal.

Homer. Il. π.

Præf. homil. in Luc. Ruffin. cont. Hieron.

Ouid. Met. l. 2

Sub montibus illis
Montibus, inquit, erant, & erant sub montibus illis,

figurate sed falso *Battus*: verum incidit in artificem & ipsum artifi-

cem

cem mentiendi qui pari tractat hominem eloquentia.

Et me mihi perfide prodis?
Me mihi prodis ait.
Ibant qua poterant sed non qua
non potuerunt;

canit Poeta *Ennius*; quàm venustè tulit contrarijs contraria, in dubio est animus vtrum magis admirer sapientiam hominum, qui non ibant, qua non poterant; an eloquentiam Poetæ qui tam luculenter antitheta contexuit; Ibant qua poterant sed non qua non potuerant; An istos in itineribus tantum ta prouidos fuisse judicatis? immò vel ego fallor, vel etiam in conuiuijs, edebant quæ habebant; quæ non habebant non edebant. Ibant qua poterant, qua non poterant, non ibant. Verum excusandus est opinor *Ennius*. *Ennius* ingenio maximus, arte rudis. Quis enim reprehendat & veterem, & latinum, cum & græci & recentes pa... committant. Euripides in Ranis apud *Aristophanem* irridet *Æschylum* *In fragmen. veter. Poet. Hen. Steph.*

ſchylum quòd *Orestem* induxerit ita loquentem; in istam terram reuertor & redeo: reuertor & redeo? inquit *Euripides*. O suauem Synonymiam! quasi quis vicino dicat, Commoda mihi gladium, etsi vis ensem. Sed hoc frigidius & iniquius fortassis. Illud acutius & aptius ad propositum, quod tradit *Demetrius Phalereus*, *Epicharmum poetam* vt inepta figuratorum antitheta deridet, magis ad delectationis illecebram detorta, quàm ad ipsius rei naturam accersita sic cecinisse: aliquando quidem inter illos eram ego, aliquando vero ego eram apud illos. Græcè hoc melius, sed eodem in genere, licet dispari ratione labuntur Angli nostri, qui nonnunquam etiam in rebus grauibus, siue quòd nesciant siue quòd ignorent, quæ sit vera eloquentia, ludibundi licenter luxuriant lasciuis luminibus literarum; sic enim ipsi loquuntur & laudantur, nobis non licet esse tam disertis qui Musas colimus seueriores. Equidem

Lib. de eloq.

cu

cum ineptias istas respicio, in eam sæpenumero sententiam venio, vt quomodo *Varro* dicebat ea bellaria esse maximè mellita, quæ mellita non sunt; & *Menander* eas fœminas esse formosissimas, quæ formæ nihil illinunt; & Philoxenus ex piscibus eos esse cæteris suauiores qui non sunt pisces; & *Plautus* eas mulierculas optimè olere, quæ nihil oleant; & *Plutarchus* iuuenes ijs Philosophiæ dietis delectari, quæ minimè sunt Philosophica; sic eam orationem esse putem florentissimam quæ non est florida, & eas figuras esse maxime politas quæ nō sunt figuratæ, quod matronalis grauitas longè longéq; præstet leuitati meretriciæ, vt ad omne fere orationis genus diffundi possit, quod de libris *Attici* scriptum reliquit *Cicero*, eos hoc ipso fuisse ornatos quod ornamenta negligerent. *Dionysius* quidem Halicarnassensis præstantissimo vir judicio in opere de antiquis oratoribus duplicem apud Græcos Rhetoricam

Lib. 2. Epist. 1. ad Attic.

cam fuiſſe ſcribit; alteram virilem, verecundam, prudentem; Alteram effœminatam, laſciuam, languidam; illam Philoſophicam, diſciplinis politam optimis, Iſtam Hiſtrionicam, expertem veræ Philoſophiæ; Illam Academijs, iſtam theatris, illam ſenatu, iſtam plebecula; illam ſapientibus, imperitis iſtam auditoribus digniorem. Iam hæc effœminata, inquit ille, Rhetorica, quod venuſtate, & vbertate, & concinnitate, & ſuauitate virilem Rhetoricam præcedere videretur; honores quidem & imperia ciuitatum illi præripuit, ſibi vindicauit, cæterum ſuis ſtatim delitijs vniuerſam Græciam luxurioſorum luſtris, & ganeorum popinis ſimillimam effecit. Mutata muſica mutari mores dicit *Plato*; quanto verius mutata Rhetorica? Quid enim? An hoc ſolis accidiſſe græcis, ac non etiam Romanis arbitramini? Scribit & fren i: *Plinius* ſecundus, orator ſui temporis diſertiſſimus, perijſſe diuinam, perijſſe

Viues lib.4 de tradendis diſciplinis.

rijsse eloquentiam, quod omnes ad dulcitudinis aucupium conuerterentur; relictâ rerum curâ; Iudices Imperiti non neruosas sed amænas audire vellent Orationes, & mallent aliquid quod delectaret, quàm quod doceret; Oratores inepti prauo judicum affectui dictionem aptarent, & afferent in forum, quod vix theatra quidem ferrent. Ita genus dicendi ex sano, & sobrio, & seuero, ad pictum & petulans immutatum, non ad victoriam, sed ad voluptatem, magis ad delectãdum quam persuadendum referebatur: vsq; eò vt & *Plinius* exclamet. Scias *Epist. l. 4.* eum pessimè dicere qui maximè placeat. Et *Tacitus* Oratorum Ora- *Dial. de clar. Oratoribus* tiones ad *Lyram*, vt Poetarum car- *Fab. l. 5 c. 12.* mina cani lamentetur. Nihil ominabor, & faxit Deus, ne sit causa ominandi. Verum, vt Rhetoricæ virilis effœminatio non solũ Grecis, verum etiam Romanis syncerũ judicium corrupit, germanam eloquentiam ademit, nefandam inuexit petulantiam; ita verendum est,

ne noſtra nimiâ rhetoricandi mollitiâ & menti peruerſitas & linguæ futilitas, & vitæ luxuries importetur. Similium ſimilia ſunt conſequentia. Quis ergo ſperet effectum diſparem; cum præſertim ſint de nobis, qui non vt illi, profanas conciones de rebus alienis, ſed de ſuis, de diuinis, ſacrâs audire nolunt, niſi quas exornatiùs elaboratas arbitrentur. *Ciceronis* ætate profani Oratores, etiam rauci, etiam indiſerti, rerum cauſâ, quas agebant à viris grauiſſimis ſummâ curâ audiebantur. Noſtri laſciui, delicati adoleſcentuli, nectar è vaſe fictili haurire nolunt; è vitro vel argento niſi hauriant, ſitire malunt: an verò legatis principum, ſiue ſint balbi, ſiue diſerti, ſiue *Clodij*, ſiue *Catones*, eadem defertur à potentiſſimis Monarchis, & voluntas audiendi, & dicendi authoritas: Dei legatos, ſi minus rotundè nobis ſenſus feriāt, & figurarum blanditijs animos titillent nos homunciones audire grauabimur? Luculenter *Augu-*

ſtinus;

stinus; bonorum, inquit, ingeniorum insignis est indoles, in rebus verum amare non verba; opus est ergo caueant, & diligenter caueant qui verba, non verum, in rebus amant, ne, quàm politas aures sibi ipsis: tam profanos animos viris bonis habere videantur. Quid igitur? dicet aliquis, tu ne cum Stoicis ornatum Orationis & elegantiam reprehendis? nihil minus: Mel, si quis eo modicè vtatur, stomachum fouet & appetitum acuit; si copiosiùs in bilē vertitur, & stomachum retundit. Qui pueris medendi gratia dant absynthium, oras poculi contingunt melle, ne sit insuaue quod est salubre; quanquam qui sapiunt, etsi careant melle, tamen vt sanentur, absynthium sument. A Philosopho, inquit *Cicero*, si afferat eloquentiam, non aspernor, si non habeat, non admodum flagito; A Philosopho, inquies, in Oratore secus est. Immo etiam idem *Cicero*, non quòd antiquis Oratoribus, inquit, deest flagito potius, quam

De fin. l. 1.

In Oratore.

 lau-

laudo, quod eſt; præſertim cum ea majora judicem quæ ſunt quàm quæ deſunt: Plus enim eſt in ſententijs boni, quibus illi excellunt; quàm in concinnitate ſentẽtiarum quam non habent. At horridam inquis, Orationem non amo; at nec ego calamiſtratam amo: ornamenta velim, nolim lenocinia ſatis: eſt ſi decoram elegantiam præ ſe ferat: at fumoſa ferre non potes; nec ego poſſum ferre fucoſa: ſatis eſt ſi venuſtam condecentiam aſſequamur. Apes oderunt & odores fœdos, & delitias vnguentorum. At neminem decet eſſe pannoſum. Ita nec quemuis decet eſſe purpuratum: ſatis eſt ſi honeſtus cultus adhibeatur. At nunquam glande veſci deſiderem; quid? & ſemper melle paſci ſuſtineas? ſatis eſt ſi fruge depellas inediam. In ornatu quidem corporis nec obſoletas ſordes, nec exquiſita pigmenta; ſed decentem munditiam probant viri graues. Quid? & in ornatu Orationis vel incultam duritiam, vel decoctam dul-

Ariſt. hiſt. Animal. l. 9.

dulcedinem, non austeram suauitatem probabunt eloquentes? Nunquam aberrabitis si mediocritatem aureã persequemini, vt neq; Dunsi, neque figuratores, sed eloquentes; neq; rustici, neq; curiosi, sed diserti; nec argumentis inualidi, nec ornamentis illepidi; sed rebus & verbis apti esse studeatis; cum eo tamen, vt semper majorem curam habeatis corporum quam vestium; id est, rerum quam verborum, inueniendi quæ doceant, quam eloquẽdi quæ placeant; ex cognitione rerum efflorescat oportet Oratio; vt figuræ sequantur, non trahantur, nõ ingestę sed innatę; naturali succo decoræ, non aduentitio fuco politæ; non in possessionem alienam irruisse, sed in locum suum migrasse videantur. Alioquin eueniet si figuris electissimis abjectas sententias & argumẽta vestiamus, vt cum Attico rideamur, qui vilia oluscula splendidissimis lancibus & canistris apponebat. Macedones ferreis armati scutis vniuersum prope ter-

rarum orbem debellarunt: poſt, nacti diuitias argentea fecerunt ſcuta; & Argyraſpides inde dicti, turpiter ab illis quos vicerant ſunt conciſi. Oratori perſuaſio, tanquā victoria militi proponitur; quā ad conſequendam malo militem animoſum armatum ferro, quàm imbellem tyrunculum fulgentem auro. Quare præcipuè ſapientiam cōſectemur, ei quaſi comes adhæreſcet eloquentia; Atq; contemnamus ineptum illum Italum, Petrum Lętum, tantum Romanæ vetuſtatis admiratorem, vt pro *Petro*, *Pomponius* nominari voluerit; hominem nec meo judicio perindoctum, & ſuo literatiſſimum, qui ſic addictus fuiſſe fertur verbo, facultati Rhetoricæ, reipſa putidæ curioſitati, vt ſacras Scripturas nullis amicorum adhortationibus, adduci poſſet vnquam vt attingeret; quamobrem quæſo? ne ſtylum, ſi Deo placet, labe pollueret. Profecto non erat cauſa cur id metueret. Cæterum, vt cuidam olim imperito qui *Zeuxi-*
dis

dis Helenam sibi non videri pulchrā asseuerabat, *Nickomachus* pictor, sume inquit, meos oculos & deam judicabis; ita mihi liceat responderе *Pomponio*, qui sacras literas sua sententia quasi barbaras cōdemnat, sume meum animum & disertissimas judicabis. Siquidē ex Hebræo aptè transferrentur. Nam vetus interpres ex Hebręis & Græcis bonis latina sæpenumero fecit non bona. Popularia quæ captui populi scribebantur, vt intelligerentur ab omnibus quæ omnibus scribebantur, vt *Lactantius*. Omnino non semper concludunt Dichoreis, nec ludunt agnominationibus, nec fulminant portentosa, nec ampullas proijciunt, nec sesquipedalia sonant; nec locos & lucos, atrum & Atrox, dirum & durum, pro gemmis intertexunt; nec suauitate carum, & nobilitate rarum, & magnitudine clarum, & eloquentiæ parum, & figurarum harum elegantiā aucupantur. Verùm si veram eloquentiam examines nullum est ge-
 nus.

nus vel in rebus argumenti, vel in verbis ornatus qui materiæ conueniat, cujus in ſacris literis non reperiatur etiam perfectio, nó dicam adumbratio; ſed de ſacrarum literarum & eloquentia interea. *Petro Pomponio* diui *Augustini* authoritatem opponam, qui de hac ipſa re verba faciens, ſacrarum, inquit, literarum ſcriptoribus non modo nihil mihi ſapientius; verum etiam nihil eloquentius videri poteſt, & audeo dicere omnes qui rectè intelligunt quod illi loquuntur; ſimul intelligere, non eos aliter loqui debuiſſe: ſicut eſt enim quędam eloquentia quæ magis ætatem Iuuenilem decet, eſt quæ ſenilem. Nec jam dicenda eſt eloquentia ſi perſonæ non congruat eloquentis; ita eſt quædam quæ viros ſumma auctoritate digniſſimos planèq; diuinos decet, hâc illi loquuti ſunt; nec ipſos decet alia, nec alios ipſa: ipſis enim congruit; alios autē, quanto videtur humilior, tanto altius non ventoſitate, ſed ſoliditate traſ-

Doct. Christ. lib. 4. c. 6.

cen-

cendit. Hactenus *Augustinus*, qui & mihi dicendi & vobis audiendi finem imponet. Si tamen hoc vnum prius quasi faustum inchoantis anni auspicium vobis, eximiæ spei adolescentes, ex animo precatus fuero, vt euadatis prudentes animo, facundi lingua, valentes corpore, vita longæui, copijs locupletes; sed ea lege vt & animum, & prudentiam; & linguam & facundiam; & corpus & valetudinem; & vitam, & diuitias, & omnia Iesu Christo posteriora ducatis. Vobis, quos amo quasi fratres, omnia sic opto quasi mihi, vt nouus annus, & nouus animus, noui mẽses, & noui mores, noua tẽpora, & noua studia veterem è nobis hominẽ sic euellãt, & nouum in nobis hominem sic informent; vt semper ab eo renouati ad virtutem, qui solus obsoletis nouitatem tribuit, cum omnium tandem rerum fiet renouatio, noui homines ad nouam patriam, noui ciues ad nouum cœlum; noui Israelitæ ad nouam Hierosolymam omnes euehamur. *Dixi*.

ORA-

O I

baba
gitu
mâ,
min
in te
ratio
Inco
quò
dam
com
alijs
fuit
Deu
met
tim
pro
cero
imp

ORATIO POST *Festum Paschatis.* 1574.

Ythagoram ferunt *Epimetheum* in fabulis praeposuisse *Prometheo*, cujus consilium minus probabat, quòd homini rationem largitus esset: cum eâ, tanquam flammâ, ad exitium, vt incendium, homines abutentes, tanto miseriorem in terris vitam agant, quanto paratiorem ad mala mentem habent. Inconsultè *Pythagoras*! Nam si quòd rationem non ad exercendam virtutem adhibemus, sed ad comparandam nobis prauitatem, alijs pernitiem, reprehendendum fuit: non illum, *Prometheum*, id est, Deum, qui concessit, sed nos *Epimetheos*, id est, homines, qui abutimur, improbare debuit. Est enim profectò illius Academici apud *Ciceronem*, in Deum periniqua, vel impia potiùs, in homines peracerba,

ba, sed vera Oratio; quâ seuerè conqueritur cum ratione rectè facere, ratione peccare liceat; alterum & à paucis, & rarò, alterum & sæpè & à pluribus solere fieri. Cujus mali radix cùm è deprauata natura nostra germinans, corruptis humanæ vitæ institutis alatur & adolescat; eos continuò fructus effundit, cùm morum improborum, tùm inanium opinionum, vt venenatis scelerum & errorum morbis tetrá moralibus pestẽ machinetur. Quæsita est igitur his morbis medicina; quę vanis opinionibus veritate cõpressis, & impuris moribus virtute refrænatis, si minùs omnes malorũ fibras, at saltèm fructus resecaret. Sed majus erat opus, quam quod ab homine posset confici; *Deum* res illa *medicum* poscebat. *Philosophi* quidem animorũ medici & esse volebant, & solebant dici. Quanquam autem eorum aliqui tales erant medici quales *Clodiani*, quibus ad necem, non salutem hominum, *Clodius* vtebatur: tamen certè prę-stan-

ſtantiſſimi conatu ſatis acri ſed impari ſucceſſu ſanandis peſtibus animorum ſuam operam nauârunt. Itaq; cum mentem fontem eſſe actionum viderent, quæ bonos purgata, deprauata malos mores effingeret; omnem ſuam operam ad veritatis eruendæ ſtudium cōtulerunt, quæ mentem corruptelis errorum liberaret. Hinc, vt omittam alia laudanda Græcorum Philoſophorum inſtituta, diſputandi ratio primum emerſit; vt quæ ſinguli minùs accuratè perueſtigare poterant, aliorum operâ conjunctis viribus faciliùs inuenirent. Nam iſtam fuiſſe, vt ratione præſtantiſſimam ſic antiquiſſimâ vetuſtate diſputandi cauſam, demonſtrat *Socrates* apud *Platonem*; qui verbis vltrò citroq; habitis, noli, inquit, *Protagora*, exiſtimare me tecum diſputationem ob aliam rem inſtituere, quàm vt ea diſcutiam, quæ mihi dubitationem afferunt. Scitè enim illud *Homerum* dixiſſe arbitror, ſi duo ſimul eant alterum altero faciliùs perſpecturum,

rum, quid facto sit opus; vnus solus si cogitauerit, & animo segniore & minore consilio sine dubio futurum. Ceterùm vt humani sensus peruersitas libenter à melioribus ad pejora degenerat, & insitâ prauitate, quâ pestilentèr inficitur, rebus integerrimis aspergit labem; quod inuestigandæ studio veritatis primò susceptum est, id ambitiosæ studio victoriæ sensim corruptum est, cùm magis vt seipsos ostentarent, quàm veritatem ostenderent, à multis disceptaretur. Laudabiles Philosophorum conatus, Sophistarum cupiditas deprauauit. Itaque neglecto literarum fructu, qui summus ad animos virtutibus imbuendos erat redundaturus è cognitione veri, abjecti animi partìm pecuniæ, partìm glorię cupiditate rapti, magis vt ipsi viderentur doctissimi, quàm vt alios rebus optimis instruerent, laborantes; contentionum fouendarum libidine syncerum veritatis studium oppresserũt. Commouit se quidem aduersus arrogan-

rogan-

rogantes iſtos ſophiſtas in primis *Socrates*, & promouit aliquantùm, excitatis prçſtantibus ad eorum inſolentiam minuendam ingenijs: ſed erat infirmior medicina morbo, (quid enim aliud eſt exiſtimandũ?) cùm adeò prçſertim poſt tot annorum ſecula vis eius exarſerit, vt non Ethnicas *Athenas*, ſed Chriſtianas *Academias* polluerit. Eſt enim quorundam, non in priuatis latebris expreſſa leuiter, ſed defenſa pertinaciter in ſcholis publicis opinio, non eſſe conſumendas in ſtudio vel propugnandi, vel eruendi veri diſputationes, ſed in *Ariſtotelis* opinionibus quibuſcũq; etiam abſurdis & impijs defendendis. Quam ſententiam impuriſſimam, prodigioſam dictu, pernitioſam vitç, judicio peſtilẽtem, fuiſſe qui protulerit miror; non deeſſe qui probent, doleo; probandam eſſe nemini ſcio. Vobis quidem omnibus, *Adoleſcentes ornatiſſimi*, qui rectâ rationis normâ, non praua conſuetudinis regula conformandum eſſe vitæ curſum cog-

cognoſcitis, & deteſtabilem videri ſpero, & vt perpetuò videatur, opto. Omninò perdifficilis eſt illa *Xenophontei Herculis* deliberatio; vt vobis deligatis, quam viuendi viam ingreſſuri ſitis. Sed quoniam ineunte jam adoleſcentiâ pubertatis annos pridem attigiſtis; vt, quod egregiè monet *Cicero*, genus ætatis degendæ conſtituere, vel conſtituiſſe potiùs, & conſtitutum modo perſequi debeatis: oportet id vobis ſerio ſit meditatum maturo conſilio de re grauiſſima, quod vobiſcum vitæ genus ſequi decreueritis. Vt *Herculi*, ſic vobis voluptas & virtus in biuio ſunt propoſitæ: virtutem quin optetis non dubito, ſed virtutis multa [a] ſtudia, & quid è multis anceps conſultatio. Equidem ſi me autore vtamini, ſuadeam & chariſſimis, quod mihi eſt chariſſimum, & optimis ingenijs, quod ſcio eſſe optimum; vt humanę ſortis memores, miſeris mortalibus ab iniquitate ad juſtitiam, ad ſapientiam, ab ignorantia defle-

[a] *Stadia fortaſſe legendum*

ꝯten-

ctendis, Deo quàm simillimi, quoad potestis, efficiamini. Sed siue ista siue alia sunt vobis deliberata, siquidem ad finem cum fructu tenditis: (tenditis quidē certè nisi prorsus insanitis :) quemadmodum sagittarij semper ad scopum tela collimant, & nauicularij semper ad portum vela intendunt, similiter vobis semper ad finem studia sunt dirigenda, vt ea discatis, dum adolescitis, quę, cùm maturueritis, vobis sint vsui. Quæ non proseminantur, dum ver ętatis viget, sine dubio non metentur, cum autumnus aduenerit. Qualem facis sementem, talem messem expecta. Quid autem impedit, cum idem labor sit insumendus in bonis & malis frugibus seminandis, quin solo fœcundo fruges vtilissimas spe certa prouentus vberrimi cōmittamus? An quisquā ita demēs esse potest, vt malit cum *Vlysse* furorem simulante salem serere, quàm cum *Laërte* semen spargere? Quid aliud porrò faciunt, qui nescio cuius *Vlyssis* exemplo, errorem,

rem, quasi salem, sed insulsum, adolescentibus, primis annis, aspergi volunt, veritatem quasi semen posterioribus annis reseruant. Quasi verò juuenem quem adhuc flexibilem erroribus pertinacitèr tenēdis & tuendis assuefieri coëgeris, cum jam induratum, ad cōtrarium credendi quasi crescendi rationem cōtorquere possis. Cum hoc ne agricolæ quidem ignorent, arbores nisi maturè grandescant, intereà dum sunt teneræ, vix vnquam ad aliquā proceritatem peruenire. Qui non fert vitulum juuenis, non feret bouem senex. Ac mihi sanè videtur aptissimè in illos cadere, quod sensit *Cæsar*, qui cum peregrinos *Romæ* quosdam diuites vidisset ferentes in gremijs ac in delitijs habentes, simiarum catulos, rogauit an mulieres in illorum regionibus pueros non procrearent; perstringens eos grauiter qui hominibus erga homines insitum amorem in bestias profunderent. Nonnè grauiorem reprehensionem multò merentur,

qui,

qui, cum ipsis, sciendi studium & loquendi facultatem Deus ingenerarit, prætermissis optimis ad errores & ineptias discendas & defendendas vtrâq; abutuntur. Quos si quis roget quorsum id faciant; iudico, quorsum; (nam id præcipuè spectandum est, quem finem proponant laborioso studio, quem fructũ laboris infructuosi quærant) sine controuersia non poterunt inficiari, vel nullum ab illis bonum finem respici, quod est improbitatis, vel ad finem quem respiciunt, peruersa viâ tendi, quod est imprudentiæ. Cum *Pyrrhus* in Italiam ex Epyro, pro Tarentinis contra Romanos bellum suscipiens, profecturus esset *Cyneas Thessalus* Orator disertissimus, qui plures dicendo, quam *Pyrrhus* dimicando subegit vrbes, eum ab incœpto specie generoso, reipsâ temerario vehementer est dehortatus; & Bellicosi quidem, inquit, ô *Pyrrhe*, sunt Romani, multisq; validis gentibus dominantur: quod si Deus nobis vi-

ctoriam concedat, quid faciemus victoriâ? Romanos, inquit *Pyrrhus*, cum domuerimus, nulla nobis ciuitas neq; Græca, neq; Barbara poterit resistere, quin vniuersam statim Italiam debellemus; tum *Cyneas* Italiam, inquit, porrò cum redegerimus in potestatem, quid tum agemus *Pyrrhe*? hîc ille, in propinquo est inquit, Insula Sicilia, diuitijs locuples, incolis abundans, & dissidijs valdè feruens; nec præsidijs satis valens; bene narras, inquit *Cyneas*, sed hiccinè finis erit nobis militiæ Sicillam occupare? Quid tum agemus, *Pyrrhe*? Largiatur nobis Deus successum prosperum, inquit *Pyrrhus*, & istis ad majora quasi præludijs vtemur; quis enim ab *Africa*, quis à *Carthagine* sibi temperet? Quam *Agathocles* Syracusis clam profugiens, paucis nauibus pœnè cœpit, planè domuit. Iam his demùm omnib⁹ sub jugum redactis, neminem hostium nostris armis obuiam iturum quid opus est referre? Non est opus, inqui

Cy-

Cyneas; nam tantâ potentiâ recuperare Macedoniam & obtinere Græciam, & occupare Thraciam, & Achaiam debellare sine dubio poterimus, sed vniuersa cum tenuerimus, quid tum agemus *Pyrrhe*? Hic ille paulùm insistens & subridens. Quid tum agemus *Cynea*? Hilaritati nos trademus & jucundis conuiuijs, & facetis colloquijs nos ipsos oblectabimus. Quæ cum dixisset *Pyrrhus*; quæso quid impedit, inquit *Cyneas*, quin omissa Italia, & Sicilia, & Africa; quæ sine multo sanguine comparari nequeunt, nec sanè magna commoda cum parantur, afferunt, hilaritati statim & lætitiæ nos tradamus; conuiuia & colloquia quibus sine molestia perfrui possumus, cur infinitis *Pyrrhe* periculis aucupamur? Quanquam ego *Cyneæ* par esse non possum eloquentiâ, tamen vos prudentiâ Regem *Pyrrhum* anteceditis. Cæterùm vt *Pyrrhus* in *Epyro* jucundum otium se concupiscere verbis est professus, cum calami-

lamitoſum ſibi negotium factis accerſeret: Ita multi in Academia velle doctrinâ & pietate imbui, dictis præ ſe ferunt; cùm & literarum & morum corruptelas ſtudijs perſequantur. Quos ſi poſſet aliquis CYNEAS examinare, quid eſſent tum facturi; & quid tum facturi; quoad finem deſtinatum animo conſequerentur, quid factitare ſolent video; quid reſponſuri fuerint neſcio; niſi quod ex factis auguror eos Pariſienſem quendam ſequuturos, qui cùm artibus ſtuderet, cupiditate flagrans gloriæ, vt *horribilis Sophiſtæ*, tanquam *Scipio Africani*, cognomen nanſciſceretur, quod vehementer ambibat; Poetas, & Hiſtoricos, & Philoſophos, & Politiſſimos quaſi nugas non attingens; de logicis ſubtiliſſimas Nominalium, & Realium, & Vniuerſalium, & prædicabilium & prædicamentorum & demonſtrationum argutias: de Ethicis, felicitates ſimplices & aggregatas; diuinas & humanas; actiuas & contem-

templatiuas: de Physicis, motus substantes & inhærentes, & primi mobilis, & vniformes; æternitates mundi, & infinitates rerum, & admiranda quædam de animæ potentijs non ex *Aristotele*, quem Græcè loquentem non intelligebat; sed ex eo, quod *Arist.* dicente somniabat, lateribus Milonis, clamore Stentoris ęneâ fronte, ferreâ voce, plumbeâ mente, ligneis distinctionibus, in scholis publicis tanquam *Athleta*, verbis & pugnis cum esset opus defendebat. Si Thessalo Cyneæ cum isto Parisiensi negotium esset; haud scio, an auderet eum interrogare, postquam Logica, & Ethica & Physica sic diuexasset; quid tum facturus esset. Horribilem sophistam nescire quid agat putas? Vide quid dicas; periculosum est lacessere & iratum & armatum; verùm si mihi id ipsum à nostris horribilis. sophistæ longé dissimilibus, nonnihil tamen consuetudinis errore labentibus, sciscitari liberet; responderet credo

ſe tum demùm rectas opiniones,& vtilitatem artium & veritatem rerum, relicta quam ſequebantur ſcholarum conſuetudine, quæſituros ac defenſuros; quò diſciplinis grauioribus melius vacare poſſint. Quid igitur, inquam, quæſo, tandem impedit, quin omiſſis iſtis ſubtilitatum nugis, & erroribus opinionum in tradenda dialectica, & vtraque philoſophiâ; quæ ſi rectè diſcantur, maximum adiumentum; ſi secùs, detrimentum ad res maiores afferre ſolent, ſola quæ vera ſunt ac vtilia, quæ & doctrinam augent & probitatem, cùm animis percipere tum linguis defendere continuò meditemur? Veritatem & virtutem, quas ſine peruerſitatibus ſequi ſtatim poſſumus, cur poſt immenſas demum ineptias aucupamur? Iſta ſi dicerem fortaſſis illis non perſuaderem. Ne *Cyneas* quidem, qui tamen benè ſuaſit, perſuaſit *Pyrrho*. Sed expendite nihilominus quid ſit conſequutum. *Pyrrhus Italia* & *Sicilia* & *Africa* fruſtratus,

ſtratus, *Argis* mulierculæ manu confectus, jucundum otium, quod appetiuit, nunquam attigit. Deteſtaris exitum? ne ſequaris exemplum. Si tendis ad optima, quin ſtatim eniteris. Si putas vitioſa, cur tandem aggredieris? Omnis in bonis inepta eſt procraſtinatio. In alijs rebus *ſat citò, ſi ſat benè*; in iſtis ſine dubio ſat benè, ſi ſat citò. Morbos corporum è veſtigio curamus; morbos animorum in annum differimus? At enim, inquis, in concione diſſerens, cum ero Theologus, veritatem propugnabo; adoleſcens philoſophans, errores in Schola philoſophorum defendam. Quis tu es hominum, homo ſtolidiſſime, qui præſcribis Deo, quando piè ſis loquuturus? Craſtinum potes tibi polliceri? Quî ſis an in medio curſu præcidaris? Numquid habes diploma diuturnitatis vitæ? *(hodiè.*

Sera nimis vita eſt craſtina, viue
Qui non eſt hodiè, cràs minùs aptus erit.

In craſtinum differs ſeria; quid ſi

 pereas

pereas ante craſtinum *Archias* quidam *Thebanorum* Tyrannus, vt eſt apud *Plutarchum*, cùm illi comparáretur ab aduerſarijs inſidiæ déq; eo ipſo inter cœnandum literas accepiſſet, quas à nuntio rogabatur, vt confeſtim legeret, vino ſe proluens, In craſtinum, inquit, ſeria, & acceptas literas pulvinari ſubjecit; eâdem nocte mactatus eſt. *Iulius Cæſar*, cùm in Senatum ingrederetur ad conjuratos, libellum à quodam conſpirationis indicem accepit, ſed non apperuit, in veſperam diſtulit: eodem die confectus eſt. Auertat Deus omen! Sed eſt incertum, quid veſper ſerus vehat; & quis ſpondebit non euenturum nobis quod illi euenit? Humanus animus eſt ferrum: dùm in igne eſt, feri. Prudenter *Alexander*, qui rogatus quo modo potitus eſſet *Græciâ*, nihil, inquit, procraſtinans. Cæterùm fingamus non poſſe cuiquam contingere, quod *Cæſari*, quod *Archia* contigit. Perſuadeamus nobis, tãquam *Sybillam* in fabulis cum *Apolline*, ita noſtro

re ipsâ cum Deo pactos esse de vitâ
ad seram senectutem protrahendâ:
num idcircò defendendis falsis opi-
nionib' juuenes assuescemus; vt de-
fendendis veris prauam cõsuetudi-
nem senes corrigamus? Cõtrahenda
est, opinor, ægritudo corporibus
vt sanentur, oculis lippitudo, vt
depellatur, maculæ vestimentis,
vt abluantur; auro scoria, frugi lo-
lium, flamma tectis, error animis,
vt emundes, euellas, extinguas, ex-
purges, quod infeceris, inseueris,
inflammâris, pollueris. Institutis
musicum? Absurdè canat; concin-
nè, cum in templo fuerit, module-
tur. Informas Grammaticum? Lo-
quatur barbarè; cum ad vsum lo-
quendi venerit, dediscet. Orato-
rem erudis? Solœcismis quasi gem-
mis, in schola, quæ dicet, ornet;
politè dicat cum in foro causas a-
gat. Quid? tune teneris ingenijs
tam intolerandam inuris arrogan-
tiam, vt adolescentuli cum viris, la-
tina cum Grammaticis, diserta cum
Oratoribus, vera cum Theologis

vſurpare audeant? Quid hoc eſt a-
liud quàm artes confundere, pro-
phanare ſcientias, Academiam ex-
cindere; quod niſi maturè ſeueris
Magiſtratuum edictis coerceatur,
actum eſt de Philoſophia? Dic ſo-
des. An eſt opus veritatem in Scho-
lis defendi, cùm Euangelium annos
quindecim fuerit prædicatū? Quid
Philoſophis cum Theologia? Quid
juuenibus cum veritate? Licebit
quidem olim, cum in ſuggeſtu eri-
mus, veritatem liberâ voce defen-
dere. Nam in ſcholis profectò, ſa-
cramento obſtringimur ad pro-
pugnandos *Ariſtotelis* Philoſo-
phorum principis etiam errores
præſertim malorum conſuetudin[e]
ſtipatos. ô fulmina rationum! [&]
erit quiſquam tam impudens, q[ui]
tam validis argumentis, tam perſ[…]
dus, qui ſacramento, tam arrogans
qui maioribus tam peruerſus, q[ui]
conſuetudine, veritatis neſcio cu-
jus gratiâ reſiſtit? Quid Philoſo-
phis cum Theologia? quid juueni-
bus cum veritate? id eſt, quid a-
gr[…]

grotis cum medicina? quid fameli-
cis cum annona? ô nos ſeditioſos!
qui vel illos ſanari vel iſtos paſci
volumus! at obſtringimur ſacra-
mento; ſic enim gloriantur; ſi ad
mala obſtringimur, eſt factu nefa-
rium; ſceleratè promittitur, ſcele-
ratius præſtatur. *Quanto tolerabi-
lius*, inquit, *Ambroſius*, *tali fuiſſet
periurium ſacramento.* Verùm non
obſtringimur. Eáque propter cùm
iſta jactant, non nobis perfidiæ, ſed
ſibi impudentiæ labem aſpergunt:
Meritò id quidem. Quid enim mi-
rum eos mentiri, qui defendunt ve-
ritatem, non eſſe defendendam. At
imitandi ſunt maiores! veriſſimè
dicis; & id affirmat *Cicero.* Sed
quid adjungit, quæſo? *id* inquit,
*primum excipiendum ne vitia ſint i-
mitanda.* At diſputandi gratiâ tue-
ri falſa, leue eſt! quid exilius pha-
langio? & tamen quoſcunq; vel at-
tingit modò, tum dolore, cruciat,
tum demẽtes facit. At joco tantùm
dicunt, quod defendũt. Cauendum
igitur, ne quemadmodum apud

Plutarchum pueri ioco ranas feriunt, ranæ seriò mortem obeunt; sic ipsi joco errores defendant, errores seriò alijs inhæreant. At fieri solet; at non debet. Viuitur legibus, non exemplis. At multi faciunt; at malè faciunt. Nullum caruit exemplo nefas. At jubet authoritas! primum non credo, deinde si jubet, peccat. At parendum Magistratui! parendum, quis negat? sed videndum quatenùs. *Faneo Curioni*, inquit, *M. Tullius*, *Cæsari honestissimè cupio*; *pro Pompeio emori possum*, *sed tamen ipsa Repub. nihil mihi est charius*. Ita majoribus nostris fauemus; consuetudinem magni existimamus; authoritati summo studio patemus: sed tamen ipsa veritate nihil est nobis charius; vt cum multum consuetudini, plus authoritati, tum veritati plurimum, vel omnia potius tribuenda judicemus. Etenim vt *Cato* ille *Vticensis* cuidam roganti, quem maximè amaret, respondit, Fratrem; quem deinceps, fratrem; quem tertiò,

tiò, fratrem; nec quicquam aliud respondit, quàm fratrem: in eundem modum, si quis ex me rogaret, quid inprimis putem esse defendendum, veritati & primas & secundas, & tertias deferre non vererer. Obijciat aliquis rectum id quidem esse & optandum, sed obtineri per obstinatam multorum dissentientium pertinaciam non posse. Respondeat *Cicero*, fortassè posse; quòd si non possit, vi opprimi in bona causa melius esse, quàm malè cedere. An potest dubitari, quin bona causa sit, quâ nihil agitur nisi vt vos quàm optimi, & quàm doctissimi, quàm primùm euadatis? Quid enim virtuti magis aduersarium, quàm aut pertinax falsi tuendi cupiditas, aut impudens cordis & linguæ dissidium? quid porrò doctrinæ magis perniciosum, quàm aut falsas de rebus opiniones concipere, aut in discendis, quæ dediscas, ætatem optimam consumere? Nihil addo de meo. Confitentur illi quæstiones illas

putidas, de quibus controuersamur, quarum defensione meditanda, vim memoriæ, florem ætatis, aciem ingenij solent conterere, cùm ad maturiores annos peruenerint, non solùm non habendas pro veris, verùm etiam vt falsas repudiandas. Quod cùm concedant, velim mihi respódeant, primum an ista non sit pœna *Sisyphi*, immane saxum ad montis fastigium sudando voluere, quod statim reuoluatur. Deinde, si pœnam fortassis esse negent; annon sit labor *Penelopes* per totos dies magno studio telam texere; quam noctibus retexas. Postremò; vt non sit labor, quæro an possint, si maximè velint, ea quæ sibi tot cuneis infixerunt, vel omninò euellere, vel euellenda credere. *Themistocles* quidem, cum ei *Simonides* artem *memoriæ* polliceretur, artem *obliuionis* se malle dicebat; nam meminerat, quæ nollet. Nostri nihil habent sanè quod discant, quærenda est illis ars dediscendi; nam discunt, quæ non debent. Et
hic

hic fortassè erro, sed habeo persuasum; quantò difficilius fuit *Themistocli*, quæ displicerent, obliuisci, quàm meminisse quæ liberet; tantò difficilius futurum nostris dediscere vitiosa, quàm discere probata. Raro eluuntur prorsus inusta; semel putrefacta serò condiuntur. Oraculum puta, si me audis, quod ait Iuuenis apud *Terentium*, *tu quid cauere possis, stultum est admittere*. Nam inuenies esse verissimum, quod ait senex apud Senecam, *dediscit animus serò quod didicit diu*. Si vos putarem eorum esse similes, qui potiùs autoritate quàm ratione commouentur, hominis lucerna quàm luce veritatis, afferrem vobis non *Theologos*, quos isti spernunt, vt nimis Christianos dicam an seueros? sed afferrem vobis tres summos Philosophos, *Platonem*, *Aristotelem*, *Plutarchum* vnâ voce consentientes, pueros rectis tantum opinionibus & institutis bonis statim à teneris assuefaciendos. Quòd si *Aristoteles* verborum obsce-

ſcœnitatem, ad vitæ turpitudinem viam eſſe confirmet in extremo 7. Lib. de Repub. ideoq; ſcribat cum vniuerſæ ciuitati, tum inprimis adoleſcentulis cauendum eſſe maximè, ne quid vnquam obſcœnum aut dicant, aut ſpectent, aut audiant, aut agant: quid eum de ſententijs, non dico impijs, quas ipſa ſcholarum ſaxa, ſi loqui poſſent, reijcerent, ſed à vero alienis, non defendendis tantùm, ſed vel dicendis modò judicaturum fuiſſe arbitramur? viderint quid *Ariſtoteli* ſuo reſpondeant, quem verbo defendunt, reuerâ deſerunt cum exemplo faciunt quod ipſe, ne fiat, prohibet. Sed mitto *Philoſophos*; audiant *Rhetorem*; aut ſi Rhetorem contemnant, audiant veritatem expreſſam à ſummo *Rhetore*, qui ſenſit eſſe *optimum optimis primum imbui*, quòd maxima in eluendis, quæ ſemel inſederint, vitijs ſit difficultas; cum onus dedocendi ſit grauius quàm docendi. An hoc in lingua præceptis eloquentiæ formanda

da verum eſt, in animo, qui formatu longè eſt difficilior, ſapientiæ perceptis inſtruendo, falſum? Laudatur ab *Ariſtotele* & meritò illud *Theodori* cuiuſdam Hiſtrionis, qui nullum vnquam Hiſtrionem, ne contemptum quidem, ante ſe prodire in theatrum paſſus eſt. Quamobrem tandem? nimirùm propterea quòd exiſtimaret, aures ſpectatorum ijs, quæ prima audiunt, captas occupari. Quod ipſum quandoquidem in alijs rebus vſu venit, vt quæ prima ſunt oblata, ſint nobis omnia probatiſſima ob eam cauſam, inquit *Ariſtoteles*, (quem ſæpiùs cito, vt nobis qui non credunt, credant ſaltem ſuis,) curandum eſt ſedulò vt adoleſcentibus quicquid eſt malum & vitioſum, id omne ſit incognitum, & peregrinum; inprimis autem ea, quibus ineſt vel turpitudo, vel animi offenſio. Iſta ex *Ariſtotele* fuerant obſeruanda, & prædicanda laudibus, non cum araneis, ſi quid ineſt mali è floribus excerpendum, &
pub-

publicè propugnandum. Quod vtinam prauas opiniones deponere tam esset procliuè quam ipsi arbitrantur: sperarem eos qui tam pręclarum institutum peruicaciter oppugnant, de suo faciliùs errore discessuros. Sed non est ita nobis liberum arbitrium, vt possimus opiniones, tanquam calceamenta exuere cum velimus, & cum velimus induere.

facilis discensus Auerni,
Sed reuocare gradum, superasq; euadere ad auras,
Hoc opus hic labor est.

Non est datum cuiuis, vt animum quasi ceram ab erroribus ad veritatem, ad probitatem à flagitijs inflectat cum libeat.

Pauci quos aequus amauit
Iupiter, atque ardens euexit ad aethera virtus,
Dijs geniti potuêre.

An verò præstantissimi Doctores *Ecclesiæ*, sacrarum scientiâ literarum instructissimi, varios errores è scriptis *Philosophorum*, semel perceptos,

ceptos, nunquam ex animis eximere potuerunt; de *genijs, animis, & intelligentijs*, ex *Platone*; de *libero arbitrio* & *operibus* ex *Aristotele*, quæ legendo tantùm tanquam in transcursu leuiter degustauerant; rudes & imperitos rerum adolescentulos cum illis ne minimâ quidem parte conferendos, opiniones prauas, quas ex *Aristotele* non degustant, sed ingurgitant, non legendo, sed defendendo, non negligenter, sed summo studio, non quasi falsas, sed vt verissimas saltem lumine rationis, ab ipsa Philosophia confirmatas, à *Deo Philosophorum* expressas, in imis visceribus infixas, extirpare cum voluerint, vel potius noluerint, (cur enim volent cum imbiberint?) posse judicabimus? Quod non potuit ORIGENES, CHRYSOSTOMVS non potuit, id poterant infantes, è quiuis vulgo poterit? optare id quidem Christianum, sperare arduum, polliceri temerarium. Cum Regina *Cleopatra* sibi aspidem admouisset, cujus ve-

veneno consopita concidit, *Augustus Cæsar*, vt eam sanaret, statim & pharmaca, & *psyllos*, genus hominum, qui venena serpentium incolumes exugunt, corpori adhibuit. Serò! venenum, corde jam occupato, vitalem illi calorem extinxerat. Venenum aspidis, est praua opinio, quæ si semel animum hominis infecerit, fortassis ad virus vel eneruandum pharmaca, vel exugendum *psylli* poterunt adhiberi; vtinam ne serò! Sed qui videt quid vsu veniat, is secum ipse, si sapit sentiat, hoc periculum in me fieri graue est. At non est periculum, dicet aliquis. Fortassè tibi sic videtur, *Platoni* secùs. Apud quem (*in Amatoribus*) *Socrates* adolescentem admonens, valdè admodum cauendum, quibus disciplinis, & artibus imbuatur, affirmat magnum esse periculum, in comparandis disciplinis, propterea quia non, vt cibos corporis vasis alijs auferre licet, & cum peritis capere consilium, noxij sint, an salubres, ante-

quam

quam veſcamur; ſic eſcas animi, id eſt, diſciplinas vaſis alijs auferre licet, vt priùs exploremus quàm accipiamus, quòd alio vaſe, quàm animo non capiantur: vt ſiue proſint ſiue noceant, poſtquam acceperis, eo ſint retinendæ. Sed quid *Platonem* dico? ſi nihil eſt periculi, cur POLVS *Cardinalis* in illis legibus, quas *Academiæ* noſtræ preſcripſit, commiſit Magiſtratibus inquirendum, *An aliquis in lectionibus, vel diſputationibus, vel etiam quibuſcunque priuatis colloquijs, verba effutirent, quæ hæreſin directè vel indirectè ſaperent,* (ipſius verbis vtor) *aut in contemptum Eccleſiæ vel Miniſtrorum eius cederent; aut quouis demum modo pias aures offenderent?* Cur delecti *Cardinales* in *Nicæno* Conuentu, *pernicioſum abuſum* vocant, quòd in publicis Gymnaſijs non omnes quæſtiones ad excindendos *Philoſophorum* errores, ad promouendam pietatem dirigantur? Cur totius *Concilij Lateranenſis* conſenſu *deteſtandi & abominandi*

di

di non modò hæretici, verum etiam *infideles* pronuntiantur, *quicunque dissidentes à fide Christiana, quæstiones vel secundum Philosophiam esse veras asserunt?* Cur ista, cur alia, quæ sunt in medium prolata, veritatis ipsius testimonia, rationum clarissimarum firmamenta, *Hieronymi* & *Augustini*, & aliorum insignissimorum hominum judicia, non refelluntur, si sunt inepta; si *nihil sit periculi?* An, quod de *Philosophis* ait *Lactantius*, non audent vel cognoscere, vel congredi, quia se facilè sciunt superari? An conscientijs testibus premuntur, se deteriora melioribus anteferre? An vt *Romanus cedendo* vicit, sic ipsi *tacendo* se victuros sperant? Profectò malæ causæ, quasi noctuæ, lucem fugiunt; opiniones rectæ tanquam Aquilæ, solem intuentur. Nam si causa bona est, cur tergiuersantur? Etiam atque etiam instamus, & vrgemus, vt ea quæ dicuntur, vel conuincant, si falsa, vel si vera, concedant.

Quid

Quid eſt cur nolint, opinione praua, vel liberari, ſi falluntur ipſi, vel liberare, ſi nos halluciamur? Iuuenes ingenio judicióque præſtantes nupèr in publicis diſputationibus hæc eadem defenderunt. Ecquid à quoquam contra eſt allatum, quod non centies ſit conuulſum; quod non à pueris refelli poſſit? Nihil reprehendimus quod *Viues* vir doctiſſimus in explicandis *cauſis corruptarum artium* non admodùm vitioſum eſſe comprobârit. Cur tot annos à tot aduerſarijs liber tantulus non refutatur? Cur nos qui dicimus, quæ neque poſſunt refutari, neque debent, contumelijs conſcindimur? Ita nimirum eſt hominum conditio! *Mercurius* apud Comicum impunè mentitur: *Soſia* quia verum dicit, exagitatur. Conceditur alijs pro luce tenebras, pro ſcientijs errores, vitia pro virtutibus,

Proque viro nebulam, & ventos
obtendere inanes;

Nos

*Nos aliquid Rutulos contra iuuiſ-
ſe, nefandum eſt.*

Malitioſa ſcilicet nobis cum illis non rerum, de quibus agitur, ſed hominum ſtudio ſuſcepta eſt contentio. Nos videlicet *Ramo* fauemus; illi *Ariſtoteli*. Immò verò illi errori fauent, nos veritati. Illi adoleſcentibus Circęa pocula propinari ſtudent, nos profligari cupimus. An hoc negare poſſunt, qui modis omnibus machinantur, vt *Ariſtoteles* propugnetur etiam cum errat; veritas ab *Ariſtotele* diſſentiens ſupprimatur? Et tum cum ipſi debeant reprehendi qui ſtudio potiùs ducuntur hominis quàm ſapientiæ, nos in odium vt trahant, priſco inſtituto, nouo vocabulo, *Ramiſtas* nuncupant. Eodem planè modo (liceat enim ſacra cum profanis comparare) quo puriorem religionem profitentes initio *Caluiniſtas* vocabant. Eſt enim vt religioni, ſic Philoſophiæ ſuus quidam *Papiſmus*; vterque à *Sorboniſtis* partìm ortus, partìm au-

ctus.

ctus. Nam cogitate mihi, quæso, quam similes vtriusque sint progressus. In Sacris, *maiorum*; in profanis, *multorum*; in neutris, *optimorum* consuetudinem prętendunt. In Sacris, *Ecclesiæ*; in profanis, *Academiæ*; in neutris, *veritatis* autoritatem afferunt. Istas ratiunculis consuetudinis & autoritatis, si qui non probent; vt illi, in Sacris, CALVINI, sic nostri in profanis, RAMI nomine suspectos faciunt; quasi nouis sectarum autoribus sint deuoti, cum reipsâ veritati, non hominibus, sint addicti. Nam eorum quidem etsi vtrumque pium & eruditum fuisse arbitror; omninò tamen omnium hominum autoritates AVGVSTINI regulâ metiendas judico. Qui cum firmis rationibus, quod instituerat, probasset, adijciens *Ambrosij* testimonium, *Hæc*, inquit, *si probas, tene mecum* AMBROSII *viri sancti sententiam, tam non eius autoritate, sed ipsa veritate firmatam. Nec enim vel*

mihi

mihi quidem propterea placet, quia illius potissimum Ministerio me Dominus ab errore liberauit, tanquam plantatori ac rigatori meo nimium faueam; sed quoniam & ipse hac de re dixit, quod piè cogitanti ac rectè intelligenti loquitur etiam ille, qui incrementum dat, Deus. Quod *Augustinus* de *Ambrosio*, id mihi de omnibus dictum volo. Nec enim cum aut hujus aut illius sententiã sequor, idcircò sequor, quòd *ipse dicat*, tanquam *Pythagoras*; sed quia quãtum ego judicare possum, idipsum dicat, quod dicit ratio, quod veritas dicit. Tantũ aut abest, vt alicuius ad contumeliam confictí nominis calumniâ mouear, vt ingenuè profitear malle me cum infimis vera sentire, quàm cum præstantissimis Heroibus errare. A DEO est, quod verum est: Quod falsum est, à Malo est. Alterum in omnibus etiam Ethnicis amplector: alterum in ipsis etiam Christianis auersor. Non debemus in Philosophia *Papismum* i-

mitari, vt autoritatem & consue-
tudinem præferamus veritati. Stu-
deamus *Christianam Philosophiam*
profiteri, vt veritatem rebus om-
nibus antiquiorem habeamus. I-
ta, quod dicit MOSES *de Israe-
le*, *Quanto magis opprimebatur,
tanto magis propagabatur*; id vsu
veritati venturum non diffidam, vt
eò crescat vberiùs, quanto premi-
tur insolentius. Sint Reges PHA-
RAONES, qui affligant; est
maior PHARAONE, qui con-
firmet. Iubebantur obstetrices ser-
uare fœminas, mactare mare; sed
obstetrices non fecerūt quia Deum
verebantur; eóq; Deus illis benefe-
cit. Obstetricibus eos qui docent,
quasi qui fœtus animorum for-
ment, comparat *Plato*. Si contruci-
dent prolem masculam, id est, viri-
lem veritatem, nec faciunt quod
debent, & expectent quod no-
luit. Non quasi nobis metuam;
habemus enim, spero, domesti-
cum *Mosen*, qui vt summo studio
superstitionis fæces purgauit, sic
om-

omnia libenter ad pietatis studium promouendum faciet;) sed quod velim singulos idem moliri, vt tanquam *Apelles*, etsi leuis macula notetur in pictura, etiam nihilominus vel sutoris monitu corrigere ne grauentur. Quod si profanus Scriptor *M. Tullius*, vt ipse fatetur, *nec illis delectabatur nec vtebatur omnino literis, quæ animum à Religione deterrerent vel auocarent*; homines Christiani in conuentibus publicis propugnanda putabimus, quæ cuiusquam animum à vera pietate retardare valeant? Velim viri boni sic hoc accipiant, vt à me dicitur. Dicam quidam certè quod sentio. Contra veritatem errores defendere, propter vllius vel hominis authoritatem, vel loci consuetudinem, indignum est hominibus, absurdum Philosophis, Christianis nefarium. Præclarè *Socrates* in *Phædro Platonis* affirmat, hominem esse persimilem alato curruii & aurigæ; vt currus notetur corpus, aurigâ ratio, ge-

minis alijs gemina cupiditas, altera veri viuendi in intellectu, altera boni agendi in appetitu: vtraque à Deo nobis insixa, vt ad Cœlum euolemus. Quantò verò magis istas alas neglexerimus, vt aut mentes inquinentur à falso, aut mores à malo polluantur, tantò citiùs euenire, vt alæ defluant, itaque tanquam *Icari*, turbulentis humanæ vitæ fluctibus mergamur. Quod quia nobis vniuersis accidit, nihil magis enitendum, quam vt alæ renascantur. Id autem futurum, si virtute & veritate, quod est ipsius pabulum, anima nutriatur: vt quicunque cupiunt alas renasci, quibus ad Cœlum euolent; veritatis & virtutis persequendæ studium remittere nunquam debeant. Intertexit ibi *Socrates* quædam improbanda, sed ad extremum, quod notatu est dignissimum, eum nimirum qui summo studio laborat vt has acquirat alas, à multis reprehendi tanquam insanum, sed istam insaniam ad compa-

randã beatitudinem esse diuinitùs nobis immissam. Quo nihil insignius dici potuit. Pergatis igitur vt facitis, *Adolescentes charissimi*, ad hauriendam hanc insaniam, insaniam opinione furentium, sapientiam judicio sanorum: studeatis ardenti animo furere furorem istum, furorem sed felicissimum, amentiam, sed prudentissimam, stultitiam, sed omni Philosophorum scientiâ sapientiorem. Non vt ALCIBIADES *omnium horarum homo, Syracusis* industrius, *Athenis* dissolutus, *Lacedæmone* seuerus, inter *Thraces* ebriosus, inter *Persas* effœminatus fuisse perhibetur; ita vos omnium colorũ chamæleontes animo synceri, verbis impuri, in Templis Religiosi, in Scholis profani, in ædibus *Epicurei* videri velle debetis. Sed vt *Socrates* eodem semper vultu, & exibat domo, & reuertebatur; vt *Atticus Pomponius* eodem semper victu vtebatur in rebus amplis, & angustis, quod ipsius mentis, quæ format actiones

in vtroque constantissimè nulla fieret mutatio; ita vos *Fratres*, eodem semper sensu, quæ sunt recta cogitate, eâdem semper voce, quæ cogitatis, dicite, eâdem semper vitâ, quæ dicitis, exprimite, vt omnia vestra facta, dicta, cogitata *Christianam* pietatem spirare videantur.

O
Fe

ret,
nec
nec
ſet
ſol
cor
rup
ſtit
per
tar
offi
vt
de
inf
re,
dia
pu
ter

ORATIO POST *Festum Nat. Christi, 1575.*

Quibus de rebus disputandum.

CICERO cum ab *Attico* suo rogaretur, vt historiam Romanam scriberet, negauit se facturum, quòd ea nec institui nisi præparato otio, nec exiguo tempore absolui posset: & ego, inquit, animi pendere soleo, cum semel quid orsus traducor aliò, neque tam facilè interrupta contexo, quâm absoluo instituta. Verum quod *Ciceroni* non permisit judicium vt faceret voluntariò, id ipsum mihi non remittit officium quin persequar necessariò: vt cùm susceperim verba facienda de ratione disputandi, quod semel institutum non poteram absoluere, id saltem interruptum aggrediar pertexere. Quamobrem vt Lupus reliquias prædæ suæ fertur in terram fodere; donec iterum esuriat,

riat, fame verò preſſus ad reliquias reuerti quas in terram defoderat; ita mihi viſum eſt ſuſceptæ cauſæ reliquias quaſi ad tempus ſeponere, donec iterum præfarer, vt ad eas diguſtandas poſt diuturnam famem auidius reuerterer. Ac tradiderunt quidem literis qui deſcripſerunt terrarum ſitus, permultos fluvios ſubire terras, rurſuſque reddi; *Lycum* in *Ionia*, *Eraſinum* in *Argolica*, *Alphæum* in *Elide*, in *Italia Timauum*, in *Meſopotamia Tygrim*; cum igitur Oratio dicatur à Rhetoribus fluere tanquam amnis, aliquando puriùs, aliquando turbidiùs, aliquando tenuiùs, copioſiùs aliquando, ſed tamen fluere tanquam amnis, quid tandem impedit quin etſi latuerit Orationis curſus abſorptus tempore, quaſi terrâ, tamen iterùm reddatur; & quemadmodum quod *Athenis* in *Æſculapij* fonte mergitur emergit in *Phalerico*, ita quæ temporis anguſtijs effectum eſt, vt differrentur priùs, in præſentia referantur. Meminiſtis,

ſtis, ſpero, totam rei propoſitæ tractationem, in tria membra fuiſſe diſtributam, quorum vno, quem in finem, altero, quibus de rebus, tertio, quem in modum diſſerendum eſſet, complecti volui. Ac primum illud membrum iſtorum trium, diſputandi finem eſſe veritatem, ſi tam expeditum eſſet perſuaſu, quàm eſt obſeruatu ſingulis neceſſarium; minùs è ſtudijs noſtris Academia, minùs ex ineptijs noſtra ſtudia laborarent. Verùm, nimis verum eſt illud *Platonis*, veritas quidem eſt optima, ſed non eſt facilis perſuaſu. Vocârit eam *Pindarus* filiam *Iouis*, vocârit *Socrates* incolam cœli; tribuerit eius ſtudium *Cicero* prudentiæ; *Seneca* diſputando nihil aliud veſtigârit; affirmârit *Ariſtoteles* mentem hominis ab ea perfici, nihil turpius errore, veritate nihil clarius; cuncti Philoſophi, quicquid facultatis, quicquid temporis habebant, ad eam ex inſcitiæ latebris eruendam, ingenio, memoriâ, diligentiâ con-

tulerint : èmergent nihilominùs plebeij Philoſophi, (ſi tamen Philoſophi, qui ſtudent ſectis non ſapientiæ, ſunt appellandi) qui longè pluris æſtimant plumbeam conſuetudinem, quam auream veritatem; vt in nobis illa priſca *Lactantij* querela renouari poſſit, viros ſummo ingenio veritatem propemodùm tenuiſſe, niſi conſuetudo fucata prauis opinionibus eos retrorſum rapuiſſet. *Quàm metui ne quid Libya tibi Regna nocerent.* An poteſt quicquam eſſe Libyæ ſimilius quàm praua conſuetudo; quæ multo peſtilentius, quàm Africana Libya ſemper aliquid parit Monſtri? quòd niſi *Iouis* juſſu, *Mercurij* monitu, id eſt, ex præſcripto cum diuinæ vocis, tum rectæ rationis eam reliquerimus, non ſine cauſa dicat ſapiens *Anchiſes* etiam *Æneæ*, *Quàm metui ne quid Libya tibi Regna nocerent.* Niſi fortè judicabimus *Didonis* blanditias *Æneæ* noxias, quem auocant ab Italia, Carthagine demorantur, errorum ille-

illecebras nobis innoxias, quos à virtute retrahunt, impellunt ad nequitiam. Sunt enim Philoſophi meo quidem judicio, ſine ſtudio veritatis, ſanè quàm ſimillimi Syrorum venalium apud *Ciceronem*, quanto doctiores, tanto nequiores. *Nihil ſentire vita iucundiſſima*; ſic *Aiax Sophocleus*, ſed inſanus. Profectò melius eſt nihil ſentire quam praue ſentire; ſic *M. Tullius*, & prudenter. Nimirum obſeruauerat apud *Platonem* ſuum, quem Deum Philoſophorum nuncupare ſolebat, nihil magis in homine ſapientię ſtudioſo vel requiri vel prędicari, quàm ſtudium veritatis; nihil vehementiùs aut improbari aut perſtringi, quàm errores opinionum. Nam *Socrates*, *Lib.* 5. & 6. *de Repub.* (quos ipſi legite, quæſo, cum erit otium, vt quis ſit reipſe Philoſophus intelligatis, ne vulgi peruerſo fluctuetis judicio, quod nugatores peritos pro Philoſophis admiratur) ſed *Platonis Socrates* cùm informat Philoſophum, negat

esse Philosophū, qui non sit amantissimus & virtutis & veritatis; dici Philosophum amātem sapientiæ; amantē sapiētię flagrare studio veritatis; veritate præeunte malorū comitatū penitùs excludi, mendacium profligari, declinari flagitium. Quicunq; demùm opiniones hominum non veritatem persequantur, non esse φιλοσόφυς sed φιλοδόξυς. Quasi diuinaret futuros aliquando, qui præstantium virorum sententijs addicti, majorem opinionis, *Aristotelis* verbi gratiâ, quàm ipsius veritatis, id est, sapientiæ rationem habendam essent asserturi. Hic mihi fortasse quispiam laudabit Philosophiam; quasi verò non ego & possim id facere & perlibenter faciam. Ita *Q. Calenus* laudabat pacem, cum *Cicero* bellum suaderet in *Antonium*. Quid tu, *Calene*, inquit *Cicero*, seruitutem pacem vocas? Mihi quoque perinde liceat sciscitari; errores, Philosophiam appellas? At adijcit *Calenus* eum se esse, qui semper omnes ciues saluos esse vo-

voluerit. *Honesta oratio*, inquit *Cicero, sed ita si bonos & vtiles Reipub. ciues: Sin eos qui naturâ ciues, voluntate hostes sunt, saluos esse velis, quid tandem intersit inter te & illos?* Date veniam vt similiter *Calenis* nostris respondeam, qui cunctas *Aristotelis* summi Philosophi sententias defendi volunt. Præclara Oratio, sed ita si rectas & veritati consonantes sententias; sin eas quę verbo præferant veritatem, reipsa proferant errorem, vt errores sic etiam errantium judicium auersamur. Nam cum omnis disputatio sit aut militaris, vt ita dicam, aut vmbratilis; militaris, quæ seriò de quæstione, quæ vocatur in controuersiam digladiatur; vmbratilis, quæ solet in Scholis adhiberi, quo magis excolatur & ratio & oratio. Quæ seriò disceptat, collisu rationum vult, aut velle debet, elicere veritatem causæ controuersæ: quæ contendit in ludo, partim instituitur vt ad veram pugnam armet, quò semper in acie pro veritate

ste-

ſtemus, partìm vt auditoribus magis inhæreant artium præcepta; præcepta credo vera, non falſa, non inepta ſed vtilia. Itaq; ex his duobus diſputandi generibus, neutrum errorem, vtrumque ſcientiam, neutrum victoriam, vtrumque veritatem aucupari debet: vt eam vel ignotam eruant è caligine, vel animis audientium cognitam infigant. Quòd ſi veritas eſt docenda, & diſputamus, vt doceamur, quis negat diſputandum, vt veritas illuſtretur? Atqui & veritatem eſſe docendam monent ſapientes, & niſi diſputemus vt diſcamus inſanimus: ergò veritatem diſputationibus & inquirendam & defendendam non videre, eſt ignorantiæ, non fateri, eſt impudentiæ. Cum porrò ſit clariſſimum, effectum eſſe labe mortalitatis humanæ, vt rationis lumen tenebris, robur morbo, vires vulnere, ſanitas ægritudine grauiter eneruetur: ſi quis dubitet, an vera doceri diſcíque debeant, idem dubitet an duces ſunt adhibendi

cæcis

cæcis, ægrotis medicamina, morbosis remedia, famelicis alimenta, Pharmaca sauciatis. Sed actum quorsum agam? cùm ea quæ superiùs de fine disserui probârint vobis, spero, disputationis esse finem, veritatem: quod euincunt necessariò & nominis notatio, & rei institutio, & ratio Philosophiæ, & euentuum obseruatio, & optimorum consuetudo, & testimonium virorum, si spectes ingenium, acutissimorum, si doctrinam, scientissimorum, si vetustatem, antiquissimorum, grauissimorum, si autoritatem, si cognitionem, prudentissimorum: vt, quod *Aristoteles* de Reipublicæ gubernatione, id ego paulò secus de disputatione dici posse putem; In disputando sequi, tueri, venerari qui jubet homunciones, jubet feram, qui jubet veritatem, jubet Deam. Benè habet; jacta sunt fundamenta disputationis. Nam vtcunque de materia & forma sentiatur, de quibus rebus, quóque modo videatur disputandum;

dum; constat ad veritatem tanquam ad scopum omnia referenda. Quo constituto, faciliùs vitia, siqua insidebunt, vel in rebus tractandis, vel in modo tractandi, poterunt aboleri. Sed aliàs de forma, hodiè de materia consequens est vt dicamus. Ac primùm, vt illis Orationem meam cancellis quasi comprimam, quibus contineantur quæ vestram inprimis vtilitatem spectant, quanqam vt omnia tractari facultate differendi possunt, ita peti potest ex omnibus artibus materia disputandi; tamen versabor in illis tantummodò quę vulgò disputando solent agitari; vt eandem quæstionum, quam facit *Aristoteles*, diuisionem persequar, cùm eas tripartitò partim ad disciplinam moralem, partim ad naturæ obscuritatem, partim ad differendi rationem pertinere statuit. Quid sentiam de cæteris, ex istis elucebit. *Leonem ex unguibus. Ab vno disce omnes.* Cum autem duplex, vti dixi, videatur esse disputatio, *altera* militaris, & planè

planè *seria*, cujus vsus in commercijs vitæ conspicitur; *altera* vmbratilis, & quasi *ludicra*, cujus in scholis habetur exercitatio; dicantur quædam necesse est, quæ pertineant ad vtramque, sed ad istam scholasticam potissimùm me conuertum, quod etiam *Aristotelem* in *Topicis* fecisse video. Quamobrem eius insistam vestigijs, cuius in hac parte judicium valdè probo, vt & in priore maximam quidem partem, summam illius sententiæ quam sequor, è verbis ARISTOTELIS expressis mutuabor. Is igitur post explicatam quęstionem Dialecticam, (nôstis locum in *Topicis*) *Neque verò*, inquit, *omne propositum, aut omnem quæstionem, nobis ad disputandum proponere debemus, sed de qua dubitet aliquis eorum quirationem desiderent, non pœnam mereantur, aut sensu careant*. Obseruate mihi quęso, diligenter hanc sententiam: est enim maximum in ea momentum ad id probandum, quod instituo. Cùm dixisset *Aristo-*

teles,

teles, non omnem quæstionem esse nobis proponendam, adjungit exempli gratiâ; nam & qui quærunt sintnè dij colendi, & parentes amandi, merentur pœnam, & qui vocant in controuersiam, an nix sit alba, destituuntur sensu. Quo in loco explicando lapsus est leuiter, vir alioqui doctus, *Alexander Aphrodisæus*. Non enim negat *Aristoteles*, quod tamen illi videtur, istas quæstiones esse Dialecticas de quibus agitur, cum etiam permittantur paradoxa disputanda: sed docet *Aristoteles* quasdam sententias, etiamsi cadunt sub naturam quæstionum; non esse proponendas tamen ad disputandum. Quod è sequentibus verbis elucet, quibus adjungitur ne de eis quidem propositis disputandum quorum aut perfacilis, aut perdifficils est explicatio; quòd illa nullam afferant dubitationem, hæc majorem quam ferat exercendi consuetudo. Est igitur vtiliter ab *Aristotele* præceptum habendum esse magnum delectum

ctum quæſtionum. Non ſunt artes hominum ludibrijs exponendæ, quæſtionibus aut friuolis, aut abſurdis, aut impijs; quibus vtinam aliquando Scholę non perſonarent. Tractari diſputando ſi, quæ poſſint, quæris? Omnia. Si quæ debeant? Vtilia. Grauiter *Chryſippus* de ſermonis vſu, *Sermonis*, inquit, *facultate non oportet vti ad ea quæ non conducunt, vt ne armis quidem. Ad veritatis inuentionem & eorum quæ veritati ſunt cognata, diſſerendum eſt: ad alia qui ſermonibus vtuntur, abutuntur.* Hoc *Chryſippi* judicium, ſicut *Ariſtotelis* præceptum, ſi prudenter accommodetur ad quæſtiones artium de quibus diſſeritur; quid in ſingulis diſciplinis vel à nobis fiat perperàm, vel ſtudioſis ſit faciendum, erit facile judicatu. Vultis à Dialectica primum auſpicemur? Eſt illa quidem inſtrumentum aliarum artium, quarum diſquiſitioni quaſi præparat ingenium. Veruntamen ſi meminerimus quorſùm inſtituta ſit

diſ-

disputatio, vt præceptiones, si quæ sint dubiæ, cognoscantur certiùs quæ sunt confirmatæ fideliùs infigantur; erunt quædam in natura & officio, & materia, & partibus Dialecticæ, quæ vt traduntur explicando, sic disputando disceptentur. Quanquam cum duabus constet è partibus, *inuentione*, & *iudicio*; locorum *inuentio* magis desiderat, vt crebrò repetantur, exemplis illustrentur, examinetur eorum vsus in præstantium virorum scriptis, rebus propositis argumenta similiter è locis inuestigentur, quàm vt agitentur conflictu quæstionum. In *iudicio* liberior erit exercitatio, partim in tractandis enũtiatis, partim in formis ratiocinãdi. Sed cùm vehementer illud sit cauendum, ne, cùm ars ipsa videtur litigiosior, rixis addantur rixæ, tanquam oleum incendio, præsertim in animis adolescentulorũ, è quibus insita semel vitia difficiliùs eluũtur; videtur mihi *Viues* noster monuisse magno iudicio fore cõsultius, vt in Dialecti-
ci-

is conferantur ſtudia per interro-
gationes, quàm vehementiores ar-
gumentorum pugnas. Etenim ſi
Pythagoras ſilentium auditoribus
quinquennio præcepit, ne leuibus
quæſtiunculis ſe jactare conſueſce-
rent, in noſtris arbitrabimur nihil
metuendum eſſe periculi, ne liti-
gando rixis inanibus intumeſcant?
Optari id ſatis poteſt magis quàm
ſperari; cùm præſertim doceat ex-
perientia, verum vſum Dialecticæ
nullo modo magis fuiſſe profliga-
tum, quàm iſtâ peruerſâ rixandi li-
bidine, primùm à Sophiſtis apud
veteres, poſtmodum â Scotiſtis a-
pud noſtros importata. Verùm in-
ſania veterum fuit leuior; quis e-
nim moueatur niſi vaniſſimus, illis
nugis *Euthydemi* & *Dionyſidori* a-
pud *Platonem*, qui diſputantes ne-
ſcientem ſcire, & tacentem loqui,
& canem *Cteſippi* eſſe patrem *Cte-
ſippi*, inſulſis hujuſmodi cauillati-
unculis non alios illaqueant, ſed ſi-
bi ipſis illudunt. Nobis iſta mo-
uent riſum, *Platoni* ſtomachum,
Græcis

Græcis senibus fastidium, adolescentibus applausum: in quibus hęc væsania tantoperè grassata est, vt opus haberet *Platone* qui perstringeret, *Aristotele* qui refutaret, *Diogene* qui derideret. Cui cùm *Sophista* quidam dixisset, *quod non amisisti habes, cornua non amisisti, habes igitur cornua*; *Diogenes* fronti manum admouens, *At ego*, inquit, *profectò non sentio*. Contempsit *Cynicus*: at verò *Seneca* postquam attulisset similem captiunculam, *Mus est syllaba, Mus autem rodit caseum, ergo, syllaba rodit caseum. O pueriles*, inquit, *ineptias hoc si soluere non possim, sine dubio verendum est, ne in muscipulâ syllabas capiam.* Indignum videbatur homini prudenti, generosas indoles talibus argutijs debilitari & infringi. Quos eum clamores putamus editurum, si cum nostris *Sophistis* viuere contigisset, qui non contenti priscis illis deliramentis, pueros post elementa statim Grammatica demergunt in alucum *Præ-*

di-

icamentorum & sex principiorum ransfusum è *Metaphysicis*; sicut lim *Germani* pueros modò natos n gelidissimum flumen immerge- bant; vel vt *Metabus* potiùs apud *Virgilium*,

Infantem in dumis interq; horren-
tia lustra
Armentalis equæ mammis & la-
ctè ferino
Nutribat.

antúmne? imò tolerabiliùs no- iscum actum esset, si tantùm *Præ- camenta* teneris objecissent. Quã- uam cùm sint ex intimis arcanis imæ Philosophiæ, vt *Aristoteles* monstrat, majus postulant judi- um, majorem scientiam, magis tiam lectionem, quàm vt à tene- possint percipi. Sed quia vide- ntur opinor intellectu nimis fa- ia, limatis *quæstionibus* & *subtili- ibus* tenuissimis, perinde discerp- unt, tanquam ea, ne à *Lynceis* idem oculis videri voluisse vide- ur. Erant enim subtilitates quas *tilianerant*, vt ipsi loquebantur,

non

non minùs subtiles quàm oper
Myrmecidis, cujus quadrigam
aurigam Musca texit alis; aut For
micæ *Callicratis*, quarum pedes
membra peruideri non poteran
aut *Apellis* tabula quæ continebat
lineas visum effugientes; aut Cat
næ *Vulcani*, quæ sub intuentium
ciem non cadebant. Nihil dic
Vulcanus finxit laqueos, qui vide
non poterant; isti *Vulcani* finx
runt, quæ nusquam erant. Q
artis istæ nugæ; quam vtilitat
ferunt? *Benè facis, mi Lucili,*
omnia redigis ad profectum, inq
Seneca, ac tum offenderis, vb
summâ subtilitate nihil
agitur.

ORATIO POST *Festum Paschatis,* 1576.

COnsideranti mihi sæpenumerò quam varijs ærumnis calamitosus humanæ vitæ status agitetur, subijt in mentem peracerba cogitatio, mortales cæcos tam pauca ratione, tam omnia libidine suâ metiri, vt ipsorum præposteris & factis & judicijs, officia peruertantur, improbi colantur, affligantur boni, virtutes jaceant, luxuria dominetur, doctrina contemnatur, insolescat nequitia, studijs præstantissimis merces iniquissima rependatur. Nam vt ab Heroicis vsque temporibus annalium memoriam animo replicemus; nullam gentem inueniemus, non dico barbaram, ne mansuetam quidem, non ineruditam, ne literatam quidem, in qua non ut plurimum virtutem comitata sit inuidia, industriam insequuta sit calum-

lumnia; qui Rempub. ornârint, auxerint, defenderint, jacuerint sordidati; qui diuina & humana omnia peruerterint, in purpura volitârint: bonis periculum malis securitas, laboriosis liuor, fauor desidiosis profanâ sed pervulgatâ consuetudine crearentur. Indignum visum est, & quidem meritò; sed ferendum tamen & optandum nobis, quod in *Aiace* suo Poeta lamentatur, *Fortisque viri tulit arma disertus*. Quanto magis indignum est, seu veriùs intolerandum, quod tamen vulgare est, & sæpiùs experimur, *Bonique viri tulit arma scelestus*. Non attingo quæ dici possint de Iudæis & Christianis: quorum alteros in istam contagionem scelerum pestilenter esse lapsos Sacris literis est consignatum; in alteris pietati quæ præmia proponantur, immò quæ miseriæ non proponantur, vtinam indies non sentiremus. De Romanis potiùs & Atheniensibus loquor, quibus quæ tandem vnquam fuit natio vel hu-

manitate cultior, vel authoritate grauior, vel diſciplinis politior? Atqui vt Romæ tamen, ſic *Athenis*, cum tantis ornamentis maximè florerent; *Catonem* vexatum, quod Rempub. à flagitijs, *Scipionem* occiſum, quòd populum ab injurijs, *Ciceronem* ejectum, quòd vrbem à conjuratis vendicaret, ſcitis; Amor æquitatis exilium *Ariſtidi*, ſtudium ſapientiæ venenum *Socrati*, *Demoſtheni* perniciem integritas, conſtantia, cura patriæ comparauit. Denique ſi cunctas variarum gentium Reſpub. percurramus, idem eſſe juris *Accio*, quod *Titio*, vt aiunt, cognoſcemus, id eſt, eodem modo in pleriſq;, vereor in omnibus, *Clodios Hyperbolos*, nocentiſſimos florentiſſimos, *Rutilos Phociones*, integerrimos affictiſſimos eſſe dilucelcet. In quo cùm multa mihi conquerenda grauiter videntur, tum nihil magis eſt dolendum, quàm quod iſta corruptorum morum deprauatio, funeſtiſſimam doctrinæ ſtudijs, & innocentiæ machinatur

ruinam. Etenim cum honos & alat artes, & virtutes foueat, nec ferè quisquam sequatur studia quæ contemnuntur, floreantq; ea semper quæ apud quosq; probantur; an mirandum est multos esse qui potiùs aut nihil agant, aut malè agant, cùm industriæ contemptum, probitati periculum videant denuntiari? *Ipsa quidem virtus pretium sibi*; præclarè canitur. *Virtutis ita sumus naturâ studiosi, vt ad eam potiendam cuncta perpeti parati simus*; gloriosa Oratio. *Virtutem & per se, & propter se expectandam esse constat*, dicunt Philosophi. Sed non omnes qui cytharam habent sunt cytharœdi, dicunt permulti, sentiunt perpauci, faciunt vix vlli. *Quis enim virtutem amplectitur ipsam, præmia si tollas?* Quis autem illam suo merito sine præmijs non amplectendam fatetur? verbis assentimus, factis refutamus: Ephorum imitamur, socordiâ torpescimus, calcaribus indigemus. Non erunt Marones, nisi fuerint Mecæ-

na-

nates. Dicitur vulgò, quanquam falsò tamen plausibiliter, *esse præstantius otiari gratis, quàm laborare gratis.* Mentionem facit *Seneca Seruilij* cujusdam *Vaciæ* hominis re nulla noti, nisi otio, qui quoniam offensus opinor, molestiâ Reipub. gerendæ, se in villam abdiderat, ob id ipsum vulgo fœlix habebatur: eaq; propter homines cum turbarentur, exclamabant, O *Vacia! solus scis viuere.* Solus viuere videbatur imperitis, qui solus sapientibus interîsse videbatur. Nam scitè SENECA *sciebat*, inquit, *latere non viuere. Nunquam aliter eam villam viuo Vacia præteribam, quam vt dicerem, Hîc situs est Vacia.* Quo viri grauissimi judicio monemur, non viuere sed mori vel potiùs viuos sepeliri, qui in otio cum voluptatibus, quàm in negotio cum laboribus esse malunt, qui non alijs sed sibi, non Reipub. sed abdomini se natos arbitrantur. Peccârunt leuiùs; sed peccârunt tamen, principes Philosophorum,

qui nimiâ contemplandi dulcedine deliniti gerendæ Reipub. curam abjecerunt. Nam etsi veritatis inuestigandæ, vt docet *Plato*, non ingurgitandæ voluptatis, vt fecit *Vacia*, studio commoti, literarum sequuntur otium, injustè tamen facere videntur *Ciceroni*, qui vel laboris declinandi, vel doctrinæ consequendæ curâ impediti, societatem vitæ deserunt. Dissentit, fateor, *Aristoteles*, & contemplationi *primas*, *secundas* tribuit actioni. Sed quod homo doctissimus in *Platone* reprehendit Magistro, id ignoscatur mihi in *Aristotele* si non probem discipulo. Quanquam istorum ferenda cupiditas, laudanda, moderanda, qui suo studio delectati non contempserunt alterum; Epicuri verò libidinem an insolentiam dicam, quis ferat? Qui tanquam saginatus ex Porcorum haris, non è Philosophorum scholis institutus in medium prodijsset, delicatus nepos *Veneris*, nihil tetrius labore, nihil sauius cessatione esse

esse arbitratus; negauit omninò sapienti capessendam esse Rempub. Quamobrem, quæso? quia voluptas curis impeditur: quid tum tandem? ita summum bonum minueretur sapienti. O stolidum sapientem! siquidem vt pecus Circes malorum escam, non modò bonum, sed summum judicat. Qui in audiuisset potiùs *Herculem Xenophontis*, qui cum molestias à virtute, delitias à voluptate videret exhiberi; laborem asperum, sed honestum, lautitijs suauibus, sed venenatis anteferre non est veritus. Quid enim præclarum non idem laboriosum? Audeamus igitur (ornatissimi Iuuenes) ærumnas despicere, vt consulamus Reipub. suscipere labores vt parcamus virtuti, detrectare illecebras vt pietati consecremur. Meminerimus nos esse natos non nobis ipsis, sed Deo, sed hominibus, sed patriæ. Spernamus somniculosam contemplationem non Epicureorum modò, sed etiam Philosophorum. Ne *Didymum*

quidem Monachum eorum imitatorem, putemus imitandum, qui bellus contemplator nonaginta vixit annos, nec ad extremum vsq; spiritum vllius hominis, vt scribit *Socrates*, societate vsus est. Id inuitus si fecisset, putarem miserandum; sponte qui fecerit inhumanum. *Timonem*, hominem ex homine exuisse judico. Non erat istud æmulari Christum sed *Chrysippum*, qui rogatus aliquando cur ad juuandam Remp: Magistratum non gereret, Quoniam, inquit, si benè gessero, offendam homines, si malè Deos. Argutè! Cur igitur *Chrysippe* viuis? si benè, offendis homines, si malè Deos. Cur igitur *Chrysippe* loqueris? si recta offendis homines, si praua Deum. An ista nobis ratio probanda est? Non inuertam, vt *Aristoteles*, dictum Sacerdotis, habendas ad populum esse conciones, quoniam, si justa dixeris, Deo placebis, si injusta hominibus; sed actiones vitę cunctis obeundas ex virtute, censeo, veruntamen vt pla-

placeant, ſed vt placeant bonis. Nam qui placebit Deo, placebit bonis, & qui placebit bonis, contemnet malos. At opum auocant illecebræ. *Aude hoſpes contemnere opes, & te quoq; dignum, finge Deo.* At mala præcludunt aditum; *Tu ne cede malis, ſed contra audentior ito.* At ab hominibus inuidebimur; *Inuidiã placare paras virtute relictâ? Iouis* ille filius apud *Accium* cum præcepta ſuis liberis dat ad virtutem, non ait eſſe mollem, acquiri per ludum, illabi per otium; vigilandum eſt ſemper, non ſtertendum, multæ non delitiæ, ſed inſidiæ ſunt bonis, periculoſum negotium. Vtinam eſſet facilior virtutis diſciplina! Immò verò, inquit, te id quod multi inuideant, multique expetant, ſtultitia ſit poſtulare; ſi tu laborem ſumma cum cura efferas nullum: omnes ſine dubio virtutis viam ingrederentur, ſi per voluptates, per mollitiam, per ludos eò perueniretur; Qui pericu-lis propoſitis, objectis doloribus,
 im-

imminentibus ærumnis, à recta conſcientia tranſuerſum vnguem non diſcedit, cum ſpectatu dignum arbitramur. Quamobrem vt videmus herbam Anthemidem, quò magis deprimitur, eò latiùs diffundi, vt accepimus arborem Palmam quò grauiùs oneratur, eò fortiùs reniti; vt ager Narnienſis authore *M. Tullio* ſiccitate fit humidior; vt ignis in Nymphæo, quemadmodum tradit *Plinius*, imbribus fit ardentior; vt Leo ſi vulneretur inſtat ferociùs; *Antæus* poſtquam deijcitur, pugnat violentiùs; vnguentum cum agitatur olet fragrantiùs; aromata cum atteruntur, ſpirant odoratius: ita nobis (*Adoleſcentes Chariſſimi*) faciendum eſt, vt in virtutis curſu quo magis retardamur, eo magis incitemur. In tempeſtatibus luctemur contra fluctus; reſurgamus cum deijcimur; renitamur, cum repellimur; non terroribus non miſerijs ab officio dimoueamur; virtutem vireſcere vulnere doceamus.

Si

Si fractus illabitur orbis, impauidos ferient ruinæ. Quod nisi tam constantem animi affectionem ad excipiendos omnes impetus inducerimus, caueri non poterit, quin ad minimam quamque auram quasi quidam Protei, continuò commutemur. Nam si quàm maximè possumus sincerè fungamur officio, tamen vt optima rodit liuor, maledicorum linguas nunquam comprimemus, quarum aculeis, tanquam *Hydræ* sibilis si frangamur animo, næ nos inertes, non milites sed fugitiui, non *Hercules* sed *Thrasones*, è virtutis castris exauthorati dimittemur! Nec injuriâ, nam qui damnabimur perfidiæ, si ferro sauciati non locum constanter in acie tenuerimus; si verbo perstricti deseramus ordinem, non indigni militia meritò judicabimur? Equidem etsi non eram nescius cum ingrederer differere de ratione disputandi, futurum vt incurrerem in varias reprehensiones, (quod semper in omnibus expectabo quæ fecero)

tamen nec eam mihi propterea tractationem non suscipiendam initio putabam, nec semel susceptam relinquendam arbitror. Immunes enim esse à reprehensionibus planè non possumus, nisi nihil agamus, atq; adeò ne si nihil agamus quidem. Nam si agamus nihil, jacemus ignaui, si corrigamus vitia, dicimur morosi, si officij moneamus, curiosi putamur, si improbanda probemus, sumus scelerati. Iam quanto est satius haberi curiosum, quàm esse sceleratum, tantò est præstantius profiteri, quæ non probes, *quàm tacere quæ non debeas.* Quòd si calumnias effugere te posse speras, ineptè speras: non *Agamemnoni* defuit *Thersites*, non *Homero Zoilus*. *Momus* vt est in fabulis si nihil aliud *Veneris*, at sandalium certè carpet. Ne nos homunciones communi sorte sigillatim eximi, vel posse somniemus, vel frustrà cupiamus. Quamobrem vt instituta tandem pertexam, cum tripartita fuerit totius rei distributio,
quem

quem in finem, quibus de rebus, quem in modum diſputādum eſſet, duabus ſuperioribus partibus explicatis, ſequitur deinceps vt ad extremam veniam. Quam explanare dum conor breuiter, quæſo, diligenter vt ſoletis attendatis. Quod cò magis poſtulo, quia complecti multa paucis, vt abſoluam hodiè, neceſſum habeo, vt omnia mihi potiùs attingenda ſtrictè, quàm exponenda fusè, non ad rudes docendos, ſed ad memores monendos eſſe videantur. Profectò nihil dicam quod non conſonum rationi, quod non ex *Ariſtotelis*, *Platonis*, *Ciceronis*, vel præceptis vel exemplis & obſeruârim & ſim comprobaturus. Neque verò quiſquam vitio mihi vertat, ſi quæ imperitis abſona videbuntur, rationibus & teſtimonijs doctiſſimorum confirmo. Prorſus, vt quæ facio, judicio bonorum, ita quæ ſentio, judicio doctorum probare ſtudio. Itaq; vt vela faciā, ſi quæritis quo modo differendum eſſe putem, tribus verbis accipito-

te,

te, peritè, modeſtè, ſyncerè. Peritè cum artificio diſſerendi, non garriendi; modeſtè, cum ornamentis lenitatis non arrogantiæ; ſyncerè, cum ſtudio non victoriæ ſed doctrinæ, non ſectæ, ſed ſcientiæ. Atque de peritia primùm acturus à quo potiùs ſumam exordiũ, quàm ab ARISTOTELE? cujus è Topicis, liber extremus in hoc ipſo conſumitur, de quo ſermonem habeo. Sed ille dicturus de ratione diſputandi tria proponit, interroganti facienda; *primum*, vt argumenta quibus probet, inueniat; *tum*, vt inuenta, ſecum ipſe diſponat: *poſtremò* vt diſpoſita, apud alios eloquatur. Ego vt ad vtrumq; & interrogantem & reſpondentem, mea, quoad poteſt, referatur Oratio, in cujuſq; quæſtionis diſceptatione duo ſpectari velim, *inuentionem* & *tractationem*. Nec enim Epicureos imitari debemus, qui perinde diſputabant ac ſi nullam putarent artem, nec dicendi nec diſſerendi, ſed Peripateticorum ſi-

ſimiles eſſe volumus, quos omnia quæ pertractabāt cum eruditè tum ornatè perſequutos accepim⁹. Cui muneri ſuſtinendo neceſſarium inprimis eſſe vt ars *inueniendi* diligenter è dialecticæ fontibus hauriatur, ne monerem quidem, niſi *Ciceronem* erudito juueni præcepiſſe viderem, è locis inuentionis, argumenta petenda, vt ſemper eſſe poſſit in diſputando ſuus. Quocirca vt euitemus eorum jejunitatem, qui tantùm autorum loca quaſi dictata citant, è quorum teſtimonijs rationes extruant non definiunt, non diuidunt, non exemplis non ſimilibus, non cuiuſq; modi probationibus orationem diſtinguunt; propterea diſciplinam inueniendi confuſiùs ab *Ariſtotele* congeſtam, concinniùs à *Cicerone* diſtributam, vberiùs à recentioribus explicatã, comprehenſam animo opus eſt teneamus. Cæterùm *Dialectica* tantùm inſtrumentum eſt, materia cõportanda eſt ad quam adhibeatur. Eſt agricolæ ſecuris, ſed habeat oportet

portet ligna quæ cædat. Eſt archi-tecti regula, ſed materiam requirit, cui ſeruiat aptandæ: ob eamque cauſam argumentorum ſedes di-cuntur loci, capaces quidem cor-porum, ſed eos niſi variâ cognitio-ne compleas, è Philoſophis, Poe-tis, Oratoribus, Hiſtoricis, inanes erunt. Quod qui non attenderunt & audiêrunt Dialectico de re qua-que diſputandum, putârunt non rationem modò tractandi, ſed e-tiam materiam ab eo poſtulari. Ita Categorias, quibus omnia ſumma-tim videbant comprehendi, deſcri-ptas ab *Ariſtotele*, ſed decerptas è Metaphyſicis, Dialecticæ fecerunt partem. Verùm ratio tractãdi pro-pria Dialecticæ eſt, materia quæ tractatur, artium aliarum eſt. Quod igitur affirmatur apud *Ciceronem*, omnes percipere diſciplinas eis ne-ceſſe eſſe, quibus propoſitum eſt eruendi veri cauſa pro omnibus Philoſophis, & contra omnes dice-re; id nobis eatenùs eſt admitten-dum, vt propter commune diſci-

plinarum

plinarum vinculum, quo inter se colligantur, fateamur artium scientiam plurimarum sępè necessariam, semper esse commodam. Sed ne videamur optare, non docere, vt cætera remittamus hominũ ignauiæ, necesse est eam habere cognitam disciplinam ad quam pertinet id de quo agitur. Quid enim dicet quispiam de re quam ignorat? An diceret Dialecticus, *Princepsnè soluatur legibus?* nisi prudentiâ juris sit excultus? *An commodius sit singulis mandari singulos Magistratus?* nisi ciuilem facultatẽ teneat? Quid in *Geometria?* Quid in *Philosophia?* De *lineis*, *figuris*, de *summo Bono*, de *rerum Naturis* quid sit sentiendum, num è *prædicamentis*, quæ vocant, instruetur? In *Astronomia*, cur *Luna deficiat*; in *Cosmographia*, sintnè *Antipodes*, quid poterit afferre, qui res ipsas non didicerit? vt ergo *peritè* de re proposita disseratur, ars ea qua de quæritur, penitùs cognoscenda est. In quo vt in reliquis præclarè *Cicero*, quos de re quaq; disse-

dissferentes introducit, ita scienter facit cuncta persequentes, vt ea profiteatur, ne ab ipsis quidem authoribus disciplinarum accuratiùs explicari. Quantâ diligentiâ *Torquatus Epicureorum*, *Cato Stoicorum*, *Academicorum Piso* sententiam de bonorum finibus exponit? Quam porrò luculenter *Zenonem* & *Epicurum* refutat *Cicero*? Quam eruditè *Balbus* propugnat *Dei prouidentiam*? *Cotta* cùm *Epicuri*, tùm *Gentilium* euertit *deos*? Nam diuinatio sic astruitur à Q. Fratre sic euertitur ab ipso, vt omnium historicorum, augurum, aruspicum, Poetarum, Philosophorum monumenta summo studio peruolutasse videatur. Non adijciam quàm subtiliter disceptatur inter *veterem* & *nouam Academiam*; Quam literatè, variè, copiosè, mortem, dolorem, virtutem, vel à terrore vulgi, vel ab errore tueatur. Verbo concludam, quacunq; de re agatur, quod scriptor politissimus faciendum sibi censuit, id nobis elaborandũ est, vt

vt artem teneamus, & dialecticam inueniendi, per quam eruamus, & eam, cuius quæstio est, ex qua eruamus, quę ad disceptandum idonea videbuntur. Hæc ergo sit *inuentio.* Sequebatur *tractatio*: sed cum *Ciceronis* disputationum mentionem fecerim; vtramq; mihi simul nescio quo modo absoluisse videor. Quid enim? an illustrius exemplar desiderare possumus, vel inuentionis eruditæ, vel tractationis accuratæ? veruntamen quoniam apud illum qui disserunt perpetuâ ferè solent oratione persequi, quæ nos concisis conclusionibus astringimus; inuestiganda est illius varietatis occasio. Principio manifestum est ad peritam tractationem opus esse, vt teneatur è Dialecticis ars *iudicandi*, è Rhetoricis *eloquendi*. Quarum alteram quia *Polus* sophista non callebat, recusat cum eo disputare *Socrates*, vt qui peritior esset *dicendi*, quàm artis *disputandi*: alteram qui nesciunt, vt *Epicureus Amafanius*, & minùs

nùs ſtudioſè plerunque audiuntur, nec explicatè ſatis poſſunt, quæ ſentiunt, & inopiâ verborum efficacium rationum ſæpè vires eneruant. Non loquor de curioſa pompa figurarum quam ſolam imperiti putant Rhetoricam, ſed de apta & dilucida rerum explicatione, quam *Cicero* putat docti & intelligentis viri. Cùm autem argumenta conformanda ſcienter, appoſitè exponenda eſſe ſatis pateat, continuâ an intercisâ oratione, dubitetur; quòd veteres continuam, intercisam noſtri ferè ſolam approbent; ſequendum eſſe arbitror *Platonis* exemplum, *Ariſtotelis* præceptum, qui neutrum ſemper adhibendum, aliquando copioſiùs, aliquando ſtrictiùs diſputandum eſſe docent. Nam cum interrogando veritas & reſpondendo debeat euolui: nec perpetuâ dictione ſatis examinari, nec conciſis ratiunculis ſatis explanari poteſt quod quæritur; vtrumq; genus pro judicio differentium ſuis quodque locis adhiberi con-

conueniat. Ita *M. Tullius*, etsi continuam orationem magis probet, quâ veteres Philosophos vsos esse tradit, tamen agens cum *Torquato*, affirmat commodiùs in rebus singulis cum insistas, & intelligas quid quisq; concedat, quid abnuat, ex rebus concessis concludi quid velis, & ad exitum perueniri. Quanquam vt hic continuam in *Epicureis*, qui comminus timebant congredi, ita nimis concisam perstringit in Stoicis, quos ait pungere quasi aculeis interrogatiunculis angustis, res graues non ita tractare vt debeant, sed aliquanto minutiùs. Tenenda est igitur aurea mediocritas, vt neque nimis fusi, neq; nimis pressi velimus esse: sed Orationem quasi vestem aptemus rei, ne vel cothurnos Herculis induamus infanti, vel ornatum Omphales induamus Herculi. Omninò sunt quædam quæ paucissimis dici possunt, quædam quæ multis intelligi vix possunt: in illis esse multum sit loquacitatis, in istis breuem imperitiæ.

peritiæ. *Socrates* apud *Platonem*, cum *Gorgia* manum conſerens, petens vt breuiter ad quæſita reſpondeat, reprehendit nimiam in *Polo* loquacitatem. Quid ita? Quoniam aliena dixerat verboſè. Nam ipſe paulò poſteà longiorem ſermonem habens quàm *Polus* habuerat, ſe non vult reprehendi. Quid ita? Quoniam appoſita dicit dilucidè. *Fortaſſis*, inquit, *abſurdè facio, qui, cùm te paucis vti voluerim, ipſe copioſam orationem habeo. Sed ignoſcendum eſt. Nam ſi pauca dixiſſem, non intellexiſſes.* Quamobrem vt *Cicero* reprehendit Rhetores, qui narrationem breuem eſſe jubēt, quòd ea nōnunquam ſit pertexenda longiùs, etſi plerunq; breuem eſſe deceat, ita mihi videntur incommodè ſentire, qui ſemper agi volunt argumentatiunculis, etſi plerunq; preſſè ſit diſſerendum, ſed aliquando copia requiritur neceſſariò. Itaque *Viues* noſter peruerſam ſui temporis *Dunſorum* in diſputando conſuetudinem exagitans, *quo magis,*

gi, inquit, *pugnam referant, dimicatione quadam vtuntur agili & veloci, & quasi punctim feriunt, quo citiùs hostem suum conficiant; nec perpetuâ oratione aggrediuntur aduersarium, nec longiorem eius sermonem possunt pati. Si quid paulò pluribus verbis dicat explicandi sui gratiâ, clamant illicò, Ad Rem, Ad Rem; Categoricè respondeto.* Ipsa vobis verba *Vinis* expressi, vt hominum studium implicatam barbariâ morositatem cerneretis. Quæ cum antiquitati toti refragetur, vndè primùm extiterit, augurari non possum. Nisi fortè, vt *Pollio*, cùm ipse iunior esset in dicendo, *Ciceronis* copiam non probabat: & vt *Epicurus*, cum ipse nesciret artem disserendi, insectabatur *Dialecticam*; & denique, vt nonnulli, quod *Isocrates* queritur, laudare nihil solent, nisi quod assequi se posse confidunt. Similiter *barbari*, quòd ipsi in dicendo essent infantissimi, non ferebāt orationis vbertatem, quòd omnia lutulentis argutijs inquinabant,

bant, perſpicuitatem in diſſeren-
do fugiebant. Illud ex reliquiis
antiquæ diſciplinæ, mirum ni caſu
commodè retinebant, quòd per-
mittebant reſpondenti, priuſquam
diſceptarent, oratione perpetua
ſuas partes tueri. Sed *Ariſtoteles*
quem in omnibus ſequi præ ſe fe-
rebant, non reſpondenti ſolùm
ſed etiam interroganti, nec ante
modò, ſed & inter diſputandum
permittit, imò præcipit, vt copio-
ſiorem, non ſolùm ad probandum
ſed etiam ad ornandum, ad expla-
nandum orationem habeat. Res e
& vtilis, nec dubia, ſed ignota mu
tis. Ne ſit moleſtum, quæſo, ſi pa
cis aperiam. *Ariſtoteles* igitur *pro-*
poſitiones, quas adhiberi vult in di-
ſputādo, bifariàm diſpertitur, quo-
rum alteras *neceſſarias*, alteras vo-
cat *non neceſſarias*. *Neceſſarias* ap-
pellat eas quibus concluditur ra-
tiocinatio, *propoſitionem & aſſump-*
tionem, quibus ſolis in diſſerendo
plurimùm vti ſolent. *Non neceſſaria-*
rum, quæ præter *neceſſarias* iſta

aſſi

assumuntur, *genera* facit *quatuor*, vel vt *rei confirmandæ*, vel *orationis augendæ*, vel *celandæ complexionis*, vel *argumentationis illustrandæ* gratiâ sumantur. *Celandæ complexionis* vsus nobis nullus, *Aristoteli* videtur magnus: & in vsu quidem vitæ potest esse non minimus, si quando cum præfracto aduersario res agitur. *Rei confirmandæ* inductiones adsciscimus, sed enuntiatis, quæ comprobant, non attextas. Reliquarum duarum partium, quæ partim seruiunt *ornatui*, partim *perspicuitati*, si dicerem vsum in disputationibus nostris adhibendum, fortassis irriderer, & *Rhetoricè disputari*, non *Dialecticè* viderer velle. Sed *Aristotelis* est, non meum. Is enim cum ad ornandam disputationem, inductiones, diuisiones vult intertexi, quæ solùm amplificent, non concludant quod quæritur; tum ad afferendum lumen argumento similitudines, exempla, non *Chærili*, sed *Homeri*, vt illustretur quod agitur, adjungi jubet. In quibus

quibus omnibus *Aristotelem* ex-
primere *Platonis* morem, expri-
mendumq; suis tradere, docerem
varijs exemplis, si non idem i
Gorgiæ præfatione fecisset *Stur-*
mius, apud quem inuenient, si qu
volent. Nam *Cicero* diligentissimu
vtriusque imitator, quàm id facia
eleganter quis ignorat? cùm præ-
sertim & delectari se cõmemoret
quòd Q. frater multis exemplis
ijsque illustribus & claris vsus e
set, & historijs, carminibꝰ, apoph
thegmatis, allusionibus venusti
simè quasi gemmis, disputatione
distingueret. Itaq; cum eodem e
clamare licet, ô morem pręclaru
si quidem teneremus! sed nesc
quomodo jam de manibus elaps
est. Quid? quòd vt copiosiùs no
nunquam veteres agebant, quà
nostri solent, ita nonnunquam e
voluerunt agi pressiùs quàm no
volunt. Nam quæ nos eadem i
culcanda crambe per multos c
cuitus argumentationum sæpen
mero vix extorquemus; apud ill

vn

vnica interrogatione & responsione solet expediri. In Scholis verò nostris nō ita pridem, credo adhuc etiam, si quis aliquid interrogaret, statim audiebat, *Socraticè mecum agis; disputa si velis; quæstionibus non respondeo.* Quàm cauent ne sint *Socratici*, ne *Platonis* similes videantur! nihil est quod metuant; nunquam illius vmbram assequentur, nisi melioribus se disciplinis excolant. Cæterùm & *Aristoteles* præcepta dat interrogandi; quæ quorsum traderentur si percontari non liceret? atque adeò quem nuncupare consueuimus opponentem, ille vocat interrogantem, ac alterum respondentem. Sinant igitur interrogare, & respōdeant; Etiámne *Aristotelem* mentiri facient? sed nudo *Aristotelis* nomine gloriantur; reuerâ sequuntur discipulos *Epicuri*, qui non imbuti Dialecticis, timentes, ne cogerentur errorem agnoscere, non libenter ad quæsita respondebant. Itaq; *Torquatus* apud *Ciceronem*, qui se per-

petuâ malle dicit oratione vti, quã interrogare & interrogari, cum varijs rationibus vrgeretur à *Cicerone*, finem, inquit, facito interrogandi, si videtur, quod quidem ego ab initio me malle dixeram, hoc ipso prouidens Dialecticas captiones. Nec tamen respuit *Torquatus* quia *Socraticum*, sed quia *Dialecticum*, & vt ait, *captiosum*. Sed nostri prudentiùs quidẽ multò, quàm *Torquatus*; nam ille vult fieri finem interrogandi; nostri initium fieri non sinunt, hoc est mederi principijs, ne cum *Torquato* capiantur. Cæterùm si velimus non ineptos Philosophrastos, sed præstantissimos Magistros artium imitari, adhibendam aliquando & interrogandi rationem ad disputandum adstrictiùs, & amplitudinem orationis ad exornandum illustriùs, ne dicam ad fastidium similitudinis vitandum, & aptiorem differendi morem ad vsum vitæ judicemus necesse est. Quo verò loco vel copia vel breuitas videatur aptior,

præfinire non eſt meum. Ex rei natura capiendum eſt conſilium. Siquidem eſſe poſſumus in ſumma longitudine nimis breues, ſi obſcuri; in ſumma breuitate nimis longi, ſi inſulſi. Habetis quæ mihi peritiam diſſerendi complecti videbantur: quæ verſatis in *Cicerone*, *Platone*, *Xenophonte*, politiorum artium verè ſtudioſis probabuntur certò ſcio. Ijs verò qui vel nimium publicæ, licet prauæ, conſuetudini ſunt addicti, vel opportunis artium deficiuntur præſidijs, quamuis ex *Ariſtotele* deprompta, non placebunt. Quos mihi liceat eiſdem verbis compellare, quibus olim *Cicero* affatus eſt *Calenum*: Excogitare quæ ſit tua ratio, *Calene*, non poſſum. Antea deterrere te, ne popularis eſſes, non poteramus, exorare nunc vt popularis ſis, non poſſumus. Quid enim? An poteſt quicquam *Caleni* moribus eſſe ſimilius? In malis opinionibus homines deterrere, ne ſequerentur *Ariſtotelem* non poteramus.

In laudabilibus institutis exorare, vt *Aristotelem* sequantur, nõ possumus. Nam expendite mihi, quæso, quàm vehementer ab *Aristotelis* vestigijs recedant, qui tam morosè alios *Aristotelis* errata declinantis exagitant. *Aristoteles* enuntiata nõ necessaria probationi, varijs de causis, vt audîstis, assumi jubet: Nostri necessaria sola non solùm assumunt ipsi, (quod leuius,) sed plura nec ab alijs assumi patiuntur. *Aristoteles* ornatũ & amplificationem orationis in exercitatione disputandi requirit: Nostri summa jejunitate præscriptis quibusdã formulis, ita seipsos alligant, quasi juberẽtur à jurisconsultis *inire viam, redire viam*; aut more prætorum tria tantùm verba profari possent. *Aristoteles* ad rationes perspicuitatis splendore collustrandas, aliquanto liberiùs euagari præcipit: Nostri contortulas tanta siccitate torquent cõclusiunculas, tanquam à Samnitibus cogerentur in angustias ad furcas Caudinas, vt ne pedem

dem quidem quóquam commoue-re liceat. *Ariſtoteles* vult exempla apta & illuſtria, cujuſmodi ſunt exempla non *Chærili* ſed *Homeri*. Noſtri ſi quid afferas è *Virgilio*, è *M. Tullio*, qui apud nos eum ob-tinent locum quem *Homerus* apud *Ariſtotelem*, declamari ſtatim non diſputari putent. Illa placent ex-empla quæ *riſibile* & *hinnibile*, & *rationale* ſemper ingerunt. *Ari-ſtotelis* exemplis, ſi qua deſumit è Poetis, Oratoribus, Philoſophis, non eſt credendum. In noſtris ſa-tietas è tœdio ſimilitudinis audi-entibus obrepit. In *Ariſtotele* va-rietas, interrogando, dilatando, aſtringendo, concludendo mirabi-liter delectat. Denique noſtrorum Diſputationes ad dimicationem quandam Scholaſticam tantùm ac-commodantur. *Ariſtotelis* inſtitu-tum ad vſum vitæ communis audi-tores ſuos inſtruit, vt in ſermoni-bus ſerendis, confirmare, refelle-re, verum à falſo, conſequens à re-pugnãte diſtinguere peritè ſciant.

Quam vtilitatem quoniam in ſtudijs minus reſpicimus quàm deceat, ob eam cauſam in ijs quæ meditamur, minùs proficimus quàm liceat: ex quo efficitur, vt quemadmodum *Plato* de gladiatoribus ſcriptum reliquit, peritiſſimos laniſtas in ludo, eſſe ineptiſſimos milites in bello; ita ſtudioſis nonnunquam vſu veniat, vt qui multum in argutijs vulgarium quæſtionum, & ſubtilitate diſtinctionum, & rationum acumine putantur alijs anteſtare, in congreſſibus, in colloquijs, in vſu vitæ, cæteris in artium ſtudio verſatis quanquam in ſcholis minus exercitis non admodùm antecellunt. Quod ſecùs eueniret, ſi recta diſputandi floreret exercitatio; qualem inſtituendam non ex meis ſomnijs (nihil enim noui affero) ſed ex nobiliſſimorum ſcriptorum judicijs, tribus orationibus jam, vt potui, probaui; eo fine propoſito vt veritas conflictu rationum eliciatur; eâ materiâ vt quæſtiones vtiles cognitu diſceptētur;

eâ

eâdemum formâ, vt peritè pertra-
ctentur de quibus disceptabitur ;
sed ita vt peritiam comitetur mo-
destia, modestiam synceritas, de
quibus aliàs, fauente Deo, suo
tempore dicetur. Ac illud quidem
forsitan estis admonendi, me supe-
riorem *Aristotelis* & nostrorum cõ-
parationem nõ eò fecisse, quasi cu-
piam in vsum omnia reuocare quæ
secùs atq; nobis illi videntur: verbi
gratiâ, vt interrogãdo semper effe-
ramus, quæ nõnunquam enuntian-
do commodiùs concludimus. Sed
hoc nõ concedo vt quod in seipsis
probant *Tuberones*, id in *Ligarijs*
reprehendant: immò vt sibi tan-
quam *Mauij* condonent vitia,
in alijs verò virtutes improbent.
Nam si nos ab *Aristotele* leuiter de-
clinemus, vt veritatem tueamur,
quas commouent tragœdias? ipsi
licenter *Aristotelis* instituta cum
libet violent. Prorsus vt Papistæ
(nam profana profanis comparo)
ipsi sæpenumerò à priscis doctori-
bus pro sua libidine in rebus opti-

mis dissentiunt; nos si quando Deo quàm hominibus malimus credere, quos tumultus edunt? Sed ipsi viderint quid *Aristotele* faciunt, qui sequendas illius leges in omnibus profitentur. Nobis est liberum quemadmodum in corporibus animantium, quibus vescimur, resectis & reiectis quæ sunt inutilia, salutaribus ad cibum vti: itidem in monumentis scriptorum facere, quibus animus nutritur, vt amputemus, quæ minùs commoda, capiamus quæ sunt salubria; cum ipsi côtrà perinde faciant, ac si membra cum carnibus reijcerent, intestina cum sordibus reseruarent: quod à vobis ne cômittatur, charissimi mihi juuenes, sedulò prouidete; probate omnia, tenete optima, exercemini legendo, duce prudentiâ, exercete tractando duce vigilantiâ. Libros euoluite, rosas decerpite, spinas declinate, studijs, quibus indies vacatis, (debetis quidem) in hoc artium gymnasio, scitote vos ad operam Ec-
clesiæ

clesiæ Christi nauandam præparari, Ratione declamandi, ad homines oratione continuâ compellandos; ratione disputandi ad sermones de varijs occasionibus conferendos institui vos cogitate. In quo vehementer etiam atq; etiam mihi sunt rogandi, quos in istis literarum exercitationibus, moderatores officium esse cogit, vt ad diligentiam cùm præcepto tùm exemplo suos incitent auditores. Meminerint se non solum hominum suffragijs, sed religione sacramenti, sed jurisiurandi vinculo, nec infantibus, nec indoctis, nec barbaris, sed adolescentibus, & studiosis, & Christianis erudiendis præfici. Vos autem, adolescentes, non tam cohortandos quàm collaudandos censeo, quòd cum intelligatis ad vsum Reipub. peropportunam esse doctrinam dicendi, dicendi Magistrum optimum esse stylum, stylum re nullâ magis quàm exercendo limari, præfationes quibus quæstiones, quæ proponuntur disceptādæ,

recepto more ſolent explicari, quo fiant diligentiùs, de ſcripto recitetis. Magnũ eſt, inquit *Cicero*, ſilentibus omnibus vnum in hominum conuentu verba facere; vt mihi videantur qui nõ accedant eò ſaltem ſedulò præmeditati, niſi fortè negotijs diſtringantur ne ſcribant, conuentum contemnere quem debebant reuereri. Ac licet quæſtiones ſint nonnullæ ſteriliores, quas fœcundiores aliquando delectũ iri non eſt deſperandum; tamen ab eodem *Cicerone* didiciſtis, nec vllum eſſe tam aſperum ſaxetum, in quo agricolarum cultus non elaboret; & nihil eſſe poſſe tam horridũ, tam incultum, quod non ſplendeſcat oratione & tanquã excolatur. Quòd ſi Romani crebro Senatores, ſententias domi ſcriptas, meditatas, cogitatas, in Curiam afferebant; Si *Cæſar Auguſtus* nunquam vel in Senatu, vel apud milites, vel ad populum niſi compoſitâ oratione loquutus eſt; Si *Pericles*, ſi *Demoſthenes Athenis* dicere recuſarunt, etſi
populo

populo jubente, quod non essent commentati; Si *M.* ipse *Tullius* princeps eloquentiæ, putauit sibi quasdam orationes in Senatu dicẽdas de scripto, nos infinitis partibus inferiores facultate dicendi, in lingua non patria sed peregrina, apud eos qui tanti nobis esse debent, quanti vel Senatus illis vel populus, ita despicatui ducemus auditores, vt quicquid in buccam, negligenter effundamus. An putamus disciplinas nobis oscitantibus in ora delapsuras? venturas in sinũ dormientibus? vitanda est improba Siren desidia. Quod agis age. Margaritas eruunt ex imo fundo maris; Aurum è terræ visceribus fodiendum est. Dixi principio nõ futuros *Marones* nisi fuerint Mecœnates; vicissim dico vobis, habetis Mecœnates, vtinam sitis Marones. Quis melior Mecœnas præpotenti Deo? Quæ munera maiora rebus necessarijs? Ingenio satis acri, memoriâ satis firmâ, valetudine satis bonâ, loco non incõmodo, non contem-
nendis

nendis facultatibus, si suâ quisque sorte potestis acquiescere, estis à Deo præditi. Quæ tot ac tanta cómoda sinetis per socordiã vel barbariã corrumpi, vel impietate pollui? *Impius hac tam culta noualia miles habebit? barbarus has segetes?* Habetis adolescẽtiam florentissimum ver ætatis, in qua sic estis cõstituti, vt neq; corpus ad tolerandos labores firmius, nec ingenium ad imbibendas artes vnquam docilius esse possit. Habetis qui doceãt, qui gubernent, qui nutriant, sine cura, sine sumptu, sine molestia, piorum hominum munificentiâ vobis attributos. Quid ad ista subsidia deesse potest nisi animus, qui illis vti sciat, bonus? nam voluntates in quibusdam, quod cum dolore dico, fortasse minus promptæ; sed plantæ sunt flexibiles, & optima speramus. Veruntamen in tantis studiorum adjumẽtis, *Impius hac tam culta noualia miles habebit? barbarus has segetes?* Deus Opt. Max. qui commodis nos instruxit tam multis numero, tam

ampli

amplis pondere, vt habeamus facultatem quâ possimus, ita spiritus sui gratiâ cum oculos illustret, tum inflectat animos, vt habeamus voluntatem quâ cupiamus & excoli bonis artibus & virtutibus expoliri, vt & ipsi flagranti animo pietati consecremur, & alios synceго studio pietati consecremus.

ORA-

O R

rum n
noſtra
gratif
moue
cles a
cem e
dum p
modo
cos ſcri
parùm
enim i
ſub *M*
Imper
cohort
men it
monen
di, Se
ſo qua

ORATIO POST *Festum Michaelis.* 1575.

NOn modò frequentiâ vestri concursus (*Auditores ornatissimi*) præsertim in tanto plurimorum metu, verùm etiam instituto nostræ consuetudinis quâ vobis gratificandum est, in eam partem moueor, vt quemadmodum *Periclis* aditum ad celeberrimam arcem *Athenarum* parùm splendidum putauit sine *Propylæo*, eodem modo mihi ad nobilissimos *Atticos* scriptores accessus sine proœmio parùm commodus judicetur. Sunt enim imitandi nobis, qui stipendia sub *Minerua* facimus, prudentes Imperatores, si quid ego judico; cohortandi milites cùm ad certamen itur, cùm ad periculum, præmonendi, cùm ad laborem, excitandi. Sed nonnè vobis videor in ipso quasi portu statim Orationem

ad

ad ſcopulos allidere, qui veſtros a-
nimos ardentiſſimis cupiditatum
facibus ad diſciplinas inflammare
cupiens, ſtudia doctrinarum cum
arte militari, literatos cum arma-
tis, Scholas cum caſtris, *Muſas*
cum *Marte* comparo? Nam quibus
belli nomen horridum, res autem
ipſa neq; ſuauis & peſtiſera cenſe-
tur, verendum eſt forſitan ne ſola
ſuſpicio tractandarum artium tan-
quam armorum flagrantes animo-
rum impetus, extinguat. Verum
enimuerò quamuis non diffitear,
quod eſt apud *Ciceronem*, artes
conticeſcere cum prælia promul-
gantur, pace foueri, bello profliga-
ri, tamen ne fruſtrà vobis blandia-
mini, literas à ludibundis per jocum
poſſe percipi, nihil eſt omninò
quicquam cui noſtra cõparari poſ-
ſint aptiùs, quàm militiæ. Neque
verò ſine cauſa vel ab *Athenienſi-
bus* eidem *Palladi*, munus & ar-
morum & artium attributũ eſt; vel
apud *Lacedæmonios* delubro *Martis*
Muſarum ædes, vicinitati loci vt
of-

officij sociata est. Vetus est, agnosco, quod celebratur Prouerbio, *Quid Marti cum Musis?* At verius esse scio quod experientiâ probatur, *Quid Musis sine Marte?* Etenim, vt diligenter vtriusq; muneris rationem expendamus, cùm in armis rei bellicæ, tùm in otio sapientiæ studio vacantium; quid tandem quæso requiri potest ad disciplinam militiæ colendam, quod non idem ad militiam studiorum tolerandam necessariò flagitetur? Illi laborem capiunt vt itinera conficiant, nos vt librorum volumina percurramus. Illi fatigantur contẽtione corporum, nos ingeniorum. Illi salutem suam excubijs tuentur, nos doctrinam vigilijs. Illi vt in acie, nos vt in actionibus seruemus ordinem, exercemur. Nos cum ignorantiâ semper digladiamur, illi cum hoste raro. Nos horologijs, illi buccinis ad munia conuocantur. Illi per inducias, nos vacationes, laborum vinculis relaxamur. Denique, si *Vegetium* præcipientem sequi-

quimur, illi quotidiano sunt exer-
citio roborandi, nobis *Nulla di*
sine linea transmittenda est. Int
suos modestiam, aduersus host
prudentiam, ad pericula fortitudi
nem constat militantibus esse ne
cessariam : ne nostra quidem
castra vel immodestos, vel im
prudentes, vel ignauos tyro
nes probant. Quid? quòd milit
ejus generis deligendos esse trad
tur, qui paruo sint contenti, pat
entes solis, delitiarum ignari, f
gientes illecebras, victu frugalis
mi. Potest autem dubitari, quin
qui serio literarum flagrent studi
cupiditas tabem, ingluuies peste
voluptas venenum mortiferum i
portet? Inuictos priùs *Annib*
milites labor ad *Cannas* fecit,
vincerent, luxus ad *Capuam* freg
vt vincerentur. Quod vtinam b
ex parte atq; iterum vtinam clau
caret comparatio! Sed ipsi pariet
popinarum (dicendum est en
quod cum dolore sentio) ipsæ ci
tatis plateæ propemodùm emi

vo

voce personant, esse verbo flores-
centem, reipsa labefactatam tabi-
câ non pestis, sed luxus contagio-
ne jampridem *Academiam*. Ac
nimirum quoniam, & vulgò nuga-
toribus qui studijs quasi ludicris
per otium, vbi vacat, nonnihil
temporis impertiunt; & passim im-
peritis qui nusquam senserunt ani-
mi contentio quem laborem ferat,
otiosi putantur esse qui studijs oc-
cupantur; Adijciam quod vulgari
non consonat opinioni, rationi ta-
men consonat, majus esse multis
partibus, quod studiosis, quàm
quod militibus, incumbit onus.
Nam quantò labor animi quàm
corporis angit grauiùs, & crucia-
tur animus quàm corpus importu-
niùs, & animi periculosiùs quàm
corpora sauciantur; Quantò viris
faciliùs quàm vitijs resistitur, & vi-
tia difficiliùs quàm vulnera sanan-
tur, & calumniæ quàm insidiæ per-
stringunt acriùs, vitantur ægriùs:
tantò si reuerâ facimus quod debe-
mus, si disciplinis inuigilamus, quę
nes-

neſcimus diſcimus, docemus qu
poſſumus, ſi nos perinde bonos
doctos eſſe cupimus, ſi depugna
mus contra vitia, ſi cum improbi
dimicamus; ſi mollitiem, ſi deſi
diam, ſi libidinem reprehendimu
ne noſtra conditio grauioribu
moleſtijs, curis, angoribus, quà
hominum militarium ſemper im
plicabitur. Atqui vel iſta ſunt ſu
cipienda, vel deſerenda caſtra ſa
pientiæ. *Quid* ergò *Muſis ſine Ma
te?* Vis triumphum? vincendu
eſt. Vis coronam? certandum e
Q. Cæcilium jubet cauere *M.Tu
lius*, ne nimis familiariter inimic
tias cum *Verre* videatur exercen
Certè nobis etiam atque etiam c
randum eſt, ne nimis effœminat
ſtudijs optimarum artium incum
bamus.

*Qui ſtudet optatam curſu conti
gere metam;*

Quid? num florẽ adoleſcentiæ vo
luptati tribuit? laborẽ maturiori
annis reſeruauit? Num per otiu
num oſcitanter ſe diſciplinæ d
dit

it? Nihil minùs. Quid ergo? *Multa tulit fecitq; puer, sudauit, & alsit.* Si spectes ætatem, in pueritia, non iuuentute modò, si laborem, multa ferenda, multa facienda, si vigilantiam, assiduâ pertinaciâ contendendum, cum sæuit æstus, sudandum, cum riget hyems, algendum. Sed pergat *Horatius*. *Abstinuit Venere & Baccho.* Miramur igitur ita paucos disciplinis vacare, quarum cupidi videri volunt, cum videamus ita multos illecebris vacare, quarum studium horrere debent. *Cicero* quidem pro *M. Cælio*, scribit omnes voluptates, studia, delectationes, ludum, iocum, conuiuia relinquenda, si benè dicere voluerimus; quòd animus libidini deditus, Oratoris munere fungi nequeat. Quid? si benè facere, si benè sapere, non tantùm si benè dicere, studemus, vt profitemur; non multò magis voluptatibus, ludis, iocis, & quod est maximum, conuiuiorum libidini, quam *Cicero* vocat vitium ventris &

& gutturis, renuntiādum est? Nam quod accepimus à *Carthaginensibus* lege sancitum, ne quis in castris vinum biberet; Idipsum ad nostram quoque militiam, ac eorum inprimis qui præsunt alijs, in legibus *Platonis* accommodari scitis. Itaque mittamus vetus Prouerbium, *Quid Marti cum Musis?* Illud potiùs vsurpemus, vt *Plato*, vt *Cicero*, *Quid Baccho cum Musis? Quid Veneri cum Musis? Quid luxui cum Musis? Quid libidini cum Musis?* Neque tamen hæc eò dico, quasi judicio virorum sapientium liberales delectationes probari non censeam; sed quòd eas tantùm probari censeam, quæ sapiant *Socratem*, non *Epicurum*, relaxent animos, non retardent, non infatuent, sed exacuant. Milites in bello sunt exercendi ludis, sed ejusmodi modò ludis, quibus & inest aliquid militare, & certa capitur vtilitas ad militiam. Cæterum ne literarum qui faciunt tyrocinia, nimis terreantur, cum obuersatur animo tanta similitudo

Mu-

usarum & *Martis*; vnum esse fa-
tor in quo dissimillima mihi vide-
ur studiorum alioqui simillimo-
um ratio. Quod enim canit *Pin-*
arus, dulce bellum inexpertis, exper-
is acerbissimum; in literis longè
cus est, quæ tristes inexpertis, ex-
rtis sunt suauissimæ. Nam qua-
m *Hesiodus* tramitem virtutis, ta-
m experiamini tramitem doctri-
æ; primò satis asperum, pòst ad-
odum procliuem, præruptum in-
redientibus, ingressis expeditissi-
um. *Dianæ* faciem è marmore
ulptam in *Chio* positam comme-
orat *Plinius*, cujus vultum intran-
s tristem, exeuntes hilarem esse
dicabant. Istam *Dianam* doctri-
am esse putatote, quę subdifficilis,
è marmore, non ignobilis vt in
hio, sed primum accedenti vultus
istitiam, pòst consideranti pro-
rt hilaritatem. Ac idipsum adeò
obis, vti postulo, id est, *Dianam*
tam hilarem videri, vestri, quem-
dmodum mihi persuadeo, cum
spectus hilaritas, tum alacritas
con-

concurſus jubent augurari. Nam ſi
laborem noſtrum non multò ſua
uiorem, faciliorem ſaltem tumul
tu bellico putaretis; expertos it
crebrò, venturos ita ſedulò,
facturos ita citò, quod inuiti ſolen
ſerò, non admodùm exiſtimo. Con
jecturam è *Macedonum* rebus ge
ſtis facio, quibus orientem ſub
ALEXANDRO debellantibus
nec impetus militaris, nec for
tis Imperator, nec ſecundiſſimus
ſucceſſus defuit. Et tamen poſt to
ac tantos labores exantlatos, po
pulos ſubactos, terras emenſas, vi
ctorias reportatas, flumina traje
cta, cum ſibi tranſmittendos *Gan*
gem & *Indum* fluuios inaudirent
exanimati ſubitò, qui priùs animi
infracti, nullis verbis, minis, mo
nitis, precibus *Alexandri* Reg
ſupplicis, obſecrantis, vt inui
pergerent, incitari potuerunt.
ctus vtique Piſcator ſapit, expert
Miles bellum metuit. Num idem
ſtudijs vobis vſu venit? ſatis er
ctis animis *Iſocratem*, & *Demoſth*

ne

nem & *Aristotelem*, quasi *Tygrim* & *Euphratem*, & *Hydaspem* traiecistis. Iam ad *Indum* & *Gangem*, ad *Æschinem* & *Euripidem* est aggrediendum. Tantum abest, vt more *Macedonum*, perculsi laboribus, ignauiâ languentes, animos remisceritis, vt multò quàm priùs studijs alacriores, ad exequenda munia pristinę militi confluxisse videamini. Quò lõgiùs progredimur, libentiùs audimur. Nimirũ, *Adolescentes*, sic est ratio doctrinarum! Vt fama rumorũ, ita Fames studiorum,

—vires acquirit eundo,
Ingrediturq́, solo & caput inter nubila condit.

Qui minimum sunt adepti, student minimum nanscisci; vos quantò plus habetis, tantò plus expetitis: ô præclaram auiditatem! Quàm velim omnes ita sint auari, talem foueant cupidinem, tales corrogent diuitias, tales cumulent thesauros, laudabiliùs dum parant, commodiùs cùm possident, securiùs ne perdant, nec, vt Dracones,

theſauris incubent, ſed alienos ad vſus erogent. Nam id etiam in iſtis opibus admirandum eſt, contrà quàm in illis quæ corroduntur vulgo, quòd alijs juuandis quò profunduntur magis, eò nobis ipſis amplificantur magis; ſeruando minuuntur, minuendo creſcunt, acquiruntur largiendo, congeruntur diſſipando, retinentur impertiendo. Si parcas, perdis; ſi prodigas, parcis, amittis ſi recondas, ſi diſtribuas, cuſtodis; non erunt diu tuæ, ſi ſint ſolius tuæ; nunquam magis erunt tuæ, quam ſi cunctis communes facias. Qui ditiſſimus eſſe volet, profuſiſſimus ſit oportet; qui parciſſimus eſſe ſtudet, egentiſſimus ſit neceſſe eſt. Verùm, quo præſtantior ex iſtis opibus fructus capitur, ſi neq; ſint adulterinæ, & rectum ad vſum conferantur; eò magis cauendum eſt, vt rerum ſpecies ſæpè fallunt, ne præſtigijs errorum capti putemus opes, quæ non ſunt opes, & falſas pro veris opibus colligamus. Nam vt irri-

det

det *Socrates* apud *Platonem* hortos *Adonidis*, non tam vſu frugiferos, quàm ornatu floridos, nec florentes tamen diù, ſed marceſcentes ſtatim; ita ſunt ſcriptores *Adonidis* non diſſimiles, qui juuenes incautos ineſcant ſuis opibus, vt illas adepti ſibi diuites videantur; ſed ad tempus modò fulgent, mox aut ſqualent aut euaneſcunt. Neminem nominabo. Putate ſignificari vel laſciuos Poetas, vel barbaros Sophiſtas, vel ineptos Nugatores; quorum ſcripta ſpecioſa videntur multis, ſed nôſtis poma *Tantali*, placent vt fructus, fugiunt vt vmbræ. Imperitis felle tincta videntur aurea, quod eleganter *Ariſtoteles*. Quàm multis felle tincta, videntur melle lita? ſed illud alienius. *Ariſtotelem* attendite; Imperitis felle tincta videntur aurea. Multi ludi felle tincti videntur aurei; multæ pomæ felle tinctæ videntur aureæ. Nolite falli; accedo propiùs. Multa ſcripta felle tincta videntur aurea.

Non ſunt aurea, ſunt felle tincta; ſpernamus laruas, paremus opes. Modeſtam, non impuram, eruditam, non inſulſam, prudentem, non verboſam, ſapientiam pro diuitijs maximis veſtigemus; id eſt, ipſam ſapientiam, non ſapientiæ ſimulationem. Sapientię porrò veræ poſſeſſione ſi volumus locupletari, cum ſtudio literarum virtutis ſtudium conjungendum eſt; vt major perpetuò benè viuendi, quàm optimè dicendi ducatur nobis ratio. Meminiſtis, opinor, duplicem fuiſſe pridem à me propoſitam eloquentiam, vitæ, & linguæ; vtramque ſi conjungantur, commodiſſimam; priorem ſi ſeparentur, potiorem; alteram, ſi ſit ſola, peſtilentem. *Athenienſes* quidem lege decreuerunt, vt ab *Æſchine* refertur, ne quiſquam ad tribunal de Repub. ſententiam dicturus, vnquam accederet; qui non antiquiorem vitæ quàm linguæ probitatis, quàm eloquentiæ curam habuiſſet. Quò mihi diligentiùs attendendum videtur

tur, quod in *politiâ* ſcriptum reliquit *Plato*; Deum prӕponentem animos aureos illis qui Reip. tractaturi eſſent gubernacula tribuiſſe. Prudenter! Non enim dicit *Plato*, Deum Magiſtratibus futuris tribuiſſe linguas aureas, ſed animos aureos: quos cum eſſent nacti, non dubitauit, & linguas aureas, & manus aureas, ſermones, actiones animorum ſenſis, è quibus profluunt, ſimiles futuras. Equidem non diffido plurimos ex hoc conuentu, partim Eccleſiæ, partim Reipub. loco Magiſtratuum eſſe præfuturos. Sed animos oportet habeatis aureos, Iuuenes politiſſimi; ſi ferreos habeatis, & multis præſitis, ipſi peribitis, & multos perdêtis. Quamobrem cùm mihi, vt è multis vni, pars iſtius muneris fingendi veſtros animos, vt euadant aurei, quod enitimur, incumbat; delegi florem *Græciæ* Oratorum & Poetarum, quorum vterer inſtrumentis: *Euripidem*, cuius *Cicero* ſingulos ſibi verſus ſingula teſtimonia ſcribit videri: &

Æschinem ac *Demosthenem*, quos ad audiendos concursus è totâ *Græciâ* factos accepimus. *Euripidis* autem *Hecubam* tragœdiam desumpsi, quâ vindicta proponitur auaritiæ *Polymnestoris*; quò fugiatis illam *sacram auri famem* labem ingeniorum, pietatis corruptelam, venenum Reipub. *Æschinis* & *Demosthenis orationes aduersarias*, quibus lacessitur & propugnatur Innocentia *Demosthenis*. Quò præmeditemini, quid in studio virtutis expectare debeatis, inimicos, sed qui latrent, non mordeant; calumnias, sed vt nebulas, quas sol discutiat; ærumnas, sed quas mitiget tùm conscientia secura, tùm exitus salutaris. Si corrumpi vultis auro *Polydori*, cogitate *Polymnestorem*. Est, est vindicta, licèt sera, sceleri. Vt suo non fungatur *Agamemnon* officio;

At sperate Deum memorem fandi
atque nefandi.

Nisi corrumpi vultis auro *Philippi*, cogitate *Demosthenem*. Habetis

Æs-

Æschines, qui corumpuntur, aduersarios, insidijs, calumnijs, contumelijs, conuicijs, famam fortunasq; vestras appetentes. Atqui ferendum est. *Dura tolle, quid virtus erit? Non est ad astra, mollis è terris via.* Sed ista ne persequar, vt volebam longiùs, quod aliàs, vti spero, faciam opportuniùs, promissio, quâ jamdiu vobis sum obstrictus, mihi manum inijcitur, vt quæ e-stant, ad enodandam disputandi rationem breuiter expediam. Nam cum absoluissem ejus tractationis priora duo membra, materiam & finem; tertium, id est, Formam fecissem tripartitam, vt *peritè, modestè, syncerè* disputetur: *peritè* superiùs est expositum; *modestè* pertractabitur in præsentia; *syncerè* suo tempori reseruandum est. Ac primùm, vt *Cyrus* olim suos *Persas* libertatis dulcedinem, ex labore seruitutis docuisse traditur; Ita *modestia*, de qua disserimus, pulchritudinem, vnde potiùs quàm ex superbiæ fœditate colligamus?

Quę tantò cęteris vitijs deformior (quanquam omnia sunt turpissima) sed tamen tantò cæteris deformior videri nobis debet, quòd illa modò soleant è malis fruticari, superbia sit etiã è bonis metuenda; quibus tamen vbi nascitur, instar viperę matrem erodit, & è bonis emergens, à bonis desciscit. Taceo de virtute, dico de scientia; de qua præclarũ est illud *Senecæ*, *Multos ad sapientiam peruenire potuisse, nisi iam se peruenisse putassent*. Quamobrem vt sapientiæ compotes euadamus, ab ea quanto spatio distemus, meminerimus. *Peritiam*, si superbam, odiosam haberi, non magis despicere, quàm esse despicatui; cum omnibus in rebus, tum inprimis in differendo, præsertim de rebus dubijs, opinionem arrogantiæ fugiendam cogitemus. Nam illud ne quis forsitan imperitus rerum, in sua quam somniat scientiâ sibi placeat, est adijciendum; arrogantiam è bonis germinare videri, sed adulterinis potiùs quàm veris, si-

ſimulatis, quàm ſynceris, fucoſis, quàm ſolidis, bonorum ſimulachris, quàm germanis bonis. Cum enim ſuperbia radicem habeat inconſiderantem amorem ſui; inconſiderantia porrò magis cadat in hebetes & rudes, quàm acutos & eruditos; fit vt ſtulti ſint ſuperbiſſimi, maximèque ſibi placeant, qui minimè placere debeant; prudentes, qui ſciunt, quàm multa neſciunt, de ſe modeſtè ſentiant, & inſcientiam agnoſcant. Itaque Sophiſtarum eſt iſta conſuetudo, quos irrident Philoſophi, vt ſe, quas profitentur, ſcientias, habere penitùs perſpectas & cognitas affirment, paratos ad omnia reſpondere, quæ rogentur, quamuis ſubitò, præ ſe ferant, neminem multis annis quicquam ex ipſis noui ſciſcitatum, quod inſolenter *Gorgias*; artem eſſe nullam, cujus, non ipſi literatè ſint periti, quod *Hippias* gloriatur. Contrà verò *Socrates*, in cujus perſona prudentiam ſingulari conditam probita-

te depingit *Plato*, Sophistarum confidentiam implicatam inscitiâ semper exagitat, & ipse mirificam in enuntiando sequitur modestiam. Quod in illa præclara morientis *Apologia*, qua se defendit apud Iudices, ita certo judicio sibi factum testatur; vt ob eam solam causam se putet sapientissimum *Apollinis* Oraculo fuisse declaratum, quòd alij sibi videantur sapientes nec sint tamen, ipse quod nesciat, nescire se putet, & omnem humanam, quatacunq; est sapientiam, nullius esse admodum prætij cognoscat. Ita *Socrates* de seipso, vel de *Socrate* potiùs *Plato*. Verùm *Plutarchus* institutum *Socratis* altiùs explorans duas proponit causas, cur se nihil scire fuerit professus; alteram, juuentutis, quæ corrupta fuerat, corrigendæ studium; alteram, cupiditatem veritatis, quæ latebat è tenebris eruendę. Etenim, & ex animis hominum adolescentium eximere volebat illam inanem scientiæ persuasionem quam

quam ex Sophiſtarum faſtu conceperant: & quoniam amantes in eo quod amant ſunt plerumq; cæci, ſuam autem opinionem homines quaſi partum ingenij nimis amant, idcircò nullam opinionem vt ſuam adamabat, quò verum liberiùs inueſtigare poſſet. Itaq; ſi modeſtam inſcientiæ profeſſionem, vt juuentutis correctricem, inuentricem veritatis *Socrates* amplectebatur; etſi non dicamus idem quod *Socrates*, vti quidam imperiti *Socratem* ſequuti, neſcire ſe clamabant, quod liquidò ſciebant, vt cum *Socrate* nihil ſcirent: tamen ſpectemus idem quod *Socrates*, ſtudioſè, moderatè, leniter agendo, vt audax inſcitia juuenum corrigatur, ſyncerum veritatis ſtudium propagetur. Patiamur ineptos venari cognitionis laudem arrogantiâ. Quò quiſque doctior, eò modeſtior. Vaſa fluitant inania, plena ſubſidunt. Dolia magis ſonant, quæ minus continent. Nihil poteſt eſſe vel confidentius ignorantiâ, vel teme-

meritate fortius. Quis omnium Philoſophorum *Epicuro* ſtolidior? ſolus è Philoſophis ſapientem ſe profeſſus eſt. Quis doctrinâ, quis elegantiâ *Theophraſto* præſtantior? ita fuit moderatus, vt probitatem quandã & ingenuitatem præ ſe ferret Oratio. Nam *Socratis* modeſtia non videtur poſſe prædicari nimis, qui ſe non minùs cupidè redargui ſi fallatur, quàm ſi vera dicat redarguere profitetur. Sed iſtam illius commemorabilem laudem, *Platonis* potiſſimùm Dialogis incluſam, *Platonis* exemplis illuſtrare non poſſum: quoniam à minùs multis legi ſolent, eóq; longiores explicatus poſtulant: mihi verò neceſſariò res ſtrictim attingenda eſt, ſatis, intelligentibus, ignorantibus, parùm. Videamus ergo potiùs, *Platonis* in omnibus inſignis imitator, quemadmodum *Cicero* cùm *Socratis* modeſtiam, tum *Sophiſtarum* arrogantiam, ſuarum perſonarum veſtigijs, adumbret. Qui cùm auditorem in *Tuſcula-*

nis introducat facilem flexibilemq; ratione; *Cottam* comiter, *Balbum* grauiter, *Varronem* scienter, *Lucullum* suauiter, omnes modestissimè pro suis partibus pugnantes, seipsum cum *Pisone* peramãter disceptantem, cum *Q. Fratre*, cum *Catone*, judicio quidem dissentientibus, colloquentem tamen potiùs quàm controuersantem; Denique præcipuas Philosophorum sectas, non majore studio, quàm moderatione, quanquam in dissidijs opinionum maximis, maxima lenitate quo de agitur differentes: solos *Epicureos*, quantò minùs peritè, tantò magis superbè, sua tantùm legentes, cuncta reliqua damnantes, irridentes quæ non intelligunt, cõtemnentes quæ non arrident, affirmantes quæ vix per somnium aniculæ dilirarent, arroganter de rebus omnibus tãquam oracula fundentes facit. *Tum Velleius*, inquit Cicero, *fidenter sanè, vt solent isti: isti?* qui tandem isti? *Epicurei.* Quid ergo Velleius? *Fidenter, vt solent*

solent isti, nihil tam verens, quam ne dubitare quidem de aliqua re videretur. Ne dubitare videretur? Liceat hîc, quæso, mihi percontari, quod *Cicero Velleio* maximo vertit vitio, vsq; adeò vt totùm nationem *Epicuream* in eo reprehendat: annon idipsum inter nos vulgò maximæ ducatur laudi, fidenter, vt solent isti, nihil tam vereri, quàm ne dubitare de re aliqua videamur? opinor Scholæ nostræ, similiter ac vitæ, factæ sunt *Epicureæ*. Sed, qui tam verentur ne dubitare videantur, caueant, ne *Memmium* illum imitentur, quem ita procerum sibi visum esse tradunt, vt in forum descendens, caput ad *Fabianum* immanis altitudinis fornicem demitteret. Non inscitè sanè *Menedemus* quidam dicebat, plurimos *Athenas* studiorum gratia nauigare, qui primùm essent sapientes, tum Philosophi, deinde Rhetores, ad extremum idiôtæ. Melius ominabor nostris *Athenienfibus*: veruntamen à similibus initijs procedimus, vt primò

primò ſimus ſapientes, cum in Scholis reſponſitamus, fidenter vt ſolent iſti, nihil tam verentes quàm ne dubitare de re aliqua videamur. Itaq; poſſit aliquis ijſdem ſæpenumerò verbis nos affari, quibus *Cotta Velleium: Quam bellum erat, Velleie, confiteri potiùs neſcire quod neſcires, quàm iſta effutientem nauſeare atq; ipſum tibi diſplicere!* Quanquam non multi ſibi forſan ipſis diſplicent. Sed vſq; adeóne in noſtris animis inualuit illud *Horatianum,*

Mihi turpe relinqui eſt,
Et quod non didici ſanè neſcire fateri?

Quin imitemur potiùs, ſi minùs *Ciceronem* vbi notat *Velleium*, at ſaltem judiciorum *Rom.* conſuetudinem, in quibus exercendis moderationem tantam adhiberi ſolitam eſt traditum, vt non modò teſtes quæ neſcirent, neſcire faterentur, Iudices cum hęſitarent, pronuntiarent, Amplius; verumetiam teſtes *arbitrari* ſe dicerent, etiam quæ vidiſſent, Iudices ea quæ comperiſ-
ſent

ſent iurati, non eſſe facta, ſed *videri* pronuntiarent. Itáne eſt? Quod *Ethnici* faciunt in rebus certis ac cognitis, id in dubijs & obſcuris non facient *Chriſtiani?* An malumus exempla ſequi vel leuium *Græcorum*, vel immanium *Gallorũ*, quorum ab alteris fidem derogandam ſuadet *Cicero* judicibus videre, quo vultu, quâ confidentiâ dicant teſtimonium: in alteris *Induciomarum* aſperè perſtringit, quòd verbum illud conſideratiſſimũ *Romanæ* conſuetudinis, *Arbitror*, è ſuo teſtimonio ſuſtuliſſet. Non dico, quod grauiter in Officijs præceptum eſt, fugiendam nobis omnem pronuntiandi temeritatem, ne incognita pro cognitis habeamus, ijſq; temerè aſſentiamur, quod eſt imprudentiæ. Tantùm dico, quod exemplis, quod inſtitutis, quod judicijs doctiſſimorũ probatum eſt. Si itaque *Romanorum* quàm barbarorum, *Ariſtotelis* quàm *Epicuri*, *Ciceronis* quàm *Vellej*, *Platonis* quàm *Poli*, *Socratis* quàm *Hippia*,

Phi-

Philosophorum, quàm *Sophistarum* similiores velimus esse, confidentem arrogantiam abdicandam, *modestiam* in differendo colendam, vitandam pronuntiandi superbiam, cupiditatem discendi præferendam sentiamus.

ORA

Fes

F

hospite
auribus
demini
cundita
magna
vestræ
rem a
quòd t
dine co
mihi v
possum
Iurisco
uidum
di rec
profite
quid e
satiatu
opus c
latore

ORATIO POST *Festum* MICHAEL. 1576.

FRequentia vestrûm (*Adolescentes Ornatissimi*) qui tanquam ad conuiuium hospites edaces, sic ad audiendum auribus auidissimis confluxisse videmini, non tam mihi magnam jucunditatem affert, licèt afferat permagnam, tanquam beneuolentiæ vestræ testimonium; quàm angorem animi tristitiâ cumulatum, quòd tenuitas apparatus, amplitudine conuiuarum minùs esse digna mihi videatur. Nec enim imitari possum *M.Tullium*, qui *Trebatium* Iurisconsultum, hominem vt ait, auidum, quoniam ad epulas discendi receperat, sic accepturum se profitebatur: vt reliquiarum aliquid esset potiùs, quàm eum non satiatum discedere pateretur. Quin opus est mihi magis *Socrate* consolatore, qui cum opulentos inuitas-

sec

ſet hoſpites,& admoneretur parum eſſe ſplendidum factum apparatũ, Moderatis, inquit, ſatis eſt, intemperantibus plus ſatis. Nam à vobis quidem *Trebatium* diſcendi cupiditate ſuperari, perpetuus veſtrorum ſtudiorum curſus facit, vt confidam. Verùm meus apparatus non *Ciceronis* eſt, ſed *Socratis*, hoſpitibus ſtudioſis, vti ſpero, futurus ſatis, moroſis, quibus ego non ſeruio, plus ſatis. Quorum quidem alteros qui ſuperbo faſtidio non probant mediocria, ſublimiora poſtulant ab hoc conuentu prorſus abeſſe credo libentiùs, quoniam alteros, qui modeſto judicio vulgaria non faſtidiunt, amplectuntur vtiliſſima, veſtræ coronæ ſolos intereſſe, perſuaſum habeo. Quod ea mihi certiùs polliceri poſſe videor, quia ſtudium doctrinæ comitatem habet comitem; neque vera ſcientia cum ſuperbia commiſcetur, & quorum animi diſciplinis, modeſtiâ mores poliuntur, vt liberales artes, artes humanitatis ab homi-

nibus eruditis meritò ſint appella-
tæ, quòd illarum ornamentis exco-
li qui ſtudeant, ornari præ cæteris
humanitate ſoleant. Quàm autem
flagranter iſtis humanitatis flumi-
nibus illuſtres eſſe ſtudeatis, teſtis
eſt mihi concurſus hodiernus, teſtis
ſit alijs quotidianus labor: quem
ſtudio diſcendi nunquam intermiſ-
ſo, tam ardenter à vobis exantlari
non dubito, vt veſtra diligentia fa-
ſtis exæquetur; quod fabulis ad-
umbrârunt veteres poetæ, qui *Mi-
nervæ* & *Apollini*, quos ſtudiorum
finxerunt præſides, alteri oliuam
arborem conſecrârunt, quę ſemper
floret; alteri laurum, quæ viridi-
tatem, niſi cum moritur, non amit-
tit. Nimirùm illæ vobis quaſi faces
ad induſtriam ob oculos verſantur
crebrò, viros præſtantiſſimos op-
timis diſciplinis non immorari ſo-
lùm, ſed etiam immori judicaſſe
dulciſſimum. *Catonem* ſapientiſſi-
mum *Romanorum* propter inexhau-
ſtam auiditatem legendi, librorum
helluonem eſſe nominatum; *Solo-*

nem

nem ſapientiſſimum *Athenienſium*, de ſeipſo gloriari ſolitum, quodammodo ſe multa quotidiè diſcentem ſenem fieri; *Ciceronem* denique principem eloquentiæ, ſic inflammatum eſſe ſtudio cognitionis, vt illorum iniquitatem perſtringeret, qui modum in eo deſiderarent. *Nam & difficilem, quandam temperantiam in eo*, inquit, *poſtulant, quod ſemel admiſſum coerceri non poteſt; & omnis quærendi defatigatio turpis eſt, cum id quod quæritur ſit pulcherrimum.* Quamobrem (ne *Cicero* dicat teſtimonium contra *Ciceronem*) quod è *Cicerone* de pecunijs largiendis, ad ſtudiorum rationem nuper accommodaui, nec ita claudendos facultatem noſtrarum fontes, vt eos benignitas aperire non poſſit, nec ita reſerandos vt continenter pateant; modus adhibeatur, admonui, quod viſum eſt, è verbis *Ciceronis*, ſed quod mihi viſum eſt, non quod *Ciceroni*. Nam ab eo requiritur in pecunijs liberaliter erogandis moderatio ne

Cic. l. 1. de Fin.

Off. 1. 2.

ne beneficentiæ fons exhauriatur; in laboribus sapientiæ studijs suscipiendis mediocritas non requiritur, immò reprehenditur; tanquam imprudenter rei, quò major sit, eò meliori modus præscribatur. Ego verò quod dixi, sensi, neq; de sententia pristina descedo, probandum in omnibus illud, *ne quid nimis*, virtuti studendum semper, doctrinæ, pro viribus, curam nobis animi, sed & corporis commissam: nitendum vt benè viuamus, ergò etiam viuamus, habendam rationem acquirendæ sapientiæ, sed eadem sapientia tueri jubet valetudinem, vt quod libenter facimus diu faciamus. Veruntamen si fortassis in alteram partem sit declinandum, vt plus minúsve, quàm oporteat, temporis in sapientiæ studium impendamus, omnino vt *Aristoteles* in sumptibus faciendis, præferendos censet profusos tenacibus, prodigos auaris: ita malim thesauros temporis luxuriosius, vt ita dicam, in literas effundi, quàm *Ethic. l. 4.*

Cic. in Cat. quàm auariùs retineri. Mori videbamus in ſtudio dimetiendi pœne cœli atq; terræ *Sulpitium Gallum*, inquit *Cato*. Quod à *Gallo* ii factum eſt, vt Aſtrologiæ diſciplinam, ſyderum curſus, naturas, efficientiā, defectus ſolis, lunæ viciſſitudines, ſtellarum & errantium, & fixarum rationem cognitam haberet; non ab iſto *Gallo* nos excitabimur, vt induſtriâ ſi minùs majore, ſaltem pari, peruestigemus artes, numero plures, vberiores vſu, ſplendore clariores, præſertim vt Dei Majeſtatem, bonitatem, miſericordiam, defectum hominis, rerum viciſſitudinem, virtutum & vitiorum, erroris & veritatis rationem indagemus? In quibus perſcrutandis Plin. l. 10. c. 29. quemadmodum luſcinia canendi contentione vitam finit aliquando ſpiritu prius deficiente quàm cantu, ita nos diſcendi cupiditate cō-ſumeremur, vitâ priùs deficiente quàm ſtudio. Quis noſtrûm eſſe poteſt, tam abjectus animo, tam affixus terræ, tam prorſùs nihil cogi-

tan

tans de ſapientiæ dignitate, ſi primoribus tantùm labris eam deguſtauerit, qui non illud in optima cauſa vſurpârit, quod *Virgiliana Dido* in peſſima vſurpauit, *Sic ſic iuuat ire ſub vmbras?* Quanquam paulò ſecùs ſum locutus ac decebat. Quid enim nobis cum *vmbris?* Cum ſimulacris *Erebi?* Quid *Chriſtianis* cum inferis? Veniat *Iris* ſacrum *Proſerpinæ* crinem ablatura,

Didoniſq; caput ſtygio damnauerit Orco.

Conqueratur *Dido* poſtquam *Æneas* dulcibus exuuijs liberandam curis animam commiſerit;

Et nunc magna mei ſub terras ibit imago.

Dicant *Catones*, *Solones*, *Cicerones*, dicat *Ariſtoteles*, dicat *Socrates*, dicat *Plato*, dicat *M. Varro*, qui tam multa legit, vt aliquid ab eo ſcriptum miretur *Auguſtinus*, tam multa ſcripſit, quam multa vix quenquam legere potuiſſe credat; dicant demùm *Ethnici*, qui moriuntur in ſtudio cœli dimetiendi,

 cum

cum verſentur in ignorantia dimetiendi ſui, dicant igitur iſti cum totam ætatem in ſtudijs contriuerint, *Sic, ſic iuuat ire ſub vmbras.* Vos (*Auditores optimi*) qui non poteſtis obliuiſci, quod meminiſſe debetis ſemper, in terra diuerſorium quaſi peregrinantibus, in cœlo domicilium nobis eſſe ſempiternum; eóq; memores futurorum, politiores artes, cum Chriſtiana pietate, ſcientiam humanam cum Dei cognitione conjungitis, ſpero; (quid enim potius faciatis?) non habetis cur debeatis cum *Didone*, ac Ethnicis, verbo ſolatium, reipſa cruciatum vobis policeri; ſed vmbras relinquentes illis, qui rerum vmbras in profanis quærunt, non ſolidam ſapientiam, ita mentes inſtituitis, vt canatis potiùs, *Sic, ſic iuuat ire ſub aſtra.*

Nunquam Stygias fertur ad vmbras
Inclyta virtus: viuite ſancti;
Nec Lethæos ſaua per amnes
Vos fata trahent;

Sed cum ſummas exiget horas
Conſumpta dies,
Iter ad Dominum gratia pandet.

Equidem ſi quid vobis in me ſubſidij poſſet eſſe, quo valeatis expeditiùs iſtam in ſtudijs vitæ, viam conficere, non ad vmbras deflectentem, ſed ad aſtra ſubuolantem; de facultate nihil ſpondeo, quæ tenuior eſt quàm velim, ſed tamen quantulacunq; eſt, veſtris vſibus parata eſt. De voluntate tantum recipio, nullas eam curas, vigilias, labores, juuandi ſtudio, recuſaturam. Aſſentior enim (in quo fortaſſis erro, cæterùm aſſentior) (vt parua magnis conferam) *Veſpaſiano Cæſari*, qui cùm à medicis reprehenderetur, quòd ægritudine tentatus cunctis Imperatoris muneribus fungeretur, *Imperatorem*, inquit, *ſtantem mori decet*. Atq; adeò quia domeſtica magis placēt quàm externa, *Veſpaſiani* loco de *Iuello* potiùs noſtro meminerimus, qui non multis ante mortem diebus aliquò proficiſcens ad Dei populū

institutendum, cum ab amicis moneretur, vt infirmi corporis parceret valetudini, respondisse fertur, *Vbi potius Episcopus quàm in suggestu moriatur?* Præclara verò vox, & viro tanto dignissima, quam vtinam vel euentus in ipso non impleuisset, vel in alijs par voluntas euentu dispari comprobaret. Sed ego, cui dissimilis & facultas est & occasio, studium officij faciendi nõ dissimile videtur esse oportere, quanquam his diebus valetudine subinfirmꝰ corporis quietem quàm animi contentionem suppeditare mihi maluerim, tamen faciendum esse non putaui, vt pristinam orationis habendæ consuetudinem, priusquam vsitatas *prælectiones* aggrederer aut prorsus abrumperem, aut ad præsens intermitterem. Non enim quemadmodum Leones *Syriaci* apud *Aristotelem* primò quinque fœtus pariunt, deinceps quatuor, pòst ad partus singulos vno pauciores, donec ad extremum omninò steriles nullum fœtum pariant,

riant, ita nobis licet primùm esse diligentibus, deinde remissioribus, quoad inertiâ demùm torpescētes nullos ingenij fœtus pariamus. Imò potiùs, vt *Assyria* malus apud *Plinium*, quæ venenis medetur, omnibus anni temporib⁹ edit fructus, pomis alijs cadentibus, alijs maturescentibus, alijs subnascentibus, ita decet literarum studiosos propè dixerim, professores sine dubio, qui tanquam malus *Assyria* venenis mederi debent, eâ esse fœcunditate, vt perpetuò germinent, floreant, fructificēt, & eodem tempore cùm maturos fructus edant, tùm nouos habeant succrescentes. Quos ego perlibenter illius generis vobis ederem, cujus erant superiores orationes duæ, in quibus sum conatus venenis pestiferis, exemplis, consilijs, maleficijs improborum facere medicinam: ne, si vitales nobis inficiant spiritus, virtute & sapientiâ, id est, vitâ spoliati, improbitati & stultitiæ, id est, morti mancipemur. Ac istis germana,

quæ pectus prudentiâ, pietate vitã excolant, nescio quomodo mea cupidiùs anhelat oratio. Sed quoniam & leuiora nocent interdùm, & studia, vt dicitur, abeunt in mores, & medici reliquarum quoque corporis partium, non solius capitis curam suscipiunt: antequã pertexam illa grauiora de studio virtutis & sapientiæ persequẽdo, quæ si *Deus* voluerit suo tempore succedent, commodius, opinor, erit, vt minutiora quædam absoluam, quæ debentur jamdiu vobis, fortassis expectantur. Nam cum abhinc ferè triennium occasio tulisset è quibusdam controuersijs priùs excitatis, vt disputationes, è quibus non minima mihi videbatur necessariorum studiorum existere corruptela, corrigendas monerem: ingressus ad explicandam disputandi rationem, dum singula dilucidiùs enodare studeo, rei tractationem produxi longiùs, quàm putâram. Etenim à primis eius exordijs auspicatus, quoniam opiniones falsæ
&

& prauæ, pestes mortalium, è corrupta nostra natura pullulantes erroribus & vitijs humanam vitã inquinabant; propterea quæsitũ esse morbo remedium; remedium esse, scire & sequi veritatem; ad veritatem eruendam ingenia conuersa, cujus lumen cum eluceat è conflictu rationum, & rationes disputando facillimè dijudicentur, disputandi rationem eruendæ veritatis causâ institutam fuisse patefeci. Quæ cum à Philosophis, id est, omnibus omnino sapientiæ studiosis diligenti rationum collatione vestigaretur, exorti sunt peruersi vel Philosophastri, vel Sophistæ, qui, vt tyranni Rempublicam *Atheniensem*, sic illi disputandi consuetudinem peruerterent; dum aut suis sententijs, aut alienis præjudicijs, aut certis hominibus pertinaciter addicti, partim animi, partim lucri, partim gloriæ feruentes studio, non veritatis eruendæ quam fastidiebant, sed nescio quâ præposterâ concertandi, rixandi, vincendi,

gloriandi libidine diſputarent. Quamobrem, vt iſta labes, quæ Chriſtianas etiam fœdauit *Academias* (nam vtinam noſtras tantùm ſcholas attigiſſet!) ſed vt iſta labes, ſi qua fieri poſſit, ex hominum ſtudioſorũ exercitationibus prorſùs elueretur, diſputandi rationem ad cauſas quaſi fontes reuocatam, quò ſtudijs commodiores eſſent illæ crebræ diſputationes, quas vſurpamus, tria nobis exhiberi conſiderãda monui, primò finem, tùm materiam, poſtremò formam: quorſum, quibus de rebus, quomodo ſit diſputandum. Finem oportere proponi veritatem; materiam, quæſtiones vtiles tractatu; formam, vt perite, modeſtè, ſyncerè diſceptemus. Peritè, non inſcienter, & artium, quas tractamus, & diſſerendi gnari. Modeſtè, non arroganter, & difficultatis rerum & noſtræ conſcij tarditatis. Syncerè, non pertinaciter, vt auidi veritatis, non victoriæ, ſtudioſi non ſectæ, ſed ſcientiæ. De cæteris omnibus
vt

vt potui expoſui, quæ mihi videbantur; ſola pars extrema .i. pertinacia reſtat euellenda; quę poteſt eò leuius attingi, quoniam ex arrogantia de qua dictum eſt, fruticatur. Eſt enim pertinacia filia ſuperbiæ, cujus œſtro perciti, qui ſibi nimis placent, vt in rebus alijs ſic inprimis in diſputando, quod ſit ipſis glorioſiſſimum, non quod optimum, aucupantes, cognitioni veritatis, opinionem cognitionis & acuminis anteponunt. Itaque, ſi qua fortaſſis in hominum judicijs diſſenſio ſuboriatur, ad ſuum defendendum peruicaciam inuictam adhibent; non luce veritatis, non rationis ſplendore, non ſententijs doctorum, non vtilitate rei, non tacito conſcientiæ ſenſu permouentur, quò minùs tueantur quod ſemel arripuerint. Vſq; adeò de dignitate ſola ſolliciti, rerũ naturam immutari mallent, & omnia Cimmerijs tenebris perturbari, quàm ſuum errorem agnoſcãt prudenter, aut in aliquo per imprudentiam ſe

prolapſos fateantur. Non omnes ſic affectos, eſſe *Stoicos* exiſtimo, ne profitentur quidem; & tamen in ſententijs ita ſunt præfracti, tanquam ſententiam mutare ducant nefas. Sectas Philoſophorum, quibus ſunt addicti, non ex omni parte defendere, perfidiam, videri vinci contumeliam, inferiorem haberi, dedecus, doceri meliora, flagitium, diſſentienti cedere, licet dicat veriùs, probabiliùs, commodiùs, immane ſcelus arbitrantur. Iam ex iſta malorum lerna quæ nobis Hydræ procreentur, quæ monſtra vexent Græciam! quæ factiones, odia, conuicia, iurgia, ludibria, contentiones, quæ malitia pro modeſtia, quæ diſcordia pro doctrinâ, quæ deformatio potiùs animorum quàm inſtitutio ſæpenumero prorumpat, ſenſit *M. Cicero*, cum Philoſophos quoſdam perſtringens, maledicta, contumelias, iracundas contentiones, concertationeſque in diſputando pertinaces indignas ſibi Philoſophia

phia videri assereret. Sensit nuper *Ludouicus Vives*, qui deprauatam superiorum temporum disputandi consuetudinem in *Academijs* reprehendens, Ex istis, inquit, disputationibus contentiosiores, & peruicaciores discedunt multi, doctior aut melior ferè nemo. An idem de nostris, quod *Vives* de suis sentire debeamus, malo relinquere vobis cogitandum, quàm peruersitatem hominum lamentari. Nam aliquando, scio, rem inter disceptantes ita geri contigit (quod hodiè, spero, secùs est, & vt sit exopto) quasi contumeliæ sedes & impudentiæ, quas *Athenis* positas actori & reo scribit *Pausanias* ab *Atheniensi* foro ad *Oxonienses* Scholas essent perigrinatæ. Tantò modestiùs *Aiax* & *Hector* apud *Homerum*, inter se de sanguine certaturi colloquuntur, quàm nōnulli de nugis nescio quibus disputaturi; quos si qui sequantur, caueant, ne meritò catulis latrantibus à *Socrate* comparentur. An quia *Lacedamonij*

cedamonij pugnam inituri faciebãt sacra Musis; idcircò illi sermonem habituri sacrificandum putant *Marti? Bacchus* quidem apud *Aristophanem*, cum *Æschylus* contumeliosiùs inueheretur in *Euripidem* (quos *Aristophanes* fingit per calumniam de præstantia rixantes, vter esset Poeta melior, quò propinaret eos populo deridendos) monet *Æschylum* ira furentem, vt sibi temperet. Tu verò, inquit, *Æschyle*, non iracundè sed modestè refellas, refellaris: nam Poetas, vt mulierculas, conuiciari non decet. Quid igitur? num Poetas, vt mulierculas, conuiciari non decet? decet Philosophos? sed quid ego vobis *poetam Aristophanem*, artificem scurrilitatis, vt Magistrũ modestiæ pro Monitore propono? *Aristoteles* Philosophus omnem occasionem præcidere cupiens disputantibus, in istas proteruitates impingendi, *extremo libro Top.* vbi disputandi rationem explicat, cauendum esse monet, ne facilè cum
qui-

quibusuis, prȩsertim ambitiosis hominibus & proteruis disputationem ineamus: quoniam ex eo maledicta, cõtumeliæ, sermones improbi nasci solent. Præclarè vidit, prudenter consulit, disputantibus fugienda quæ mores inquinant; ea si non possumus declinare curando, ne cum personis iniquioribus in certamen veniamus, at vt nostra moderatio malorum minuat occasionem, curare possumus & debemus.

ORA-

D. I
RA
LIB
A

berand
que tua
quibus
quar, ſi
teri Pro
vt arbi
tur, vt
dum de
menter
Ciceron
quod
minùs
dum en
uam ni
dolean
in men
exiſtin

D. IOHANNES RAINOLDVS GVLIELMO RAINOLDO, *Fratri suo, Salutem in Christo Iesu.*

NEque meus amor tui singularis, *frater Charissime*, tacere patitur, quin tibi manus è flammis liberando, si possim, admoueam; neque tua peritia rerum earum, de quibus verba faciam, vt multa loquar, sinit; cùm *doctum docere*, veteri Prouerbio, quasi superuacuum, vt arbitror vetetur. Tantum igitur, vt *Sulpitius* scribit ad leuandum dolorem *Ciceronis*, ea quæ in mentem ipsi venirent, non quòd ea *Ciceronem* fugere existimet, sed quod dolore forsitan impeditus minùs ea perspiciat; sic ad minuendum errorem tuum, in quem ne viuam nisi te prolapsum mirabiliter doleam, scribam quæ mihi veniunt in mentem, non quod ea te fugere existimem, sed quòd affectu forsitan

Cicer. lib. 4. Ep. fam.

tan occœcatus minùs ea perſpicias. Et quaſi memorem moniturus, tantùm intendam digitum ad fontes; ſi quod volo conſequar, tuâ ſalute, meæ conſcientiæ, ſi non conſequar, teſtimonio, lætaturus, vti ſpero, ſaltem acquieſcere quoquo modo paratus. Quoniam autem mihi præſens præſenti declaraſti, quid commouerit tuum animum, vt ab Eccleſiæ noſtræ communione te ſejungeres, cujus ante non pars modò, ſed paſtor etiam extitiſti; non quæram vnde tanta tam ſubitò proruperit in re maxima mutatio. Illud dicam, ea, quibus te de fidei dejectum ſtabilitate videris confiteri, non eſſe quæ confringant *arundinem quaſſatam*, eſſe quę commoueant. Itaque confido te ſolùm ad tempus tentationis impetu, quod pijs ſæpè contigit abreptum, breui reſtituendum priſtinæ firmitati; quod Dominus vt concedat, quàm poſſum ardentiſſimis precibus contendo.

2 Equidem *Auguſtinum* de v-

nitate

[un]itate Ecclesiæ quemadmodum ro-
[ga]sti, perlegi diligenter : qui te
quoque si quid ego judico, mouere
debet, ne ab Ecclesiæ, quæ corpus
est Christi , societate segregeris.
Nam, ne laruis moueamur *Dona-
tistarum* Ecclesię nomen prætexen-
tium, doceri scis ab *Augustino*, Ec-
clesiam esse corpus, cujus caput sit
Christus membra Christiani. Sed *Aug. de vnit. Eccles. c. 2.*
tu vis eam quęri Romæ; ego *Hiero-
solyme*; tu in Romani Pontificis De-
cretis, ego in Sacrosanctis DEI
Scripturis. Vtri tandem igitur as-
sentitur *Augustinus?* quoniam eum
autorem à me volebas legi. *In ver-
bis nostris*, inquit *Augustinus*, *eam
quæremus , an in verbis capitis sui
Domini nostri Iesu Christi ? Opinor
in illius potius verbis , qui veritas est,
& optimè nouit corpus suum*. Idem
dices à te fieri, qui in Domini pro-
missio quo subleuauit *Petrum*, cum *Luc. 22.*
diceret se orasse *Ne deficeret fides
eius*, perpetuā Ecclesię in sede Ro-
mana firmitatem statuis. Non po-
tes esse nescius, mi frater, quàm hoc
sit

ſit alienum, qui præſertim & *A*
tiochiæ ſcias fidem defeciſſe, cui n
minùs præſedit *Petrus*, atq; Rom
& multa priuatim eſſe dicta *Pe*
non poſſis inficiari, quæ cæte
non conueniant; & quæ conu
niant cæteris, cur magis Epiſc
po Romano conueniant, quàm o
nibus Epiſcopis demonſtrare n
queas; & ad extremum non o
nes eſſe *Petros*, qui *Petro* ſucc
dunt, quorundam Romanæ ſed
fidem defeciſſe ſatis intelligas. N
Auguſtinus quidem illam Eccleſ
tractans vnitatem, & firmitate
adeò, contra Donatiſtas, vſqu
hujus loci mentionem facit, q
cęteróqui futurus erat aptiſſim
Mihi verò contrarium videtur el
ceſſere prorſus ex *Auguſtino*, ſi R
manam Eccleſiam, non vt ol
fuit, ſed vt nunc eſt, ſpectare vel
Aug. ibid. c. 4. Nam vt eos, qui de capite conſe
tiunt, & vnitati Eccleſiæ non co
municant, negat eſſe in Eccleſ
quia de Chriſti corpore, quod e
Eccleſia, ipſius Chriſti teſtificati

n

dissentiunt: sic eos quicunq; de
pite, id est, Christo, dissentiunt à
ipturis sanctis, negat esse in Ec-
sia, etiamsi in omnibus locis côue-
nt, in quibus Ecclesia designata
. Atqui Papistæ de ipso capite à
ipturis Sanctis dissentiunt. Nam, *Caluin. Inst. lib. 2. Beza Conf. c. 7.*
copiose à nostris demõstratũ est,
m Deus nobis dederit Christum
caput, æternum Regem, Pro-
tam summum, solum Sacerdo-
m, à quo regnamur, doceamur,
stificemur in æternum: Papistæ
a forma regiminis, doctrinæ,
cerdotij, nouis intercessoribus,
crificijs, satisfactionibus, Chri-
suum munus, officium, digni-
tem, (ne quid dicam grauius)
tem maximam diripiunt. Ex
o sequitur necessariò, judicio
gustini, Papistas non esse in Ec-
sia, nedum esse Ecclesiam, quẽ-
modum gloriantur. Certissimum
sine dubio, quæ de justificatio-
statuunt, de libertate arbitrij,
sanctis inuocandis, adorandis
aginibus, indulgentijs prostitu-
en-

endis, compluribus ejus gene
quæ partim attigi, partim att
gam, manifeſtis Scripturæ te
monijs refelli; quod & tua c
ſcientia poteſt teſtari, & à viris
ctiſſimis millies comprobatum
& ego, ſi in eo reſtiteris, cuinc
Aug.ib.c.15. In Scripturis igitur, vt *Augu*
verbis vtar, quia nullo pacto
diuina eloquia contradicunt, nu
modo inuenietur, quod contra
tam manifeſtum recitari poſſit.
ſtat ergò vt non ex diuinis lib
ſed ex vobis iſta dicatis. Proi
digniſſimè reſpondebitur, Anat
ma ſitis. Quod ab illo dictum c
tra Donatiſtas, à nobis in Papi
aptiſſimè torqueri poteſt. C
noſtra doceamus clariſſimis Sc
turæ verbis, ideóq; nihil illis in
cris literis aduerſetur; reſtat e
vt non ex diuinis libris, ſed ex
bis iſta dicatis. Proinde digniſſ
reſpondebitur, Anathema ſitis.
nent enim Eccleſiæ Apoſto
labore fundatæ, cum quanta
cura ſit prædictum; *Si quis v*
ca

gelizauerit, præter quam quod ac-
iu, Anathema sit. Porrò, nul-
modo cum eis communican-
, qui nobis annunciant, præter-
m quod accepimus in sacris
pturis; id est, cum illis, qui a-
emati deuouentur, vt idem
cit *Augustinus*. Cum Papistis
r non communicandum, quo-
non Ecclesia, sed Synagoga,
Sponsa Christi, sed impura me-
r, non colit Deum Hierosoly-
, sed Babylone cum gentibus
atur. Quoniam & Diabolus,
it *Augustinus*, qui propterea
elo cecidit, quia in veritate
stetit, si anathema fuisset ho-
, quando ei præterquam, quod
mino Deo acceperat, annun-
; primi parentes carnis nostræ,
n pœnam mortis incidissent,
de loco fœlicitatis exijssent.
bes itaque, mi frater, cur as-
i non possim, vt communio-
cum Ecclesia Romana colen-
esse arbitrer: quoniam Eccle-
Romana communionem cum
Christo,

Aug. de vnit. Eccles. c. 19.

Christo, qui caput est Ecclesiæ, n
colit. Non attingo vitia moru
Lupanaria Romana, Lanien
Gallicam, immanitatem, pe
diam, perjurium; quæ publi
Romæ probari, à Deo improb
scio. Sed ista non dico idone
esse causam, modò fidei vnitas
integra, cur ab vnitate nos Ecc
siæ separemus, vt fecerunt Dona
stę. Dico Religionem, Fidem, Ch
stum ita Papistarum hæresibus v
lari, vt eos non posse esse Eccles
solis luce sit clarius; qui præfer
anathemate feriuntur ab Aposto
ideóque cum illis non commu
candum vel ab *Augustino* disc
possimus.

Iam Orationis vela sunt cont
henda, vt breui Epistolâ cunc
quę te mouent saltem perstring
quorum si quid fortasse vel obs
riùs dicetur, vel infirmiùs pro
bitur, dum breuitati studeo, qu
docunque voles, si rescriberet
grauaberis, & apertiùs tractabit
& confirmabitur neruosiùs. In

quoniam non sinunt, aut temporis, aut literarum angustiæ minimam eorum partem, quæ dicenda forent persequi, vehementer à te quæso, vt ea scripta piorum hominum, ad quæ te remittam, euolues diligenter cum studio discendi, non præjudicio condemnandi; vt ea, quæ rogasti, in *Augustino*, *Gregorio*, *Centurijs* legi, & si quid aliud voles, legam. *Ecclesiam esse fundatam super doctrinam Prophetarum & Apostolorum*, cujus substantia Christus est, Apostolus demonstrat: & *oues Christi Pastoris audire vocem, Pastorem nosse, Pastorem sequi, non sequi alienum, quia non nouerunt vocem alienorum*, Christus asseuerat. Vera igitur est Ecclesia, quæ Dei Verbo paret; eaque in Dei Verbo demonstranda est; non in Concilijs, etsi Sanctis, nedum Tridentino, quo vix quidquam impurius, sed Ecclesia in Dei Verbo demonstranda est. Cur enim non sit nobis requirendum à Papistis, quod à Donatistis flagitauit

Ephes. 2.
Ioh. 10.
Aug. c. 16 de vnit. Eccles.

tauit *Augustinus* : *Demõstrent sua*
Ecclesiam, si possint, non in sermonibu
& rumoribus Afrorum, non in Con
cilijs Episcoporum suorum, non in lit
ris quorumlibet disputatorum, n
in signis & prodigijs fallacibus, qu
etiam contra ista verbo Domini pr
parati & cauti sumus redditi; sed
præscripto Legis, in Prophetaru
prædictis, in Psalmorum cantibus,
ipsius Pastoris vocibus, in Euangeli
starum prædicationibus & laboribu
hoc est, in omnibus Canonicis Sancto
rum Librorum autoritatibus.

7 Commemorabis mihi quæ
dam ex *Esaia, Dauide, Euangelisti*
quæ pertinent quidem ad Eccle
siam, sed an ad Romanam perti
nent? Apertum eius rei testimo
Aug. de vnit. Eccles. cap. 6. nium requiro. Nam & ibidem Au
gustinus à Donatistis, *Nec ea*, in
quit, *colligant, quæ obscurè, vel ambi*
guè, vel figuratè dicta sunt, quæ qu
que sicut voluerit, interpretetur se
cundum sensum suum: talia enim
rectè intelligi, exponique non possu
nisi priùs ea, quæ apertissimè dic
sun

sunt firmâ fide teneantur. Ne multa, paulò post, quam Ecclesiam requirat docens, *Ego*, inquit, *ipsam Ecclesiam requiro, vbi sit, quæ audiendo verba Christi & faciendo ædificat super petram; & audiendo & faciendo tolerat eos, qui audiendò & non faciendo ædificant super arenam.*

8 Et hæc est Ecclesia, Frater, quam ego similiter requiro, quam Romanam esse nego, quæ non audit verba Christi; nam, non facere, non vrgeo. Imò verò, inquies, audit Verbum Dei. Obijcio locos in quibus non audit: *Fide iustificamur, gratis*, & alios id genus. Respondes Verbum Dei non ex sono, sed sensu Verborum æstimandum. Concedo. Ad sensum autem eliciendum, quoniam alij aliter interpretantur, regulâ quâdam opus est. Fateor. Sequendum igitur pro regula judicium & censura Romani Pontificis, cujus interpretatio cujusmodi fuerit, etsi repugnare sensui Scripturæ maximè videatur, tamen, vt ait *Hosius*, ipsissimum est

Dei Verbum. Plumbeam narras regulam, & ædificio Dei ineptam. Nihil tale vſpiam *Auguſtinus*, quanquam litigaret de ſenſu locorum cum *Donatiſtis*: ſed loca obſcuriora vult clarioribus confirmari, ambigua manifeſtatis; ſenſum clariorem ſi ſit controuerſus ex antecedentibus, conſequentibus, dictorum cauſis, cæteris circumſtantijs, * Scripturæ phraſi, locis ſimilibus, & analogia fidei, cùm ſolet elicere, tum eliciendum cenſet. Ne in libris quidem de Doctrina Chriſtiana, quamuis ex inſtituto regulas nobis tradat interpretandæ Scripturæ, vſquam commemorat Romani Pontificis cenſuram pro Canone, quo ſenſum Verbi Dei certò metiamur.

Aug. ib. c. 5. & poſt paſſim

* *Aug. de doct. Chriſt. lib. 10.*

9 Quid multa? *Theodorus Beza* in præfatione Noui Teſtamenti, quod à ſe conuerſum inſcripſit *Principi Condenſi*, docet luculenter nec Concilia, nec Patres, nec Eccleſiam, nec Traditionem (addo ego, nec Pontificem) aut ſi quid a-

liud

liud eſt eius generis, eſſe judicem controuerſiarum, quæ mouentur è Verbo Dei; ſed Deum ipſum in Sacris Scripturis, quas ita Spiritus Sanctus temperauit, teſte *Auguſtino*, vt quod alibi dicitur obſcuriùs, alibi clariùs explicetur.

10 Atq; hic magno eſt adjumento (judicio [a] *Auguſtini*, [b] *Hieronymi*, [c] veterum omnium Conciliorum, Patrum, & [d] recentiorum doctiſſimorum hominum) linguarum beneficium: vt in Nouo Græca, in Veteri Teſtamento Hebræa exemplaria, ſi quid occurrat aut obſcurum, aut ambiguum, conſulamus. Quod cùm etiam Canonico jure confirmetur, id eſt, autoritate Romani Pontificis, mirarer equidem cur aut tu ſentires ſecus, aut Concilium Tridentinum ſolam tranſlationem veterem, id eſt, omnium mendaciſſimam probaret, imò, quòd majus eſt, ſolam permitteret; niſi viderem magnam afferri plagam & propè certam perniciem ſuperſtitionibus & hæ-

a *De doct. Chriſt.*
b *In præf. Bibl.*
c *Gratian. in Decret. Iſaac. in Lindanum.*
d *Caluin. in Antid. Trident. Beza in Ep. 1. ad Dudit.*

resibus Pontificijs, luce linguarum, quam accendit Deus, vt veritas Euangelij magis illustraretur, & errores, quos ignorantia sequit, extirparentur.

Comment. in Esai. & interpret. Prophet. Lindan. de Opt. genet. script. interpret.

11 Nam meritum in operibus; Sacramentum in matrimonio; ἀρτολάτρεια in Eucharistia; sacrificium in Cœna Domini; idolatria in sanctis inuocandis, adorandis imaginibus, cadaueribus, metallis; & alij multi pestilentes errores è locis Scripturæ perperam interpretatis nobis emanârunt, qui linguis reflorescentibus, refulgescente veritate, fauente Deo concident.

12 At, inquis, Hebræa sunt à Iudæis corrupta, Latina vetus translatio purissima conseruata est. Vtrumque falsum est. Nam & veterem translationem esse corruptam, ex *Hieronymo*, sexcentis locis docebo, si voles; & Hebræa corrupta esse, *Lindani* peruersissimi Papistæ calumnia est. Nimirum vidit ille & Patres Tridentini è Græcis & Hebræis errores suos re-

su-

futari; eôque solam veterem vulgatam translationem retinentes, eam vt in aliquo labi existimemus nefas haberi volunt. Quod mihi, frater, persuaderi quoad viuam, nunquam poterit.

13 Piam tuam cohortationem, vt de me ipso modestè sentiam, & amo & amplector; sed vt nesciam, quæ scio, non videam quæ video; verum putem quod esse falsum tam cognosco, quàm me viuere, etsi mille Concilia Tridentina decernerent, & mille mihi mortes essent oppetundæ, facere non possem. Intelligo nullam nobis cum Papa futuram pacem, nisi nobis effoderit, non vt *Nahas* Ammonites Galaaditis voluit, dextrum oculum, sed omne prorsus lumen rationis & intelligentiæ, vt cæci cæcis ducibus in foueam incidamus. 1. Sam. 11. 2.

14 Sed vt *Lindani* potiùs errorem, quàm tuum (quo textum Hæbræum corruptum esse statuit, Latinum purissimum) errorem pestiferum esse intelligas & meritò de-

testeris, mitto tibi librum *Iohannis Isaaci*, qui *Lindani* Prçceptor olim, religione Papista, quo minùs suspectus tibi esse debet, professor Hebrçæ linguæ Coloniæ, refutat errorem illum *Lindani* vt falsum & impium, Hebrçamq; veritatem aduersus eius calumnias defendit. Iam verò si Canonem Hebræum cognosceres, & inuiolatum esse judicares; non solùm vt Sacrosanctum eum amplectereris, sed etiam Apocrypha è Canone reijceres.

Defens. verit. Hebrai. Sacr. Scriptur cont. Lindan.

15 Quanquam quoniam à te reprehendimur, qui Apocrypha pro Canonicis non agnoscimus; si tibi non satisfaciat, vt *Hieronymo* satisfecit, *quòd non sunt in Canone Hebræorum*, apud quos solos Ecclesia Dei fuit ante Christi Passionem: scito in rebus ipsis esse certa argumenta, quibus conuincatur eorum autorem non esse Sanctum Dei Spiritum, cum alicubi in illis probentur reprobanda alicubi falsa confirmentur; alicubi indecora; alicubi repugnantia Sacris Literis di-

dicantur. In [d] *Esdra*, Apocrypho recitantur de *Esdra*, quę Canonico repugnant [e] *Esdra*; in [f] Apocrypho *Daniele*, quæ [g] *Danieli* Canonico partim fidem derogant, partim imputant quod falsum est; in [h] *Iudith* proponitur crudele facinus *Simeonis* & *Leui* tanquam imitandum, quod in [i] *Genesi* reprehenditur. In [k] *Ecclesiastico* dicitur ipsum *Samuelem* à morte vaticinatum; quasi pij possint à Magis excitari, cum in Domino quiescant, & spectrum *Samuelis* tantùm apparuerit. In [l] *Machabaeis* venia petitur à lectore, si minus dignè scripserit (quod quàm indignum Majestate Sancti Spiritus, quis non videt?) & [m] laudatur parricida, qui sibi violentas sponte manus attulit.

d Esdr. lib. 3.
e 1. Esdr. 7.
f Cant. trium pueror.
g Dan. 3.
h Iud. 9.
i Gen. 49.
k Eccl. 46.
l Mac. lib. 2. cap. 15.
m Lib. 2. c. 14.

16 Cæterùm vt ad finem festinet Oratio, varia tibi ipsi, mi frater, quæris scandala, quò faciliùs impingas, & qui benè currebas, vt loquitur Apostolus, interpellari videris ne obsequaris veritati. Sed vt

Galat. 5. illc *Galatis, Hæc persuasio non est ex eo qui vocat vos*: sic tua, frater, persuasio est ex aliquo Pseudoapostolo, non ex eo qui te vocat. Offendebat *Nathanaelem*, quòd Christus à Nazareth; alios nescio quos, quod esset Fabri filius. Absit vt comparem homines Deo, Christianos Christo, sed nec illi meritò in Christo sunt offensi; nec tu in quibusdam Ministris Christi. Non placet quod *Lutherus* videtur stylo sordidior; dum Papistarum forsitan sordes aperit liberiùs. Ita verum est illud *Æschinis, Sapè minus feruntur, qui patefaciunt peccata, quam qui committunt*. *Beza* dubitat de quadam Historia, quam *Chrysostomus, Nonnus, Theophylactus*, non agnouerunt, & *Eusebius* à *Papia* scriptam esse scripsit. Si tantum sit facinus, quàm multi Patres damnandi? Cum & Ecclesia non agnouerit aliquando vt Canonicum quod post agnouit, vt liquet ex [a] *Hieronymo* & [b] *Eusebio*. *Iuellus* non omnia vera profert è Patribus, sed

Æschin. de err. contra Ctesiph.

a *Comment. in Esai. de Epist. ad Hebr.*
b *Euseb. Hist. Eccles. de Iacob. Epist. & Apocal.*

ſed eorum interdum ſententijs abutitur: fortaſſe lapſu memoriæ; fortaſſe vitio aliorum; fortaſſe tibi ſecus ac res eſt videtur. Quod tamen ſi faciat, poſſent eſſe vera quę falſis confirmentur; vt à te ipſo mihi reſponſum eſt de Concilijs Papiſtarum abutentibus Scripturę locis perperam interpretatis ad errores confirmandos. Qui tam æquus es illis peccantibus in Verbo Dei; tam iniquus es *Iuello*, ſi fortè in Patribus labatur?

17 Verùm eſto: peccârint iſti. Ne excuſem aut *Lutherum*, aut *Bezam*, aut *Iuellum*; nec enim eos eſſe Deos arbitramur; ſed præſtantes quidem tamen homines agnoſcimus. Quid ſi cum iſtis conferam partim ineptias, partim impietates non omnium Scholaſticorum, quorum varias inſulſitates ne *Hardingus* quidem excuſat; ſed *Aquinatis* & *Bonauenturæ*, qui in numerũ Deorum (vt de *S. Franciſco* loquitur *P. Bembus*) ſunt ab Eccleſia Romana relati. Num ſatis eſſe in eo ponderis, [illegible] Venet.

 deris,

deris judicabis, cur Papistarum religionem detesteris? Vtinam quidem faceres! Audires monstra.

18 Sed dices certorum hominum vitia non ascribenda Ecclesię. Quin idem igitur de nobis judicas? An cum *Donatistis* propter *Caciliani* vitam Ecclesiam deserendam arbitraberis?

19 At non est nostra Ecclesia, quoniam è Romana exijt Ecclesia: hæresis autem exit ex Ecclesia, sic enim disputabas. Hæresis exit ex Ecclesia. Verum est. Sed nunquámne, quæso, tandem exit Ecclesia ex hæresi? Cur igitur è Babylone pij jubentur egredi? Cur exijt *Elias* ex Ecclesia Baalitarum? Cur *Paulus* è Pharisæorum Synagoga est egressus? Cur exierunt Christiani è Hierosolymis? Cur Catholici Constantinopoli, tempore *Chrysostomi*, aut non multò secus, cum hæretici Arriani Basilicas occuparent, ex illis exierunt? Num quia manifestum est hæresin exire solitam ex Ecclesia, idcircò sanctos *Eliam*, *Pau-*

Paulum, Chriſtianos, Catholicos, vel in hæreſi, vel in ſchiſmate fuiſſe judicabimus? *Lot* exijt è Sodomis, *Abraham* cum familia ex Vre Chaldæorum, *Iſaac*, *Iacob*, eorum poſteri, ex Idololatria finitimarum gentium. Non ſemper hæreſis exit ex Eccleſia, aliquando manet hæreſis, Eccleſia exire cogitur. Nam quod Hæretici vocamur & Schiſmatici, non laboramus. Hæretici falſis dogmatibus ſynceritatem corrumpunt fidei: Schiſmatici etiam nonnunquam in fidei ſimilitudine ſocietatis dirumpunt vinculum, ſi neutrum facimus, & falſò dicimur, calumnijs premimur, libenter ferimus. Quoties quidem vnitas Eccleſiaſtica commendatur, id quæritur vt dum mentes in Chriſto conſentiant, voluntates etiam noſtræ mutuâ in Chriſto beneuolentiâ ſint inter ſe conjunctæ. Nam conjunctio charitatis à fidei pendet vnitate, ideóque *Paulus* ad illam hortans fundamentum ab iſta ſumit, *Vnus Dominus* Ephe. 4.

minus

minus, vna Fides. Quare cum duobus vinculis contineatur Ecclesiæ communio, doctrinæ sanæ consensu & fraternâ charitate, si coleremus vnitatem cum Papistis, & communicandum eorum Sacris quasi synceris, & judicium quasi priorum, reuerendum nobis esset. Quorum quia neutrum facere nobis licet, si cum Christo capite jungi velimus, in ista sumus *Hæresi*, (ita loquor cum Apostolo) vt vnitatem cum Papistis colere nequeamus.

Act.24.

20 Dicebas, vnum caput Ecclesiæ constituendum, Romanum Pontificem, vt vnitatis vinculum facilius teneatur. Agnosco Christum, Romanum Pontificem non agnosco. Atqui *Gregorius* assumpsit sibi curam omnium Ecclesiarum. Ex ejus Epistolis id apparere fateor, quas tuo monitu consului. Sed verissimè dictum est à Iurisconsulto, *Non quid Romæ fiat, sed quid Romæ fieri debeat, esse spectandum. Innocentius* Pōtifex *Arcadiū Cæsarem*

Digest.lib.1.

à

à communione Ecclesiæ reijcit. Quem locum è Nicephoro, Centuria quinta, Capite sexto, decerptum legi. Cæterum vt hoc exemplum legendum mihi proponebas, quo prærogatiua quędam *Innocentij* videtur demonstrari: ita velim vicissim à te considerari quod eadem Centuria, Capite septimo, docetur, quàm iniquis rationib⁹ & ambitiosis idem *Innocētius* cum cæteris Romanis ejus seculi Pontificibus, sibi primatum primò vendicârit. Ac vt *Gregorio*, & *Innocentio*, & simul omnibus satisfaciam, quibus ad Romanū Pontificatū extruendum tanquam aditu Gigantum ad cœlum, vti potes; quomodo sensim Romanus Pontifex cæteris se prætulerit, & alienas prouincias in se transtulerit, quoad vniuersalis Episcopi non modò munus, sed nomē etiam (quod priùs explosum erat ab ipso vt profanum) vsurpârit sibi; primis septem Centurijs, septimo cujusque capite, certissimis historijs è scriptis veterum & recen-

Hist. Mag. Cent.5.c.6.

recentium dilucidissimè scis doceri. Quod quàm iniquis artibus sint moliti, si nullum argumentum aliud occurreret, vel Epistolæ Decretales illæ conuincerent, quas primis Romanis Episcopis & Martyribus absurdissimè affingunt. Quarum defensionē à nescio quo scriptam, quia me legisse negas, nec audiuisse defensas fateor: narra, quæso, quis defenderit, vt eum comparem ac legam; si docuerit quod promittis, melius sentiam de Papistis, & in maximum errorem me venisse non negabo.

21 Relinquitur explicandum (quod maximè te mouebat) si nec Romanus Pontifex caput Ecclesiæ, nec Ecclesia Papistarum Ecclesia vera conseri debeat, vbi tot seculis igitur Ecclesia, quam ad finem duraturam Christus promisit? Respondeat Augustinus *Eliæ* proferens exemplum, qui putabat se solum ex omnibus Dei seruis in Israel esse reliquum; sed ei dictum est à Domino, *Reliqui mihi septem millia virorum*

Aug. de Vnit. Eccles. cap. 12.

rum qui non curuauerunt genua coram Baal. Reliquit ſibi Dominus ſua ſeptem millia; & eo ipſo tempore, quo tu, Frater, neminem fuiſſe reliquum putaſſes.

22 At Eccleſia in monte eſt poſita vt videatur. Idem obijcit Auguſtinus, & ipſe ſtatim ſubijcit, Eccleſia temporales aliquando etiam in ſuis frumentis patitur tempeſtates, vt in quibuſdam locis non cognoſcantur; ſed tamen illic latent. De quo diſſerens vberiùs in Epiſtola quam ſcribit ad *Vincentium* Donatiſtam; Eccleſia eſt, inquit, quæ aliquando obſcuratur, & tanquam obnubilatur multitudine ſcandalorum; aliquando tribulationum & tentationum fluctibus operitur atque turbatur. Cum Arriani per vniuerſum terrarum orbem diffunderentur; Eccleſiam inter eos latuiſſe non eſt dubiū. Pauci quidem firmiſſimi vel exulabant pro fide, vel domi latitabant, inquit Auguſtinus. Quo mihi videtur ſpectaſſe *Beza*, cum reſpondet ad

Ibid. c. 10.

Aug. ep. 48.

Beza ep. 1. ad Dudit.

ad *Duditium*; *Etsi Papatus non sit Ecclesia, voluisse Deum in Papatu seruare Ecclesiam.* Quam ad Epistolam, quia finis faciendus est, sine te remittam, vt ibi cætera, quæ te offendunt, disceptata videas; de contentionibus & dissidijs in Ecclesia, de consensu Doctorum, de successione Pontificum, de vnitate Spiritus, de præsidijs Papistatũ, & quod est caput, de Scripturæ iudicio rebus in omnibus, tanquam Cynosura, nobis respiciendo. Quæ si voles, etiam ipsa copiosiùs (& vt velis, quæso) leges à *Caluino* tractata in opusculo, quod inscripsit de *Scandalis*, quibus hodiè pleriq; absterrentur, nonnulli etiam alienantur à pura Euangelij doctrina.

Caluin. de Scandal.

23 Concedat nobis Dominus, vt Spiritum vnitatis in vinculo pacis ita colamus, quemadmodum *Paulus*, qui detestans pseudoapostolos, Spiritum vnitatis in vnitate fidei, cum Christo, Christianis colendum esse docuit; quò præoptemus è Synagogis eijci, (quod suis cum-

uenturũ Christus prædixit) quàm t illis conjungamur vnitatis vinulo, qui vinculo vnitatis Christo on cõjunguntur. Deus suum Spiitum in te renouet, vt in *Dauide*, , vt *Petrum*, infirmitate lapsum espiciat, confirmet vacillantem, uctuantem stabiliat, discutiat caiginem quæ præstrinxit tuos ocuos; vt, quod dicit Angelus Ecclesiæ Ephesinæ, *Memor sis vnde excideris, & resipiscas, & priora opera facias.* Apoc. 2.

Vale. *Oxoniæ* 4. Non. Septemb.

Tui in Christo frater amantissimus,

Ioh. Rainoldus.

D.

D. I
R

D. GV
TAK

A

Dominus
int, esse
cunq; s
loriam
anârun
ihi te li
ficas, n
ellem ta
pere, qu
agni in
l ædific
tiftimat
ias, ne
Quod vt
ortandu
uia, qu

D. IOHANNES RAINOLDVS,

D. GVLIELMO WHITAKERO, Salutem in *Christo Iesu.*

FAcit amor tuus humanissime WHITAKERE, vt ea χαρίσματα, quæ mihi Dominus tribuit, majora quàm sunt, esse arbitreris. Sed quantumcunq; sunt, faxit Deus vt in ipsius gloriam redundent, è cujus gratia manârunt. Laborem eum, quem mihi te libenter impositurum significas, neque tamen nisi volenti; vellem tam commodè possem suscipere, quàm tuâ causâ cupio. Sed magni interest (si quid ego judico) ad ædificationem Ecclesię, & tuam existimationem, vt eum ipse excipias, nec cuiquam deleges alteri. Quod vt facias, eò mihi magis es hortandus, vel orandus etiam; quia, quum essemus vnà Londini, fa-

factum indicasti; idque ego fre-
tus tuo promisso, si tamen ita vo-
candum est, sed verbis tuis fretu
compluribus narraui. Quare, si po-
sis per occupationes, vehemente
velim expectationi, quam fecisti
satisfacias. Nec est, quod te rese
ues Iesuitico nugatori. Nam & i
diem est, quod ille minitatur;
hoc, quod ego potiùs suadeo, ja
vrget; & haud scio, an magis in
stet periculum ab ijs, qui nos ve
naculis petunt telis, quàm qui La
tinis, quum & plures ferè lecto
inueniant, & imperitiores. *Poss*
uinus quem perstringere volueri
facile cognitu est ex Anglis Me
catoribus, qui *Londino* Moscou
am: ego te putabam ex operis a
gumento. Sed etsi quem alium
tamen quia videbam eum oppo
tunè posse profligari, tanquam i
transcursu, ignosces si tuum deno
uo quoque hoste triumphum des
deraui. Cæterùm de eo & cæteri
vt videbitur. Habes, quid eg
sentiam: quod, licet dissentias, t
me

en boni consules. Concedat Do-
inus, vt id agas, quod maximè
faciet ad ipsius gloriam,
& Ecclesiæ sa-
lutem.
Vale, frater charissime.
Oxon. 14. Kalend.
Nouemb.

TUUS in CHRISTO
IESV,

Ioh. Rainoldus.

SE-

ERE

otent

ELI

gliæ,

ere, ma

non a

hi Maje

Regin

era par

uciam

q; exer

mana E

quidem

is ob ſ

tiſſimi

conſu

pliciſſi

n ſis

ſa, qu

itas ac

ERENISSIMÆ,
otentissimæq; Principi
ELIZABETHÆ, *Angliæ, Franciæ, & Hiberniæ Reginæ.*

QVod olim *Varius Geminus*, referente *Seneca*, dixit apud *Cæsarem*, *Cæsar, qui apud te audent ...re, magnitudinem tuam ignorãt, ...non audent, humanitatem*; id ...hi Majestatem Tuam, Serenissi... Regina, affaturo, non tam ex ...ra parte metum incutit, quàm ...ciam auget experto ex altera. ...q; exemplar inchoati operis, *De ...anæ Ecclesiæ Idololatria*, vulga... quidem pignus, sed minimè vul...is obseruantiæ animi erga Te ...tissimi, vt eo, quo tuorum om... consueuisti, candore excipias, ...plicissimè rogo. Nec dubito, ...n sis factura, tum argumenti ...sa, quo Religionis Orthodoxæ ...itas aduersus corruptelas, ca-

lum

lumniasq; propugnatur; tûm eju
cui dicatum est, quem in summ
pretio meritissimò habes; tûm Au
toris, Tibi ob Beneficia multa, sin
gulariáq; longè deuinctissimi. Se
quia mihi videor in ipso Te affa
opere, in quo & mentio Tui quan
dóq; nominatim necessariò fact
est, & Tuum nunquam satis lauda
tum beneficium in reformanda Re
ligione solùm defenditur, Maje
statem Tuam haudquaquam
hîc morabor præfatio-
ne longiori.

Viue *Parens Patriæ*; Tibi *Plebs*
Tibi *Curia* nomen
Hoc dedit, hoc meritò dat
Tibi nomen *Eques*.

Iul. vij. M. D. XCVI.

PLVTARCHI CHÆRONENSIS:

LIB. II.

I. *De vtilitate ex hostibus capienda.*

II. *De morbis animi & corporis.*

D. IOHANNE RAINOLDO Intreprete.

LONDINI,
Excudebat Guil. Stansbeius.
1619.

D.
Se
I

I

Reg
ver
flic
ſim
tha
ann
go
mia
om
nau
Reg
vt
ver
ine
git
ciu
col

D. ELIZABETHÆ Serenissimæ Angliæ, Franciæ, *Hiberniæ Reginæ, propugnatrici fidei, parenti patriæ,*

IOHAN. RAINOLDVS.

G*Rates persoluere dignas Non opis est nostræ, Dido.* Liceat enim mihi, Nobilissima Regina, tuam Maiestatem ijsdem versibus affari, quibus *Æneas* afflictus dispari calamitate, affectus simili munificentiâ Reginam *Carthaginis* appellauit. Agitur enim annus jam octauus, ex quo cum ego tibi tuam *Oxoniensem* Academiam inuisenti, paucis carminibus omnia secũdissima precatus essem; naufragium mearum fortunarum Regali beneficentiâ subleuasti, non vt *Charilo Alexander* pro singulis versibus non ineptis, sed pro paucis ineptissimis nummos aureos elargita. Quod amplissimum beneficium, ne in hominem ingratum collocasse videreris, cogitanti mihi

quo modo gratum animum testificari possem; venit in mentem, operæ fore pretium, si monumentum aliquod doctrinæ, græcis è literis deriuatum, in latinas, quibus vtrisque, vt alijs disciplinis, diuinitus es instructa, tuo nomini consecrarem. Nullum autem occurrit, aut breuitate aptius, vt ad *Reginam*, aut vsu commodius, vt ad *Christianam*, aut sententiâ grauius, vt ad doctissimam mittendum; quàm hoc *Plutarchi*, verbis astrictum, rebus ornatum, sensis eximium, *Quomodo capiatur ab inimicis vtilitas*. Nam siue spectes eum à quo scribitur, quis potiùs ad optimam Principem mittendus, quàm *Traiani* Principis Optimi præceptor? siue perpendas rem de qua scribitur, quid tuæ Majestati meditandum accuratiùs, cui virtus creat æmulos, potestas inuidos, Religio inimicos? siue respicias eum cui scribitur, quod *Pulchro Cornelio* fuit jucundissimum, potéstne displicere *Corneliæ Pulchræ*? Ignosce, *Regina*!

gina! injuriam tibi facio, quam sic appello; quum præsertim quod solis *Gracchis Cornelia*, id ipsa nobis sis vniuersis; virtute *Cornelia*, charitate *parens patriæ*; & pulchra corpore, pulchrior animo, vtroq; pulcherrima, Romanorũm *Pulchris* inuras notam. Nam etsi non libenter ad tuam Majestatem de teipsa scribo, quæ non vt *Themistocles*, audire laudes proprias suauissimũ putas, cum facere laudanda, quàm audire laudata malis; tamen quoniam, vt inquit *Pindarus*, mutus sit oportet, qui non laudârit *Herculem*, dabis mihi veniam, *Clementissima Princeps*, vt ea perstringam, pro quibus in dies singulos, nobis gaudemus, Reipub. gratulamur, Deo gratiam quantam maximam possumus, habemus. Quis Romanorũ Cæsarum *Augusto* felicior? Quem quidem gloriari solitum accepimus, se Romanã vrbem accepisse lateritiam, reliquisse marmoream. Quanto nos ampliùs Tuę Majestati deuincti sumus, quę non Romam, sed regnum,

non vnam vrbem, ſed vniuerſam Angliam accepiſti plumbeam, auream effeciſti. Cùm Reipub. gubernacula Tibi traderentur, implicabamur bello, pacem attuliſti; premebamur ab exteris; patriam liberaſti; pręſidijs ègebamus, Angliam muniuiſti, non omni ſolùm armorum genere, ſed etiam ligneis muris *Themiſtoclis*; quibus ille Græciam olim à Perſis, tu à cunctis hoſtibus Angliã defendis. Nummos æreos in aureos, ſtanneos in argenteos puriſſimos commutaſti: Rempub. ciuibus, exulibus patriam, oppreſſis ſolatium, captiuis libertatem dulciſſimam reddidiſti, & (vt omittam omnia, quæ quidem ſunt maxima, ſed præ hoc vno minima) religionis argentum, quod erat à Papiſtis verſum in ſcoriam (quemadmodum de *Iudæis* queritur *Eſaias*) puritate verbi Dei tanquam igne purgaſti. Diuinum adoleſcentulum, ætate puerum, prudentiâ ſenem, pietate *Edoardum* (quid enim dicam majus?) fratrem tuum imitata,

tata,

tata, Christianam fidem propagasti, Pontificias fæces ejecisti, Ecclesiam à superstitione, Rempub. à barbarie, Academias à vastitate, disciplinas ab interitu, templum à sordibus, sanctos ab ignibus, populum à seruitute Babylonica vindicasti. Sed ista in tuos. Quid dicam de exteris? Ac vt omittam reliquos, quid de *Gallis* solis? Quos Christi causam contra Satanam agentes, auxilio subleuasti pugnantes, hospitio profugos excepisti; quorum alterum ipsorum celebratur historijs; alterum experientiâ quotidiè demonstratur. Videmus enim, cum dolore quidem, veruntamẽ videmus exules Christianos, & propter Christum calamitosos, è *Gallici Neronis* cædibus elapsos, Romani Cerberi latratu dissipatos, in tuum, *Augustissima Regina*, regnum, quasi portum è fluctu, stationem è tempestate, se recipere. Sensisti, quid sit affligi; sustentas, quos vides premi. *Non ignara mali mi-*

seris succurrere discis. Quis igitur tuas laudes virtute tam insignes, splendore tam illustres, amplitudine tam immensas, satis magnificis præconijs decorabit? Quæ posteritas tam ingrata, de tuis rebus gestis vnquam conticescet? Quis à Musis tam alienus, qui non intelligit, te solam, & fœminam omnia præstitisse, quæ multi, & viri, singula cum attigissent, æternam meritò famam sunt adepti. Magnum profectò fuit *Ezechiæ*, religionem collapsam instaurasse; *Mecœnati* disciplinas afflictas aluisse; *Themistocli* defendisse patriam vastatam; *Augusto* Iani portas ferreas occlusisse. Magnum non inficior: sed cõmune cum optimis. Verùm hæc omnia studio complecti, fouere pietatem, fauere literatis, hostes comprimere, ciues tueri vsq; adeò, vt religionem, *Ezechia* puriùs, instaures; doctrinas, *Mecœnate* liberaliùs, exornes; imperium, *Themistocle* tutiùs propugnes, pacem,
Augusto

Augusto tranquilliùs, conserues: ista tot laudibus amplificata quæ facias, *Elizabethæ* propria, non cum multis communia, non summis viris comparanda, sed optimis Regibus pręponenda, & magis mirāda quia regno dignissima, quàm quia Regina, mihi meritò videris. Nam priuatas quidem laudes, in victu continentiam, in vita pudicitiam, in verbis sanctimoniam, magnanimitatem in rebus aduersis, in rebus secundis moderationem; quoniam à majoribus, quorum fructus ad omnes magis manat, quàm teipsam, tanquam astra luce solis obruuntur, idcirco silentio libens inuoluam, ne dicendo, vel potiùs non dicendo diminuam. Tantum, vt concludam, à DEO præpotenti tuæ Majestati comprecabor, non quod Romani suis Cæsaribus optari sunt soliti, vt sis *Traiano* melior, *Augusto* felicior, sed vt esse pergas. Quorum alterum euenturum Tuæ Regiæ virtu-

tes cogunt, vt persuadear; alterum euenisse immensa Dei bonitas faciat, vt lætemur. Christus Opt. Max. tuam Majestatem Tibi nobis Ecclesiæ, Reipub. sibi ipsi diutissimè incolumem conseruet.

Oxon. è Coll. Corp. Christi.

PLV-

PLVTARCHI LIBELLVS, QVO MODO EX *inimicis percipiatur utilitas*;

Interprete
D. Iohanne Rainoldo.

VIdeo quidem, *Corneli Pulcher*, te, cùm placidissimum institutum vitæ, semotum à negotijs publicis persequaris; in eo tamen maximũ afferre fructum reipub. dum eos summâ morum suauitate, qui tecum agunt, priuatim excipis. Quoniam autẽ Regio, quæ vacet foris animantibꝰ (cuiusmodi *Cretam* esse cõmemorant) reperiri potest; respub. verò quæ nec inuidiam, nec æmulationem, nec contendendi tulerit libidinem, quibus ex affectibus erumpunt inimicitiæ, nusquam adhuc extitit: imò, si nihil aliud, ipsæ saltem amicitiæ inimicitijs nos implicant; (quod *Chilo* sapiens cùm intelligeret, quendam dicentem se non habere inimicum,

rogauit

rogauit, an ne amicum quidem haberet;) cùm alia mihi videntur, de inimicis, homini in gubernanda repub. occupato, meditata penitùs esse oportere; tum illud inprimis, quod dixit *Xenophon*, *Esse hominis prudentis etiam ab inimicis vtilitatem capere*. Quare, quæ nuper in mentem mihi venit, ea de re disserere statui; ac totidem verbis ad te conscripta misi; cauens quantum potui, ne attingerem, quæ priùs in ciuilibus præceptis scripsi, quoniam & illa tibi frequenter in manibus esse video.

Satis habebant mortales illi prisci, si à diuersi generis animantibus non læderentur; & hic erat illis finis certaminum contra feras susceptorum. Verùm posteri, cùm illis quemadmodum vti possint, jam didicerint, non modò non læduntur, sed juuantur etiam, dum carnibus nutriuntur, & pilis vestiuntur, & felle ac coagulo à morbis liberantur, & armantur pellibus; vt meritò sit metuendum, ne si feris

homo

homo deficiatur, ferina,& inops,& agreſtis ei vita relinquatur.

Quoniam ergo ſatis eſt alijs nullum ab inimicis accipere damnum; prudentes autem affirmat *Xenophon* etiam ab inimicis percipere fructum; non eſt fides illi deroganda, ſed via potiùs nobis inquirenda, quâ commoditatem iſtam obtineant, qui ſine inimico viuere non poſſunt. Non poteſt Agricola quamuis arborem mitem facere; neq; Venator quamuis beſtiam cicurare; quæſiti ſunt igitur vſus alij, quibus ille ab infrugiferis, hic à feris iuuaretur. Aqua Maris ad potum nec opportuna, & ingrata eſt; veruntamen alit piſces,& homines quocunq; commodè tranſmittit,& rebus deportandis vtiliter inſeruit. Cùm *Satyrus* ignem, vbi primùm apparuit, oſculis & amplexibus excepturus eſſet, tum *Prometheus*, *Hirce*, inquit, *niſi caues, dolebit tibi mentum.* Ignis, ſi tangas, vrit. At lucem præbet, & calorem; & omnium artium, ijs, qui ſciunt vti, eſt in-

instrumentum. Velim itaq; consideres etiam inimicum: an, qui cæteroqui noxius existit & difficilis tractatu, attingi tamen quoquo modo ac aliquem vsum sui præbere possit. Sunt quidem res permultæ ineptæ ad vsum, & infestæ, & aduersariæ illis quibus accidunt. Et tamen vides quosdam morbis corporis ad tranquillitatem fruendam vsos esse; multos objectos laboribus, valitudinem exercitatione firmiorem reddidisse. Nonnulli verò cùm exilium, tùm inopiam fecerunt adminiculum, & otij, & Philosophiæ; vt *Diogenes* & *Crates*. Nam *Zeno* cum nauem suam confractam accepisset, *Benè facis*, inquit, *fortuna, quæ nos ad pallium contritum adigis*. Vt enim animalia quę sunt stomachis firmissimis, & corporibus saluberrimis, serpentes & scorpios edunt & concoquunt, quędam etiam lapidibus, atq; testis nutriũtur, quas propter spirituum vehementiam & calorem in alimentum mutant, quum interim infirmi, & va-

valetudinarij panem, & vinum accipientes fastidiant; sic insipientes vel amicitias corrumpunt, prudentes & inimicitijs eleganter vti possunt. Ac primum quidem, videtur mihi, quo nihil habent inimicitiæ magis noxium, id, si animum aduerterimus, vtilissimum futurum. Quid illud tandem est? Inimicus semper vigilans, tãquam ex insidijs obseruat quid agas; & ansam quærens perlustrat vndiq; vitam tuam, non modò quercum obtuitu penetrans, aut lapides & testas, quasi *Lynceus*; verùm etiam amicum, & famulum, & quemuis familiarem; vt deprehendat, quoad potest, tua facta, & consilia perfodiat ac perscrutetur. Nam amici sæpenumerò nobis inscijs, dum cunctamur, dum negligimus, & morbo languent, & mortem obeunt; inimicorum autem etiam ipsa propemodùm somnia curiosè perquirimus. Morbi verò, & æs alienum, & dissidia cum vxoribus, ipsos potiùs quos premunt quàm inimicum latuerint;
quan-

quanquam inprimis peccatis imminet, eáq; peruestigat. Et quemadmodum Vultures ad cadauerum odores aduolant, sincera & sana corpora non sentiunt; sic infirmis vitæ partibus & vitiosis, & affectis commouetur inimicus; in eas prosiliunt qui nos oderunt, eas contrectant, atq; adeo conceperunt. Hoc igitur commodum ad te redundat, quòd circumspectè viuendum est, tibiq; ipsi attendendum, & neque faciendum quicquam negligenter, & incautè, nec dicendum; sed conseruandi semper, tanquam in accurata victus ratione, mores incorrupti quos nemo meritò reprehendat. Ejusmodi namq; cautio, quæ comprimit affectus animi, & animum in se colligit, studium & propositum vitam inculpatam ac integram agendi nobis ingenerat. Quemadmodum enim ciuitates, quę castigantur finitimis bellis, & assiduis expeditionibus præclaram legum institutionem & sanam Reipub. gubernationem impensiùs am-

plectuntur; ſic qui coguntur ini-
icitijs, vt ſobriam in vita colant
gilantiam, ſocordiam fugiant,
gligentiam caueant, opportunè
ncta faciant, ſenſim nec ſentien-
conſuetudine conſequuntur, vt
n delinquant, & mores compo-
nt; ſi quidem à ratione paululum
iuuentur. Quibus enim illud,

Lætetur certè Priamus, Priamiq́ creati, Hom. Il.

mper in promptu eſt; eos ab ejuſ-
odi rebus auertit, atq; abducit,
æ lætitiam, & riſum inimicis
ncilient. Et quidem videmus hi-
iones in ludis Bacchanalibus ca-
ntes, remiſſos, & languidos, nec
urate ſæpè, cum ſoli ſunt in the-
is certantes; quando verò cum
js certatur, & contenditur, non
pſos ſolùm ſed etiam inſtrumēta
gis vndequaq; verſaant, fidibus
igendis, & aptiùs concinnandis,
dulcius feriendis admodùm in-
nti. Ita qui nouit ſe habere inimi-
n, vitæ & famæ æmulum, ſibi
gis attendit, & facta circumſpi-
cit,

cit, & vitam componit; Cum præ-
sertim hoc etiam sit proprium im-
probitatis, vt in ijs quæ peccamus
magis inimicos reuereamur, quàm
amicos. Itaq; *Nasica*, cùm quidam
existimarent & dicerent, in tuto res
Romanas esse collocatas, Cartha-
ginensibus euersis bello, redactis
sub jugum Græcis, *Imò verò, nunc*
inquit, *in periculo sumus, cùm nec*
quos timeamus, nec quos revereamur
nobis reliquerimus. Eôdem accedit
Diogenis sententia, digna Philoso-
pho, & apta Reipub. *Quemadmo-*
dum vlciscar inimicum? Si bonus
ipse fueris. Homines vbi vident ini-
micorum Equos insignes, Canes
laudatos, cruciantur; si fundum ex-
cultũ aspexerint, florẽtem hortum,
ingemiscũt. Quid igitur eos factu-
ros arbitraris, si te ipsum ostende-
ris virum justum, prudentem, pro-
bum, verbis admirandum, factis
incorruptum, victu moderatum;

Fructus ab alto mente capientem
solo,
Ex quo sacrata consilia progermi-
nant?

Q

vincuntur, inquit *Pindarus*, si-
tio vinciuntur, vt loqui non au-
nt; non simpliciter neq; cuncti;
qui seipsos victos vident ab in-
cis, diligentiâ, probitate, mag-
nimitate, humanitate, beneficen-
Ista linguam auertunt, vt inquit
mosthenes, os obturant, homi-
n suffocant, silentium inducunt.
Ergo antecelle tu malis; si quidem potes.

nicum si vis angere, ne appella
contumeliam, impudicum aut
llem, aut intemperantem, aut
rram, aut sordidum; sed teipsum
um præbe, temperantiam cole,
itatem amplectere, comitatem,
æquitatem in eos qui tecum ha-
nt consuetudinem, exerce. Quòd
conuitijs insequi cogaris, cura vt
equàm maximè sis remotus ab
quæ illi obijcis. In tuum ipsius
imum descende; considera si qua
t illic ruinosa; ne quis alicunde,
ntra te, maledicus, secum im-
urmuret illud Tragici, *Alijs me-
tur ipsius vlceribus scatens.* Si te
di-

dixerit ineruditum, intende stu
neruos & industriæ; si timidum, e
cita confidentiam magis & for
tudinem, si petulantem & incont
nentem, dele ex animo si quod li
bidinis latet vestigium. Nihil
nim turpius, nihil acerbius maled
cto quod recidit in autorem. V
rùm videtur & luminis repercuss
infirmos oculos offendere grauiù
& reprehensiones, quas veritas re
torquet in ipsos qui reprehende
rint. Nam vt *Cæcias* ventus, nube
sic improba vita trahit ad se conui
tia. Itaq; *Plato*, si quando incidi
set in homines parùm decorè se ge
rentes, abiens apud se dicere sole
bat; *Num ego talis vspiam?* Qu
porrò maledictis alterius vitam ve
xat, si suam è vestigio considere
& componat, vt eam in contrariu
conformet, & corrigat: è conui
tijs jaciendis, quod ipsum alioqu
& inutile & inane cùm est, tùm vi
detur, percipiet aliquam vtilita
tem. Ridetur quidem vulgo, si qui
existens ipse caluus aut curuus, i
alij

is ista petulanter irrideat. Quin prorsus est ridiculum in alium ta & conuitia ab eo dici, qui ocunque conuitio vicissim possit ipi. Vt *Leo Byzantinus*, quum mitas oculorum ei obijceretur homine gibboso; *Humanum* in-, *infortunium exprobras, cùm diuinæ vltionis notam in tergo ge-*. Quamobrem nec obijcias a-terium, si flagres ipse væsanâ li-ine; nec prodigalitatem, si aua-e sordibus ipse polluaris.-- *Mu- ubi cognata ingulauit virum*,— uit *Alcmaeon Adrasto.* Quid ille? non alienum, sed suum probrum proferens, *At tu ne- propriâ matrem manu.* Domi- Crasso, *Nonne tu, inquit, mu-*, *quam in vinario nutriebas*, *tuâ, lamentis eiulasti?* Cui Cras-, *Num tu cum tres vxores ad fu- extulisses, lachrymam fudisti?* ne est opus, acutum esse, qui sit lios conuitia jacturus, & cla-sum, & procacem; sed talem, cui um meritò conuitium, & cri-men

men impingatur. Nec enim cui
perinde videtur Deus præcip
Noſce te ipſum; ac ei qui ſit al
reprehenſurus, ne ſi dicant qu
lint, audiant quæ nolint. Nam
talis eſt, ſolet, ſecundum illud
phoclis,

—temerè quando linguam ſolu
Audire nolens verba, quæ v
habuit.

Atque hanc vtilitatem poterit
cerpere, ſi quis afficiat conuitij
imicum, cui par eſt illa quæ p
percipi, ſi quis afficiatur conu
ab inimico. Vndè præclarè
Antiſthenes, ijs qui ſeruari ve
opus eſſe vel amicis ingenuis
ardentibus inimicis, quòd illi
nendo, hi conuitiando à pec
abſtrahant. Quoniam autem
nunc ſunt tempora, amicitia
gua balba eſt in liberè loquẽd
quax in aſſentando, muta in a
nendo, veritas ab inimicis audi
eſt. Vt enim *Telephus* cùm n
cum amicum conſequi non p
ſub hoſtilem haſtam vulnus ſ

sic qui beneuolum non habent
nitorem, sermonem inimici su-
tant, oportet, siquidem impro-
tem, coarguat & castiget. In
rem ipsam non animum con-
antis spectare debent. Nam
madmodum, qui *Thessalum*
etheum trucidare voluit, per-
it gladio tuber, itáq; dissecuit,
omo dirupto tubere seruaretur;
su venit sæpenumerò, vt con-
um ex iracundia, vel inimicitia
umpens, animi morbum aut ig-
tum, aut neglectum medicinâ
t. Atqui permulti conuitio per-
si, non expendunt num insit in
id quod obijcitur; sed ecquid
insit in eo qui conuitio per-
rit, & more luctantium probra
pulverem non abstergunt ipsi
sed aspergunt alter alteri, dein-
in certamen se committentes
ab altero fœdantur, & obli-
tur. Verùm oportet eum, qui
edictis configitur ab inimico,
ere sibi ipsi quod inhęret, mul-
agis quàm maculam inhęren-
tem

tem vesti, si demonstretur. Quod
quis objiciat, quæ non inhære
quærenda tamen causa est; è q
conuitium exortum est, tum c
uendum atq; metuendũ, ne pecc
tum aliquod ei vel affine vel simi
quod objicitur per imprudenti
admittamus. Quo modo *Lacy*
Rex Argiuorum, propter com
compositam & incessum delica
tanquã effœminatus malè audieb
Idem accidit *Pompeio*, quòd v
digito caput scalperet, cùm ab a
mi mollitia atq; lasciuia quàm lo
gissimè abesset. *Crassus* autem r
tatus est infamià stupri cum qu
virgine *Vestali*, quia cum prædi
quoddam eximium ipsius velle
mere, propterea sæpiùs eam c
ueniebat priuatim, & colebat. I
verò *Posthumiæ*, quòd in risum n
nunquã solueretur effusiùs, & v
ba cum viris faceret liberiùs, eà
usta est infamià, vt incestus accu
retur. Et quanquam immunis à
mine comperta est, tamen *Spur*
Minucius Pontifex Maximus c

eam absolueret, admonuit ne verbis minùs quàm vitâ verecundiæ studeret. Quid quod *Themistocli* nihil delinquenti suspitio proditionis à *Pausania* contracta est, quòd tanquam amico familiariter vteretur, literasq; ac nuntios continenter ad eum mitteret. Si quando quid igitur in te dicatur falsò, non quia falsum est, idcircò contemnendum est, ac negligendum, sed expendẽdum, quidnam in tuis aut dictis, aut factis, aut consilijs, aut familiaribus, calumnię suspicionem excitârit; idq; diligenter est cauendum, & vitandum. Etenim si alij rebus quę præter voluntatem ipsis accidunt, docentur quid expediat; quomodo loquitur *Merope*,

Fortuna tollens res mihi charissimas
Mercede docuit me graui sapiẽtiam.

Quid vetat ab inimico quasi gratuito quodam præceptore, juuari, quæ nos deficiunt, & discere quæ nos prætereunt. Nam inimicus multa sentit citiùs amico; quoniam quod amat, in re amata cæcum est,

vt inquit *Plato*. In odio verò non solum curiositas, sed etiam loquacitas inest. Cùm *Hieroni* quidam inimicus grauem odorem oris exprobrasset, domum reuersus ad vxorem, Quid hoc est, inquit? Ne tu quidem id mihi indicasti? At illa mulier, modesta & simplex, *Putabam*, inquit, *eodem modo viris omnibus os olere*. Ita quæ sensui sunt subjecta, quæ insunt corpori, quæ patent omnibus; ab inimicis & maleuolis, quàm amicis, & necessarijs citiùs cognoscas. Prætereà cùm virtutis pars sit non minima, linguam continere, vt rationi pareat semper & obtemperet; id nunquam consequêris, nisi pessimos affectus, qualis est iracundia exercitatione, & meditatione, & sedulitate prius debellaueris. Nam vox inuito nonnunquam excidens; & illud

--*dictum tibi fugit ab ore*;

& illud, --*verba quædam vltro euolare*; præcipuè contingit animis inexercitatis quasi labentibus ac perfluentibus, ob animi infirmitatem

&

& mentis impotentiam, & petulantem vitæ rationem. Sermoni porrò, leuissimæ rei, grauissima pœna (juxta diuini *Platonis* sententiam) à Deo & hominibus infligi solet. Contrà silentium, ab accusatoribus vbiq; tutum, non modò sitim non infert, vt ait *Hippocrates*, sed etiam in conuitijs, augustum est, *Socraticum*, vel *Herculeum* potius. Siquidem & illum,

Non magis ac Muscam conuitia
tetra mouebant.

Nihil est profectò vel illustrius vel præclarius, quàm vt ab inimico conuitijs lacessitus, quietem agas; hominem maledicendi studio elatum, tanquam scopulum fluxibus attritum natando præteruectus. Sed major est exercitatio. Nam si conuitiantem inimicum ferre tacitus assuescas, perfacilè feres iram uxoris maledicentis; & acerbiores vel amici vel fratris voces tranquillo animo sustinebis. Aduersus verò patrem & matrem etiamsi te percutiant, iracundiâ non commoue-

ueberis. Nam *Socrates Xantippam* fœminam iracundam ferebat & morosam, tanquam si illam ferre consuesceret, facilè cum alijs versaturus esset. At multo est satius vt inimicorum & exterorum dictis, conuitijs, furoribus, procacitatibus exercitatus, animum ad tolerantiam assuefacias, nec acceptas contumelias ægrè feras. Mansuetudinem igitur atq; patientiam hoc modo in inimicitijs demonstrare poterimus; simplicitatem verò, & magnanimitatem, & probitatem in amicitijs magis. Nec enim tam est præclarum amicum beneficijs prosequi; quàm turpe non prosequi egentem. Inimicum autem vindictâ non persequi, cum opportunè liceat, humanitatis est. At si quis labenti condolescat inimico, rogãti succurrat, illius liberis rebusque domesticis periculo conflictantibus animo prompto & præsenti faueat, eius beneuolentiam, qui non amplectatur, non prædicet benignitatem,

Hab

Habet cor atrum, liuidum, aut ferreum, aut adamantinum.

M. Cicero Cæsari, cùm *Pompeij* statuas dejectas erigi jussisset, *Statuas*, inquit, *Pompeij statuisti, stabilisti tuas*. Itaque nec laudi parcendum, nec honori, ad ornandum inimicum meritò celebratum. Nam & laudem affert majorem laudantibus, & fides habetur vicissim vituperanti, tanquam improbanti factum, non hominem odio prosequenti; & quod omnium pulcherrimum est ac utilissimum, abest ab eo quàm longissimè vt inuideat vel amicorum rebus secundis, vel virtutibus familiarium, qui solet inimicos laudibus ornare, nec eorum prosperitate vel angi vel indignari. Iam quæ tandem alia exercitatio vel fructum majorem, vel affectum meliorem animis insculpit; quàm quæ peruersam æmulationem, & libidinem inuidendi nobis euellit? Vt enim in Repub. multa necessaria cęteroqui mala, postquam consuetudine viq; legis firmata fuerint

non facilè depelluntur ab ijs quos lædunt; sic inimicitia simul inducens cum odio inuidiam, obtrectationem, maleuolentiam, tenacem injuriarum memoriam in animo relinquit. Quin etiam astus, & fraudes, & insidiæ, quæ contra inimicum non improbæ videntur, si modò innascantur, perdifficulter eximuntur. Quibus post vtuntur aduersus amicos, propter assuetudinem, nisi aduersus inimicos vti caueant. Eáq; propter si rectè *Pythagoras*, assuefaciens in animantibus rationis expertibus à crudelitate ac rapinis abstinere, & aucupes deprecabatur, ne mactarent aues, & jactus emens, pisces dimitti jussit, & cujuscunq; cicuris bestię cædem interdixit; est sine dubio multò magnificentius generoso, & justo, & syncero inimico, in contentionibus ac diffidijs contra homines susceptis, sceleratos & sordidos, & maleficos affectus animi, vt in cómercijs amicorum quiescant penitùs, & à nocendo temperent, compescere.

pescere. Cùm *Scaurus* inimicus *Domitium* accusaret, *Domitij* seruus quidam ante judicium ad eum venit, tanquam aliquod indicaturus ei quod nesciret. Quem ille loqui non est passus, sed comprehensum ad herum remisit. *Catonem*, cum *Muranam* ambitus accusaret, & accusationis argumenta colligeret, sectabantur ex consuetudine, qui quid ageret obseruabant. Frequenter igitur eum interrogabant, ecquid hodiè ad accusationem conquisiturus, aut tractaturus esset. Si negaret, credebant, discedebant. Maximum id quidem argumentum opinionis quam de *Catone* conceperant. Verùm & majus est, & omnium præclarissimum, quòd justitiam aduersus inimicos exercere soliti, fraude & injustitiâ cum amicis & familiaribus numquam vtentur. Sed quoniam oportet omnes galeritas habere cristam, teste *Simonide*; & hominis cujusuis ingenium parit contentionem, & obtrectationem, & inuidentiam; ab ho-

hominibus mente vacuis, vt loquitur *Pindarus*, non mediocrem percipies fructum, si teipsum purges istis affectibus contra inimicos, & quasi cloacas ab amicis ac necessarijs longissimè auertas. Quod animaduertisse mihi videtur vir administrandæ Reipub. peritus *Onomademus*, qui cùm in *Chio* ab illis partibus, ortâ seditione, quæ vicerunt, stetisset, admonuit socios ne omnes aduersarum partium expellerent, sed quosdam relinquerent: *Ne cum amicis*, inquit, *incipiamus dissidere, si prorsus inimicis fuerimus liberati.* Quamobrem & istę affectiones nostrę si consumantur aduersus inimicos, minorem amicis molestiam exhibebunt. Nam non oportet *figulum* inuidere *figulo*, non cantorem cantori (ex *Hesiodi* sententia;) nec æmulus esse debes aut vicini, aut fratris ad opes festinantis, & prosperis rerum successibus vtentis. Sed si non inuenias, quẽadmodum aliter à lite, & inuidia, & contentione liberêris, teipsum assuefa-

facito, vt rebus ſecundis inimicorũ angaris, & in eos iracundiæ quaſi cuſpidem exacuas, atq; imprimas. Quemadmodum enim periti Agricolæ Roſas ac Violas meliores putant effici, ſi Cæpas & Allium in propinquo ſerant; (nam ab iſtis attrahitur quicquid ineſt alimento vel amari ſaporis, vel odoris ingrati;) ſimiliter inimicus in ſe recipiens, ſi quid moroſitatis ineſt ac inuidiæ, amico proſperis fortunæ flatibus vtenti & magis beneuolum, & minùs moleſtum te præbebit. Itaq; cum illis ſic exercenda ſunt certamina, de gloria, de Imperio, de juſtis rationibus quæſtus faciendi, vt non angamur ſolùm ſi nobis ipſi præſtent, ſed obſeruemus omnia, quâ viâ nobis præſtent; & conemur antecellere diligentiâ, induſtriâ, ſobrietate, curâ noſtri, vt *Themiſtocles* dicebat ſe ſomnum non poſſe capere propter *Miltiadis* in *Marathone* victoriam. Nam qui, quòd inimicum ſe putet feliciorem, aut Magiſtratibus, aut pa-

trocinijs, aut apud amicos gratiâ, principes autoritate, propterea dedignetur & frangatur animo, cùm aliquid moliri debeat ac æmulari, inerti prorſus & deſidioſa inuidia contabeſcit. Qui verò non eſt cæcus in eo, quod odit, dijudicando, ſed æquus eſt ſpectator & vitæ, & morum, & ſermonum, & operum, perſpiciet ea quib' inuidet, partem maximã diligentia, & cura, & rectè factis, ijs qui habent, contigiſſe: ad quæ deinceps exercenda honoris & honeſtatis ſtudio contendens, ſegnitiem, & ſocordiam excindet. Quod ſi quibuſdam videbantur inimici turpem & inhoneſtam adepti potentiam, aut in aulis principum, aut in rebus publicis, vel aſſentando, vel imponendo, vel judicando, vel mercede capienda, non moleſtia ſed lætitia potiùs nos perfundent, dum noſtram libertatem, & ſanctimoniam, & innocentiam ex aduerſo conferimus. Nam omne ſupra terrã, & ſubter terram aurum non eſt ex vlla parte cum virtute

com-

comparandum, vt ait *Plato*. Ac illud *Solonis* ſemper in promptu nobis eſt habendum,

At virtutis opus nos illis non tribuemus
Propter opes.

Nec clamores Theatrorum poſtquam epulis excipiuntur; nec honorés ſectabimur, aut locum principem apud Eunuchos & concubinas Regum. Nihil enim expetendum, nihil præclarum quod naſcitur ex turpitudine. Sed amans cæcus eſt in eo quod amat, vt inquit *Plato*: & ſi quid indecorè faciant inimici, magis perſentiſcimus. Oportet verò neq; lætitiam ex corũ peccatis, neq; mœſtitiam ex rectè factis eſſe otioſam; ſed prudenter de vtriſq; cogitandum, vt & illa fugiendo, meliores, & iſta imitando non peiores ipſis ſimus.

PLV-

P L
C

V T
ar

D

dition
clama

O

præro
tribu
cunct
mine
tem
bus p
ipso p

PLVTARCHI CHÆRONENSIS,

VTRVM ANIMI an Corporis morbi ſint *grauiores*;

D. Iohanne Rainoldo *Interprete.*

OMERVS quidem cum mortalium animantium genera conſideraſſet, eorumq; victus ac vitę conditiones inter ſeſe contuliſſet; exclamauit

——*Hominem miſerandâ vincere ſorte,*
Omnia quæ latis viuunt animantia terris:

prærogatiuam parum felicem ipſi tribuens, vt malorum exuperantiâ cunctis antecellat. Nos autem hominem vt infelicitate iam excellentem & alijs miſeriorem animantibus pronunciatum, ipſum cum ſeipſo per comparationem tanquam in

in certamen de malis proprijs committimus: animum distinguentes non inaniter, sed perutiliter, vt sciamus, vtrum propter animum, an propter nos ipsos miseriùs viuam⁹. Nam morbus in corpore natura gignitur, vitiositas autem & improbitas in animo primum ipsius opus est, postmodùm ipsius morbus est. Conferret verò non vulgariter ad animi trãquillitatem si vel esset sanabile, quod esset deterius, vel effici posset leuius, quod tolli penitùs non potest. Æsopi quidem *Vulpes* de varietate cum *Panthera* certans, cum illa corpus summâ cute speciosum distinctumque varijs maculis ostentaret, ipsi verò color rufus & squalidus, & ingratus aspectu penitus appareret; atqui si quod intus, inquit, est mihi, contempleris, O judex me magis esse variã quàm *Pantheram* perspicies; significans astutam ingenij versutiam in vsus varios se commodè flectentem. Ita nos ipsos affari possumus. Permultos tibi quidem corpus,

pus, Homo, tuum & morbos & ægritudines, partim à ſeipſo naturaliter emittit, partim extrinſecùs incidentes ſuſcipit. Quòd ſi teipſum intus aperueris, varium ac multis affectibus agitatum quaſi penum malorum inuenies & theſaurum, vt inquit *Democritus*, non extrinſecùs influentium, ſed habentium innatos in ipſo ſolo quaſi fontes & tanquam indigenas, quos emittit quidem prauitas, è quâ largiter & affluenter vitia ſcaturiunt. Quòd ſi morbi corporis arteriarum pulſibus & rubore coloris deprehendi ſolent, eoſque feruor arguit & facilis laſſitudo; animi verò morbi ſic pleroſque fallant, vt non mala quidem eſſe arbitrentur: ob eam cauſam ſunt deteriores, quòd etiam ſui ſenſum adimant ęgrotāti. Corporis enim morbos ratio ſana percipit, morbos autē animi quibus laborat, ipſe ſimul ægrotans iudicare non poteſt. Siquidem idipſum laborat quo judicat. Itaque morborum animi primum & grauiſſimum

mum censere par est stultitiam; per quam efficitur vt insanabilis cum multis improbitas vnà versetur, & vnà viuat, & vnà moriatur. Nam initium sanitatis est sensus ægritudinis, qui commouet ægrotum vt quærat remedium: qui verò sanum se autumans nescit quibus egeat, is etsi suppetat morbi remedium, tamen repudiat. Et è morbis quidem corporis ij sunt grauiores qui sunt sine sensu; quales sunt lethargi, dolores capitum, comitiales morbi, stupores furiosi, ac ipsæ quoq; febres, quarum vehemens inflammatio delirium parit mentis, & tanquam in Musico quodam instrumento sensum perturbans, *Non commouendas commouet mentis fides*. Idcirco Medici, primùm optant homini, vt ne laboret morbo; proximum, si laboret, vt laborare se cognoscat. Quod idem cunctis animi morbis vsu venit. Nam nec amentiâ delirantes, nec petulantiâ labentes, nec inferentes injuriam, peccare sibi videtur: quidam etiam

rectè

rectè facere seipsos arbitrantur. Quis enim vnquam febri nomen imbuit sanitatis, aut tabi valetudinis, aut prodagræ velocitatis, aut pallori ruboris? Atqui multis ira fortitudinis, & amor amicitiæ, & inuidia æmulationis, & timiditas cautionis nomine nũcupatur. Porrò quorum malè sunt affecta corpora medicos accersunt, nimirùm sentiunt quibus ad morbum sanandum egeant. Quorum autem animi morbo sunt oppressi, Philosophos fugiunt: nam ea rectè facere se putant in quibus peccant. Hâc igitur ratione mouemur vt dicamus lippitudinem insaniâ, pedum dolorem, mentis delirio leuiorem esse. Nam ille morbum sentiens, exclamat vocans medicum, cui cum accesserit oculos vngendos, venam secandam, caput curandum adhibet. At insanientem audis Agauem charissima præ furore non agnoscentem. *Tenerum ad ædes ecce capreolum, Ferimus celso vertice montium. Modò discerptum, felix spolium.*

Etenim

Etenim qui morbo corporis laborat, ſtatim concedens, & in lectulum ſe conijciens, dum curatur cõquieſcit. Quòd ſi paululum ſe commôrit, & exiluerit corpus inflammatum æſtu, aliquis aſſidentium blandè compellans, *Miſerande, lecto te quietum contine*, hominem cohibuerit & compreſſerit. Contrà, qui morbis animi premuntur, tum maximè ſatagunt, ac minimè quieſcunt. Nam animi commotiones ſunt actionum principia: morbi verò ſunt vehementes animi cõmotiones; Eaque propter animum quietem capere non ſinunt. Imò cum homini, patientiâ & ſilentio, & ſubmiſſione mentis inprimis opus eſt, tum inprimis illum ſubdiũ ita protrahunt, vt iræ, contentiones, amores, moleſtiæ, quaſi conſpiciendum omnibus proponant, dum multa cogitur & facere quæ non congruunt æquitati, & dicere quæ temporibus non conueniant. Quemadmodum ergo periculoſior eſt tempeſtas quæ nauem vetat ad portum

ortum appellere, quàm quæ non nit è portu nauigare: ita grauio- es ſunt animi tempeſtates quæ nõ ermittunt, vt homo ſe cohibeat, & perturbatam tranquillet ratio- em: ideoq; & rectore carens, & pondere, per tumultum ac errorem perniciosis & incertis curſibus ab- reptus in aliquod horrendum inci- dit naufragium, & vitam ſcopulis illidit. Itaq; vel eam etiam ob cau- ſam grauius eſt animis ægrotare quàm corporibus: quòd malè tan- tùm afficiantur corpora, animi non ſolùm afficiantur ſed etiam affici- ant. Ac multos quidem morbos commemorare quid opus eſt? Ipſa temporis occaſio ad nos mouen- dos ſatis eſt. Videtis hanc ingen- tem & promiſcuam multitudinem hominum ex omni genere cõfluen- tium, collidentium ſeſe mutuò, & conturbantium circa tribunal, cir- ca forum? Iſti conuenerunt non vt Dijs patrijs rem diuinã faciant, non vt gentilium ſacrorum ſint partici- pes, non vt Aſcræo Ioui Lydorum

fru-

fructuum ferant primitias, non Bacchο per sacras noctes communibus epulis Orgia celebrantes furiosum gerant thyrsum: sed tanquam anniuersarijs vicibus vis morbi exagitans Asiam, huc eos coegit, vt suas controuersias & forenses lites, quibus decidendis dies certus præscribitur, hîc in certamen ac judicium committant. Hùc actionem turba quasi fluminum frequentium in vnum forum incidit, & æstuat & erumpit in atroces contentiones perdentium & pereuntium. Quæ febres talia patrant facinora? qui corporis horrores? qui impulsus, aut illapsus, aut intemperies caloris? quæ humoris redundantia? Si forensem quamuis litem velut homines examines, vnde sit exorta, quem fontem habuerit; aliam morosa iracundia, aliam insana contentio, aliam iniqua cupiditas procreauit.

MAXI-

MAXIMI TYRII
PHILOSOPHI
Platonici

Diſputationes Tres.

1. *Vitam actiuam contemplatiuâ.*
2. *Contemplatiuam actiuâ meliorem eſſe.*
3. *Qui morbi grauiores, animi, an corporis.*

D. IOHANNE RAINOLDO
Interprete.

LONDINI,
Excudebat Guil. Stansbeius.
1619.

OR·N

iro L

O N O

supplic

D V

us ſcri

ntum l

um ex

diſſet ,

cordis

retar

llius l

ns, *Sc*

, *Per*

Sicul

gis v

or *Lu*

lebat

Lelio

baui

ORNATISSIMO Viro D. THOMÆ WILSONO Regiæ M^ti. à libellis supplicibus IOH. RAINOLDVS salutem in Domino sempiternam.

I non officij magis ratio, Vir Ornatissime, stimulasset, quàm meum me judicium ad subeundum ius scribendi commouisset; non tantùm bonitatis tuæ fiducia, quãnum eximiæ, languenti calcar addidisset, quanto voluntatis meæ cordia, ne noctuam Athenas, frę retardasset. Nam etsi *M. Cicero*, illius lectoris judicium reformidans, *Scipionibus* sua scribit, *Rutilio*, *Persijs*, non *Tarentinis* solùm *Siculis*, vt *Lucilius*: tamen ego gis vt ingenio, sic judicio, sequor *Lucilij* mediocritatem, qui se lebat legi à *Persio* doctissimo, *Lelio* Decimo volebat. Itaque obaui mirificè semper oratorem *Crassum*,

Crassum, qui coram *Scæuola* vno e omnibus ineptus esse nollet Quem vtinam tam imitari, quam appro- bare liceret ! Ne coram *Scæuol* mihi non inepto esse libuisset. Ve- rùm ita premor, vt fatear quod sen tio, cum officij pondere propte beneuolentiam, quâ complexus e ignotum, tum inopiâ testificand nisi verbis tantummodo, quâ t prosequor, obseruantiæ: vt aut in eptus coram *Scæuola*, aut ingratu erga *Scæuolam* sim oporteat neces sariò; si scribam ineptus, ingratu si taceam. Quibus è duobus vide vtrum malim, quod ipsum non du bito quin malle debuerim : vt ser mone minùs apto quàm silenti minùs grato, parum prudens, quà parùm memor beneficij videre Quamobrem vt idem *Crassus*, et præsente *Scæuola*, de facultate di cendi facere verba noluit, tame autoritate rogantis *Scæuola* com motus facere verba cœpit: perinc mihi contigit, vt qui tui iudicij ta quam censuræ meas nugas noli

subijci

ſubijci; idem humanitate tuâ prouocatus ſubeam ſubinuitus. Nam ſi princeps eloquentiæ timebat miniatulas *Attici* ſui cerulas, quibus ille ſi quid minùs in illis quæ legeret placeret, annotare ſolebat; quid mihi faciundum qui tanto magis abſum à *M.Tullio* perfectione ſcribendi, quanto tu propius accedis ad *Atticum* ſeueritate judicandi? Itaque dolenter equidem audiebam oratiunculam quandam meam raptim edolatã potiùs quàm expolitam inter priuatos habitam parietes pro ratione temporis & auditorum ſcriptam, *Non hos formatum munus in vſus*, vt ille queritur apud Poetam, in tuas manus perueniſſe. Quam etſi dicatam tibi me nec conſcio & inuito partem in optimam es interpretatus; tamen quod dicata eſt, infelicitati meæ, quod probata eſt humanitati tuæ acceptum refero. Eſt enim mihi ſignificatum, & pridem ab alijs, & nuper à noſtro Præſide, quàm non probaretur à te quod ſcripſeram

tantùm, verùm etiam diligeretur à te qui ſcripſerat. Quod vt quàm gratum habeam agnoſcam, quoniam tibi placet pro iudicij candore quo præcellis, *Noſtras eſſe aliquid putare nugas*, iſta, ſi voles, nugas tamen *Maximi* Philoſophi pro *Græcis bonis*, *Latinas non bonas* meo labore factas æqui boni quæſo cõſulas. Nam ipſe libris, id eſt, liberis, vt *Platonis* vtar ſimilitudine, gignendis infœcundus, alterius fœtum ad quem erudiendum, vt latinè loqueretur operam meam cõtuli, mihi adoptaui. Qui ſi græcè politiùs quàm latinè loquitur, ignoſces ſpero: cum præſertim, quod agnoſcis in tuo *Demoſthene*, nullum vnquam interpretem perfectũ illi contigiſſe, id neſcio quomodò cadat in omnes: vt aptiſſimè dici poſſit, *Dulcius ex ipſo fonte bibuntur aquæ.* Veruntamen opus ſuſcepi leuiculum, obſcuri Philoſophi, non Oratoris præſtantiſſimi: vt in cymbâ potiùs duorum Scalmorum, quàm in Argo-nautarum naui

ui jacturam facerem. Id in eo satis habiturum me putaui, si *Florentinum* quendam, à quo satis negligenter priùs sunt conuersa, diligentiâ superarem. Materiam Philosophorum omnium ore celebratam hanc ipsam herclè, quæsitu nō inutilem, tractatu non insuauem, non difficilem disceptatu, non injucundam tibi si per otium vacaret legere, fore judicaui. Cùm autem contentio sit inter *actionem*, & *contemplationem*, vtri *pomum* detur, vt est in fabulis, *tanquam pulchriori*: tu in vtráq; optimè versatus, optimus eris vtriusq; judex, vt vtra præstet alteri suffragio declares. Quanquam subuereor ne cum ad Rempublicam ab Academiâ migrâris, vt quod in otio singulariter excolueras, id in negotio laudabiliter exerceres, magis *Scipioni* faueas quàm *Panætio*, id est, in eam potiùs inclines partem quæ studet exercendam multis justitiam, quàm quæ vacat acquirendæ sibi sapientiæ. Quòd si Philosopho secùs vi-

deatur non eſt mirandum, præſertim *Platonico*; cùm ipſe *Plato* quaſi nimis fauens Philoſophorum otio à *Cicerone* perſtringatur. Sed ego *Tyrium* tibi committo, vt tuo vel cadat, vel ſtet arbitrio. Deus Optimus Maximus Te nobis incolumem diutiſſimè conſeruet.

DIS-

DISPVTATIO PRIOR, EORVM VITAM esse meliorem qui se conferunt ad agendum, *quàm qui vacant cognitioni.*

Intreprete

D. IOHANNE RAINOLDO.

DIfficile est inuenire perfectam vitam, vt & virum perfectum: sed admiscetur rebus omnibus quidam defectus, quo minùs ad perfectam excellentiam perueniant. Est autem alius alio perfectior. Vt quemq; deficiunt pauciora. Ac videas quidem agricolam beatos ciues prædicantem, quasi qui jucundam & splendidam traducant vitam: eos autem qui versantur in concionibus & judicijs, ac in illis magnam auctoritatem obtinent deplorantes suam sortem; ligonem & agellum exiguum optantes, vbi reliquum æta-

tis agant. Audias hominem qui colit militiam laudantem fortunas ejus qui pace fruatur: eum viciſſim qui in pace viuat ſtatum militaris hominis admirantem. Quòd ſi quis Deus ſuâ quemq; vitâ & perſonâ exuens, vt actores in fabulis, ſingulos aliorum conditione veſtiret; rurſùs ijdem ipſi priora deſiderarent, præſentia lamentarentur. Ita valdè moroſum eſt hominis ingenium, & quæribundum & faſtidioſum, nec vnquam ſua ſorte contentum. Ac vulgi quidem appetitiones & faſtidia conſiderare quid attinet? Prorſus non magis quàm pecudum. Philoſophos autem & verè vehementer aut reprehendat quiſpiam, aut commiſereatur, qui propter prudentiam & vitæ ſolertiam, & peritiam rationis animo ſublati, nullum finem faciunt diſſidendi & litigandi ſecum ipſis & cum alijs, dum controuerſijs conflictãtes ambigunt cui potiſſimum inſtituto vitæ ſe committant. Videntur omninò ſimillimi gubernatoribus

toribus

toribus paratis ad nauigandum, nauigio magnitudine ſatis commodo, & paratu firmo, & inſtrumentorum copiâ & firmitudine, & nautarum præſtantiâ, & artis cautionibus & ponderis, ſed cum vſus poſtulat vt nauigetur, fluctuantibus & hærentibus quò ſe vertant dum cōſpiciunt multos portus ſed omnibus diffidunt. Verùm alios cum ſuis viuendi rationibus valere jubeamus, hunc voluptate colliqueſcētem, illum in terra laborantem, alium mari jactatum errorib⁹, alium in armis mercede militantem, alium vociferantem in cōcionibus, alium in judicijs circumcurſantem. Quemadmodum autem in corporum certaminibus, qui ſunt imbecilli fidentiùs quàm prudentiùs certātes ſpe vincendi, citò ſuccumbunt; virtute verò pares labori ſuſtinendo perſeuerant & tolerant & decertant de victoria, ſic in contētione de vitæ rationib⁹ aliæ quaſi voce præconij exturbatæ quaſi fractæ faceſſant. Qui vero vitā agit

 in

in contemplando, & qui in actione rerum occupatur, quandoquidem & dubio nec impari certamine de victoria contendunt, prodeant in medium rationibus certaturi. Vter igitur priori loco nobis judicibus suam causam aget? Is qui versatur in actione rerum, meo quidem judicio. Est enim animo fidentior & ad loquendum audacior, & assuetus cum multis congredi. Sic autem verba facturus videatur. Si nos quispiam ad vitam accedentes quasi princeps vrbis aut conditor ciuitatis non pateretur priùs intra portas ingredi, quàm cujusque sciscitando sciret artificium, quam vtilitatem in commune Reipublicæ conferre quisque posset: existimo dicturum esse architectum se lapides ordinatim arte compingentem habitantibus idonea contra frigus & æstum munimēta fabricari. Textorem se filo staminibus intexto vestes conficere quæ scires & tegumenta & ornamenta corporum. Porro Faber lignarius se conferre dicet

dicet aut aratrum aut lectum, aut aliquid ejuſmodi quod ars ſuppeditet. Faber autem ferrarius quæ vel ferro vel ære formantur opera, non belli ſolùm ſed pacis etiam inſtrumenta. Quid quod & ea quæ voluptatis gratiâ parantur, vt eſt veriſimile ſimul admittet? Pictores & ſtatuarios ad oculorum oblectationem; vnguentarios & coquos præclaros ſaporum & odorum artifices: quicunq; demũ tibijs aut cantu aut fidibus aut choris aures dulciter deliniunt. Et verò non nemo propter ſuum in ridiculis, alius in præſtigijs, alius in orationibus, vſum aduocabitur. *Homero* quidem vel *Nereo* pulchritudo locũ reperit oportunum idque adeò in exercitu. Prorſus nemo quiſquam, vt ſummatim dicam in vitam ſine ſymbola, quod aiunt, progreditur, ſed alius vtilitatem aliquam ſubminiſtrat, alius artem, alius voluptatem; Age porrò. In quo tandem horum Philoſophi munus collocabimus? Nam eum non inutilem

tanquam fucum ad nos accedere, quandoquidem est homo legum communibus & vinculis constrictus & deuinctus operibus, cunctis manifestum est. Sed quid est quod in publicam societatem confert, aut quonam loco statuamus hominem? Inter opifices, vt *Tychaum?* Inter coquos vt *Mythaium?* Inter oblectantes vt *Phrinonem?* Inter scurras vt *Philippum?* Inter plebecolas vt *Cleonem?* An sine tribu & sine sede nobis vagabitur? imò est aliquid ipsius opus: quod autem sit nescimus. Quinetiam inquit ago; & mecum ea quæ sunt considero, & veritate saturor. Næ tu beatus propter summum otium mihi videris, qui cum nauem conscenderis nec gubernator esse velis, nec officio fungaris remigis, nec eos adjuues qui discurrunt & succurrunt saluti nauis ne vector quidem agi vt aut rudenti manum admoueas aut in tranquillo remum attingas: sed quasi quispiam eorum qui temerè jacent & feruntur idipsum

quod

quod dicitur ſis nauis inutile pondus. An exiſtimas ciuitatem minùs deſiderare qui ſubſidium ipſi ferent ad ſalutem conſequendam quàm nauem in mari ? multò quidem magis opus eſt ope vt arbitror in terra : ſiquidem quod operam impendit puſillum eſt, onus quod operam requirit magnum eſt. Eſt autem ciuitas coagmentata cunctis è ciuibus communis operis adjutoribus: ſimiliter ac corpus quod multiplici difficultate variarum rerum premitur, conſeruatur curâ partium conferentium cõmunem operam ad totius obſequium. Pedes ſuſtentant, manus laborant, oculi cernunt, aures audiunt, & alia ſuis funguntur muneribus, ne cunctis ſigillatim perſequendis immorer. Quod ſi libuiſſet illi fabularum ſcriptori *Phrygi* fabulam comminiſci, pedem offenſum reliquo corpori, labore tanti ponderis portandi fatigatum cupiuiſſe vacare otio ; ſiue dentes molares quia molerent & conficerent

rent cibum tātæ moli sufficientem, opus publicum detrectantes voluisse curare sua: si fieri pariter ista cōtingeret, quid aliud homo quàm in fabula periret? Eiusdem modi profecto est quod in societate ciuili vsu venit. Etenim si singuli cessantes capesserent Rempublicam pigeret capere laborem, è ciuili societate in suum otium se cederent: quid prohiberet quin ciuitas vniuersa concideret & periret? An verò ædificia firmissima mutuò cohærentia sibi lapidum complexu vinciuntur & consistunt, & permanent; si quid autem eximas ex aptâ compage, totum labefactes: vitam vniuersam è suarum partium sibi cohęrentium mutuo complexu salutem adipisci non arbitraris? Quanquam si reliqui desciscant ab agendo nō magni retulerit. Nec enim *Thersites* si deseruisset suā stationem Græcos afflixisset, verū *Achilles* inflammatus irâ, quiescens in tabernaculo, seq; otio & cythara & cantu deliniens Gręcorū ęxercitum multis

multis malis impleuit. Nam cuius præſentia cuicunque commoditati eſt, eius abſentia fit detrimento neceſſe eſt. Iam verò qui virtutem & contemplationem, & otium amplectitur, quinam ſit ille alius quàm homo prudens & intelligens? Quid igitur? An qui gubernandi eſt ſcientiſſimus de ſua ſede cedet imperitiſſimis? An Imperator diſcedens Imperio, relinquet Imperium ineptiſſimis ad imperandum? Cujus autem omninò dignitatis eſſe poteſt, cognoſcere veritatem, habereq; in animo reconditum theſaurum, infœcundum, & ignauum, & infrugiferum, ex quo nec ipſe capias, nec alijs afferas vtilitatem. Niſi forſitan auditus, bonum eſt vt habeamus ac non vt concentum & vocem percipiamus; aut aſpectus, bonum, vt habeamus ac non vt ſolis lumen oculis vſurpemus; aut diuitiæ, bonum, etiamſi quis eas in terram defodiat, theſaurum inutilem. Ac vt paucis complectar; quis eſt vſus ſcientiæ, ſi non conferas ad

vſum,

vſum, ſi ſcias tantummodo quis ſit vſus ſcientiæ? Quis vſus artis Medico, ſi non ex arte ſanet? Quis vſus artis *Phidiæ*, ſi eam in auro & ebore non exerceat? Sapiens erat profectò *Neſtor*; at illius opera video ſapientiæ, ſalutem exercitus, pacem ciuitatis, liberorum obſequium, virtutem populi; ſapiens *Vlyſſes*, ſed opera video partim terrâ partim mari.

Multorum mores hominum cognouit & vrbes,
Ferre volens vitamq; ſuam reditumq; ſuorum.

Ac præter hos etiam ſapiens erat *Hercules*, at non ſibi ſapiens, ſed per omnes maris & terræ terminos ſapientiam extendit. Ille eſt qui feras excidit, ille qui tyrannos compreſſit, qui ſeruis dedit libertatem, libertati leges ſanxit, firmauit juſtitiam, inuenit jura, veritatem verbis coluit, facinora præclara geſſit; quòd ſi voluiſſet *Hercules* ſecedens vitam agere quietam, in otio verſari, ſecuram à negotijs ſequi

qui ſapientiam; extitiſſet nobis pro *Hercule* Sophiſta, nec dum quiſque ſuſtinuiſſet appellare *Iouis* filium. Nam ne *Ioui* quidem placet ipſi eſſe otioſo. Ita namque ceſſaret, & cœlum circumferri, & tellus nutrire, & flumina manare & pelagus recipere, & commutari tempora & fata diſtingui & cantibus vacare Muſæ: ceſſarent hominum virtutes, & ſalus animantium, & fructuũ procreatio, & orbis vniuerſus conuulſus à ſeipſo confunderetur & concideret. Atqui *Iouis* opera quę nullo frangitur labore intermittitur, nec ſopitur vnquam, nec fatigatur, nec ab opere diſcedit, ſempiternam rebus ſuppeditat ſalutem. Itaq; bonos Reges ac Dei ſimiles per ſomnia monet *Iupiter*;

Principibus totam noctem dormire nefandum,
Cura quibus populi, quibus ampla negotia curæ.

Ad iſta reſpiciens Philoſophus, nec *Iouem* imitetur, nec *Herculem*, ne Reges bonos, nec Principes: Sed

viuat

viuat vitam hominis in deserto nati, vitam solitariam, à societate abhorrentem, vitam *Cyclopum* potiùs quàm hominum. Quanquam *Cyclopibus* ferebat quidem terra triticum ac hordeum,

Cum neq; stirpe serant terram, neq; vomere scindant:

at jura tamen reddunt singuli conjugibus & liberis: vt nec eorum vita prorsus à rebus gerendis immunis sit; in summa vacare penitus negotio cujus aliùs præterquam mortui esse posset? Quod si agere negotium virtute esset alienum: virtutem persequentes ab eo meritò abstinere videremur. Sin autem virtus hominis non Oratio sed opus est, & actio in societate, & vsus ciuilis vitæ; persequenda sunt ea quibuscum virtutem adipisci valeamus.

Nam facilè ingentes vitij capiamus aceruos,

vt inquit ille *Boetius* Poeta, Cæterum

Virtutem voluere Dei sudore parari. Præ-

Præclarus ſine dubio nobis decertator qui ſine ſudore cupit coronari. At vero ſequi ſolent eum qui res capeſſit periculum & detrimentum, & inſidiæ,& inuidia & exilia, & interitus & infamiæ. Age igitur. Si gubernator iſta cogitaret, nauigationem parum eſſe tutã, plenam periculis & laboribus & caſibus incertis & procellis & ventis; Si cogitaret item Imperator ancipites euentus belli, parem vtriſquè formidinem,periculum ante pedes, propinquam eſſe mortem, quid tãdem impediret quin mari nauigatio prorſus exularet; multi libertate nec per ſomnium fruerentur,ducum inopia, vita demum vniuerſa nihil à vermibus differret, timida & ignaua, & formidoloſa? *Sardanapali* mihi vitam prædicas, *Epicuri* mihi vitam prædicas; Opponamus illis, *Cyrum Sardanapalo*, *Perſam Aſſyrio*, qui cum liceret illi amplexari otium & quieta vita frui, maluit in libertatem vindicare *Perſas*, per induſtriã & militiã & ſitim,

&

& famem, & laborem assiduum nunquam vel noctu vel interdiu intermissum. Opponas autem *Epicuro* multos, Græco Græcos; ex Academia *Platonem*, è castris *Xenophontem*, è *Ponto Diogenem*. *Plato* igitur vnius amici causâ & exulis & egentis magnæ ac validæ restitit tyrannidi, multum terræ peregrinans & maria traijciens, & incurrens tyranni odium, exilium, periculum, ne Philosophiæ probitatem proderet. At licebat illi contemplari in Academia & veritate saturari. *Xenophontem* verò accersit *Proxenus*, deducit *Apollo*, emittit *Socrates* è multo otio & contemplatione ad militiam & præfecturam & conseruationem decem millium Græcorum. Nam de *Diogene* quid attinet loqui? qui missum faciens suum otium circumibat intuens res aliorum: non iners aut negligens curator, sed instar *Vlyssis* illius,

Si quos conspiceret Reges hominesque potentes,
Continuit placidis illorum pectora dictis.

Si

Si quem clamantem mediâ de ple-
be videret,
Compressit sceptro.

Ac ne seipso quidem abstinuit sed castigauit & molestiã sibi exhibuit.

Indignis grauiter vexans sua cor-
pora plagis:
Indutus laceras vestes.

Omitto dicere quod vir bonus occupatus in agendo si pedem non referat & improbis concedat, non sibi solùm ipsi salutem esse, sed alios etiam in melius mutare possit. Cõtrà si recedat & terga vertat, audacia & ineptia & cõfidentia replebit improbos ac suas partes prodet.

Quò fugis vt vecors Phrygiæ dans
terga caterua?

maneto & consistito & sustineto pedem, ictus, nec quicquam expauescas. Hostium exercitus est ignauus, ictus inanes. Inuadentem te nemo feret; fugientem te cuncti ferient, vt *Aiacem Troiani*, vt *Socratem Athenienses* percusserunt: nec prius destiterunt quàm ipsum dejecerunt. Quonam igitur modo viuat

uat aliquis ſecurus inter medios hoſtes ? Nihil enim hoſtilius hominis virtuti quàm acris improbitas. Cum ſubduxerim meipſum inquit *Socrates* ſub murum alios intueor tempeſtate & inopiâ conſilij perturbatos. Oſtende *Socrates* murum mihi firmum vbi conſiſtens deſpiciam ictus. Quod ſi talem mihi murum commemoras, ſub quem te ſubduxiſti, intueor ictus, *Anytos* multos, *Melitos* multos, murum expugnabilem.

DIS-

DISPVTATIO Posterior; *Eorum vitam esse meliorem qui contemplando, quàm qui agendis rebus occupantur.*

Interprete

D. Iohanne Rainoldo.

VErùm enimuerò si quis in judicio nos reos faceret, irasceremur judici nisi præberet vtrique potestatem ex æquo pro se dicendi, qui tyranno similior quàm judici videretur. Quoniam vero calculus & euentus qui spectari solent in causis forensibus abhorrent à moribus & institutis Philosophiæ; & accusat tamen rationem, amicus amicum ad veritatẽ venandam: quia judico cuidã est similis ista inquisitio, faciamus hodiè respondendi copiam alteri sententiæ, ac ei viro qui contemplationis tenetur studio perinde quasi

co-

coram judicibus ſiſteretur & reſpóderet accuſationi. Sit autem accuſatio vel hæc, vel huic ſimillima; Injurioſè facit *Anaxagoras* quòd in terrâ natus & vrbe *Clazomenia* particeps ſacrorum & proſanorum & legum & aducationis & aliorum quibus cæteri *Clazomonij* fruuntur, ſecedat tamen à *Clazomonijs* tanquam à feris, quorum ad cœtus nec in concionibus, nec in *Dionyſijs*, nec in judicijs, nec alibi conueniat; ſed agrum deſertum, domũ ſolitariam eſſe patiatur, & ipſe mirandam aſſiduè ſapientiam ſurſùm deorſùm vertat & perſcrutetur. Sit accuſatio quidem eiuſmodi. *Anaxagoras* autem ita ſe defendat. Abeſſe me quàm plurimùm ab eo *Clazomonij*, vt injuriam vobis faciam, præclarè ſum mihi conſcius. Nec enim vllum crimen in ijs quæ pertinent ad rem pecuniariam erga vos admitto; nec ciuitatem veſtram, quantum in me ſitum, ignobiliorem apud Græcos efficio; & in commercijs priuatis cum vnoquoq; veſtrvm nec moleſtum

ſum,nec iniquum me cuiquam eſſe
uto; nec aut legum quæ ſanciun-
ur, Reipublicæ quâ decoramur,
ninorem vllo curam ciuium ſuſci-
io.Reſtat igitur ſi cum nullam vo-
is inferam injuriam,in quotidia-
is meæ vitæ rationibus atq; inſti-
utis opinione fallar, vt abſoluar
o crimine cuius arguor, quod ci-
itati publicam faciam injuriam;
 habeam ad priuata in quibus er-
o ſtudia, doctores qui erudiant,
on actores qui accuſent. Expo-
am ergo vobis meam cauſam ni-
il ſupprimens ſilentio: quanquam
on ignoro meum vobis ſtudium
um erit patefactum ridiculum vi-
um iri. Ego nobis magni eſſe fa-
iendam potentiam in Republica,
 vitæ ſocietatem, & claritatem
perum & rerũ tractationem cog-
itum prorſus habeo. At idem
robè ſcio iſta,quæ magni ſunt no-
is facienda, ſi cum morum probi-
ate & virtute conjungantur valdè
ehementer habenti conducere; ſin
inùs è contrario debilitare &
pro-

proſternere, & ne latendi quidem facultatem ipſa poſſidentibus improbis concedere. Illuſtres enim efficit viros potentia, quorum, quanto magis ab honeſto deflexerint, tantò magis vitia & aperit & arguit. Quod ſi quis igitur animo prudenter informato fuerit, is ſua dignitate in tuto conſtitutâ de potentia fructum capiat. Si quis autem parùm inſtructus à prudentia res quas ipſa debet gerere capeſſat, propter inſignem & imperitiam facultatis, & inopiam inſtrumentorum prolabatur neceſſe eſſe. Quæ cum animo cogitarem, putabam mihi potiùs curam adhibendam ne per imprudentiam aggreſſus negotia publica ſupra vires, offenderem in illis & impingerem. Neque verò ſi à vobis ei muneri deſtinarer vt in choro concinerem, injurioſè facerē ſi miſceri choro nollem priuſquam mihi vocis modulatio contigiſſet. Eaq; propter agrorum meorum vt rectè colerentur, non admodum curam habui. Meipſum

au-

autem ad eam vitam contuli, qua cognitio accedens animo quasi lux oculis tutum mihi reliquum iter efficeret. Verùm lux ista non potest comparari ijs qui *Mineruæ* festo celebrantur ludis. Viæ quæ tendunt ad eam non sunt nugæ, non ineptiæ, non agrorum curæ, non fori studia, non vulgi commercia, sed amor veritatis, & rerum contemplatio, & his in rebus studium; ista cum arbitrarer mihi contendendũ, parebam rationibus quę ducebant, & viæ vestigia speculabar. Ac mea sic est ratio: in qua me cum optimum & quàm æquissimum vestris vtilitatibus inire consilium, dum istam viam persequor, nunc declarabo. Res enim publica conseruari solet, non si vestra mœnia sint affabrè constructa, si naualia sint integra, si classis ipsa nauiget, si porticos, & lucos, & gymnasia, & fana, & theatra habeatis; (ista siquidem si nec hostes, nec ignis, nec alia calamitas, at temporis longinquitas absumet.) Sed saluti est ciuitatibus

optima temperatio & disciplina Reipub. si quid ego judico. Ea verò bonis è legibus existunt. Bonas leges seruat virtus vtentium. Virtutem docet ratio, rationem exercitatio, exercitationem veritas, veritatem otium quod in ea collocatur. Non est enim non est aliud instrumentum, quo virtus comparari possit, quàm vera ratio, quâ exacuitur. Ita quæ nesciuit discit, quę didicit seruat, & seruans vtitur, & vtens non aberrat. Hoc est nostrum studium, hæc otiosa requies, meditatio veritatis, & ars rationis, & vitæ robur, & apparatus animi, & exercitatio probitatis. Quòd si nihil ista conferunt ad res præclaras, aut conferunt quidem at discendo vel exercendo non comparantur, sed casu ac temerè accedunt: imprudens negotium & accusatione dignum commemoras. Sin autem nemo tam est demens vt hoc affirmet: profectò veritatem & sanam rationem, & legis ac justitiæ cognitionem non potest quisquam perci-

cipe-

cipere, nisi ponat in illis operam: non magis quàm artem sutoriam, nisi tempus in ea collocet; aut artem fabrilem, nisi ad fornacem & ignem diem transigat; aut artem regendæ nauis, nisi nauiget, atque maritimas actiones exerceat. Nihil igitur iniuriæ vobis inferimus cum istis agendis operam nauamus: quibus si relictis animum desertum atque infœcundum jacere pateremur, in crimen in judicium vocari meritò possemus. Ego *Clazomonij* quæ nec injusta & vera esse mihi videntur ad objecta coram vobis crimina respondi: de quibus æquum arbitror ne suffragium feratis statim, sed in præsenti sustineatis à judicando, dum ipsi mecum pariter eodem spectaueritis & contemplati fueritis. Ita si quid commodi ex illis oriatur, me liberasse crimine re ipsa docti videbimini: si secùs, vos ea quæ videbuntur vobis statuetis, nos autem nihilominus de illis rectè consulemus. Ista cum *Anaxagoras* in suæ causæ defensio-

nem dixerit, ridebunt vt credibile est *Clazomenij*: minor enim *Anaxagoræ* quàm accusationi fides adjungetur. Atqui vera tamen dixerit; quamuis illi condemnauerint. Quòd si quis vspiam judex extiterit, non vulgi suffragio, sed ipsa scientia (quo solo modo judex debet eligi) designatus: apud eum nec vt injustus nec vt reus causam dicet vel *Anaxagoras Clazomenis*, vel *Heraclitus* Ephesi, vel in *Samo Pythagoras*, vel *Abderis Democritus*, vel *Colophone Xenophanes*, vel *Parmenides Elea*, vel *Diogenes Apolloniæ*, vel alius quispiam illorum excellentium virorum: sed ex æquo tanquam jure persuadens & disserens, sapientia cum sapientibus, fide digna cum fidelibus, diuina cum diuinis verba faciet, in hunc modum. Deum quidem hominis animo tribuisse tres facultates & locos, & naturas quasi congregaret ad conuictum & commercium vitę ciuitatem. Cujus partem principem & consultricem in arce constitutam

tam ſolo fungi munere cogitandi juſſit. Partem autem vegetam & ad agendum acrem, & idoneam ad facienda quæ forent conſulta, conjunxit & colligauit ad exequenda quę mandarentur parti conſultrici. Tertiam porrò partem inertem iſtam multitudinem, & incontinentem & illiberalem plenam cupiditatibus, plenam amoribus, plenam contumeliâ, plenam varijs voluptatibus tertium locum habere voluit, quaſi plebem quandam ignauam & garrulam, & turbulentam, & vęſanam. Animo deinceps ita diſtributo ad obeunda munia quæ ſunt homini deſcripta, ſolet interdum oriri ſeditio, idẽ ipſum quod accidit ciuitati malum. Rerum verò publicarum, ea quæ beata eſt imperio Regio gubernatur; Partibus lege diuinâ cedentibus ei, quę pręeſſe tũ vigore poteſt, tùm naturâ debet. Proxima inferior beatitudine quâm prima, quæ vocatur imperiũ potentium virorum loco principis dominantiũ, poteſtate optimatum

deterior ſtatu regio populari ſtatu melior: eſt quidem fortis & acris ad agendum, ſimilis Reipublicæ vel Spartanæ, vel Creticæ, vel Mãtiuicæ, vel Pelleuicæ, vel Theſſalicæ; ſed ambitioſa vehemẽter, contentioſa, & moroſa, & temeraria, & confidens. Tertium autem Reipublicæ genus, quæ nomine ſpecioſo poteſtas dicitur popularis, re quidem verâ dominatus eſt plebeius vim Athenienſium & Syracuſanorum aut Mileſiorum aut alterius alicujus multitudinis refert, & diſſenſione, & procacitate & colluuione multorum efferueſcens. Triplex ergo genus Rerumpublicarum, triplex eſt vitæ genus in hominis animo quod imitetur. Primum quod vacat contemplationi conuertens ei parti quæ conſulit & regit, expers actionis prorſus ac operis. Alterum quod verſatur in actione rerum: cui ſecundus honor & dignitas tribuitur. Popularẽ demúm in homine poteſtatem videre non eſt arduum. Hoc enim Reipublicę

licę genus omnem animum mirificè depascit. Eaq; propter omittendum est, nec vt locum principem sibi sumat ferendum. Contemplatio verò cum actione si comparetur, vtraq; præclara, contemplatio propter scientiam, actio propter virtutem; vtra tamen præferenda est? Respondet ratio, siquidem vtilitas ipsa consideretur, honorandam actionem: sin expendatur causa rei benè gestæ, contemplationem præferendam. Quamobrem inter vtrumquę fœdus ferientes distribuamus viris & animi facultates & conditionem vitæ cuique pro ratione vel naturæ vel ætatis vel fortunæ. Natura enim alius differt ab alio. Hic inualidus ad agendum, expeditus autem animo ad contemplandum, ille piger ad contemplandum, ad agendum industrius. Ætas quoq; homines inter se distinguit. Nam actio juuentutis est, vt inquit *Homerus*, & ego persuadeor, *Omnia conueniunt iuueni*. Nam Philosophus cum est juuenis, agat, dicat, degat, in

Republica, militet, imperet; ſiquidem & *Platonis* curſus in *Siciliam*, & labores, & ſtudium *Dionis* gratia ſuſceptum florentis juuentutis opera fuerunt, cùm eum ſeneſcentem ſuſceperit Academia, & altum otium, & artes optimæ, & præſtans contemplatio, dum in copioſa veritatis abundantia vitæ finem poneret; Ac verò *Xenophontis* juuentutem in operibus cõſumptam amo, ſenectutem in literis occupatam laudo. Poſtremò diſtinguuntur homines ab hominibus etiam fortunâ: quæ poteſtatem alij committit & negotia, quietam alij placidam & otium largitur. E quibus illum laudo virum ſe præbentem, cum poſtulat neceſſitas, hunc etiam felicem prædico, non modò laudandum judico; felicem propter otium, laudandum propter ſtudium. Quanquam eum quoque qui nauiget in Aſiam ex Europa, vt videat terram Ægyptiorum, & Nili fauces, aut altas pyramides, aut aues peregrinas, aut bouem, aut hircum
fœ-

fœlicem dixerim quòd ea ſpectauerit: etiamſi quis ad Iſtrum veniat, ſi Gangem videat, ſi jacentem Babylonem oculis vſurpet, aut fluuios Sardium, aut ſepulchra Troię, aut oram *Helleſponti*. Quin & homines ex *Aſiâ* proficiſcuntur in Græciam, vel ad artes, *Athenis*; vel ad animos Thebis; vel ad locos, Argis, obſeruandos. *Homero* quidem *Vlyſſes* etiam ſapiens videtur propter varios errores,

> *Qui mores hominum multorum*
> *nouit & vrbes.*

At *Vlyſſis* ſpectacula vel *Thraces* fuerunt, vel *Cicones* efferati, vel *Cimmerij carentes ſole*; vel mactatores hoſpitum *Cyclopes*, vel mulier venefica, vel quæ vidit in *Tartaro*, vel *Scylla*, vel *Charybdis*, vel hortus *Alcinoi*, vel ſtabulum Eumei; cuncta mortalia, cuncta faugacia, cuncta incredibilia. Verum Philoſophi ſpectacula quæ contemplatur, cui rei comparabo? Somnio profectò, illuſtri & euidenti, & circumquaq; volitanti. Vbi corpore ſe cõ-

mouenti nusquam animus circa terram vniuersam fertur, à terra in cœlum; omne mare transmittens, omnem terram peruadens, peruolans omnem aerem; cum sole simul currens, cum luna simul circumiens, cum cæterorum syderum choro se copulans, cum *Ioue* propemodùm rerum gubernacula tractans & moderans. O beatam profectionem, & spectacula præclara, & somnia veracia!

MAX-

MAXIMI TYRII PHILOSOPHI PLATONICI DISPVTATIO,

Vtri ſint grauiores, morbi corporis, an *animi.*

D. IOHANNE RAINOLDO *Interprete.*

CAnitur quoddam jam ab antiquiſſimis temporibus carmen precationis loco,

O cœleſtum princeps, Sanitas,
Vtinam tecum degere poſſim,
Quod mihi tempus ſupereſt vitæ.

Libet autem interrogare ſcriptorem huius carminis, cuiuſmodi tandem ſit iſta Sanitas quam in agenda vita ſibi contubernalem precibus exoptat. Nam ego ſanè ſuſpicor eſſe quandam rem diuinam & quæ ſit meritò precibus expoſcenda. Nec enim temerè ac inconſideratè vel haberi digna carmine potuiſſet, vel decantata laudem pri-

pristinam conseruasset. Quòd si res est eiusmodi qualem esse suspicor, nobis pro Poeta respondeat ipsa ratio. Nam cum duo sint ex quibus homo coalescat, animus & corpus; si animus naturâ morborum est expers, necesse est hoc carmen optatum esse corporis, quod naturâ solet & in morbos incidere, & curatum conualescere. Sin autem ambo sint à natura pulcherrimè temperatione simili coagmentata, perturbentur verò petulanti quadam peruersitate partium, cum earum aliqua sibi plus quàm par est vendicans, vt in ciuitate Tyrannus aut populus, impediat partes reliquas, & aptam totius temperationem dissipet, quàm vocamus vtrobique cupiditatem impotentem, hanc animi illam corporis; quorum vtrumq; si spectes ipsum, sanitatem ex æquo desiderat, si cum altero comparas, jus æquabile non obseruat: vtrum vtrius tandem eorum quasi temperationem aptam & salutem sanitatem, cœlestium

prin-

principem appellemus. Cęterum vt partis vtriusque morbum ex comparatione morbi contrarij videamus vter homini sit malum grauius: ita rem totam tanquam arbitri examinemus. Homo ex animo & corpore coagmentatur: ita vt præsit animus corpus obtemperet: quemadmodum in ciuitate princeps ac subditus; cum & princeps præsertim sit pars ciuitatis & similiter subditi. Vtra igitur istarum partium si morbo langueat ciuitatem perdit? Laboret morbo populus in populari statu. At *Pericles* sanus, Magistratus bonus, populi morbum releuat. Laboret morbo Regio *Dionysius Syracusanus*. At populus sanus deficitur prorsùs viribus ad salutem restituendam. Vis igitur corpus esse quasi populum, animum quasi principem? Considera igitur & hanc imaginem cum ipsa re compara. Populus plus est quàm princeps: & corpus plus est quam animus. Populus est væcors: item & corpus. Populus è multis

par-

partibus & multis vocibus, & multis affectibus consistit: corpus è varijs rebus dissimilibus & multiplicibus temperatur. Populus in ardoribus irarum est asper, in cupiditatibus, vehemens, dissolutus in voluptatibus, abjectus in molestijs, truculentus in furoribus; Eadem quoq; corporis sunt vitia. Nam & cupiditatibus, & appetitionibus & libidinibus & ardeatibus quasi furijs cum impetu rapi solet. Age porrò principem cum principe conferamus. Princeps in çiuitate ad imperandum est aptissimus, & honoratissimus, & validissimus. Princeps natura est ad res curandas sagacissimus, ad consulendum prudentissimus. Idipsum vsu venit animo. Princeps est sui iuris, & animus. Cum igitur ista ita se habeant, vtrum tandem morbum grauiorem esse dicemus, cum in homine tum in ciuitate? Non pars præstantior correpta morbo totum grauius affligit? Nam populus ægrotus valente principe libertatem retinet: principis

principis autem morbus valẽti populo ſeruitutem importat. Ac vt ſummatim dicam, animus eſt corpore pretioſior. Bonum verò quod pretioſiꝰ eſt majus eſt. Porrò quod majori bono repugnat, majus eſt malum. Majus autem bonum eſt ſanitas animi quàm ſanitas corporis: Majus ergo malum eſt ſanitas animi quàm ſanitas corporis. Sanitas corporis arte reſtituitur: ſanitas animi virtute comparatur. Morbus animi eſt improbitas; morbus corporis eſt calamitas. Improbitas voluntariò committitur, calamitas ab inuitis ſuſcipitur. Quæ fiunt ab inuitis, miſericordiam alliciunt; quæ fiunt à volentibus, habentur odio. Quæ ſunt miſerabilia, ſubleuantur ſubſidio; quæ ſunt exoſa, caſtigantur ſupplicio. Quæ ſubleuãtur ſunt leuiuſcula; quæ caſtigantur, deteriora. Verum ſanitas viciſſim in vtroq; conſideretur. Altera cunctis rebus affluit, altera cunctis deficit. Altera recta ducit ad beatitudinẽ, altera patefacit aditũ ad miſeriam.

Altera

Altera immunis eſt à malo: altera procliuis eſt ad vitium. Huic ſanitas perennis, illi perbreuis, huic firma, illi fluxa, huic æterna, illi caduca. Cōſiderentur & morbi. Corporis morbus arte facilè ſanatur, animi morbus ægrè lege corrigitur. Ille crucians ægrotantem facit, vt ſanetur, magis ſanabilem; hic conſumens ægrotantem, facit, ne ſanetur, legum contemptorem. Illi Dij ſuccurrunt: hunc oderunt. Non exardeſcit bellum propter morbum corporis; propter morbum animi bella multa concitantur. Nemo corporis laborans morbo vel calumnias comminiſcitur, vel ſepulchra deprædatur, vel committit latrocinia, vel aliud quoduis flagitium patrat. Morbus corporis moleſtus eſt ægroto: morbus animi moleſtus & proximo. Ac verò cōtemplemur quod dicimus euidentiùs, ſimilitudine quadam à rebus ciuilibus adumbratum. *Athenas* vrbem quæ populi dominatu regebatur ac florebat virorum numero,

&

& imperij magnitudine, & opum potentia, & imperatorum copia, cum *Pericles* ſummam autoritatem obtineret, inuaſit peſtis: quæ primum cœpit ab *Æthiopia*, pòſt in *Perſiam* peruaſit, *Athenas* demum attigit; vbi tanquam ſtationem adepta conſtitit & ciuitatem afflixit. Quin auxit etiam vires graſſantis morbi bellum ingruens ex *Peloponneſo*. Cum autem ager vaſtaretur, affligerentur homines, abſumerentur corpora, conficerentur copiæ, ciuitatis quaſi corpus miſerijs ſuccumberet: vir vnus tanquam animus ciuitatis ille *Pericles*, intactus à morbo, valetudine fruens integrâ, erexit ciuitatem & excitauit, & accendit, & reſtitit cùm peſti tum bello. Iam verò videamus & alteram ſimilitudinem. Poſtquam peſtis ceſſauit & populus cōualuit, & vires ſunt reſtitutæ: tum ea pars ciuitatis quæ præſidebat Reipublicæ, morbo graui correpta eſt proximoq; inſaniæ, qui corripuit quoq; populum & communis,
quaſi

quasi morbi contagione polluit. Quid enim? Non hic populus vnà cum *Cleone* furebat, cum Hyperbolo ægrotabat, cum *Alcibiade* ardebat, denique cum principibus Reipub. tabescebat, & peccabat, & peribat, dum alius aliò vocaret,

Huc age nympha veni diuinaque
facta videto.

Ac ostendit quidem *Alcibiades Siciliam*, *Cleon Sphacteriam*, alius aliam terram, aut mare, tanquam febricitanti fontes aut puteos. Ista sunt vestra, scelerati, diuina facta, interitus & euersio, & vis malorum, & morbi inflãmatio. Hoc ipsum autem valet animi morbus, siquidẽ cum morbo corporis comparetur. Ægrotat corpus & perturbatur, & affligitur. At ei si præfeceris animum valentem, contemnit morbum & despicit malum. Vt despexit *Pherecydes* in sepulchro positus, cum ipsius carnem tabes exederet, erectus autem animus ab hoc inutili quo amicitur corpore liberari cuperet. Ego verò

rò dicere non dubitârim ne inuito quidem animo interire, de quo secus cogito ac de captiuo, qui videns murum carceris putrescentem ac dilabentem, expectat egressum & liberationem è custodiâ: vt è tenebrosa grauique caligine quâ priùs erat obrutus, suspiciat tandem aërem & luce splendidâ saturetur. An existimas virum cujus corpus sit insigniter exercitatum & assuetum laboribus perturbatum iri, si quando ipsius palliola disrumpantur, ac non ea potius libenter abiecturum & traditurum corpus aëri nudum, nudo, charum, charo, liberum, libero? Quid autem aliud animo putas esse pellem istam, & ossa, & carnes, quàm palliola in diem durantia, quàm panniculos detritos & sordidos, cum ea præsertim & ferrum discindat & ignis consumat, & vlcera depascant? Fortis igitur animus & industrius & exercitatus ista non magni facit & quamprimum nudari cœpit: vt si quis magnanimum virum

virum laborantem corpore conſpiciat, id vſurpare poſſit quod de *Vlyſſe* dictum eſt,

Quale ſenex lacerâ femur eccè è
veſte retexit.

Timidus autem animus in corpore defoſſus, vt pigrum animal in latibulo, amat latibulum, nec vnquam ab eo vult liberari, ne prorepere quidem: ſed eo exuſto pariter exuritur, diſcerpto, diſcerpitur, dolente, dolet, clamante clamat. O mi pes, amittam te, inquit *Philoctetes.* Amitte mi homo & ne clama, nec amiciſſimis conuitium dicito, nec terræ *Lemniæ* moleſtus eſto. O mors *Paan*! Si dicis iſta *Philoctetes*, vt malum commutans malo, non probo tuum votum. Sin autem arbitraris re ipſa mortem eſſe *Paanem* ac vindicem malæ & inſatiabilis & morboſæ pecudis, rectè arbitraris. Ora & inuoca *Paanem.* Atque adeò ipſius orationis filum ad manifeſtius exemplum deduxit, quod iampridem vobis demonſtrare aueo.

Erant

Erant olim apud Græcos infinita Corpora, quot frondes quot flores verè creantur; cuncta sanè & valentia, & robusta, & integra, quæ muris hostium circumfusa per integrum decennium nihil profecerunt: non *Achilles* persequens, non *Aiax* manens, non *Diomedes* trucidans, non *Teucer* jaculans, non *Agamemnon* consulens, non *Nestor* dicens, non *Chalcas* vaticinans, non *Vlysses* decipiens. Atque Deus respondet, O præstantes & nobiles alumni Græciæ! frustrà laboratis, frustrà persequimini, ne quicquam jaculamini, ne quicquã consulitis. Nec enim istos mores capere poteritis, priusquã vobis auxilio veniat, animus quidem validus, corpus autem languidum, fœtidum, claudicans, consumptum morbo. Illi verò paruerunt Deo & abduxerunt è *Lemno* socium, animo valentem, corpore ægrotãtem. Cęterùm si placet vicissim consideretur animi morbus in corpore sano. Laborat animus morbo voluptatis,

tatis, colliquescit & contabescit. Quid facies ægrotanti? Quæ vtilitas ad talem animum è corpore redundabit? Sardanapalus ægrotat. Nonnè vides quemadmodum mali contagio etiam ad corpus ipsius peruaserit? Maceratur miser & languescit, & oculos tabefacit, & morbi impatiens in ignem se præcipitat. Ægrotat *Alcibiades*, ignis ipsum ardens & atrox depascit, qui perturbans rationem, vt parùm absit à furore, rapit eum circumquaque, à Lyceo ad concionem, à concione ad mare, à mari in Siciliam, illinc *Lacedæmonem*, deinceps ad Persas, à Persis Samum, à Samo *Athenes*, post ad *Hellespontum*, & quò non? Ægrotat *Critias* correptus morbo graui & multiplici, & insanabili, nec tolerabili cunctæ ciuitati. Quanquàm istis erant corpora sana & integra: elegans *Sardanapalus*, pulcher Alcibiades, robustus *Critias*: verùm valetudinem in istis odi. Ægrotet ne tyrannidem exerceat *Critias*. *Alcibiades*

cibiades ne *Athenienses* in *Siciliam* ducat. Ægrotet *Sardanapalus*: est enim melius illi propter morbũ concidere quàm propter voluptatem. Imò verò pereat in quemcunq; fluit perennis improbitas. Vt enim ea quæ serpunt vlcera, vbi corpus inuaserunt grassantur lõgiùs, & ex eo quod sanum est semper aliquid absumunt, contraq; medicinam omnem exulcerantur, quoad ars sedem & quasi fundamentũ morbi exciderit: ita cujus anim⁹ sanie & tabe & putredine corroditur, quæ sunt ei proxima depascẽdo semper inficit. Eaq; propter amputandæ sunt illi & auferendæ vires corporum, vt man⁹ latroni vt oculi libidinoso, vt venter helluoni. Nam etsi constitueris aduersùs morbum judices, & carceres, & carnifices: tamen malũ præuertit, & manat & inualescit. Incredibilis est enim improbitatis rapiditas, postquã semel animi, moribus illapsa, cõsequuta fuerit materiam improbam & próruptam licentiam & effrænatam audaciam.

FINIS.